

GÜRCİSTAN VE TÜRKİYE İLİŞKİLERİ

HAZIRLAYAN: Çetin KARTAL

DANIŞMAN: Prof.Dr.Hasan DİLAN

Lisansüstü Eğitim, Öğretim ve Sınav Yönetmeliğinin Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı için öngördüğü YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak hazırlanmıştır.

Edirne
Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Eylül, 2007

T.C.
TRAKYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ÜNİVERSİTESİ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANA BİLİM DALI

GÜRCİSTAN VE TÜRKİYE İLİŞKİLERİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Çetin KARTAL tarafından hazırlanan bu çalışma 10.EYLÜL.2007 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından Oybirliği/Oyçokluğu ile kabul edilmiştir.

Başkan Prof.Dr.Hasan DİLAN (Danışman)

Üye Yrd.Doç.Dr. Sibel KAVUNCU

Üye Yrd.Doç.Dr.Mahmut GÜLER

TEŞEKKÜR

Çalıőmamı hazırladığım her dñnemde bana derin bilgi ve tecrübesiyle rehberlik ederek bu çalıőmamın hedefine ulaşmasında her türlü desteğini esirgemeyen ve bu bağlamda benim de incelediğim konulara farklı bakıő açıları ile yaklaşabilmeme olanak sağlayan değerli hocam Sayın Prof.Dr.Hasan DİLAN'a çok teşekkür ediyorum.

Yüksek Lisans eğitimim esnasında değerli bilgilerini tarafıma aktaran ve beni motive eden tüm öğretim kadrosundaki hocalarıma teşekkür ediyorum.

Manevi desteği ile her zaman yanımda olarak azmime direnç kazandıran eőim Arzu KARTAL'a çok teşekkür ediyorum.

Yerine getirdiğim zorlu vazifeler, yoğun çalışmalar ve eğitim hayatım boyunca yürekten verdikleri destek ve teşvikleri nedeniyle annem, babam ve kız kardeőime çok teşekkür ediyor, sonsuz saygı ve őükranlarımı sunuyorum.

Tezin Adı : Gürcistan ve Türkiye İlişkileri

Hazırlayan : Çetin KARTAL

ÖZET

Kafkasya; Kuzey Kafkasya ile Transkafkasya olarak adlandırılan iki alt bölgeden oluşur. Bu alt bölgelerin sınırını, Kafkas Dağları belirlemektedir. Gürcistan; Transkafkasya'da bulunan ve Jeostratejik anlamda, önemli bir yer tutan; tarihte, dönemlerinin güçlü yapılarına sahip ve bölgede kontrolü ele geçirmeyi hedefleyen devletlerin hareket alanlarından birini teşkil etmiştir. Bu yönüyle Gürcistan, çok değişik uygarlıkların hükümranlığının boy gösterdiği bir coğrafya olmuştur.

SSCB'nin, 1991 yılında meydana gelen dağılma sürecine kadar etkileri devam ettiği gibi; günümüzde de Rusya Federasyonu adı altında bu etkilerini en etkin bir şekilde sürdürmektedir. Hazar havzasının enerji kaynaklarının ulaşım yolları üzerinde bulunan Gürcistan; Bakü-Tiflis-Ceyhan boru hattı ile, bu özelliğini somut bir yapıya kavuşturmuştur.

Bölgenin, alternatif enerji kaynaklarını yönlendiren bir güzergah üzerinde olması; çıkar çatışmalarının da, en üst düzeyde varlık göstermesine imkan sağlamıştır. Gürcistan'ın kendi içindeki etnik yapılar; bölgenin kontrolünü hedefleyen (RF, ABD, AB) devletlerin, Gürcistan'a karşı tehdit unsuru oluşturmak üzere harekete geçirdiği ve desteklediği unsurlar olmuşlardır. Abhazya, Güney Osetya, Acara, Gürcistan'ın başta gelen sorunlarını teşkil etmektedir.

Gürcistan, SSCB'nin dağılmasından sonra komşu ülkelerce oluşturulan KEİ, BLACKSEAFOR gibi ekonomik ve askeri organizasyonlarda varlık göstermeyi ihmal etmemiştir.

Gürcistan; antlaşma ile tespit edilmiş tek sınırı bulunan Türkiye ile iyi ilişkiler içerisinde olmuş; Türkiye de Gürcistan'ın içişlerini ilgilendiren konularda Gürcistan'ın bütünlüğünü destekleyen bir politika izlemiştir.

Anahtar Kelimeler: Gürcistan, Kafkasya, Hazar Havzası, Bakü-Tiflis-Ceyhan boru hattı, Abhazya, Güney Osetya, Acara, Rusya Federasyonu

Name Of Thesis : Relations Of Georgia With Turkey

Author : Çetin KARTAL

ABSTRACT

The Caucasus consists of two sub-regions: Northern Caucasus and Trans-Caucasus. The Caucasus Mountains determine the border of these two sub-regions. Georgia, stationed in Trans-Caucasus, occupies a very important place by means of geostrategy. This country, during some historical eras, has been one of the objectives of countries which dream of gaining the control of the region. Hence Georgia has been a geography where many different civilizations used to exist.

The ongoing influence of USSR that continued until the disintegration in 1991 is still felt in the region via The Russian Federation though slightly in recent years. Georgia settled on the transportation roads to the energy sources of Caspian Bassin; has strengthened her position via the pipeline of Baku-Tbilisi-Ceyhan.

Being in a position enabled to direct the alternative energy sources of the region, led the conflicts up to the highest level. The interior ethnic structures within Georgia have always been supported by the countries (USA, RF, and EU) planning to get hold of the control of the region to form an issue of menace against Georgia. Abkhazia, South Ossetia, Adzharia are the primary issues of Georgia.

After the disintegration of USSR, Georgia never neglected to participate in the economical and military organizations such as Black Sea Economic Cooperation (BSEC), and BLACKSEAFOR.

Georgia has always been in good relations with Turkey, the only country whose borders are defined by treaty. Hence Turkish policy concerning Georgia's internal affairs supports the integrity of this country.

Key Words: Georgia, Caucasus, Caspian Bassin, Baku-Tbilisi-Ceyhan pipeline, Abkhazia, South Ossetia, Adzharia, Russian Federation.

İÇİNDEKİLER

TEŞEKKÜR.....	i
ÖZET.....	ii
ABSTRACT.....	iii
İÇİNDEKİLER.....	iv
TABLolar LİSTESİ.....	v
KISALTMALAR LİSTESİ.....	vi
ÖNSÖZ.....	vii
GİRİŞ.....	1

BÖLÜM I

KAFKASYA'NIN SİYASİ OLUŞUMU

1. KAFKASYA NEDİR?.....	4
a. Kafkasya kavramı ve Kafkasya'nın tanımı.....	4
b. Kafkasya'nın coğrafi konumu.....	7
c. Demografik yapısı.....	10
ç. Kafkasya'nın etnik dil ve din yapısı.....	13
(1) etnik ve dil yapısı.....	13
(2) din yapısı.....	18
d. Kafkasya'nın tarihsel geçmişi.....	21
e. Kafkasya'nın siyasi yapısı.....	27
(1) bağımsız cumhuriyetler.....	27

(2)	özerk cumhuriyetler.....	28
(3)	özerk bölgeler.....	29
2.	KAFKASYA'NIN JEOPOLİTİK KONUMU.....	29
3.	ENERJİ HAVZASI OLARAK KAFKASYA' NIN ÖNEMİ.....	34
4.	KAFKASYA'NIN ÇATIŞMA ALANI ÖZELLİĞİ.....	46

BÖLÜM II

BİR KAFKASYA ÜLKESİ OLARAK GÜRCİSTAN

1.	ÜLKE YAPILARININ GENEL OLARAK DEĞERLENDİRİLMESİ...52
a.	Genel Coğrafi Veriler.....52
(1)	konum.....52
(2)	coğrafi konumu.....55
(3)	haritadaki konumu.....55
(4)	yüzölçümü.....55
(5)	sınırları.....56
(6)	sınır komşuları.....56
(7)	Deniz seviyesinden yüksekliği.....56
(a)	en alçak noktası.....56
(b)	en yüksek noktası.....56
b.	doğal kaynaklar.....56
c.	tarım ve hayvancılık.....57
(1)	tarıma uygun topraklar.....57
(2)	daimi ekinler.....57
(3)	daimi otlaklar.....58
(4)	ormanlık arazi.....58

(5)	diğer.....	58
(6)	sulanan arazi.....	58
(7)	doğal afetler.....	58
ç	iklim.....	58
d.	ekonomi.....	59
(1)	genel.....	59
(2)	Gürcistan'ın ekonomik göstergeleri.....	60
(a)	GSYİH.....	60
(b)	GSYİH - reel büyüme.....	60
(c)	GSYİH - sektörel bileşim.....	60
(d)	endüstri.....	60
(e)	hizmet.....	60
(f)	enflasyon oranı (tüketici fiyatlarında).....	60
(g)	iş gücü.....	60
(h)	sektörlere göre işgücü dağılımı.....	61
(ı)	işsizlik	61
(i)	endüstri.....	61
(j)	elektrik üretimi.....	61
(k)	elektrik tüketimi.....	61
(l)	elektrik ihracatı.....	61
(m)	elektrik ithalatı.....	62
(n)	tarım ürünleri.....	62
(o)	ihracat.....	62
(ö)	ihracat ürünleri.....	62

	(p)	ihracat ortakları.....	62
(r)		ithalat.....	62
	(s)	ithalat ürünleri.....	63
	(ş)	ithalat ortakları.....	63
	(t)	dış borç tutarı.....	63
	(u)	para birimi.....	63
(ü)		para birimi kodu.....	63
	(v)	mali yıl.....	63
e.		turizm.....	64
f.		kültürel hayat.....	64
g.		demografi.....	65
h.		yönetim.....	66
	(1)	ülke adı.....	66
		(a) resmi adı.....	66
		(b) yerel adı.....	66
		(c) eski adı.....	66
	(2)	yönetim biçimi.....	66
	(3)	başkent.....	66
	(4)	idari bölümler.....	66
	(5)	bağımsızlık günü.....	67
	(6)	milli bayram.....	67
		(a) bağımsızlık günü.....	67
		(b) anayasa.....	67
	(7)	üye olduğu uluslararası örgüt ve kuruluşlar.....	67

2.	KISA TARİHİ.....	68
a.	eski çağlar.....	68
b.	hıristiyanlığın yayılması.....	70
c.	Rusya'nın ülkeyi ilhakı.....	70
ç.	ulusal mücadele ve bağımsızlığın ilanı.....	71
d.	Sovyet dönemi.....	72
e.	Sovyet döneminin sonu ve bağımsız Gürcistan.....	73
f.	göl devrimi.....	73
(1)	genel.....	73
(2)	nedenleri.....	74
(3)	sonuçları.....	74

BÖLÜM III

GÜRCİSTAN VE SORUNLARI

1.	Dış Dinamikler Açısından.....	76
a.	Rusya'nın etkileri.....	76
b.	Türkiye'nin etkileri.....	80
c.	İran'ın etkileri.....	82
2.	İç Dinamikler Açısından.....	85
a.	Güney Osetya.....	86
(1)	genel.....	86
(2)	sorunun doğuşu.....	90
(3)	tarafların diplomatik çabaları.....	98
(4)	Rusya için çıkarımlar.....	101

b.	Abhazya.....	105
(1)	genel.....	105
(2)	sorunun doğuğu.....	106
(3)	tarafkların diplomatik abaları.....	113
(4)	Rusya için çıkarımlar.....	118
c.	Acara.....	121
(1)	genel.....	121
(2)	sorunun doğuğu.....	123
(3)	tarafkların diplomatik çabaları.....	124
.	Ahıska Türkleri ve Ermeniler.....	128
d.	i sorunların sonuçlarının değerlendirilmesi.....	129
(1)	Osetya.....	129
(2)	Abhazya.....	130
(3)	Acara.....	132
(4)	Ahıska Türkleri ve Ermeni azınlık sorunu.....	133

BÖLÜM IV

TÜRKİYE GÜRCİSTAN İLİŞKİLERİ

1.	Siyasi İlişkiler.....	135
a.	Güney Osetya-Türkiye.....	135
b.	Abhazya-Türkiye.....	137
c.	Acara-Türkiye.....	138
.	Ahıska Türkleri.....	143
d.	Ermeniler.....	147

2. Ekonomik ve Ticari İlişkiler.....	149
a. Bakü-Tiflis-Ceyhan boru hattı.....	151
(1) Bakü'de petrolün geçmişi.....	151
(2) BTC HPBH projesinin tarihçesi.....	152
(3) BTC projesinin amacı, önemi ve ülkemize sağlayacağı avantajlar.....	154
(4) BTC projesinin katılımcıları.....	158
(5) projenin son durumu.....	159
(6) BTC HPBH'nın korunması ile ilgili alınan tedbirler.....	159
b. Karadeniz.....	161
(1) genel.....	161
(2) BLACKSEAFOR.....	165
(3) Karadeniz uyum harekâtı.....	166
c. son karışıklıklar ve gelişmeler.....	167
3. Sosyal ve Kültürel İlişkiler.....	170
SONUÇ.....	172
KAYNAKÇA.....	180
EKLER.....	185

TABLÖLAR

TABLO-1: BP liderliğinde hareket eden BTC Co. Şirketinde pay dağılımı

KISALTMALAR

AB	:	Avrupa Birliği
ABD	:	Amerika Birleşik Devletleri
AGİT	:	Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı
AK	:	Avrupa Konseyi
AIOC	:	Azerbaycan Uluslararası İşletme Ortaklığı
BDT	:	Bağımsız Devletler Topluluğu
BLACKSEAFOR	:	Karadeniz Deniz İşbirliği Deniz Görev Grubu
BOTAŞ	:	Boru Hatları İle Petrol Taşıma A.Ş.
BSEC	:	Karadeniz Ekonomik İşbirliği (KEİ)
BTC	:	Bakü-Tiflis-Ceyhan Boru Hattı Projesi
CENTCOM	:	Merkez Kuvvet Komutanlığı
ÇED	:	Çevresel Etki Değerlendirmesi
EBRD	:	Avrupa İmar ve Kalkınma Bankası
G-8	:	Sanayileşmiş Zengin Ülkelerin Oluşturduğu Grup (ABD, Japonya, Almanya, İngiltere, Fransa, İtalya, Kanada, Rusya)
GSYİH	:	Gayri Safi Yurt İçi Hasıla
GUAM	:	AGİT çerçevesinde Gürcistan, Ukrayna, Azerbaycan ve Moldova'nın Ekim 1997'de Strasbourg'da imzalayarak oluşturdukları işbirliği bildirisi. (Özbekistan ayrılmadan önce GUUAM olarak ifade edilmekteydi)
HPBH	:	Ham Petrol Boru Hattı
INOGATE	:	Avrupa Petrol ve Doğalgaz Uluslararası Ulaşımı
KEİ	:	Karadeniz Ekonomik İşbirliği Örgütü
KİP	:	Kafkasya İstikrar Paktı
KİS	:	Kitle İmha Silahları
M.Ö.	:	Milattan Önce

NABUCCO	:	Türkiye-Bulgaristan-Romanya-Macaristan-Avusturya Doğalgaz Boru Hattı Projesi
NATO	:	Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü
NEPDG	:	Ulusal Enerji Politikası Geliştirme Grubu
OİA	:	Ortaklık ve İşbirliği Antlaşması (AB, Gürcistan, Azerbaycan ve Ermenistan)
ONEC	:	Doğalgaz İhracatçısı Ülkeler Organizasyonu
OPEC	:	Petrol İhraç Eden Ülkeler (Suudi Arabistan, İran, Kuveyt, Irak ve Venezuela, Katar, Libya, Endonezya , Ekvador ,Birleşik Arap Emirlikleri, Cezayir , Nijerya , Gabon ve Angola)
RF	:	Rusya Federasyonu
RSFSC	:	Rus Sovyet Federe Sosyalist Cumhuriyeti
SSCB	:	Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği
TACIS	:	Bağımsız Devletler Topluluğu'na Teknik Yardım
TPAO	:	Türk Petrolleri Anonim Ortaklığı
TRACECA	:	Kafkasya, Asya, Avrupa Ulaşım Koridoru
<u>UNESCO</u>	:	Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Kurumu
WTO	:	Dünya Turizm Örgütü

GÜRCİSTAN VE TÜRKİYE İLİŞKİLERİ

GİRİŞ

Kafkasya; yaşlı dünyamızın her dönemde değişen; fakat, bulunulan dönemde en değerli sayılan bölgelerini elde etmek amacıyla, teknolojik gelişmelerle paralel bir seyir izleyen insanın gem vuramadığı; elde etme, kontrolü altına alma, tüm kaynaklarını kendi emelleri doğrultusunda en derin noktalarına kadar tüketme ihtirasının, icra alanlarından sadece birisidir. Tarihin hiçbir döneminde önemini yitirmeyen ve jeopolitik teorilerin bile her safhasında kendisine bir başlık altında yer bulma şansını yakalayabilen, çok değişik ve zaman zaman birbirleriyle etkileşime girerek yekdiğerinin yapısında kaynaşma dokusu yaratan nice kültürlere ocak olmuş bir bölgedir burası. Son dönemde, gündemde yeni yeni yerini almaya başlayan; “Batı’dan Orta Asya’ ya yayılma” teorisinin odak noktasını, ilginç mücadelelere sahne olan bu bölge oluşturmaktadır. İşte, Transkafkasya ya da Güney Kafkasya coğrafi bölümlendirmesi kapsamında yer alan; gerek konumu, gerekse yapısı itibariyle en önemli ülkelerden birisi de Gürcistan’dır.

Gürcistan konumu itibariyle Kafkasya’da kilit sayılabilecek bir bölgede bulunmaktadır. Bünyesinde bulunan çeşitli etnik unsurlar, 1991 yılına kadar neredeyse organik olarak bağlı olduğu Rusya Federasyonu (RF)’nin bu tarihten sonra sürdürmeye çalıştığı etkiler, ABD’ nin ve AB ülkelerinin bölgedeki hakimiyet faaliyetleri, güneydeki komşusu Ermenistan’ın RF destekli menfi politikaları ve Karadeniz’deki hakimiyet yarışı Gürcistan’ın bu önemli konumunu politik açıdan da etkilemekte ve bölgenin sürekli gündemde kalan bir ülkesi olma noktasına ulaştırmaktadır.

Antlaşmayla hükme bağlanmış tek sınırının bulunduğu Türkiye ile ilişkilerinde, ABD’nden aldığı destekle zaman zaman istemkar ve çıkara

dayalı söylemlerde bulunan siyaset adamları bulunmakla birlikte; Gürcistan genel itibariyle, Türkiye ile ılımlı ve uyumlu bir dış politika izlemektedir. Bunda; Türkiye'nin, Gürcistan'ın kendi iç sorunlarını menfi yönde etkileyecek oluşumlara kendi topraklarında izin vermemesi de etkili rol oynamaktadır.

Değerlendirmelerde göz ardı etmekten hassasiyetle kaçınılması gereken nokta; Gürcistan'ın, RF'ndan ayrıldıktan sonra, aldığı yardımlarla kendi ayakları üzerinde durmaya çalışan bir ekonomik program izlemekle birlikte; bünyesinde bulundurduğu etnik yapıların, ayrılık amacı politikalarının faaliyetleri ile RF'nun siyasi baskıları gibi problemleri olmasa; Gürcistan'ın da Türkiye'ye karşı yayılcı bir siyaset takip etme ihtimalinin pek de ihmal edilir bir seviyede olmadığıdır. Hâlihazırdaki politikası bölgede bulunan güçlü devletlerin kontrolünde ve bu devletlere taraftar / ittifak dengeli bir politikadır.

1991 yılının, SSCB'nde estirdiği sert rüzgarlardan sonra; 1920 yılı baharında başlayan işgal sürecinde bir bir hükümranlığını kabul ettikleri SSCB'nden ayrılan Kafkas ülkelerinin bir kısmına bu dağılma süreci, diğerleri gibi çabuk toparlanma imkanı vermemiştir. SSCB'nin çok akılcı bir politika ile; Sovyet Cumhuriyetlerinin ekonomik anlamda hiçbirinin kendi kendine yeterli hale gelebilecek bir yapıya kavuşmasına izin vermemesi ve özellikle Stalin döneminde Kafkas Halklarını kontrolünü hedefleyen özerk cumhuriyetleri tesis etmesi; dağılma sürecinden sonra bile bölgede etnik çatışmaları bir şekilde desteklemek suretiyle dolaylı yoldan da olsa RF'nun bu dönemde de bölgedeki çıkarlarını korumasına imkan sağlamıştır. Gürcistan, RF'nun "Yakın Çevre"¹ politikası ile ABD' nin çıkarlarının karşı karşıya geldiği bu bölgenin en hassas hatlarının kesişim noktasında bulunmaktadır.

Bu çalışmada; Gürcistan, Kafkasya coğrafyasının bir ülkesi olmasından hareketle, bulunduğu coğrafi konumun organik yapısına getirdiği;

¹ Okan Mert, Türkiye'nin Kafkasya Politikası ve Gürcistan, İstanbul, IQ Sanat Yayıncılık, 2004, s.169

ekonomik, kültürel, tarihi ve politik özelliklerin etkileri, çeşitli kaynakların konuyla ilgili verileri ile desteklenmek suretiyle ele alınmış ve güncel konular da çalışma kapsamında değerlendirilmiştir.

I. BÖLÜM

KAFKASYA'NIN SİYASİ OLUŞUMU

2. Kafkasya nedir ?

a. Kafkasya kavramı ve Kafkasya'nın tanımı

Kafkasya bölgesi; RF'nun hakimiyetinde olan Kuzey Kafkasya ile, üç bağımsız cumhuriyetin yer aldığı Transkafkasya (Güney Kafkasya)'dan oluşur. Kuzey Kafkasya; doğuda Hazar Denizi, batıda Karadeniz ve Azak Denizi, kuzeyde Maniç Nehri ve bataklıkları, güneydoğuda ise Samur Nehrinin Hazara döküldüğü yerden, İngur Nehrinin Karadeniz'e döküldüğü noktaya kadar uzandığı kabul edilen hat ile çevrili coğrafi bölgeye denir.²

² Ali Çurey, Bilinen Dünyanın Bilinmeyen Ülkesi:Kuzey Kafkasya ve Çerkezler (1), Kafkasya Yazıları Dergisi, Yıl:2, sayı:5, Sonbahar Yayınları, İstanbul, 1998, s.57

Transkafkasya ya da Güney Kafkasya denildiğinde; bir coğrafi bölge kastedilmektedir. Bu bölge; Büyük Kafkaslar'ın doruklarından başlayarak, Küçük Kafkaslar'ın güney eteklerine kadar uzanmakta olup; Gürcistan, Ermenistan ve Azerbaycan, bu bölgede yer alan ülkelerdir. Abhazya, Transkafkasya'da yer almaktadır; ancak, burada yaşayan halklardan biri olan Abhazlar, bir Kuzey Kafkasya halkıdır ve Kuzey Kafkas dillerinden biri olan Abhazca'yı konuşmaktadırlar.

Abhazya coğrafi olarak, Kuzey Kafkasya'nın bir parçası ve Karadeniz'e olan uzantısıdır. Aynı şekilde Kuzey Kafkasya ile Transkafkasya'nın bağlantısını sağlayan ve Daryal (Derbent) geçidinin yer aldığı, Güney Osetya coğrafi olarak, Kuzey Kafkasya'nın bir parçasıdır. Güney Osetya, Rus politikaları sonucu, bilinçli olarak Gürcistan'da, Gürcistan'a karşı kullanılmak üzere bırakılmıştır.

Kafkasya, tarih boyunca bir sınır bölgesi olmuştur. Azak Denizi'ndeki Taman Yarımadası'ndan, Hazar Denizi kıyılarındaki, Apsheron (Apşeron) Yarımadası'na kadar uzanan Kafkas Ana Sıradağları; Himalaya Sisteminin batı kanadı olarak, Ermenistan ve İran Dağlarını içine alan Ortadoğu Dağ Bölgesi'nin tabii sınırını teşkil eder. Kuzeyde Ana Kafkas Sıradağları'nın etekleri Kuzey Kafkasya Steplerine doğru iner. Bu step, Karadeniz'e akan nehirlerin, beslediği otlakların batıya uzanan bir parçasıdır.

Kafkasya; Avrupa Rusya'sı ve Orta Asya ile Anadolu'yu ve Orta Doğu'yu bağlamakla birlikte; doğu-batı yönünde de Orta Asya'nın denizlere ulaşması mümkün en kısa ve uygun istikametteki yol üzerinde bulunmaktadır.

Kafkasya Dağları, Avrupa'yı Asya'dan ayıran çizgi olarak kabul edilir.

Arapların, “Mavera-i Kafkasya”, Avrupalıların, “Transkafkasya” ve Rusların, “Zakafkasya” olarak bahsettikleri Kafkasya; Büyük Kafkas Sıradağları'nın güneyinde yer alan, tarihi bir bölgedir. Siyasi ve coğrafi bakımdan genel olarak, “Sirkafkasiyon (Circarucasie)” ve “ Transkafkasya (Transcaucasie)” şeklinde ikiye ayrılan Kafkasya bölgesinin doğusu Asya, batısı ise Avrupa kıtaları içinde ele alınmaktadır.

Kafkasya bölgesinde üç cumhuriyet (Azerbaycan, Gürcistan ve Ermenistan); biri Azerbaycan'a (Nahcivan), ikisi Gürcistan'a (Abhazya ve Acaristan) ve yedisi de RF'ya (Adigey, Dağıstan, İnguşya, Kabartay-Balkar, Karaçay-Çerkez, Kuzey Osetya ve Çeçenistan) bağlı olmak üzere on **Özel** Cumhuriyet ile biri Azerbaycan'a (Dağlık Karabağ) ve birisi de Gürcistan'a (Güney Osetya) bağlı iki özerk bölge bulunmaktadır. Ancak, fiziki olarak Kuzey Kafkasya'da yer alan, Abhazya Özerk Cumhuriyeti ve Güney Osetya Özerk Bölgesi siyasi olarak, Gürcistan'a bağlıdır.

Genellikle, siyasi sınırlara dayanan coğrafi bölge tanımlamaları, sosyo-ekonomik ve siyasi analizler için tatmin edici olmaktan uzaktır. Bu nedenle, Kafkasya-Orta Asya tanımı SSCB döneminde çizilmiş, jeopolitik sınırlamaların ötesine geçen ve Sovyet döneminin ayrı ayrı alt bölgeleri olan; Kuzey Kafkasya, Transkafkasya, Orta Asya ve Kazakistan'ı, Hazar Havzası komşuluğunda birleştiren daha geniş bir tanımdır.

Karadeniz'in kuzey-batısındaki Taman Yarımadası ile Hazar Denizi'nin güney doğusundaki Apşeron Yarımadası arasında uzanan Kafkasya Dağları; 1100 Km.'den uzun olup, genişliği 32 ila 180 Km civarındadır. Bölgenin en yüksek dağı olan Elbruz'un, 5269 m ve 5593 m yüksekliğinde iki zirvesi vardır. Kafkasya Dağları bir hayli yerden de geçit (Derbent, Daryal, Avar...vb.) verir.³

³ Hakan Kantarcı, Kısaçtaki Bölge Kafkasya, IQ Kültür Derneği Sanat Yayıncılık, İstanbul, 2006, ss.23-28

Kafkasya probleminin temelinde bölgenin pek çok ülkeye bölünmüş olması değil; tam tersine, daha önce de olduğu gibi 1990'lı yıllarda da bölgenin Rusya gibi bir egemen ülkenin tiranlığı altında yaşamasıdır.⁴

b. Kafkasya'nın coğrafi konumu

Bölgenin konumunu, üç özellikle açıklamak mümkündür. İlk olarak, bölge, genellikle dağlık olup, birbirine geçit vermez çok sayıda vadiden oluşması, bölgenin sosyo-politik yapısını belirleyici en önemli özelliğidir. Bu husus çeşitli köklerden gelen toplulukların, tarih boyunca yaşanan işgallerden, kendilerini koruyabilmeleri kültürlerini sürdürebilmeleri sağlamıştır. Bölgenin coğrafi bağlamda başka bir özelliği, büyük devletler arasında bir tampon oluşturmasıdır. Komşu olan Araplar, İranlılar, Ruslar ve Türkler tarih boyunca, Transkafkasya ile ilgilenmişler ve bu nedenle bölge, zaman zaman çeşitli güçlerin egemenliğine girmiştir. Bölgenin coğrafi yapısının ilişkin son özellik ise, ticaret ve ulaşımında büyük köprü teşkil etmesidir. Bölge bir anlamda, kuzey ve güney bağlantısını sağlamaktadır.

Coğrafi yapıya gelince, Rus kıt'a sahanlığının kuzeye, Arap kıt'a sahanlığının da güneye kaymasıyla gerçekleşen jeofizik gerilim, Transkafkasya da ki dağlık yüzey şekillerini yaratmıştır. Kafkasya; Hazar Denizi ile Karadeniz arasında 440,000 Km² lik bir alanı kaplayan, Rusya Federasyonu'nun Avrupa kesiminin güney batısı ile Gürcistan, Azerbaycan ve Ermenistan topraklarını da içine alan, coğrafi bölge ve dağ sistemine verilen isimdir. Jeolojik olarak incelendiğinde, Kafkasya, kuzeybatı-güneydoğu doğrultusunda uzanan, çöküntü alanları arasında yükselen dağ sıralarından oluşmaktadır. Rusların, "Bolchoi Kafkas" diye adlandırdıkları Büyük Kafkaslar; kuzeybatıda, Novorossisk'den; güney doğuda, Bakü'ye kadar yaklaşık 1100 km. uzunluğu ve 150-200 km.lik genişliğiyle, kuzey güney doğrultulu sıra dağlardan oluşur. "Malyi Kavkaz" denilen Küçük Kafkaslar; Büyük Kafkaslar'a göre, daha kısa ancak daha karmaşıktır.

⁴ Wassan Giray Cabağı, Kafkas-Rus Çatışması, İstanbul, 2001, s.28

Kafkasya, kendi içinde de çeşitli bölgelere ayrılmaktadır. Bunlardan birincisi; Don ve Volga nehirleri arasında kalan "Step Kafkasyası"; ikincisi; steplerin güneyinde yer alan Kafkas Dağları'nın eteğindeki "Büyük Kafkasya"dır. Üçüncü bölge ise, Azerbaycan Ermenistan ve Gürcistan'ı da kapsayan, "Transkafkasya ve Küçük Kafkasya" bölgesidir. Bir başka bölünme de Kafkasya'yı ikiye ayırmaktadır. Birincisi, Büyük Kafkasya dağlarının kuzeyinde yer alan Kuban Çöküntüsü, Stavropo platosu ve Terek Çöküntülerinin oluşturduğu, "Kafkasönü"; ikincisi ise, güneyde küçük Kafkas dağları, Rion ve Kura Çöküntülerinin oluşturduğu, Transkafkasya (Kafkasardı)'dır. Ancak birkaç geçit veren ve 1100 Km uzunluğundaki bu silsile, Avrupa'nın en yüksek tepesi olan Mont Blanc'dan çok daha yüksek 25 zirveyi ihtiva etmektedir. Silsilenin en yüksek zirveleri, Elbruz (5630m.) ve Kazbek (5045m.) tepeleridir. Kritik birkaç geçit de Kuzey Kafkasya'nın merkezi, Terekkale (Kuzey Osetya)'yı Tiflis (Gürcistan)'e bağlayan Daryal Boğazı ile Derbent, Mamison ve Glohor'dan ibarettir. Büyük Kafkas Dağları, Karadeniz ve Hazar Denizi sahil yolu dışında, bu üç yerden geçit vererek, Kuzey Kafkasya'yı Transkafkasya'ya bağlar.

Hazar Denizi ve Karadeniz arasında uzayan, Kafkas Berzahını, kuzeybatı-güneydoğu istikametinde bölen sıradağlar, birçok vadi ve geçit ihtiva etmesine rağmen, kuzey-güney yönünde kullanılmaya elverişli pek az geçide sahip bulunmaktadır. 21'nci Yüzyıla gelinceye kadar, geçişlere imkan tanıyan en önemli geçit, Hazar Denizi kıyısındaki Derbent (Demirkapu) geçitiydi. Yaklaşık 2 km. uzunluğunda olan Derbent geçidi, tarih boyunca siyasi ve iktisadi öneminden bir şey kaybetmemiştir. Bu dönem, Volga ve Aras nehirlerinin, bölgeye sağladığı stratejik bütünlükten kaynaklanmaktadır.

Kuzey güney istikametinde, geçiş sağlayan ikinci yol ise; Transkafkasya'da bulunan, Daryal (Daryol) geçididir. Vladikafkas (Kuzey Osetya) – Tiflis (Gürcistan) arasında bulunan ve "Gürcü Askeri Yolu" olarak tanınan bu geçit, sarp ve dar olup; tarihin akışına, Romalılar, İranlılar,

Gürcüler tarafından, burada garnizon ve müstahkem mevziler inşa edilmiştir. 18. YY. sonlarında da, Rusların genişletme ve tesviye çalışmaları sonucunda, askeri amaçların dışında da kullanılmaya başlanılmıştır. Bunların dışında, aralarında Mamison ve Klukhor gibi geçitlerinde bulunduğu, yetmiş kadar küçük yol ve patika mevcut ise de, bazıları sadece yük hayvanlarının geçebileceği şekildedir.

Dağların Kuzey etekleri; sulak ve derin vadiler, mümbit, yeşil ovalarla son bulmaktadır. Bu ovalara ve vadiler; Terek, Kuban, Samur, Gun (Kuma), Sulak ve Araks gibi coşkun nehirlerle sulanmaktadır. Rua nehri çöküntüsü, Kutaisiden itibaren batıya doğru genişleyerek Karadeniz sahilindeki Kolhida ovasını oluştururken; Kura nehri çöküntüsü ise, güneydoğuya doğru ilerledikçe, önce Migeçevi gölüne, daha sonra Azerbaycan steplerinde bulunan, su kanallarının oluşturduğu geniş düzlüklere ulaşır. Kura nehri, kanallar bölgesinde, Aras nehri ile birleşerek, her iki nehrin suları da, tarım amacı ile kanallara aktararak, geniş steplerin sulanması sağlanır.

Rua ve Kura nehirlerinin güneyinde uzanan dağ silsileleri küçük Kafkas Dağları olup, bu dağlar, Doğu Anadolu dağlarına bağlanır. Sıra dağlar, sönmüş volkanlar ve volkanik gölleriyle küçük Kafkas dağlarının, Doğu Anadolu dağlarının özelliklerini taşıdığı görülmektedir. Bu dağların zirveleri Ermenistan'da Alagöz (Haragado) dağı, Gegamskiye dağı ve Azerbaycan'da Karabağ dağıdır.

Coğrafi konumu itibariyle, bir kavşak özelliği taşıyan Kafkasya, değişik yönlerden gelen kavimlerin bir uğrak yeri olmuştur. Bu kavimlerden bir kısmı gelip geçerken, bir kısmı ise burada yerleşmiştir. Bölgenin yerlisi olan veya daha sonra bölgeye yerleşen ve Kafkasya'nın doğasına paralel, orijinal bir yerleşim tarzı gösteren kavimler, birbirine karışmaksızın, ayrı ayrı bölgeleri yurt edinmişlerdir. Dolayısıyla bölgedeki kavimler arasında önce fiziki/coğrafi, daha sonra da siyasi olarak, izolasyon meydana gelmiştir. Bu

durum, bölge dışı güçler (Çarlık ve Sovyet Rusya ile İran) tarafından, sürekli olarak istismar edilmiştir.

Esas itibariyle dağlık bir bölge olan Kafkasya'da, yerleşim bölgeleri genellikle yüksek yaylalar ve derin vadilere yayılmış bulunmaktadır. Yüksekliği fazla olan bu dağ silsilesi bölgedeki insanların tarihlerini, kültürlerini ve karakterlerini başkalarından farklı kılmıştır. Askeri açıdan, büyük ölçüde savunma imkanı sağlayan dağlar; kültür, dil ve etnik bakımdan bölünmüş bir coğrafyanın doğmasına da neden olmuştur. Kafkasya, coğrafi bütünlüğe sahip olmadığı için, tarih boyu, Hazar İmparatorluğu hariç, tek bir devletin anayurdu olmamıştır.

c. demografik yapısı

Kafkasya'nın demografik yapısı da kendine özgü bir çeşitlilik arz etmektedir. Bölge coğrafi konumu nedeniyle, çeşitli millet ve toplulukların bir "geçiş noktası" olmuş ve bunun sonucunda çok karışık bir demografik yapı ve tarihi süreç kazanmış bulunmaktadır. Bununla birlikte, bölgenin demografik yapısında, "demografik ve politik" olarak Türkler, Gürcüler ve Ermeniler belirleyici unsurlar olmuştur.

Kafkasya nüfusunun yaklaşık %35,2'sini "yerli olanlar" %64,8'ini ise "yerli olmayanlar" meydana getirmektedir. Yaklaşık 30'dan fazla millet ve milli gurubu kapsayan "yerli nüfus" içinde; Gürcüler %46,5 ve Çeçenler %11,9 ile ilk sırada yer almaktadır. Bunların dışında kalan ve bölgenin yerlisi olan unsurlar ise, %41,6 lık bir paya sahiptir.

Kafkasya nüfusunun yaklaşık %67,4 ünü oluşturan, "yerli olmayanların" %56,6'sı ise, Türklerdir. Bu nüfusunda %82,7'sini Azerbaycan Türkleri meydana getirmektedir. Bunların dışında yerli olmayan nüfusun içinde, Ermeniler %22,7 ve Ruslar %16,2 ile yer almaktadır.

SSCB tarafından; hem İslam kimliği etrafındaki bütünleşmeyi zayıflatmak, hem de Kafkasyacılık (Dağlılık) ve Türklük yapılaşmasının önünü kesmek amacıyla; daha alt kimlik olan yerel milliyetçilikler desteklenmiş; 1924-1936 yılları arasındaki süreçte, Kuzey Kafkasya 7 ayrı Özerk Cumhuriyet ve Özerk Bölgeye; Kafkas halkları ve Türk kavimler ayrı ayrı birliklerini koruyan bir yapıdan çok karma milletlere (Kabartay-Balkar ve Karaçay-Çerkez) ayrılmıştır.

Ruslar; 19. YY.da, Kafkasya'ya tamamen hakim olduklarında; Karadeniz sahillerinde yaşayan yaklaşık 1-1,5 milyon Kafkasyalıyı, Osmanlı İmparatorluğu'na sürmüş ve yerine Rusları yerleştirmiştir. Bununla birlikte 19. YY. boyunca; Doğu ve Kuzey Rusya'nın Kazan, Orenburg, Ufa ve Kuzey Kuban ile Kazan Tatarları ve Başkurt Türklerinin yaşamış olduğu İdil-Ural bölgesinde Müslüman toplulukları Osmanlı topraklarından göç etmeye zorlanmıştır. Bunun sonucunda Kuzey Kafkasya'nın toplam nüfusu göçlerden dolayı, Rus ve Kazakların bölgede iskân edilmelerine rağmen yarı yarıya azalmıştır.

Rusya'nın sürgün politikası 2. Dünya Savaşı sonrasında da sürmüş ve 1943-1944 yılları arasında, 2-3 milyon kişi, ihale suçu ile, Sibiry ve Urallar gibi yerlere sürülmüşlerdir. Bunların %40'ı daha sürgün yerlerine ulaşmadan çeşitli nedenlerle hayatlarını kaybetmişlerdir. Gürcistan ve Ermenistan ise, göç ve sürgünlerin dışında tutulmuştur.

2. Dünya Savaşında Almanlar ile işbirliği yaptığı gerekçesiyle, başta Çeçen ve İnguşlar olmak üzere; Karaçaylar, Balkarlar, Kırım ve Ahıska Türkleri Sibiry'ya sürgüne gönderilmiştir. Stalin'in verdiği bir kararla, Kafkasya'da başlayan bu geniş çaplı bir soykırım hareketi, Çeçenler için 1864 ve 1920'deki sürgünlerin tekrarı olmuş; 400 bin Çeçen ve 90 bin İnguş Orta Asya ve Sibiry'ya sürülmüştür. Boşaltılan bu topraklara ise; Ruslar, Osetinler, Avarlar, Darginliler, Ukraynalılar getirilip yerleştirilmiştir. Özellikle Ahıska bölgesindeki Ahıska (Mesket) Türkleri, Almanlarla iş birliği yaptıkları

bahanesiyle, toplu halde, Orta Asya'da, Özbekistan'ın Fergana Vadisine sürülmüş yerlerine de Ermeniler getirilerek bölge Cevaheti ismini almıştır. Bu politikalar Stalin döneminde, Rusların, Türklük araştırmalarının katkılarıyla, "toprak" ve "dil" esaslı "milletler politikası" adını alarak daha sistematik bir şekilde uygulanmıştır.

Stalin'in sürgün politikası, bölgenin demografik yapısına yapılan bu müdahale sonucunda, Kafkasya'nın yerel halkları arasında bir çatışma zemini hazırlamak, gelecekte bağımsızlığın yeniden kazanılması yoluyla ortaya çıkabilecek ulusal eğilimlerin gücünü kırmak ve bölgesel sorunları tahrik amacıyla yapılmıştır. Ayrıca bu sürgünler, 1990'larda da sürececek olan, "Oset-İnguş", "Kabartay-Balkar" sınır anlaşmazlıklarının da temelini oluşturmaktadır. Çünkü sürgünlerden geri dönen sürülen halkların kendi topraklarına, başka etnik gruplar (Rus, Oset, Ermeni, Ukraynalı ve Alman) yerleştirilmiştir.

Stalin'in iskan politikası, hiçbir Kafkas halkının tamamen kendi bölgesinde tutmamıştır. Kuzey Kafkasya ve Transkafkasya halklarından; Çerkez, Abaza, Çeçen, Avar, Azeri, Terekeme, Lak, Dargin vb.nden bir bölümü Sovyet Rusya'sının çeşitli bölgelerinde iskan edilmiştir. Bunların topraklarına, Kafkasya'dan başka halklar getirilmiştir. Bazen bu halkların yaşadıkları bölgeleri parçalayıp oluşturduğu idari sınırlarla etnik bütünlüğü bozmuştur. Böylece onlarca coğrafi alanı eski ve yeni sahipleri arasında ihtilaf çıkmıştır. Bu yapılanma, ortak menfaat ilkelerini büyük ölçüde geçersiz kılmıştır."

Kafkasya'daki bugünkü anlaşmazlıkları besleyen tohumlar, 1936 yılında Stalin tarafından atılmıştır. Stalin; demografik düzenlemeler yoluyla, halkları bir dengede tutarak kontrol altına almak ve bölgedeki Rusların azınlık durumuna düşmelerini önlemek istemiştir. Stalin, bu hedefine ulaşmak için; daha sonraları çok karmaşık etnik sorunlara zemin hazırlayacak olan, bir dizi Özerk Cumhuriyet / Bölge oluşturmuştur.

Bu politikaların (milletler, sürgün, iskan ve asimile) doğal sonucu olarak da; bölgeye Ruslar, Osetinler, Avarlar, Darginler ve Ukraynalılar getirilmiştir.

SSCB'de en son nüfus sayımının yapıldığı 1989 yılı itibariyle, Kuzey Kafkasya'da 6-7 milyon, Trasnkafkasya'da ise 16-17 milyon olmak üzere Kafkasya'da toplam 22-24 milyon insan yaşamaktadır.

1970'lerin başından bu yana Rusların ve diğer Slavların bölgeden dışarıya göç etmeleri başladığı gözükmektedir. Sovyetler Birliğinin çökmesinden beri dışa yönelik göç öylesine hızlanmıştır ki, halen toplam 16-17 milyon olan, üç Transkafkasya Cumhuriyetinde, yarım milyondan az Rus ve Slav nüfusu kalmıştır. Kuzey Kafkasya da ki altı 6 milyonluk toplan nüfusunun muhtemel %20'si Rus ve Slav dır.

ç. Kafkasya'nın etnik dil ve din yapısı

(1) etnik ve dil yapısı

Kafkasya coğrafyasına hakim olan dağlık yapı; tarih boyunca, bölgenin siyasi ve etnik yapısının şekillenmesinde çok önemli rol oynamıştır. Etnik yapı itibariyle, dünyanın en karmaşık bölgesi olan Kafkasya, bu durumunu coğrafyasının, geçit vermez dağlarından ve onların aralarında yer alan, derin vadilerden oluşmasına borçludur. Arazinin dağlık olması sebebiyle, tam egemenlik kuramayan bu bölge, tarih boyunca sürekli olarak, doğudan batıya doğru göç eden, pek çok etnik gurubun sığınma yeri olmuştur. Dağların ulaşımı engellemesi, tahakküm kurarak zayıf unsurların asimile edilmesine mani olmuştur.

Etnik yapının dünyada çok zengin çeşitlilik arz ettiği bölgelerden biri olan Kafkasya'da yaşayan gurupları, genel anlamda güçlü bir tasnifle değerlendirmek mümkündür. Bunlar;

- Türk kökenliler,
- Hıristiyan milletler,
- Müslüman olan Kafkas kavimleridir.

Bu bağlamda, Kafkasya'da yaşayan toplulukları tasnif etmek gerekirse;

Kafkasya'nın Türk ve Müslüman olmayan Hıristiyan unsurlarını; Gürcüler, Ermeniler, Abhazlar, Osetler, Asuriler, Udiler oluşturmaktadır (EK-A).

Kafkasya'nın Türk olmayan Müslüman unsurlarını; Osetler, Çeçenler, Kabardaylar, Acaralar, Abazalar, Çerkezler, Adigeler, Tatlar, Talişlar, Lezgiler, Darginlar, Laklar, Rutullar, Agular, Sokular, Tabarasanlar oluşturmaktadır.

Türk grupları ise; Azerbaycan Türkleri, Kumuk, Karacay, Balkar, Nogay, Kundur, Ahıska (Mesket) Türkleridir.

"Kafkas halklarını; asıl Kafkas (Yafet) kavimleri, Türk kavimleri ve Hint-Avrupa kavimleri olarak sınıflamak gerekirse:

Kaslar yani asıl Kafkas kavimleri; Çerkezler (Abazalar, Abhazlar, Ubişlar, Arguveyler, Nethaçalar, Çebinler, Hatkolar, Khagaklar, Baskheğler, Şapsığlar, Bjeduglar, Kemirguyevler, Hatıkoylar, Abzehler, Beslenevyeler, Kabartaylar, Adıgeyler), Nohçiler (Çeçenler, İnguşlar), Andelellar (Avarlar), Laklar (Gazi Kumuklar), Lezgiler, Agullar, Çakullar, Gürcüler;

Türkler; Azeriler, Kumuklar, Karakalpaklar, Kunduralar, Karaçaylar, Balkarlar Kalmuklar, Nogaylar, Türkmenler, Mesket Türkleri,

Hint-Avrupa kavimleri; Osetler, Farslar, Tatlar, Talişler, Svanitler, Ermeniler, Ruslar, Alanlar'dır.

Kuzey Kafkasya'daki etnik gruplar; Türk, İran dilli ve İberokafkas (Yafet) gruplarıdır. Türkler; Kumuk, Karaçay, Balkar (Malkar) ve Nogaylar'dan oluşur. İran dilli halklar ise, Ossetin (Ose-Asetin) ile Tatarlardan oluşur. Ossetinlerin sadece Digor'ları Müslüman olup; çoğunluğu, Ortodoks Hıristiyanıdır. En büyük ve en karmaşık grup ise, İbero-Kafkas (Yafet) ailesi teşkil eder. Bunlar Gürcülerin dahil olduğu Güney (Hartvel-Kartvel), Kuzey-Batı (Abhazya-Adıge) ve Kuzey –Doğu (Çeçen-Dağıstan) gruplarıdır. Kuzey Kafkasya'nın en kalabalık grupları; Çeçenler, Türkler ve Çerkezlerdir.

Transkafkasya'da üç etnik kökenden söz edilebilir. Bunlar; Türk soylular, İndo-Germenler (Hint-Avrupa) ve İbero-Kafkas (Yafet) gruplarıdır. Türkler; Azeri Türkleri, Mesket Türkleri'dir. İndo-Germenler ise; Ermeni ve Oset'lerden ibarettir. En büyük ve en karmaşık grubu ise, İbero-Kafkas (Yafet) ailesi teşkil eder. Bunlar Gürcülerin dahil olduğu Güney (Hartvel-Kartvel) ve Abhazalardır. Transkafkasya'nın en kalabalık grupları; Azeri Türkleri, Gürcüler ve Ermenilerdir.

Doğal olarak, tarih boyunca, Transkafkasya'daki etnik grupların nüfusları, dağılımları ve önemleri değişmiştir. Günümüze kadar gelen tek özellik ise, etnik mozağin zenginliğinin sürmesidir. Transkafkasya'nın etnik yapısı, bölgedeki üç devlet ve bunların içindeki halklar olarak incelendiğinde, şöyle bir etno-linguistik bir harita ile karşılaşılır:

Etnik mozağının çeşitliliği, küresel ve sosyal yönden son derece önemli zengin bir yapı oluşturmakla birlikte; bu farklılık tarih boyunca,

bölge içi ve dışı güçlerin iktidarı ele geçirmek için istismar ettikleri bölgenin bir zaafı özelliğini de almıştır. Bu etnik yapı; Ruslar tarafından değişik tarihlerde (1864 ve 1944) planlı olarak uygulanan pek çok, “toplu sürgün” olayı ile daha da karıştırılmış ve birleşmesi imkânsız bir mozaik haline getirilmiştir. Halklar göçe zorlanmış, çoğunluğun içine azınlıklar yerleştirilmiş, azınlıkların çoğunluğu yönetmesi istenmiş ve bunun gibi gelişmeler yüzünden düşmanlıklar meydana getirilmiştir.

Kafkasya'nın yerli halkları, daha ziyade dağlık kesimde, dış dünya ile irtibatın nispeten az olduğu bölgelerde yoğunlaşmış, dışarıda gelen Türkler ve İranlılar gibi halklar ise, çoğunlukla güney ve kuzeydeki dış alanlara yerleşmişlerdir.

“Kafkasya” olarak ilk defa M.Ö. 479 tarihinde isimlendirilmeye başlayan ve tarihi ve mitolojik zenginlikleri ile tanınmış olan Kafkasya, gerçek bir “diller bölgesi” özelliğini taşır. Bölgede konuşulan dillerin bir kısmı Semitik, Hint-Avrupa, Fino-Urgiç, Altaik veya Türk dil gruplarına girmekte; bu gruplarda yer alan Gürcüce ve buna bağlı lehçelerle değişik şiveleri bulunan Türkçe en yaygın dilleri teşkil etmektedir. Bunlardan sonra; Hint-Avrupa dil grubuna giren Ermenice ve Osetçe gelmekte ise de, pratikte konuşma ve yazı dili olarak Rusça yaygındır.

SSCB'nde Türk kökenli halklar ve Müslüman halklar için 1935 yılında, resmi alfabe olarak, Kiril alfabesi kabul edilmiştir. Ermenilerin ve Gürcülerin alfabeleri ise, yönetimdeki Gürcü ve Ermenilerin desteği ile değiştirilmemiştir. SSCB tarafından, 1974 yılında, Gürcistan'ın, “alfabe birliği” kapsamına alınması kararı alınmıştır. Ancak Tiflis'te, üniversite öğretim üyeleri ve öğrencileri ters tepki gösterince, karar uygulanmamıştır. Bu bağlamda; 1977 yılında Ermenistan'ın da, “alfabe birliği” kapsamına alınması kararı alınmıştır. Ermeniler, bu karar tepki göstermiş, alfabelerini değiştirmemişlerdir. Ancak Kafkas halkları, Slav Kiril alfabesi kapsamına alınmıştır. “Bu gelişme, Kafkas halklarında, “Rusya'ya karşı dilenilebilir,

Rusya direnmekle ikna olur” kanaatini yaratmıştır. Bugünkü direncin temelinde, Kafkas halklarının haksızlığa uğradığı kanaati vardır.

Günümüzde birçok Türk ve Müslüman grup; hem Türkçe yazılmış Latin alfabesi isterken, hem de Türkiye Türkçesi öğrenme gayreti içine girmişlerdir.

Etnik bilinç, bütün Kafkasya’da çok güçlüdür ve Rusya ikinci bir dil olarak, geniş şekilde konuşuluyorsa da yerel dillere bağlılık oranının yüksekliği ortak bir özelliktir. Kuzey Kafkasya halklarından, aşırı bir mensubiyet (aidiyet) duygusu ve ırkçılık vardır. Hiçbir dağılım etnik kimliğinin yanı sıra ikinci bir değer ölçüsü kabul etmez. Sovyet sistemi istemeyerek etnik bilinci teşvik etmiştir. Sistemin çöküşü ise bu bilinci daha da arttırmıştır.

“Kafkasya” olarak ilk defa M.Ö. 479 tarihinde, isimlendirilmeye başlanan ve tarihi ile mitolojik zenginlikleri ile tanınmış olan, Kafkasya gerçek bir “Diller Ülkesi”dir.

Kafkasya’da temel olarak, “Ural-Altay”, “İber-Kafkas” ve “Hint-Avrupa” dil gruplarına giren üç dil ve bunların değişik lehçeleri konuşulmaktadır. Dil grupları; “Ural-Altay” %36.6, İber Kafkas dil grubu (Yafet) %35.1 (Gürcüce, Çeçen, Lezgi) ve Hint-Avrupa dil grubu ise, %28.2 (Ermenice, Rusça, Farsça) şeklinde sıralanmaktadır.”

Bölgede; Ural-Altay dil grubunu konuşanların, yaklaşık %98-99’unu Türkler, bunların ise yaklaşık %82,7’sini de, Azerbaycan Türkleri oluşturmaktadır.

İber-Kafkas dil grubu 30’u aşkın dil, lehçe ve diyalekti kapsamakta olup, bu bağlamda; bu grubun da, yaklaşık %46,7’sini Gürcüce (Kartvelce) konuşanlar, %11,9’unu ise Çeçen-Lezgi” kolunun Çeçence

konuşanlar oluşturmaktadır. Grubun geriye kalan halklar tarafından konuşulmaktadır.

Genel olarak, bölgenin yerlisi olmayanlar tarafından konuşulmakta olan İndo-germen (Hind-Avrupa) dil grubunun, konuşulma oranı, yaklaşık %28,2 olup, bu oranın da; %52'sini Ermenice, %37'sini Rusça ve %9'unu da Farsça oluşturmaktadır.

(2) din yapısı

Kafkasya'da hâkim olan dinler, Hıristiyanlık ve İslamiyet'tir. Bölge içi ve dışı ilişkilerde son derece etkili bir unsur olan din; bazı zamanlar dışarıdan gelen ve bölgeyi hakimiyeti altına çalışan güçlere karşı verilen mücadelede motivasyon aracı, bazı zamanlar da dış güçlerin bölgeye yerleşmesini kolaylaştıran bir unsur hüviyeti kazanmış olup; bu husus, günümüzde de önemini korumaktadır.

Dini açıdan bir tasnif yapıldığında, Kafkasya nüfusunun; %55.9'unun Müslümanlar, %43.6'sının Hıristiyanlar ve %0.4'ünün de çoğu Türk olan Musevilerden meydana geldiği görülmektedir. Müslümanların %65.5'ini oluşturan Türklerin, %82'sini ise Azerbaycan Türkleri meydana getirmektedir. Türkler dışında kalan Müslümanların %34,4'ünün tamamını, Kafkasya'nın yerlisi olanlar (Çerkezler, Abazalar, Çeçenler vb.) oluşturulmaktadır. Kafkasya Müslümanları arasında, "Sünnilik" ve "Şiilik" iki ana mezhep olarak ortaya çıkmakta olup, Müslümanların %54.2'si Şii (Azeri Türkler) %45.8'i de Sünni mezhebine (Türkler ve Kafkas yerlileri) mensuptur.

Kafkasya bölgesindeki, Hıristiyanların tamamı Ortodoks (Grek Ortodoks veya Gregoryen) mezhebine bağlı olup; bunların genel nüfusa oranları %43.6'dır. Hıristiyan nüfusun %37.6'sını Gürcüler, %37.7'sini Ermeniler, %24.1'ini Ruslar ve %4.5'ini ise diğerleri (Osetler) oluşturmaktadır.

Kafkasya nüfusu içinde, 50.4 gibi çok küçük bir orana sahip Musevilerin çoğunluğunu ise Hazar ve Kırımçak olarak bilinen Türkler oluşturmaktadır.

Kafkasya bölgesi, yalnız etnik yönden değil inanç yönünden de karmaşık durumdadır. Bölgede yaşayan Hıristiyan kavimlerden olan Ruslar, Gürcüler ve Ermeniler değişik mezheplerdendir. Bu bağlamda; aynı etnik topluluğun ayrı mezheplerde olanları olduğu gibi, ayrı dini inançta olanlarına (Ortodoks Gürcüler ve Müslüman Acarlar gibi) da rastlanmaktadır. Hıristiyanlık gibi, İslamiyet de bölgede çok etkili olmuştur. Bölgenin İslamlaşması 8'inci YY.'da başlamış, 17'inci yüzyılda da devam etmiş ve halen de devam etmektedir. Bu kapsamda, Azerilerin bir kısmı Sünni iken, çoğunluğu Şii'dir. Kuzey Kafkasyalıların ekserisi de Müslümanlardır.

Kuzey Kafkasya'da Müslümanların hemen hepsi Sünni'dir. Genelde Kuzey Kafkasya'da, İslami duygular ve adetler doğuda (Çeçenistan, Dağıstan) daha güçlü olup, batıya (Adıgey, Karaçay-Çerkez vb.) doğru bağlılık azalmaktadır. Ancak onlarla da mezhep farkı vardır. Araplar tarafından İslamlaştırılan Dağıstanlılar ve Çeçenler Şafii; Kuzeyden gelen Türk-Tatarlar tarafından İslamlaştırılan Adıgey, Oseti, Abazalar ise Hanefi'dir. Ancak Abazalar ile Osetinler arasında Hıristiyan olanlarda vardır. Osetinlerin; Digor boyu Müslüman olup, kalanları ise Ortodoks Hıristiyanlarıdır. Müslüman olmayan Kuzey Kafkasyalıların birçoğu, 1858–1859 ile 1862–1863 yılları arasında, dalgalar halinde Türkiye'ye göçmüşlerdir. Bu bağlamda; kesin bir rakam tespiti mümkün olmamakla birlikte; 1,5 milyon civarında Müslüman kökenli Kuzey Kafkasyalının, Osmanlı Devlet'ine sığındığı tahmin edilmektedir.

Rusya'nın Kafkasya'yı işgaline karşı mücadele veren Şeyh Şamil, Kafkas Halkları arasındaki husumetleri ortadan kaldıran ve ortak

düşmana karşı birlik sağlayan, dağlı halkı birleştiren ve bölgesel geleneklerle desteklenen, “Müridizm” hareketini İslamiyet çevresinde kurmuş ve bu çerçevede hareket etmiştir.

Din, Kafkasya’da esas itibariyle milli yapının tali bir unsuru olarak gelişmiştir. Hıristiyanlar ve Müslümanlar her ne kadar kendileriyle aynı inanca sahip, başka etnik gruplara karşı büyük yakınlık hissetseler de, ortak bir dine bağlılık, eğer çatışmaya, toprak sorunlarına neden olmuşsa ve bu durum ekonomik rekabetle şiddetlendirilmişse, gerginliği ve düşmanlık duygularını engellemeye yetmemektedir.

Tarihi olarak Rusya, kendisini bütün Hıristiyanların koruyucusu olarak görerek, Gürcülerin ve Ermenilerin Hıristiyanlığa bağlılığını sömürmüştür. Ancak Gürcüler arasında, Moskova’nın, Gürcü Ortodoks Kilisesini, idare etmesine karşı duyulan kızgınlık çok fazladır. Ermenilerin arasında din, daha karışık biçimde işlevini yerine getirmektedir. Buna rağmen artık otomatik olarak, Ermeniler Rusya’ya yönelmemektedirler.

Yukarıda çerçevesi çizilen, bu genel özellikler açısından, bölge halkının; %55,9’nun Müslüman, %43,6’sının Hıristiyan %0,4’nün Türk asıllı Musevi oldukları değerlendirilmektedir. Kuzey Kafkasya’da nüfusça en büyük gurubu Çeçenler, Transkafkasya’da ise Azeriler teşkil etmektedir. Kafkasya demografik yapısında “demografik ve politik” olarak; Türkler, Gürcüler ve Ermeniler belirleyici olmuştur. Yerli milliyetlerin büyük çoğunluğu Azeri, Gürcü, Ermeni ve Çeçen’lerdir. Kafkasya’nın en eski halkları Gürcüler ve Çeçen’lerdir. Bölgede; %36.6 arasında Ural-Altay, %35.1 oranında İber-Kafkas (Gürcüce, Çeçen, Lezgi) ve %28.2 oranında Hint-Avrupa (Ermenice, Rusca, Farsca) konuşulmaktadır. Kafkasya’daki nüfusun %67.4’si, bölgenin yerlisi olmayanlar tarafından oluşturulmaktadır. Bölgedeki Türkler; toplam dil gurubunun %36.6, din gurubunun %65.5, coğrafyanın ise %56.6’sına sahip en belirgin ve çoğunluğu meydana getiren kesimdir. Söz konusun Türk nüfusunun %98’nin, Azerbaycan Türklerine ait olduğu sonuçları ortaya

çıkılmaktadır. Dolayısı ile Kafkasya bölgesinin sadece demokratik özelliği itibariyle bile, Türklerin belirleyici bir unsur olduğunu göstermektedir.

d. Kafkasya'nın tarihsel geçmişi

Kafkasya, tarihin en eski çağlarından itibaren, Doğu ve Batı arasında bir köprü vazifesi görmüş ve çeşitli milletlerin mücadelelerine sahne olmuş bir bölgedir. M.Ö. 8.YY.dan itibaren Azerbaycan'ın ilk sakinleri, Orta Asya'dan gelen Saka Türkleridir. Daha sonraları buraya çeşitli Türk boyları gelip yerleşirken, bazı Türk boyları ise, buradan Derbent geçidini aşarak, Anadolu ya gitmiştir. Bu geçişler sırasında, Karabağ, Türklerin en eski kışlığı olmuş ve Dede Korkut'un torunları, Kafkaslar ve Doğu Anadolu'yu kendilerine yurt edinmişlerdir.

İslam fetihleri başladığı sırada bölge, Bizans hâkimiyetinde bulunuyordu. Halife Ömer zamanında başlayan akınlar, başarılı sonuçlar vermiş ve Emevilerin ilk devirlerinde buraları fethedilerek bir eyalet haline getirilmiştir.

13. Y.Y.'daki Moğol istilasına kadar Kafkaslar; Selçuklu Türk'lerinin yönetiminde kalmıştır. Bu Y.Y.'dan itibaren bölge, önce Hülagü İmparatorluğu'nun ve daha sonra onların devamı olan, İlhanlı Devlet'inin bir parçası olmuştur. Bölge, İlhanlılardan sonra, Akkoyunlu ve Karakoyunlu Türk'lerinin yönetimleri altına girmiştir.

Kafkasya ve özellikle Azerbaycan bölgesi, 16. Y.Y.'dan itibaren Osmanlı ve İran Devlet'lerinin mücadele alanı olmuş ve bu iki devlet arasında sürekli el değiştirmiştir.

Osmanlı Devlet'inin bölgeye açtığı seferler Safevi Devlet'inin yıkılışına (1937) kadar sürmüştür. Bu seferlerin açılmasında, Safeviler'in

bölgede sürekli mezhep ayrımını kışkırtmaları ve Osmanlı Aleyhtarlığını kayırmaya çalışmaları ve yöre halkının, Osmanlı Devlet'ine yaptıkları şikâyetler etkili olmuştur.

1530'lu yıllara kadar, Osmanlı Devlet'i için bir tehlike teşkil etmeyen Rusya'nın Kafkasya'ya doğru ilerleyişinin en önemli iki adımı, 1552'de Kazan ve 1556 da Astrahan Türk hanlıklarını ele geçirmesidir. "Kafkasya'da ilk Türk varlığı ve etkileri, 1552'de Kazan hanlığını ele geçirmesinin ardından başlamıştır. Başta Çeçenler olmak üzere, birçok bölge halkı Rusların gelmesini istememiştir. Rusya, Kafkasya ile arasında engel teşkil eden bu iki Türk Hanlığını ortadan kaldırınca, bölgede bir anda Osmanlı Devleti ile karşı karşıya kalmıştır. Bunun sonucunda da Rusya, bölgedeki Osmanlı- İran çekişmesine, 3'üncü ülke olarak müdahil olmuştur.

Rusya'nın Kafkasya'ya doğrudan ilk inişi, 1720'li yıllarda Hazar Denizi'nin kuzey kıyılarını ve Bakü'yü ele geçirmeleriyle olmuştur. Rusların bu ilerleyişlerine karşı, Osmanlı Devleti de Gürcistan harekâtını genişleterek; Gence, Kirmanşah, Hamedan, Revan ve Tebrizi almıştır. Rusya ile Osmanlı Devleti arasında, 1724 yılında imzalanan, "İstanbul'un Antlaşması" ile önceden İran'a ait bu yerler, iki devlet arasında paylaştırılmıştır. Fakat bu durum aynı zamanda, Rusya'nın bölgedeki varlığını da meşrulaştırmıştır.

Osmanlı Devleti, 1774'de Kırım'ın kaybından sonra, Kafkasya'ya daha fazla önem vermiştir. Çünkü, Kırım Hanlığı'nın elinden çıkmasından sonra Osmanlı Devlet'inin Doğu ve Kuzey sınırlarının güvenliği, ancak Kafkasya'nın kontrolü ile mümkün olacaktır.

Rusları'nın Kafkasya'da en kolay ele geçirdikleri bölge, Gürcistan'dır. Gürcüler, Hıristiyan olduklarından, eskiden beri Ruslar'la sıcak ilişkileri mevcuttur. Gürcüler, Tiflis ve Açıkbaz dolaylarında iki ayrı hanlık halinde yaşamaktaydılar. Tiflis ve Açıkbaz Hanı Süleyman (Salamon)

arasında herhangi bir mesele bulunmamakta Rusya'ya da yakınlık duymaktaydılar. Nitekim, Gürcüler, Kafkasya'yı ele geçirmeye çalışan Rusların himayesine kolaylıkla girmişler ve ülkeleri 1801 yılında, Rusya tarafından ilhak edilmiştir.

19. Y.Y. başlarından itibaren, Rusya, Kafkasya'ya tam olarak yerleşmeye başlamıştır. Azerbaycan ve Dağıstan Hanlıkları, Rus istilasına karşı büyük bir dirençle karşı koymuşlar ancak sonuçta, üstün Rus kuvvetlerine karşı boyun eğmek zorunda kalmışlardır. Bunun sonucu olarak, Ruslar; Bakü, Nahcivan ve Erivan'ı işgal etmişlerdir. Çar I. Alexandre'in döneminde, bu ilerlemeler sağlanarak, Kafkasya'da, Ruslar'ın nüfusu oldukça artmıştır.

Rusya'nın, kendisini Kafkasya'dan atmak isteyen İran ile yaptığı savaşları kazanmasında ve bunu takiben iki devlet arasında, 1928 yılında, "Türkmençay Antlaşması'nın imzalanmasından sonra, bölgeye kesin olarak yerleşmişlerdir. Azerbaycan ve Gürcistan'a, bu şekilde yerleşen Rusya'nın Kuzey Kafkasya'ya ve Dağıstan bölgelerinde hâkimiyetini tam olarak sağlaması ile daha zor olmuştur. Tabiat şartlarının güçlüğü ve bu şartlarda yaşamaya alışık, dağlı Müslüman ahalinin direnç göstermesi nedeniyle, kesin sonucu, ancak 19. Y.Y. ortalarına doğru alabilmişlerdir. Türkmençe Anlaşmasıyla, İranlılar Transkafkasya siyasetinde rol oynayan bir devlet olma özelliklerini kaybettiler. Ayrıca bu anlaşmayla, Dağıstanlıların dış dünya ile ilişkileri kesildi ve ele geçirdikleri boğazlar sayesinde Ruslar, Anadolu üzerinden Akdeniz'e İran üzerinden Hint Okyanusu'na ve Hazar Deniz'i üzerinden Asya'ya gidebilecekleri bir üs kazandılar.

1783'den sonraki yıllarda, İmam Mansur önderliğinde, Rus işgaline direnen Kafkasya'lılar, 1830'lardan sonra Osmanlı Devlet'inin direncinin kırılmasına ve meydanın Rusya'ya kalmasına rağmen, İmam Gazi Muhammed, Hamza, 1834–1859 arasında, Şeyh Şamil ve Hacı Murat liderliğinde Kafkas tarihinin en önemli direnç hareketlerini

gerçekleştirmişlerdir. Kafkas ahalisinin, 1877–1878 Osmanlı Rus savaşında Rusya'ya karşı ayaklanması, bu direniş hareketleri arasındadır. Osmanlı devleti, Rus işgali ile birlikte vatanlarını terk etmek zorunda kalan, Müslüman halkı kabul etmiş ve ülkenin çeşitli bölgelerine yerleştirerek ihtiyaçlarının giderilmesine çalışmıştır. Şeyh Şamil, Dağıstan ve Çeçenistan örgütlendikten sonra, Orta Kafkasya'yı da savunarak Kafkas Birliğinin ilk temellerini atmıştır.

Şubat 1917'de başlayan devrim üzerine, Rus Ordusu Kafkasya'da çözülmeye başlamıştır. Rusya'daki devrim üzerine 3 Mayıs 1917'de, Terekale (Vladikafkas)'de halk kurultayı toplanarak, bir icra organı (Birleşik Şimali Kafkasya ve Dağıstan Dağlıları Birliği Merkez Komitesi) kurulmuştur. 18 Eylül 1917'deki 2. toplantıda, kurultay, "Kuzey Kafkasya Milli Müessesarı Meclisi" adını alarak, Kuzey Kafkasya'luların siyasi bir birlik teşkil ettiğine karar verilmiştir.

Rusya'da, 1917'de Bolşevikler iktidarı ele alınca, bir tarafta 1. Dünya Savaşı içinde gizli antlaşmaların geçersizliğini ilan etmişler; diğer tarafında, 15 Kasım 1917'de, "Milletin Hakları Bildirisi" ile, her milletin kendi geleceğini kendisinin tayin etmesi ilkesini kabul ettiklerini açıklamışlardır. Hatta Lenin, Kasım 1917'den önce Rus ordularının hem Kafkasya'da Ermenilerin işgal ettiği topraklardan ve hem de Doğu Anadolu'dan çekilmesi gerektiğini açıklamıştır. Ancak bu beyana rağmen kesin barışın yapılmasından önce Ermeni meselesini kendi menfaatleri doğrultusunda, halletme yolunu tutmuşlardır.

Kuzey Kafkasya Merkez Komitesi, 20 Kasım 1917'de, Rusya'dan ayrıldığını ve bağımsız bir devlet olduğunu ilan etti. Bundan memnun olmayan Kazaklar ve Ruslar'la çeşitli çatışmalar oldu. Transkafkasya'da ise Gürcü Menşeviklerin liderliğinde; Gürcü, Ermeni ve Azerilerden oluşan, "Maveray-ı Kafkas Komiserliği" Transkafkas Federasyonu, 28 Kasım 1917'de kuruldu. Bu federasyonun milli kuvvetleri ise yok gibiydi.

1917 Bolşevik ihtilalini müteakip, Türk ordusunun ileri harekâtı üzerine, barışla razı olan Bolşevik Rusya ile 3 Mart 1918'de, "Brest Litovsk Antlaşması" imzalanmıştır. Bu antlaşma ile; Rusya, Kars, Ardahan ve Batum'u halk oylaması yapma şartı ile boşalttığı gibi, savaşta işgal ettiği Erzurum, Van, Bitlis ve Trabzon vilayetlerinde iade etmiştir. Ayrıca Rusya, gerek ülkesinde ve gerekse işgal ettiği Türk eyaletlerinde, Osmanlı ve Rus Tebaası Ermeni çetelerinin terhisini ve bu çetelerin tamamıyla feshini sağlamayı kabul etmiştir.

Ermenilerin yaptığı katliamların artması üzerine Osmanlılar, barışı bir an önce, Türk ordusu ile gerçekleştirilmeden başka çare kalmadığına inanmışlardır. Türk ordusu bu değerlendirmeden sonra, Erivan-Culfan Demiryolunu tutarak, doğuda Kara Kilise, Tiflis-Bakü istikametinde ilerlemişlerdi. Sonuçta, Batum ve Kars tekrar geri alınmıştır.

Bu gelişmeler sırasında, Kuzey Kafkasyalılar ise İstanbul'a yardım istemek için bir heyet gönderip, 11 Mayıs 1918'de bir nota ile, bütün devletlere Kuzey Kafkasya'nın bağımsızlığını, "Birleşik Kafkasya Cumhuriyeti" adı ile ilan ederek, bunu Osmanlı Devleti ile diğer ülkelere bir nota ile duyurdular. Osmanlı Devleti, yeni devleti hemen tanıdı. Birleşik Kafkasya Cumhuriyeti'nin, İstanbul tarafından tanınması, Rusya'nın şiddetli tepkisine yol açtı. Bu şekilde, Türkiye'nin nüfuz ve hakimiyeti Kafkasya'da yayılmış bulunuyordu. Transkafkasya'da ise, üç başlı, "Mavera-ı Kafkas Cumhuriyeti"nin istikrarlı bir devlet olmayacağı artık anlaşılmıştır. Sonuçta, Tiflis'te yaptığı son toplantısında (26 Kasım 1918) kendisini feshederek, Mavera-ı Kafkas Cumhuriyeti'nin sona erdiğini ilan etmiştir. Gürcüler bu meclisten ayrılarak bağımsızlığını ilan etmişlerdir (28 Mayıs 1918). Azerbaycan ve Ermenistan da bu harekâtı taklit etmişler ve 28 Mayıs 1918'de bağımsızlıklarını ilan etmişlerdir. Osmanlı Devleti bu müstakil devletler de, Batum'da , 16 Haziran 1918'de, ayrı ayrı barış anlaşmaları imzalamışlardır.

Kafkaslarda kurulan bu yeni düzenin sürdürülmesi, Osmanlı Devleti'nin Birinci Dünya Savaşı'nı kazanmasına bağlıydı. Fakat, Birinci Dünya Savaşı müttefikler lehine sonuçlanınca, Osmanlı Devleti, 30 Ekim 1918'de Mondros Mütarekesi'ni imzalamak zorunda kalmıştır. Mütarekenin, 11 ve 15'inci maddeleri gereği, Türkiye Azerbaycan'daki kuvvetleri geri çekmeyi kabullenmiştir. Nitekim Mondros Mütarekesi'nin ardından İngilizler, Kafkaslara çıkarma yapmışlar ve bölgeyi işgal etmişlerdir.

Mart 1920'de, Kızılordu, Beyaz Orduların mukavemetini kırarak, bütün Kafkasya'yı işgale başlamıştır. 26 Nisan 1920'de, sınırı geçen Kızılordu, Bakü'ye ilerlemeye başlamıştır. Azerbaycan'ı bir kurşun bile sıkamadan fetheden Sovyetler, Kuzey Kafkaslarda ciddi bir ayaklanma ile karşılaşmıştır. 1920'nin sonunda, komünistler vasıtasıyla, Ermenistan'ın egemenliğine son verilmiştir. Rusya; 1921 yılında, Zengezur bölgesini Ermenistan'a vererek, 1921 yılında da Gürcistan'ı işgal ederek, bölgede kesin egemen güç haline gelmiştir. 1920 Gümrü, 1921 Moskova ve Ankara Antlaşmaları ile bugünkü Türkiye-Ermenistan sınırı çizilmiştir.

Rusya; 1922 yılında, bölgedeki üç ülkeyi (Azerbaycan, Gürcistan ve Ermenistan), SSCB çatısı altında, "Güney Kafkasya Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti" adı ile birleştirmiştir. 1936 yılında ise, bu üç cumhuriyet ayrı ayrı Sovyet cumhuriyetlerine dönüştürülerek, doğrudan SSCB 'ne bağlanmıştır. Bu durum, SSCB'nin dağıldığı, 1991 yılına kadar devam etmiştir.

11 Mayıs 1918 yılında, Kafkasya'nın kuzeyinde yaşayan ve Dağıstan'daki Türk ve Müslüman unsurlar tarafından kurulan, "Kuzey Kafkasya Cumhuriyeti" de bir müddet sonra dağılmıştır. Ruslar, 1920 baharında, Kuzey Kafkasya'yı işgal ederken çok güçlü bir ayaklanmayla karşılaşmıştır. Ayaklanma başladığında, Dağıstan ve Çeçenistan'ın büyük bölümü, Kızılordu'nun tam kontrolü altında bulunmaktadır. Bu nedenle

isyancılar örgütlenmeye ve hareket alanlarını genişletmeye vakit bulamamışlardır.

Kuzey Kafkasya halklarının, bağımsız siyasal birlikler kurmalarına temel oluşturacak "dağlı" kimliği; 1918'den 1921'e kadar fiilen varlığını sürdüren, Dağ Cumhuriyeti bünyesinde var olmuştur. 1918 başında, Dağ Cumhuriyeti kurulmuş; Bolşevik Devriminden sonra, 1921'de bu cumhuriyet, "özerk cumhuriyet" haline getirilmiştir. 1922'de; Adıgey, Çeçen, Karatay, Çerkez, ve Kabartay-Balkar Özerk Bölgeleri (oblast) kurularak, Dağ Özerk Cumhuriyeti küçültülmüş, 1924'de ise, bu özerk cumhuriyetin varlığına son verilerek, Kuzey Kafkasya liderinin hedeflerine de son verilmiştir.

e. Kafkasya'nın siyasi yapısı

Rusya Federasyonu; 89 özerk cumhuriyet, özerk bölge, oblast ve kraydan oluşmaktadır. RF'nuna bağlı Kuzey Kafkas ya da, yedi özerk cumhuriyet yer almaktadır. Bu bağlamda Kafkasya bölgesinde, üç bağımsız cumhuriyet, dokuz özerk cumhuriyet ve üç özerk bölge bulunmaktadır. Bölgenin idari yapısı ise şöyledir;

(1) bağımsız cumhuriyetler

- Azerbaycan Cumhuriyeti; Başkenti Bakü, yüzölçümü 86.600 Km², nüfusu 7.021.000,
- Gürcistan Cumhuriyeti; Başkenti Tiflis, yüzölçümü 70.000 Km², nüfusu 5.700.000,

- Ermenistan Cumhuriyeti; Başkenti Erivan, yüzölçümü 30.000 Km², nüfusu 3.400.000,

(2) özerk cumhuriyetler

- Nahçıvan Özerk Cumhuriyeti; Başkenti Nahçıvan, yüzölçümü 5.500 Km², nüfusu 300.000, Azerbaycan'a bağlı,

- Acaristan Özerk Cumhuriyeti; Başkenti Batum, yüzölçümü 300 Km², nüfusu 400.000, Gürcistan'a bağlı,

- Abhazya Özerk Cumhuriyeti; Başkenti Şuhumi, yüzölçümü 8.600 Km², nüfusu 600.000 Gürcistan'a bağlı,

- Adıgey Özerk Cumhuriyeti; Başkenti Maykop, yüzölçümü 7.600 Km², nüfusu 436.000, RF'na bağlı 1992'de, "özerk cumhuriyet" statüsüne yükselmiştir.

- Çeçenistan Özerk Cumhuriyeti; Başkenti Grozni, yüzölçümü 14.000 Km², nüfusu 900.000, RF'na bağlı,

- Dağıstan Özerk Cumhuriyeti; Başkenti Moğaçkale, yüzölçümü 50.000 Km², nüfusu 1.800.000, RF'na bağlı,

- İnguşya Özerk Cumhuriyeti; Başkenti Nazran, yüzölçümü 7.000 Km², nüfusu 400.000, RF'na bağlı,

- Kabartay-Balkar Özerk Cumhuriyeti; Başkenti Nalçık, yüzölçümü 12.500 Km², nüfusu 800.000, RF'na bağlı,

- Karaçay-Çerkez Özerk Cumhuriyeti; Başkenti Çerkesk, yüzölçümü 14.100 Km², nüfusu 425.000 RF'na bağlı,

- Kuzey Osetya Özerk Cumhuriyeti; Başkenti Vladikafkas, yüzölçümü 8.800 Km², nüfusu 634.000 RF'na bağlı,

(3) özerk bölgeler

- Dağlık Karabağ Özerk Bölgesi; Başkenti Hankendi/Stepanakert, yüzölçümü 4.400 Km², nüfusu 200.000, Azerbaycan'a bağlı,

- Güney Osetya Özerk Bölgesi; Başkenti Şikinvali Hankendi, yüzölçümü 3.900 Km², nüfusu 99.000, Gürcistan'a bağlıdır.⁵

2. KAFKASYA'NIN JEOPOLİTİK KONUMU

Kafkasya; Avrupa, Asya, Afrika kıtalarının buluşma noktasındaki menteşe ve bu menteşe üzerine vurulmuş kilit ve de kilidi açan anahtar değerindeki Anadolu'nun bir uzantısı ve bütünleyicisi konumundadır. Kafkaslar, kıtaları kapsayan coğrafya bütününün kuzey-güney bağlantılarından biridir. Kafkasya; Karadeniz yolu ile, Avrupa içlerine; Hazar Denizi yolu ile, Asya içlerine ulaşma imkanı verir. Böylece sadece kuzey-güney istikametinde değil, doğu-batı arasında da bağ oluşturur.

Bölgeyi, Kafkasya ötesi (Transkafkasya ve Güney Kafkasya) ve Kuzey Kafkasya'ya bölen Kafkasya Dağları, ekseri Pirene Dağları ile

⁵ Hakan Kantarcı, a.g.e., ss.23-58

karşılaştırılmaktadır. Pireneler'de olduğu gibi, Kafkasya'da da ulaşım zordur. Bu özelliği ise; buradaki halkların izolasyonda kalmasına, dolayısıyla yerli halkların yabancılara karşı güvensiz davranmalarına sebep olmuş ve bu özellik düşmanlar tarafından işgalini zorlaştırmıştır.⁶

40. boylamla 46. boylam arasında yer alan ve 1100 Km. uzunluğunda olan Kafkas Sıradağları, batıda Karadeniz'in Azak Denizi'ne çok uzak olmayan Novorossisk Limanı'ndan, doğuda Hazar Denizi kıyısındaki Derbent'e kadar yayılır. Merkez bölümünde 5000 metreden yüksek bir çok tepe vardır. Rusya'nın uçsuz bucaksız ovalarını Gürcistan, aynı zamanda daha güneydeki Azerbaycan ve Ermenistan'ın sert topraklarından ayıran bu dağ kütleleri, Avrupa ile Asya arasında yükselen çok büyük bir duvar oluştururlar.⁷

Kafkasya'nın coğrafi konumuna bakıldığında, buranın Avrupa-Afrika-Asya ana kolları arasına girmiş olan ve 5000 Km. uzunluğundaki, Akdeniz-Ege Denizi-Boğazlar ve Marmara Denizi-Karadeniz-Azak Denizi gibi birbirine bağlı iç denizlerin oluşturdukları bir su koridorunun doğu ucunda bulunan; aynı zamanda Hazar Denizi ile de doğuya sokulmuş ve bağlanmış bir konumda olduğu görülür.

Ayrıca, Fırat ve Dicle ırmakları da; bu koridoru ortaya çıkaran Hazar Denizi ile Karadeniz ve Akdeniz'in Hint Okyanusu'na kolaylıkla bağlanmalarını sağlayacak bir vaziyet ve istikamete haiz bulunmaktadır. Bu durumda Kafkasya kuzey-güney ve doğu-batı yollarının birleştiği bir bölgede olduğu tespitini yapmak mümkündür.

Kafkasya özellikle üç nedenden ötürü önemlidir:

- Jeostratejik anlamda; Orta Asya'ya giriş kapısıdır,
- Orta Asya bakımından; Batı pazarlarına açılan bir geçittir,

⁶ Hakan Kantarcı, a.g.e., ss.58-59

⁷ Ali Faik Demir, SSCB'nin Dağılmasından Sonra Türkiye Azerbaycan İlişkileri, Değişen Dünya ve Türkiye (Der.Faruk Sönmezoğlu), Bağlam Yayınları, İstanbul,1996,s.222

- Orta Asya ile bir bütün olarak ele alındığında ise; bölge önemli miktarda petrol ve doğalgaz rezervlerine sahiptir.

Bölgedeki, yedi özerk cumhuriyet RF'na bağlı bulunmaktadır. Türkiye'nin de küçük bir bölümü Kafkasya sınırları içinde kalmaktadır. Bu duruma göre; Rusya ile Türkiye, Kafkasya'ya hem komşu, hem de bir bölümleri ile birer Kafkas ülkeleridirler. Kafkasya; coğrafi konumunu özelliği ve sahip olduğu stratejik kaynaklar tekeliyle evrensel güçlerin de öncelikli ilgi alanı içerisinde bulunmaktadır. Bu bölgeye hakim olmak; Asya, Avrupa ve Orta Doğu ekseninde önemli bir üs edinmek demektir.

Kafkasya'nın jeopolitik konumu; soğuk savaş döneminde ve soğuk savaş sonrasında büyük ölçüde farklıdır. Soğuk savaş sonrasında dağılan SSCB'nin çevresinde üç büyük boşluk oluşmuştur. Bunlar; Doğu Avrupa, Orta Asya ve üçüncüsü de Türkiye bağlantılı olarak Balkanlar, Kafkaslar ve Ortadoğu'yu kapsayan bölgedir.

Kafkaslar üzerinde üç geçit vardır. Bunlar; Hazar Denizi sahil yolu ve Nalçik-Tiflis (askeri) yoludur. Hazar Yolu üzerinde Çeçenistan, Karadeniz sahil yolu üzerinde Abhazya, Nalçik-Tiflis yolu üzerinde Kuzey ve Güney Osetya sorunlu bölgelerdir. Kafkasların diğer bir jeopolitik özelliği, sahip olduğu petrol ve doğalgaz kaynaklarıdır. Ayrıca Kafkasya; Orta Asya petrol ve doğal gaz yataklarının batıya gidiş yolu üzerinde bulunmaktadır. Kafkaslar; Orta Asya'nın sadece petrol değil, Türkistan'ın büyük ihtiyacı olan denizlere açılma zorunluluğunu karşılayabilecek, Hazar Denizi'nden en yakın ve kısa istikamet üzerindedir.

Jeopolitik yönden Kafkasya'nın coğrafi konumu, Avrupa, Asya ve Afrika kıtalarının arasına girmiş olan ve 5 bin kilometre uzunluğunda bulunan Akdeniz-Ege Denizi-Boğazlar ve Marmara Denizi-Karadeniz-Azak Denizi gibi birbirlerine bağlı iç denizlerin vücuda getirdikleri bir su koridorunun ucunda,

aynı zamanda Hazar Denizi vasıtasıyla da doğuya ve Orta Asya'ya bağlanmış vaziyettedir.

Bu koridorun şu özelliği vardır: Bu koridor; kuzeyde Hazar Denizi'ne akan Volga (İdil) Irmağı ve Karadeniz'e akan Don, Dinyeper, Dinyester ırmakları; batıdan yine Karadeniz'e akan Tuna Nehri vasıtasıyla Avrupa'nın, güneyde Akdeniz'e akan Nil Nehri vasıtasıyla Afrika'nın kara kısımlarının içlerine bağlanmaktadır. Bu durumda Kafkasya; kuzey-güney, doğu-batı yollarının birleştiği bir bölge özelliği kazanmaktadır. Kafkasya'nın bu coğrafik konumu etnolojik oluşmalara ve gelişmelere, tarihin akışına çok etkili olmuştur. Bu sebepten dolayı Kafkasya önemini her devirde korumuştur.⁸

Dünyanın çatısı olarak görülen Kafkasya bu deyimini sadece coğrafi değil, aynı zamanda ekonomik, politik, stratejik nedenlerle de hak etmiştir. Soğuk savaşın sona ermesinden bu yana yaşanan gelişmeler, Avrasya Coğrafyası'nda istikrarın ve dünya barışının Kafkasya'da atılacak adımlarla mümkün olacağını kanıtlamıştır. Çünkü, yeni dünya düzeninin temel sorunları olarak görülen etnik ve dini ayrımcılık, devlet-kamu ilişkilerinde dengesizlik, sivil toplumun örgütlenememesi, dönüşümünü tamamlayamayan statükocu devlet yapısının ekonomi ve siyasette gelişimin önünü kapaması, ülke gelirinin tabana yayılmaması, uluslar arası işbirliği, sınır anlaşmazlıkları ve milletlerin kendi gelecekleriyle söz sahibi olamaması gibi meseleler en ağır şekilde Kafkasya'da yaşanmaktadır.

Kafkasya ayrıca, birbirinden farklı çıkarları olan önemli bölgesel ve global aktörlerin de etki ve ilgi menzili içerisinde. Kafkasya'ya tarihsel perspektiften bakıldığında bu topraklarda yaşayan milletlerin farklı rejimlerin ve büyük aktör devletlerin etkisiyle birbirlerinden ve kendilerinden başkalaştıkları görülmektedir. Kafkasya'da bağımsız Azerbaycan,

⁸ Hakan Kantarcı, a.g.e., ss.59-61

Ermenistan ve Gürcistan'ın yanı sıra Rusya Federasyonu sınırları içerisinde Adigey, Çerkes-Karaçay, Kabarday-Balkar, Kuzey Osetya, Çeçenistan, İnguşya ve Dağıstan bulunmaktadır. Gürcistan'da da Abhazya, Acara ve Güney Osetya bölgeleri yer almaktadır. Küçük bir toprak parçasına bu kadar milletin sıkışması ve Sovyet Rejimi'nin takip ettiği siyaset, dünyanın en önemli kaynaklarına ve nakil yollarına sahip Kafkasya'yı dünyanın en büyük sorunu haline getirmektedir.

Kafkasya'da halen Karabağ'daki Ermeni işgalinin yanı sıra Zengezur, Göyçe ve Nahcivan dolayısıyla Azerbaycan ve Ermenistan, Şaumyani ile Ahıska arasında kalan bölge yüzünden Ermenistan ve Gürcistan, yine Şaumyani nedeniyle Gürcistan ve Azerbaycan, Tazekend yüzünden Gürcistan ve Abhazya, Gürcistan ve Güney Osetya, Gürcistan ve Acara, Soçi nedeniyle Gürcistan ve Rusya, Kuzey Osetya ve Kabartay-Balkar, Çeçenistan ve Kabartay-Balkar, Krasnodar yüzünden Adigey ve Rusya, Çeçenya ve Dağıstan ile İnguşya ve Dağıstan ihtilafıdır.

Ayrıca İnguşya, Çerkez, Karaçay ve Kabarday-Balkar'da bağımsızlık yanlısı hareketler güçlenmektedir. Bunun yanı sıra; Çerkezler Krasnodar, Adigey, Kabartay-Balkar ve Çerkez'i içeren bir Birleşik Çerkez Cumhuriyeti kurulmasını talep etmektedir. Diğer taraftan; Çeçenistan, İnguşya, Kabarday-Balkar, Kuzey Osetya ve Çerkez'de bağımsız ve birleşik bir Kuzey Kafkasya Cumhuriyeti kurulması yönündeki arzu şiddetlenmektedir.

Sivastopol ve Krasnodar bölgelerinde de Kossakların, Krasnodar'da Rumların ve Almanların, Stavropol'da Türkmenlerin ve Nogayların, Kuzey Dağıstan'da da Almanların etnik ve kültürel otonomi talepleri sürmektedir. Kuzey ve Güney Osetya'da da birleşme arayışları devam etmektedir. Azerbaycan'daki Lezgiler ve Avarlar otonomi talebinde bulunmaktadır. Çeçenistan'daki savaş durumu ise geçen yıllara rağmen sürmektedir. Bunlar bölgedeki anlaşmazlıkların sadece en önemlileridir.

Söz konusu ihtilafların kökleri çok eskilere ve büyük ölçüde önyargı ile müzakereye konu yapılması zor dini ve milli esaslara dayansa da SSCB'nin dağılmasından bu tarafa, herhangi bir ortak çıkarın geliştirilememiş olması en önemli etkidir.

Kafkasya probleminin temelinde bölgenin pek çok ülkeye bölünmüş olması değil tam tersi, daha önce de olduğu gibi 1990'lı yıllarda da bölgenin Rusya gibi bir egemen ülkenin tiranlığı altında yaşamaya mecbur edilmesi yatmaktadır.

Nihayetinde tarihin başlangıcından bu yana birbiri ile komşu olan Kafkas Ülkeleri, birbiri ile uzlaşma sağlanmasının yolu, taraflar arasında bir al-ver dengesinin kurulmasına bağlıdır. Aksi halde bölgenin ekonomi bakımından geri kalmışlığı ve itibari dezavantajı devam edecektir. Bu nedenle Kafkasya'daki "istikrarlı istikrarsızlığı" aşmak gerekmektedir.⁹

3. ENERJİ HAVZASI OLARAK KAFKASYA' NIN ÖNEMİ

Yeryüzünde mevcut veya çıkarılmayı bekleyen her neviden enerji kaynağını kontrol etmek için eldeki tüm güç kaynaklarını seferber eden devletlerden bölgede çıkarı bulunan sayılı birkaç devletin, son yüzyılda keşfetmekte geç kalmadığı gibi; bölgenin enerji kaynakları ve bu kaynakların anılan ülkelerin merkezlerine ya da ulaşmasını hedefledikleri noktalara aktarılması için ihtiyaç duyulan kaynak akış hatları ve güzergahları, Kafkasya'nın enerji havzası olarak öneminin en üst düzeyde değerlendirilmesine neden olan ana temaları teşkil etmiştir.

Çoğunlukla üçlü mücadele halinde süren hassas denge, Kafkasya'nın son yüzyıllar tarihine damgasını vurmuştur. Soğuk Savaş döneminde;

⁹ Okan Mert, a.g.e. ss.37-39

Sovyetler Birliği, önemli bir güç merkezi ve Batı ittifakını tehdit eden bir merkez konumunda olmuştur. Ancak, Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra dengeler değişmiş; bölge önceden, sadece üç büyük güç merkezinin ilgi alanı iken, günümüzde bu güç alanları genişleyerek; başta ABD ve Avrupa Birliği'ni yakından ilgilendiren bir coğrafya haline gelmiştir. Bu bağlamda; Batı'nın bölgeye olan ilgisi eskilere dayanmakla birlikte, günümüzdeki kadar kuvvetli ve belirleyici olmamıştır. Fakat yeni dönemde dengelerin değişmesiyle birlikte, ABD ve Avrupa Birliği doğrudan doğruya, Kafkasya politikalarının içindedir. Bunun en önemli sebebi; Kafkasya'nın, hem kendisinin zengin petrol kaynaklarına sahip olması; hem de Orta Asya petrol ve doğalgaz gibi enerji kaynaklarının , yollarının üzerinde bulunmasıdır.¹⁰

Bugün Amerika'nın toplam enerji ihtiyacının yaklaşık % 40'ı petrolden sağlanmaktadır. İleriye yönelik tahminler, 2025 yılında da bu oranın pek değişmeyeceğini göstermektedir. Bu ülkenin petrol tüketimi, diğer ülkelerle kıyaslanamayacak kadar fazladır. Örneğin Amerika, dünya nüfusunun % 5'ini oluşturmasına rağmen, dünya petrolünün % 25'ini tüketmekte ve tüketimi de hızla artmaktadır. Amerika'nın günlük petrol tüketimi; 2001 yılında, 19,7 milyon ton iken; 2025 yılında, 28,3 milyon varile yükselmesi beklenmektedir. Yerel üretimin ise, günde 5,7 milyon varilden 4,6 milyona ineceği düşünölmektedir. Zira Amerikan'ın evvelce 345 milyar varil olarak tahmin edilen rezervlerinin önemli bir bölümünün tüketildiği bilinmektedir. Bununla birlikte; 1972 yılından beri, yerel petrol üretiminde sürekli düşüşler yaşanmaktadır. Amerika, 2025 yılında ulaşılacak tüketim düzeyini karşılamak için, günde 10 milyon varil petrol daha ithal etmek zorunda kalacaktır. ABD'nin ithal petrole bağımlılığı 2001 yılında % 58 iken, 2025 yılında %70'e yükselecektir. Üstelik sadece Amerika'nın değil, dünyanın bütün sanayileşmiş ölkelerinin, hatta gelişme yolundaki ölkelerin petrol ihtiyacı

¹⁰ Suat İlhan, Kafkasların Coğrafi Konumu, Jeopolitik, Jeoekonomik, Jeostratejik Özellikleri ve Bölge Üzerinde Güç ve Rekabet mücadelesinin Geleceği, Kafkaslar, Orta Doğu ve Avrasya Perspektifinde Türkiye'nin Önemi Sempozyumu, Harp Akademileri Yayınları, İstanbul, 1998, s.123

büyük hızla artacaktır. Gelişme yolundaki Asya ülkelerinin petrol tüketiminin, önümüzdeki 25 yıl içerisinde iki misline çıkarak günlük 15 milyon varilden 32 milyon varile ulaşacağı hesaplanmaktadır. Tek başına Çin'in tüketimi, günde 2,1 milyon varilden 5,3 milyona çıkacaktır.

Bu durumda; "bu kadar petrol nereden bulunacak ?" sorusu ilk akla gelecek soru olacaktır. Bazı uzmanlar, dünya petrol üretiminin en üst noktasına 2010 yılında ulaşacağını ve sonra sürekli bir üretim düşüşü dönemine gireceğini belirtmektedirler. Bazıları, bu oluşumun 10-20 yıl daha sonra gerçekleşeceğini söylemektedirler. Zaman içinde giderek azalan bu kaynakların pek çok ülke tarafından daha fazla talep edilecek olmasının, tüketici ülkeler arasında büyük bir rekabete, hatta belki de gerginlik ve çatışmalara yol açması kaçınılmaz gibi görünmektedir. En büyük ve en güçlü ülkeler, pastadan en büyük payı kapmak için bütün olanaklarını kullanacaklardır. Bazı Amerikalı yetkililer, "Amerika'nın petrol ithalatını gerektiği ölçüde sağlayabilmek için, giderek daha saldırgan bir petrol politikası izlemek zorunda kalabileceğini" belirtmektedirler.

Amerika'da Bush yönetiminin ilk döneminde uzun vadeli petrol politikalarını oluşturmak üzere, Ulusal Enerji Politikası Geliştirme Grubu (NEPDG) isimli bir kuruluş meydana getirilmiştir. Bu kuruluş hazırladığı raporda, 20 yıl sonra Amerika'nın tükettiği petrolün üçte ikisini ithal etmek zorunda kalacağını bildirmiştir. Bunun anlamı, ABD'nin, her zaman kendisiyle çıkar birliği içerisinde olmayan bazı petrol üreticisi ülkelere bağımlı olması demektir.

Amerikan Cumhuriyetçi Partisi'nin Yeni Muhafazakârlar kanadı; yıllardan beri bu koşullarda, bu bölgedeki petrolün güvenlik içinde dünya pazarına akışının nasıl sağlanacağını değerlendirmiştir. Anılan kanad; Clinton'ın başkanlığı sırasında, başkana yazdıkları mektupta endişelerini ve önerilerini dile getirmişlerdir. Başkan George W. Bush döneminde Bakan Yardımcılığına getirilen Dick Cheney, Donald Rumsfeld ve Savunma Bakan

Yardımcısı Paul Wolfowitz, bu grubun öncüleri olarak daha 1992 yılında; o zaman ki Bush iktidarı döneminde Savunma Bakanlığı içinde bir çalışma yapmışlar ve 1994-1999 yıllarını kapsayacak bir Savunma Planlaması Yönergesi hazırlamışlardır.¹¹ Başlangıçta gizli bir çalışma olan bu belge, daha sonra basına sızmıştır. Bu belgede önerilen görüş; ABD'nin sürekli olarak bir askeri üstünlük sağlaması ve dünya egemenliğini elinde bulundurmasıdır. Bunu sağlamak için; hiçbir ülkenin ABD'ye rakip olmasına izin verilmemelidir. Sovyetler Birliği ile evvelce yaşanan iki kutuplu dünya çerçevesinde rekabet durumuna bir daha gelinmemesi gerekmektedir. Bu nedenle, dünyanın enerji kaynaklarını Amerika'dan başka bir gücün kontrol etmesine hiçbir şekilde izin verilmemesi için gerekli politika tespitleri yapılmaktadır.

Aslı Wolfowitz tarafından kaleme alındığı anlaşılan bu belge, Kongre'de çok eleştirilmiştir. Amerikan'ın bir dünya hâkimiyeti hedefine yönelmesi yeterince destek bulamamıştır. Clinton döneminde hazırlanan strateji belgelerinde Wolfowitz belgesinin izleri pek görülmemiştir. Ama başkan George W. Bush'un işbaşına gelmesinden sonra, Amerika'daki genel eğilim değişmiş ve Yeni Muhafazakâr Hareket güç kazanmıştır. Yalnız siyaset adamı değil, Amerikan askeri şahsiyetleri de Basra Körfezi'ndeki petrolün önemini vurgulayan demeçler vermeye başlamışlardır. CENTCOM Komutanı General Tommy Franks, Kongre'de yaptığı bir konuşmada, dünyanın bilinen petrol rezervlerinin %68'inin bu bölgede olduğunu belirtiyor ve dünya petrol ticaretinin %43'ünün Hürmüz Boğazı'ndan geçtiğini açıklıyordu. Kazakistan, Kırgızistan, Türkmenistan gibi Orta Asya ülkelerindeki petrol ve doğal gaz yatakları da çok önemliydi. Amerika, bütün bu unsurları dikkate alarak bu bölgede de askeri varlık bulundurmalıydı. Afganistan'daki durum buna iyi bir gerekçe oluşturmuş ve Amerika, Kırgızistan ve Özbekistan'da üsler kurmuştur.

Bakü-Tiflis-Ceyhan petrol boru hattı da, Amerika'nın stratejik çıkarları açısından büyük önem taşımaktadır. O nedenle bu bölgenin güvenliğinin

¹¹ Onur Öymen, Ulusal Çıkarlar -Küreselleşme Çağında Ulus Devleti Korumak, Remzi Kitabevi, İstanbul, 2005, s.370

sağlanması gerektiği sonucuna varılmış; bu bağlamda, Türkiye'nin NATO müttefiki olması nedeniyle hakkında müspet değerlendirmeler yapılmış; bu kapsamda bölgede kilit rol oynayacağı düşünülen Gürcistan'la ilişkiler geliştirilmiştir. Özellikle Gürcistan Devlet Başkanı Şevardnadze'den sonra işbaşına gelen yeni yönetim zamanında, askeri alan da dâhil olmak üzere, Amerika-Gürcistan ilişkileri güçlendirilmiştir. Azerbaycan ise, zaten petrolünü Akdeniz'e akıtmak için kaderini bu projeye bağladığından değerlendirmelerde pozitif bir role tabi olduğu kayıt altına alınmıştır.¹²

1991 yılı öncesine Dünya piyasaları ile arzuladıkları ölçüde serbest bağlantıları olamayan Hazar ve Orta Asya ülkeleri, günümüzde kendilerini dışarıya bağlayan yollar, kapılar, köprüler aramaktadır. Kesinleşmiş rakamların çok üstünde olduğu tahmin edilen rezervlere ve 2015 yılında 120 milyon tona varacak üretim hedeflerine ulaşabilecekleri düşünülen bu ülkeler kapalı bir havza içerisindedirler. Boru hatları olmaksızın söz konusu üretimin hiçbir anlam ve faydası yoktur. Bu enerji kaynağının uluslararası serbest dolaşıma girebilmesi için, prensip olarak en kısa yoldan açık denizlere çıkması gerekmektedir. Denize çıkışı olamayan Hazar ve Orta Asya petrolünün, dünya üzerinde hangi yönde ve nereye açılacakları konusunda alabildiğine rekabet yaşanmaktadır. Tüketici ülkeler ise petrolün, kolaylıkla alabilecekleri en yakın dağıtım merkezlerine akıtılmasını talep etmektedirler.

Bölgenin pazarlara olan uzaklığı, rezervleri kadar önemlidir. Mevcut tek çıkış yolu Rusya Federasyonu'nun kontrolündeki eski boru hattı sistemidir. Rusya federasyonu, bu sistemden ancak Bağımsız Devletler Topluluğu'na ihraca olanak tanımakta, olanlar da ekonomik sistemlerini henüz oturtamadıkları için borçlarını ödeyememekte ve yeterli pazar alanı bulamamaktadırlar.

Bugün ülkeler beş ayrı coğrafi bölgeye petrolü çekebilmek için birbirleri ile yarışmaktadırlar. Bu bölgede Karadeniz, Akdeniz, Basra Körfezi, Hint Okyanusu ve Çin Denizi'dir. Bu beş temel coğrafya içerisinde Karadeniz

¹²Onur Öymen, a.g.e., ss.369-372

ve Akdeniz ön plandadır. Akdeniz'i Hazar Denizi'nin Azeri Petrolleri, Karadeniz'i ise Hazar Denizi'nin doğusundaki Kazak Petrolleri ön plana çıkarmaktadır. Ancak Karadeniz, dünyaya açılan bir çıkış noktası değil, bir ara bölge ve geçiş yoludur. Ulaşılması istenen deniz, dünya petrolünün 1/6 'sını taşıyan Akdeniz'dir. Petrolü üretecek kuruluşlarca petrolün Akdeniz'e indirilmesi konusunda uzlaşmaya varılmış gibi görülmektedir.

Rusya federasyonu , Kafkas ve Orta Asya petrolünün öncü boru hattı ile Karadeniz'e, buradan tankerlerle Türk Boğazlarını geçerek Akdeniz'e taşınmasını isterken, Türkiye boru hatları ile doğrudan Akdeniz'e ulaştırılmasını arzu etmektedir.

Orta Asya-Hazar ve Kafkasya petrol ve doğal gazının dünya pazarlarına ulaştırılması için ortaya çıkan engelleri, kısaca şu şekilde sıralayabiliriz:

- Hazar statüsünün belirlenmemiş olması,
- Bölgesel karışıklıklar,
- Ülkeler arası boru hatlarının geliştirilmesi,
- İran'a uygulanan yaptırımlar.

Bugün Rusya'nın sahip olduğu atıl durumdaki boru hatlarının taşıma kapasiteleri, bölge rezervlerinin nakliyesini kaldıracak durumda ve yeterlilikte değildir. Bu konudaki diğer bir sınırlama ise, mevcut Rus ham petrol ihraç hatlarının büyük bir bölümünün Karadeniz'deki Novorossisk Limanı'nda son bulması ve buradan yükleme yapan tankerlerin Akdeniz'e, yani pazara açılabilme için fazlaca kalabalık, ekolojik ve politik yönden de hassasiyet taşıyan Karadeniz ve Türk Boğazları'nı kat etmek zorunda olmalarıdır.

Rusya Federasyonu'nda yaklaşık 50.000 Km.'lik boru hattı ve 403 pompalama istasyonu faaliyet göstermektedir. Bu şebeke, bir devlet şirketi

olan Transneft'in her birinde % 51 paya sahip olduğu 12 adet boru hattı firması tarafından işletilmektedir. Karadeniz'e gelen boru hatları Kafkasya ve Volvograd bölgelerinde Karadeniz kıyısındaki Novorossisk ve Tuapse Limanları'na ulaşmaktadır. Rusya Federasyonu'nun boru hatları şebekesi oldukça eskidir ve giderekte yaşlanması, gerekli onarım ve yenilemelerin zamanında yapılmaması; hem Rusya Federasyonu'nun ihracat imkanlarını kısıtlamakta, hem de şebekeye ve çevreye zarar veren kazalara neden olmaktadır. Karadeniz'e çıkan petrolün hali hazırda ortalama 30 milyon tonu tankerlerle Türk Boğazları'ndan taşınmaktadır.¹³

SSCB'nin dağılmasının ardından Dünya petrol devlerinin gözlerini diktikleri Hazar'da ne kadar petrol olduğu, bunun ne kadarının ne zamana kadar çıkartılabileceği, hangi yollardan pazarlanabileceği tartışmaları yapılırken bölgenin kaynakları ve bunların pazarlama olanakları konusunda bir takım şüpheler gündeme gelmiştir. Bölge ülkeleri, özellikle Azerbaycan ve Kazakistan için petrolün bir an önce çıkartılarak uluslar arası piyasalara ulaştırılması önemliyken, bu petrolün 2020'den önce uluslar arası piyasaya çıkması durumunda fiyatların düşeceğini hesaplayan çokuluslu petrol şirketleri açısından bölge petrolünün karlılığı belirleyici unsur olmuştur.

Bu çerçevede, örneğin, Hazar'da büyük yatırımları gerekli kılacak ölçüde petrol rezervinin olmadığı; bölgede en büyük petrol rezervine sahip Kazakistan'ın Tengiz sahasındaki petrolün fazla sülfürlü (yani düşük kalite) olduğu; Hazar'ın hukuki statüsünün belirsizliği; bölgede sadece bir adet yüzer petrol arama platformunun bulunması dolayısıyla arma yapacak şirketlerin bunu sırayla kullanmalarının gerekmesi; bölge bu tür platformların ancak Rusya'nın izniyle Don-Volga kanalıyla getirilebileceği ve bu tür projelere karşı çıkan Rusya'nın buna izin vermeyeceği; denize çıkışı olamayan bölgeden uluslar arası piyasalara sadece maliyeti yükselten boru hatlarıyla taşıma yapabileceğini; Kafkasya'da yaşanan siyasi iktidarsızlık nedeniyle bu boru

¹³ Okan Mert, a.g.e. ss.193-195

hatlarının zamanında inşa edilemeyeceği, edilse bile sürekli işletilemeyeceğini ve tüm bunlardan sonra bölge petrolünün ucuz Orta Doğu petrolüyle rekabet edemeyeceği ve alıcı bulamayacağı iddiaları petrol şirketleri ve Rusya-İran ikilisi tarafından sıklıkla gündeme getirilmiştir.

Tartışmaların uzayacağını gören ve bir an önce sahip oldukları enerji kaynaklarını satarak ekonomik bağımsızlıklarını sağlamlaştırmak isteyen bölge ülkelerinin ısrarıyla o zamana kadar uygulanmamış bir yöntemle bölge petrolünün uluslararası piyasalara kesintisiz olarak ulaştırıp ulaştırılmayacağını ve müşterisinin olup olmayacağını görmek amacıyla “erken petrol” kavramı geliştirilmiştir. Buna göre, bölgede çok büyük yatırımlara girmeden önce, ilk aramalarla elde edilecek petrol deneme mahiyetine boru hatlarıyla uluslararası piyasalara ulaşacaktır. Bunun mümkün en ekonomik olduğunun görülmesinden sonraysa asıl büyük yatırımlar ve Ana İhraç Boru Hattı kurulması gelecektir.

Sonuçta, “erken petrol” için seçilen iki alternatifli boru güzergâhının (Bakü-Supsa ve Bakü-Novorossisk) sorunsuz çalıştığı görülünce bölgeye yapılan yatırımlar artmış ve Ana İhraç Boru Hattı görüşmelerine başlanmıştır.¹⁴

Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin 2005 yılında yapılan G-8 zirvesindeki başkanlığı sırasında ana gündem maddesi olarak “enerji güvenliğini ele alacağını belirtmiştir. 2005 yılı içerisinde katıldığı bütün önemli uluslararası görüşmelerde enerji konusunu ana gündem maddesi olarak ele alan Putin, bundan sonra Rusya’nın ana güç unsurunun silahlar değil, enerji olacağını açıkça beyan etmiştir. 21 Aralık 2005 tarihinde Rusya Güvenlik Konseyi toplantısında bu konuyu gündeme getiren Putin, Rusya’ nın orta vadede enerji alanında dünya liderliğini hedeflediğini belirtmiştir. Bu hedefe

¹⁴ Baskın Oran, Türk Dış Politikası Cilt II(1980-2001), İletişim, İstanbul, 2005. s.420

ulaşmak için enerji alanında yeni teknolojilerin kullanılması gerektiğini belirten Putin, bu koşul sağlandığı takdirde ilgili alanlarda (jeolojik araştırma, makine yapımı ve nükleer enerji) bilimsel araştırmalara yatırımların artacağını ve sonuç olarak Rusya'nın istikrarlı büyümesinin sağlanacağını belirtmiştir.

Rusya, kanıtlanmış dünya doğal gaz rezervleri açısından % 27'lik payıyla (50 trilyon metreküp) ve doğal gaz üretimi açısından dünya birincisi (günde 1,6 milyar metreküp), petrol üretimi açısından dünya ikincisi konumunda bulunmaktadır (günde 9,3 milyon varil). Rusya, muazzam enerji kaynaklarına sahip diğer ülkelerden farklı olarak, güçlü devlet geleneğiyle dünya politikasında hala önemli bir rol oynamaktadır. Rusya, yabancı güçlerin müdahalesine izin vermeyerek kendi kaynaklarını kendisi için kullanma gücüne sahiptir. Ortadoğu ve Orta Asya ülkeleriyle karşılaştırılma yapıldığı zaman bu fark bariz şekilde ortaya çıkmaktadır. Diğer taraftan; ne Rusya dışındaki G-8 üyeleri, ne de yeni yükselen Asya güçleri büyük enerji ihracatçısı değildir. Rusya'nın enerji kaynakları büyük güçlerin iştahını kabartmakta; ancak, şimdilik bu iştahları kursaklarında kalmaya devam etmektedir.

Rusya'nın dünya enerji oyununda başlıca aktör olmasını sağlayan önemli faktörlerden birisi, Orta Asya enerji kaynakları üzerindeki kontrolüdür. Rusya'nın en yakın müttefiklerinden biri olan Kazakistan'ın, Çin'e petrol boru hattıyla bağlanması ve Bakü-Tiflis –Ceyhan'a katılma ihtimali, yakın gelecekte Rusya'nın Orta Asya enerji kaynaklarının transferini tek başına kontrol edemeyeceğini göstermektedir. Yine de; Orta Asya enerji kaynaklarının dünya piyasalarına ulaştırılmasının halen Rusya üzerinden yapılması, Rusya'nın "enerji diplomasisine" güç katmaktadır. Rusya, 2005 yılı içerisinde Orta Asya ülkeleri; Kazakistan ve Özbekistan ile yaptığı anlaşmalarla bölge enerji kaynaklarını kontrol altına almış ve Türkmen doğalgazı konusunda bu ülkeye bir miktar ödün vermesine rağmen Afganistan'ın işgalinin ardından Orta Asya, ABD'nin önüne geçmiştir. Baltık

Denizi'nden Avrupa'ya uzanan hat ve Türkiye üzerinden İsrail'e önerilen iletim hattının yanı sıra Asya'ya yönelik projeler; Rusya'nın bu konuda ileriye dönük planları hakkında, çok net bir değerlendirme imkanı sağlamaktadır.¹⁵ En son Rusya Devlet Başkanı Putin'in; 6 gün süre ile Kazakistan ve Kırgızistan'a yaptığı gezi neticesinde, Kazakistan'ın Tengiz petrolerini Novorossisk Limanı'ndan; Bulgaristan'ın Burgaz Limanı'na deniz yoluyla, buradan da Yunanistan'a ait Dedeagaç'a uzanan ham petrol boru hattını kullanmak suretiyle boğazları "by-pass ederek" Ege Denizi kıyılarına akıtabilmek için girişimlerde bulunması ve bu konuda Kazakistan ile anlaşma imzalaması Rusya'nın bu planlarının en önemli göstergesidir. Ayrıca; Rusya-Türkmenistan-Kazakistan arasında imzalanan yeni doğalgaz memorandumu, Türkiye'nin ve AB'nin Rusya'nın doğalgaz tekeli kırımayı hedefleyen NABUCCO Projesini de, önemli ölçüde olumsuz yönde etkilemiş bulunmaktadır¹⁶.

Konu dünyanın en büyük petrol, doğalgaz ve kömür ithalatçılarından biri olan Avrupa Birliği (AB) açısından incelendiğinde; AB'nin , bu kaynaklara erişiminde meydana gelebilecek herhangi bir olası kesintiye karşı dışa bağımlılık derecesini azaltacak yöntem arayışına girdiğini görmek mümkündür. Önlem alınmaması durumunda; AB'nin bugün % 50'ler düzeyinde olan enerjideki dışa bağımlılığı, 2030 yılında % 70'i bulacaktır. Bu bilgiyi enerji kaynakları açısından detaylandıracak olursak; 2030 yılında AB, kömürde % 66, doğalgazda % 80 ve petrolde % 90 oranında dışa bağımlı olacaktır. Özellikle petrol ve doğalgazdaki bağımlılık derecesi AB'yi, ihtiyaç duyduğu enerjiyi, fiyatı keyfi dalgalanmalara açık olmadan ve arzı daha güvenli yollardan temin etmeye yönlendirmektedir. Bu bağlamda, Avrupa petrol talebinin karşılanmasında, politik istikrarsızlık yaşayan bazı Ortadoğu ve OPEC ülkeleri yerine "küresel enerji güvenliği adına çok olumlu bir adım"

¹⁵ Cumhuriyet Gazetesi-Strateji Eki, Sayı.81, 2006, ss.4-5

¹⁶ Hürriyet Gazetesi, 13 Mayıs 2007, s.31

olarak görülen Bakü-Tiflis-Ceyhan boru hattından yararlanmak daha elverişli bir seçenek olarak ön plana çıkmaktadır.¹⁷

AB, Gürcistan'ı Mart 1992'de tanımış ve diplomatik ilişkileri de 21 Aralık 1992'de kurmuştur. Bu kapsamda; AB ile Gürcistan, Azerbaycan ve Ermenistan arasında 22 Nisan 1996'da Ortaklık ve işbirliği Anlaşması (OİA) imzalanmıştır. Müteakiben yapılan Gürcistan İşbirliği Konseyi'nin ilk toplantısının ardından konsey başkanınca yapılan açıklamalarda; Abhazya ve Güney Osetya'daki iç çatışmaları çözümlenmesi için gereken çabaların gösterilmesi, Kafkasya'da bölgesel işbirliğinin geliştirilmesi temennileri¹⁸ AB'nin Gürcistan hakkında izlediği politikanın ana çizgilerini yansıtmaları ve bu bölgede dengeli bir yapıya duyulan özlemi yansıtmaları açısından önemlidir. Ayrıca AB, Gürcistan'ı iç sorunları bir an önce çözmeye davet etmiş ve barış ve güvenin sağlanması yolunda imzalanan ortak deklarasyona atıfta bulunulmuştur. Taraflar, bölgesel işbirliği için ciddi bir öneme sahip olan TRACECA ve İNOGATE¹⁹ gibi programlara verdikleri önemi vurgulamışlardır.²⁰

1861 – 1947 yılları arasında yaşamış bir İngiliz bilim adamı olan ve Alman kara hâkimiyeti doktrininden etkilenmiş coğrafi bakımdan geniş saha ve mekân kavramlarını bir arada almış ve görüşleri 20.yy'ın ilk yarısında Alman jeopolitika ekolünü etkilemiş olan Halford Mackinder; dünyanın 3/4'ünün sularla kaplı olduğunu belirtmiş ve geri kalan karaların yani

¹⁷ Cumhuriyet Gazetesi-Strateji Eki, Sayı.87, 2006, s.8

¹⁸ Beril Dedeoğlu (Ali Faik Demir-AB'nin Güney Kafkasya Politikaları), Düünden Bugüne Avrupa Birliği, Boyut Kitapları, İstanbul, 2003, s.372

¹⁹ AB ile Güney Kafkasya'nın arasındaki ekonomik ilişkilerin üç önemli ayağı; ticari ilişkiler, yabancı yardımlar ile teknik destek ve yardımlardır. Bu kapsamda değinilmesi gereken en önemli konulardan biri TACIS'dir. TACIS, AB'nin en önemli dış yardım programlarından biridir. TACIS içindeki iki önemli programdan ilki TRACECA'dır. TRACECA, Gürcistan'dan Kazakistan'a uzanan yol ile Avrupa'yı Orta Asya'ya bağlayacak Avrupa için son derece stratejik bir projedir. İNOGATE ise, bölgenin petrol ve doğalgaz gibi enerji kaynaklarının Avrupa ve Batı pazarlarına taşınması, enerji ürünlerinde bölgesel ticaretin geliştirilmesi ve bu kaynaklar için yapılacak taşımacılığın iyileştirilmesi ve modernleştirilmesi maksadıyla gerçekleştirilmiş TACIS kapsamındaki bir ikinci projedir. (Beril Dedeoğlu /Ali Faik Demir-AB'nin Güney Kafkasya Politikaları, a.g.e. ss.378-382)

²⁰ Beril Dedeoğlu (Ali Faik Demir-AB'nin Güney Kafkasya Politikaları), s.373

dünyanın 1/4'ünün ise Avrasya ve Afrika tarafından kaplandığını açıklamıştır. Daha sonra Avrasya, Afrika kara kütlelerini dünya nüfusunun 7/8'ini kendinde topladığı; geri kalan 1/8 nüfusunu ise diğer kıtalarda kıyıya yakın adalarda topladığını kaydetmiştir. Mackinder, buradan hareket ederek, Avrasya ve Afrika Kara Kütlelerini kendi ifadesiyle dünya adasını tutan bir kuvvetin; dünyaya hükmedecek bir mevkiye sahip olacağını ve bu kuvvetin her şeyden önce yeryüzünün 2/3'üne ve dünya nüfusunun 7/8'ine hükmedeceğini ve hiçbir deniz gücünün bu kara hâkimiyetine dayanan kuvvete karşı koyamayacağını belirtmektedir. Üstün doğal kaynakları ve nüfusuyla bu kara kuvveti, kıyı adaları ve dünya adasının dışındaki kıtaları da ele geçirecektir. Avrasya ve Afrika kara kütlelerini yani dünya adasını kontrol eden bir kuvvet yalnızca Avrasya'nın iç kısmındaki düz sahanın işgal edilmesi neticesinde kalabilir. Baltık Denizi'nden Karadeniz'e kadar uzanan bir çizgiden doğuya doğru 4500 km. ötede, Yenisey'e (nehir) ve Kuzey Kutbu'ndan güneye, Türkiye ile Moğolistan'a kadar devam eden dağlık sahanın kısımlarını içine alan bu sahayı yani Mackinder'in Heartland'ını elinde tutan kuvvet dünya siyasetinde önemli rol oynayacaktır. O'na göre bu sahada çok geniş düzlükler bulunmaktadır. Ovaların genişliği 76.5 milyon km² olmakta ve zengin doğal kaynaklarıyla büyük, iktisadi potansiyel oluşturmaktadır. Avrasya'nın iç kısmındaki bu düz sahaları işgal eden kuvvet, batıdan gelenler istisna sayılırsa, saldırılara kolay hedef olmayacak ve sanayi ile tarıma dayanan kuvvetli bir iktisadi güç olacaktır. Bu gelişme sonucunda Avrasya'nın merkezi kısmındaki düz sahalardan dışarıya doğru taşıyacak, Avrupa'yı, Ortadoğu'yu, Hindistan'ı ve Uzakdoğu'yu hâkimiyeti altına alacak, bundan sonra, göreceli olarak, Avrasya, Afrika kara kütlelerinde hükümdarlığını sürdürecektir.²¹

Tüm bu verileri değerlendirdiğimizde; Kafkasya'nın hizasında, iştah kabartacak bir potansiyeli barındıran bir enerji havzası olduğu açıklamasını görmek mümkündür. Mackinder'in yukarıda belirtilen yaklaşım tarzı da;

²¹ Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Bölümü Yüksek Lisans Ders Notları

bölge üzerinde öne sürülen çıkar çatışmalarının teorisini oluşturan tezleri doğrular niteliktedir.

Çağımızın ulaştığı refah seviyesinin idamesinin temini için temel ihtiyaç enerjidir. Enerji kaynaklarının yoğunlaştığı bölgeler; refah seviyesini belli çizgilerin üstüne taşımış ülkeler açısından, ilgi alanı teşkil etmekte; bu ilgi alanlarındaki enerji kaynaklarını kontrol etmekte önceliği kapma hırsları taşıyan bu ülkeler, enerji ihtiyaçlarına kaynak olacak bu bölgeleri etki alanlarına almak için her türlü gizli oyunu ve anlaşmayı politika adı altında dünya siyaset sahnesine taşımaktadır. ABD'nin, AB'nin ya da Rusya Federasyonu'nun bölgenin güvenliğinin sağlanması konusunda ortaya koydukları birbirinden çokta farklı olmayan bölgeye ait güvenlik stratejileri; çıkar hesaplarının bir yansıması olan bölgeyi etki alanlarına alma savaşlarının birer neticesidirler. Kafkasya, enerji havzası olma özelliğini taşıdığı sürece bu ülkelerin ilgi ve etki alanlarında kalmaya devam edecektir.

4. KAFKASYA'NIN ÇATIŞMA ALANI ÖZELLİĞİ

Sanayi Devrimi 19. yüzyılın ilk yarısında kömürle çalışan buharlı makinelerin kullanılması ile başlamış ve dünya tarihinde büyük bir dönüm noktası olmuştur. Makinelerin üretimdeki öneminin anlaşılmasıyla, kömüre alternatif olabilecek güç ve enerji arayışlarına girilmiştir. Bu arayış, yüzyılın sonlarında petrolün keşfiyle son bulmuştur. Çok kısa zamanda ticari yönünü kat kat aşan bu yeni enerji alanı, dünya siyasetini etkileyen bir konum almıştır.

Petrol sahalarının büyük bölümünün, onu ilk kullanan Batılı devletlerin sınırlarının dışında kalması da, mücadelenin çok daha büyük alanlara taşınmasına neden olmuştur. Hatta Birinci Dünya Savaşı'nın en önemli sebeplerinden biri arasında da aynı konu bulunmaktadır. Bugün dünya

üzerindeki petrol kaynaklarının belli başlı iki sahada bulunduğunu görüyoruz. Bunlardan birincisi Ortadoğu'daki petrol havzaları, diğeri ise Orta Asya'dır.

Orta Asya'daki petrol kaynaklarından, Avrupa'ya petrol sevkiyatı uzun bir işlemdir ve petrolün ihtiyaç duyulduğu pazarlara ulaştırılması da önemli bir sorundur. Gerçekten de sanayileşmiş ülkeler açısından, enerji güvenliğinin sağlanması vazgeçilmez bir durumdur. Enerji kaynaklarıyla tüketim merkezlerini buluşturan boru hatları, geçtiği güzergahları da önemli hale getirmektedir. Bu işlemin yapıldığı güzergahı elinde tutan devlet, çok büyük bir askeri ve ticari gücü elinde tutuyor demektir. Kafkasya'nın önemi, bu noktada ortaya çıkmaktadır.

Kafkasya 20. yüzyıla kadar doğudan batıya uzanan kürk ve ipek yolu ticaretinin ana güzergahıydı. 20. yüzyılda ise onların yerini petrol aldı. Enerji kaynaklarının egemenliğine dayalı bir siyasi anlayışın dünya siyasetine yerleşmesiyle, Hazar Havzası ve Orta Asya'dan Avrupa'ya nakledilen doğalgaz ve petrolün, enerji koridoru niteliğine bürünmesi, önemini artırmıştır. Kafkasya'nın bir petrol havzası olmasının yanı sıra Basra Körfezi'ni de kontrol eden jeopolitik bir konuma sahip olması önemini daha da arttırmaktadır.

Yakın tarih boyunca Kafkasya üzerine yapılan mücadeleler, Osmanlı ve Rus Devletleri tarafından bir çok kereler tekrarlanmıştır. Kafkasya'nın önemini kavrayan Rus Çarlığı dış politika stratejilerini bu gerçeğe göre yapmıştır. 1917 yılında SSCB'nin Dünya siyasetine girmesiyle bu strateji de aynen devam etmiştir. Kafkasya, Sovyetler Birliği'nin dağılmasından hemen sonra, dünya üzerindeki en karışık bölgelerden biri olmuştur (EK-B).

Bugün bir bütün olarak Kafkasya'ya bakıldığında üç çatışma alanı dikkat çeker. Bunlar Ermeni-Azeri, Gürcü-Abhaz-Rus ve Çeçen-Rus sıcak çatışma alanlarıdır. Rusya Federasyonu'nun içinde kalan Kuzey Kafkasya'da

Moskova'nın hakimiyetinden kurtulma yönünde bir hareket başlamış ve bu, Çeçenistan'da görüldüğü gibi bir bağımsızlık mücadelesine dönüşmüştür. Rus-Çeçen savaşı halen etkinliğini sürdürmektedir. Güney Kafkasya ise, biraz daha farklı olarak bölgesel ve etnik çatışmalara tanık olmaktadır. Bunun en güzel örneği içinde bulunduğumuz günlerde Gürcistan'da yaşanan olaylardır. Bu arada, bağımsızlığına kavuşmuş Azerbaycan ve Ermenistan arasındaki mücadeleler de devam etmektedir.

Çatışmaların neden son bulmadığı değerlendirildiğinde; Çeçenistan ekonomik gücünü petrolden aldığını ve Orta Asya'dan uzanan enerji koridorunun önemli bir kısmını oluşturduğunu görmek mümkündür. Bu durum bu küçük ülkeyi Rusya açısından vazgeçilmez yapmaktadır. Petrol ve gaz yollarını denetlemek isteyen bir ülke için Grozni'nin, Orta Asya ve Azerbaycan'dan Karadeniz'e geçiş yolunun üzerindeki en stratejik nokta olduğu bilinmektedir. Rusya'nın Çeçen savaşının temelinde de, Grozni'yi kaybetmemek düşüncesi yatmaktadır. 1994 yılından itibaren başlayan sıcak çatışmaların bugün hala devam ediyor olması da bunu kanıtlamaktadır.

Son günlerde gerçekleşen çok önemli bir gelişme de, Rusya'nın savaşla alamadığını, masada kazanmaya çalışıyor olmasıdır. Bütün Dünya'nın teröre karşı şiddetli bir savaş açtığı şu günlerde Çeçenistan'daki bağımsızlık hareketi de bu kapsama sokulursa bu işten en karlı çıkacak Rusya olacaktır. Çeçenistan sorunu bu şekilde çözülmeye çalışılırsa, çatışmaların giderek büyüyeceği ve Kafkasya'yı saracağı çok açık olarak gözüküyor. Olayların, enerji koridorunun ikinci ayağı olan Gürcistan'a da sıçrayacağına kesin gözüyle bakılıyor. Daha şimdiden Bakü - Ceyhan hattının geçiş yolu olan Gürcistan'da sorunlar başlamış durumda. Azerbaycan ve Ermenistan arasındaki sorunlar ise yıllardan beri devam ediyor. Burada dikkati çeken nokta; Rusya'nın 1991 yılında bağımsızlığını kazanan Kafkas Devletleri'nde çıkan karışıklıkları fırsat bilerek bölgedeki etkinliğini arttırma arayışında olmasıdır.

Bu devletlerin tamamı, aralarındaki kültürel, etnik ve dini farklılıklara rağmen; Osmanlı Devlet sisteminin altında yüzyıllarca beraber yaşamışlardır. Osmanlı Nizamı'nın bölgeden çekilmesiyle başlayan çatışmalar ise durmaksızın devam etmektedir. İşte, Osmanlı Devleti'nin doğal varisi olan Türkiye, bu çatışma bölgesinin tam ortasında, jeostratejik bir konuma sahip ve "enerji koridoru"nun "kilit ülkesi" konumundadır.

Kafkasya'nın önem arz eden bu konumu; neticede, bölgedeki kararsız yapısının beraberinde getireceği dengesizliklerden olumsuz yönde etkilenme ihtimalini iyi değerlendiren otoriteleri işbirliği arayışlarına yönlendirmekte geç kalmamıştır.

Kafkasya'da işbirliği arayışları, AGİT çerçevesinde Gürcistan, Ukrayna, Azerbaycan ve Moldova'nın Ekim 1997'de Strasbourg'da GUAM'ı oluşturan bildiriye imzalarıyla başlamıştır. Bu dört devleti bir araya getiren en önemli etken, Rusya'nın Kafkasya'da desteklediği iç çatışmalar (Abhazya, Güney Osetya, Dağlık Karabağ) ve Gürcistan, Ukrayna ve Moldova'nın petrol üreticisi Azerbaycan'dan batıya uzanacak petrol boru hattı üzerinde yer almalarıydı. Nisan 1999'da Washington'da NATO'nun 50. yıl toplantısına paralel yapılan toplantı'ya GUUAM Ukrayna, Özbekistan, Azerbaycan, Moldova) ortaya çıkmıştır.

Üyelerinin "ulaşım ile ilgilenen bir birik olduğunu" söylemelerine karşın, BİO'yla ilişkilerin geliştirilmesi çatışmaların çözümü, etnik gerilim, ayrılıkçılık, dini radikalizm ve terörizm karşısında işbirliği yapılması GUUAM'ın faaliyetler alanları arasında olmuştur. İstikrarsız bölgelerde silahsızlanmaya gidilmesi ve İpek Yolu Projesi çerçevesinde Avrupa-Kafkasya-Asya Ulaşım koridorunu destekleyen GUUAM üyeleri, Bakü-Supsa petrol boru hattının güvenliği için Ukrayna tarafından desteklenen Azerbaycan-Gürcistan Ortak Barış Gücü oluşturulmasını ortaya atmışlardır. NATO'nun da destek verdiği GUUAM,

heterojen ve geleceği belirsiz yapısıyla, Rusya'yı tedirgin etmeden üyelerinin Batı'yla ilişkilerini geliştirmeye çalışmıştır. Bu arada Rusya da kendi dışında gelişen bu örgütlenmeye karşı açık bir tavır almamakla beraber GUUAM'ım gelecekte çıkarlarını sarsabileceği düşüncesiyle oluşuma uzak durmuştur. Özbekistan üyeliğini Haziran 2002'de askıya alınca ve ABD Gürcistan'a askeri uzmanlar gönderince, örgüt anlamını büyük ölçüde yitirecektir.

GUUAM dışında , doğrudan Kafkasya'yla ilgili ilk örnek 15 Mart 1999'da Ermenistan Dışişleri Bakanı Vardan Oskanyan'ın ortaya attığı, fakat fazla ciddiye alınmayan, "3+3" (Rusya Federasyonu, Türkiye, İran ve 3 Güney Kafkasya Cumhuriyeti) Bölgesel Güvenlik ve İşbirliği Paketi oluşturulması teklifi olmuştur. Ardından, Aliyev'in Aralık 1999'da AGİT İstanbul zirvesinde bir Kafkasya Güvenlik Paketi kurulmasını önermesi sonucu uluslararası gündeme girmiştir. Azeri önerisinin Emeni önerisinden farkı, İran'ın dışlanması ve ABD'nin de Pakt içinde yer alınmasının istenmesi olmuştur. Daha sonra, Cumhurbaşkanı Demirel AGİT gözetiminde Kafkasya İstikrar Paketi (KİP) kurulmasını teklif etmiştir. Girişime; ABD, Fransa, Almanya, İngiltere, Ukrayna, Azerbaycan, Gürcistan, Rusya, Ermenistan ve AB'nden olumlu yanıt gelmiştir. Fakat bu dönemde Kafkas ülkelerinin desteği azalmıştır. Demirel'in teklifinden on gün sonra 24-25 Ocak 2000'de Moskova'da yapılan BDT toplantısında; BDT üyeleri, hem Rusya'nın II. Çeçenya müdahalesi ile belirginleşen ve sertleşen yeni Kafkasya politikasını destekler biçimde tavır almışlar; hem de, Rusya'nın tepkisini çekebilecek politikalardan uzak durmaya özen göstermişlerdir. Toplantıdan çıkan sonuç Rusya'nın yer almadığı bir Kafkasya İstikrar Paketi önerisinin gerçekleşmesinin zor olacağı olmuştur.

KİP'in ardından, Moskova tarafından karşı öneri olarak Kafkasya Dörtlüsü veya "1+3" (RF+Gürcistan, Ermenistan, Azerbaycan) adıyla ortaya

atılan işbirliği modeli de Rusya'nın Kafkasya'da işbirliği arayışlarının kendi denetiminde tutma çabasının açık bir göstergesi olmuştur. Azerbaycan ve Gürcistan; kendilerini Rusya'yla tek başlarına bulacakları için, öneriye pek sıcak bakmamışlardır. Ermenistan ise bu öneriye onay verirken, Kafkasya G8'i olarak anılan "3+3+2" (3 Güney Kafkasya Cumhuriyeti + Rusya, Türkiye, İran + AB, ABD) formülüne 'de sıcak baktığını açıklamıştır. Batı ise, "1+3" modelinin bölgede istikrarı sağlayabilmesi için kapılarını Batı'ya açması gerektiğini düşüncesinde ısrar etmiştir.

Sonuçta, Kafkasya'da işbirliği arayışları, bölgesel işbirliği konusunda farklı yaklaşımlar arası bir mücadeleye dönüşmüştür. Batılı devletler, uluslararası kuruluşlar, Türkiye ve Gürcistan; Güneydoğu Avrupa İstikrar Pakti benzeri, AGİT gözetimi altında (böylece İran'a kapalı) bir işbirliği modelini savunmuştur. Türkiye ile Azerbaycan'ın uyguladığı boykotu KİP ile yumuşatmayı uman Ermenistan, sadece bölge devletlerinin (RF, Türkiye, İran) katılımını istemiştir. İran, ABD'yi dışarıda bırakacak 3+3'ü desteklerken; Rusya her halükarda oluşumda mutlaka yer almak istediğini belli etmiştir. Rusya, İran, Türkiye ve Batılı devletlerle ilişkilerini bozmak istemeyen Azerbaycan'ın tutumu ise AB'nin önerdiği Güneydoğu Avrupa İstikrar Pakti benzeri Pakt önerisine daha yakın olmuştur.²²

²² Baskın Oran, a.g.e., ss.418-419

BÖLÜM II

BİR KAFKASYA ÜLKESİ OLARAK GÜRCİSTAN

1. ÜLKE YAPILARININ GENEL OLARAK DEĞERLENDİRİLMESİ

a. genel coğrafi veriler

(1) konum

Güneybatı Asya'da Karadeniz kıyısında, Türkiye ile Rusya arasında yer almaktadır. Bölgenin konumunu, üç özellikle açıklamak mümkündür. İlk olarak, bölge, genellikle dağlık olup, birbirine geçit vermez çok sayıda vadiden oluşması, bölgenin sosyo-politik yapısını belirleyici en önemli özelliğidir. Bu husus çeşitli köklerden gelen toplulukların, tarih boyunca yaşanan işgallerden kendilerini koruyabilmelerini ve kültürlerini sürdürebilmelerini sağlamıştır. Bölgenin coğrafi bağlamda başka bir özelliği ise, büyük devletler arasında bir tampon oluşturmasıdır. Komşu olan Araplar, İranlılar, Ruslar ve Türkler tarih boyunca, Transkafkasya ile ilgilenmişler ve bu nedenle bölge, zaman zaman çeşitli güçlerin egemenliğine girmiştir. Bölgenin coğrafi yapısına ilişkin son özellik, bölgenin ticaret ve ulaşımında büyük köprü teşkil etmesidir. Bölge bir anlamda, kuzey ve güney bağlantısını sağlamaktadır.

Coğrafi yapıya gelince, Rus kıta sahanlığının kuzeye, Arap kıta sahanlığının da güneye kaymasıyla gerçekleşen jeofizik gerilim, Transkafkasya' daki dağlık yüzey şekillerini yaratmıştır. Kafkasya; Hazar Denizi ile Karadeniz arasında 440,000 Km² lik bir alanı kaplayan Rusya Federasyonu'nun Avrupa kesiminin güney batısı ile Gürcistan, Azerbaycan ve Ermenistan topraklarını da içine alan coğrafi bölge ve dağ sistemine

verilen isimdir. Jeolojik olarak incelendiğinde; Kafkasya, kuzeybatı-güneydoğu doğrultusunda uzanan, çöküntü alanları arasında yükselen dağ sıralarından oluşmaktadır. Rusların, “Bolchoi Kafkas” diye adlandırdıkları Büyük Kafkaslar; kuzeybatıda, Novorossisk’den; güneydoğuda, Bakü’ye yaklaşık 1100 Km. uzunluğu ve 150-200 Km.lik genişliğiyle, kuzey-güney doğrultulu sıra dağlardan oluşur. “Malyi Kavkaz” denilen Küçük Kafkaslar, Büyük Kafkaslar’a göre daha kısa ancak daha karmaşıktır.

Kafkasya, kendi içinde de çeşitli bölgelere ayrılmaktadır. Bunlardan birincisi; Don ve Volga nehirleri arasında kalan, “Step Kafkasyası”; ikincisi, steplerin güneyinde yer alan Kafkas Dağları’nın eteğindeki, “Büyük Kafkasya”dır. Üçüncü bölge ise, Azerbaycan, Ermenistan ve Gürcistan’ı da kapsayan, “Transkafkasya ve Küçük Kafkasya” bölgesidir. Bir başka bölünme de, Kafkasya’yı ikiye ayırmaktadır. Birincisi; Büyük Kafkasya Dağları’nın kuzeyinde yer alan Kuban Çöküntüsü, Stavropo platosu ve Terek çöküntüleri’nin oluşturduğu, “Kafkasönü”, ikincisi ise; güneyde Küçük Kafkas Dağları, Rion ve Kura Çöküntüleri’nin oluşturduğu, Transkafkasya (Kafkasardı)’dır. Ancak birkaç geçit veren ve 1100 Km uzunluğundaki bu silsile; Avrupa’nın en yüksek tepesi olan Mont Blanc’dan çok daha yüksek 25 zirveyi ihtiva etmektedir. Silsilenin en yüksek zirveleri, Elbruz (5630m.) ve Kazbek (5045m.) tepeleridir. Kritik birkaç geçit de Kuzey Kafkasya’nın merkezi, Terekale (Kuzey Osetya)’yı Tiflis (Gürcistan)’e bağlayan Daryal Boğazı ile Derbent, Mamison ve Glohor’dan ibarettir. Büyük Kafkas Dağları, Karadeniz ve Hazar Denizi sahil yolu dışında, bu üç yerden geçit vererek, Kuzey Kafkasya’yı Transkafkasya’ya bağlar.

Hazar Denizi ve Karadeniz arasında uzayan, Kafkas Berzahını, kuzeybatı-güneydoğu istikametinde bölen sıradağlar, birçok vadi ve geçit ihtiva etmesine rağmen, kuzey-güney yönünde kullanılmaya elverişli pek az geçide sahip bulunmaktadır. 21’nci Yüzyıla gelinceye kadar, geçişlere imkan tanıyan en önemli geçit, Hazar Denizi kıyısındaki Derbent (Demirkapı) geçidiydi. Yaklaşık 2 km. uzunluğunda olan Derbent geçidi, tarih boyunca

siyasi ve iktisadi öneminden bir şey kaybetmemiştir. Bu dönem, Volga ve Aras nehirlerinin, bölgeye sağladığı stratejik bütünlükten kaynaklanmaktadır.

Kuzey güney istikametinde, geçiş sağlayan ikinci yol ise, Transkafkasya'da bulunan Daryal (Daryol) geçitidir. Vladikafkas (Kuzey Osetya) – Tiflis (Gürcistan) arasında bulunan ve "Gürcü Askeri Yolu" olarak tanınan bu geçit, sarp ve dar olup; tarihin akışında, Romalılar, İranlılar, Gürcüler tarafından; burada, garnizon ve müstahkem mevziler inşa edilmiştir. 18. YY. sonlarında da, Rusların genişletme ve tesviye çalışmaları sonucunda, askeri amaçların dışında da kullanılmaya başlanılmıştır. Bunların dışında, aralarında Mamison ve Klukhor gibi geçitlerinde bulunduğu, yetmiş kadar küçük yol ve patika mevcut ise de, bazıları sadece yük hayvanlarının geçebileceği şekildedir.

Dağların Kuzey etekleri, sulak ve derin vadiler, mümbit, yeşil ovalarla son bulmaktadır. Bu ovalar ve vadiler; Terek, Kuban, Samur, Gun (Kuma), Sulak ve Araks gibi coşkun nehirlerle sulanmaktadır. Rua nehri çöküntüsü, Kutaisi'den itibaren batıya doğru genişleyerek Karadeniz sahilindeki Kolhida ovasını oluştururken; Kura nehri çöküntüsü ise, güneydoğuya doğru ilerledikçe, önce Migeçevi gölüne, daha sonra Azerbaycan steplerinde bulunan, su kanallarının oluşturduğu geniş düzlüklere ulaşır. Kura nehri, kanallar bölgesinde, Aras nehri ile birleşerek, her iki nehrin suları da, tarım amacı ile kanallara aktarılarak, geniş steplerin sulanması sağlanmaktadır.

Rua ve Kura nehirlerinin güneyinde uzanan dağ silsileleri küçük Kafkas Dağları olup; bu dağlar, Doğu Anadolu Dağları' na bağlanır. Sıra dağlar, sönmüş volkanlar ve volkanik gölleriyle Küçük Kafkas Dağları' nın, Doğu Anadolu Dağları' nın özelliklerini taşıdığı görülmektedir. Bu dağların zirveleri Ermenistan'da Alagöz (Haragado) dağı, Gegamskiye Dağı ve Azerbaycan' da Karabağ Dağı' dır.

Coğrafi konumu itibariyle, bir kavşak özelliği taşıyan Kafkasya; değişik yönlerden gelen kavimlerin bir uğrak yeri olmuştur. Bu kavimlerden bir kısmı gelip geçerken, bir kısmı ise burada yerleşmiştir. Bölgenin yerlisi olan veya daha sonra bölgeye yerleşen ve Kafkasya'nın doğasına paralel, orijinal bir yerleşim tarzı gösteren kavimler, birbirine karışmaksızın, ayrı ayrı bölgeleri yurt edinmişlerdir. Dolayısıyla; bölgedeki kavimler arasında önce fiziki/coğrafi, daha sonra da siyasi olarak izolasyon meydana gelmiştir. Bu durum; bölge dışı güçler (Çarlık ve Sovyet Rusya ile İran) tarafından, sürekli olarak istismar edilmiştir.

Esas itibariyle dağlık bir bölge olan Kafkasya'da, yerleşim bölgeleri genellikle yüksek yaylalar ve derin vadilere yayılmış bulunmaktadır. Yüksekliği fazla olan bu dağ silsilesi bölgedeki insanların tarihlerini, kültürlerini ve karakterlerini başkalarından farklı kılmıştır. Askeri açıdan, büyük ölçüde savunma imkanı sağlayan dağlar; kültür, dil ve etnik bakımdan bölünmüş bir coğrafyanın doğmasına da neden olmuştur. Kafkasya, coğrafi bütünlüğe sahip olmadığı için, tarih boyu, Hazar İmparatorluğu hariç, tek bir devletin anayurdu olmamıştır.²³

(2) coğrafi konumu

42 00 Kuzey derecesi, 43 30 Doğu boylamı

(3) haritadaki konumu

Güneybatı Asya

(4) yüzölçümü

Toplam: 69700 km²

²³ Hakan Kantarcı, a.g.e., ss.29-32

(5) sınırları

Toplam: 1461 km

(6) sınır komşuları

Ermenistan : 164 km,

Azerbaycan : 322 km,

Rusya : 723 km,

Türkiye : 252 km,

Sahil şeridi : 310 km.

(7) deniz seviyesinden yüksekliği**(a) en alçak noktası**

Karadeniz 0 m.

(b) en yüksek noktası

Mt'a Mqinvartsveri (Gora Kazbek): 5048 m.²⁴

b. doğal kaynaklar

Doğal kaynakları; orman, hidroenerji, manganez, demir, bakır, kömür ve petrol olarak sayılabilir. Gürcistan'ın petrol ve doğalgaz rezervleri oldukça sınırlıdır. Ülkede çıkarılan başlıca mineraller manganez ve perlittir.

²⁴ www.turkcebilgi.com.

Bunun yanı sıra, ülkenin dünyaca meşhur şifalı su kaynakları ile kaplıcaları bulunmaktadır

Metal alaşımları üretiminde kullanılan ve önemli ihracat potansiyeline sahip manganez minerallerinin üretimi, hala Sovyet döneminden kalma eski yöntemlerle sürdürülmektedir. Dünyadaki en zengin manganez rezervleri Gürcistan'ın Chiatura bölgesinde bulunmaktadır.

c. tarım ve hayvancılık

Tarım Gürcistan ekonomisindeki en önemli sektörlerden birisidir. Nüfusun yaklaşık %40'ı tarım sektöründe istihdam edilmektedir. Tarım ve hayvancılık yüzde 20,3 ile GSYİH içindeki en önemli kalemdir (üzüm, narenciye, çay, fındık, sebze, patates, çiftlik hayvanları).

Gürcistan topraklarının %13'ü düz arazi, %33,4'ü meyilli arazi, kalan kısmı da dağlık alandan oluşmaktadır. Toprağın yaklaşık %44'ü tarım amaçlı kullanılmaktadır. Tarım alanlarının %21'i sulu arazidir. Arazi kullanımı ise şu şekildedir:

(1) tarıma uygun topraklar

%9

(2) daimi ekinler

%4

(3) daimi otlaklar

%25

(4) ormanlık arazi

%34

(5) diğer

%28 (1993 verileri)

(6) sulanan arazi4000 km² (1993 verileri)**(7) doğal afetler**

Depremeler

ę. İklim

Gürcistan genelinde karasal iklim hüküm sürmektedir. Batı kesimleri en çok yağış alan bölgesidir. Kıyıda 1000 mm. olan yağış miktarı dağlarda 2500 mm. yi geçer. Kışların ılık, yazların sıcak geçtiği Gürcistan 'da sıcaklık bölgenin denizden uzaklığına ve yüksekliğine göre değişir.

Karadeniz sahili ve Rioni havzasında ılık, nemli ve yarı tropik bir iklim hüküm sürmektedir. Doğu Gürcistan'da daha karasal bir iklim hüküm sürmektedir. Kışları soğuk, yazları ise kuru ve sıcaktır.

d. ekonomi

(1) genel

Sovyetler Birliği'nin dağılması Gürcistan ekonomisi üzerinde olumsuz bir etki yaratmış ve oldukça istikrarsız bir yapı ortaya çıkmıştır. Hammadde, enerji ve diğer endüstri ürünlerinin pazarlandığı diğer Cumhuriyetlerle arasındaki bağların ortadan kalkması Gürcistan ekonomisini olumsuz etkilemiş, bireysel gelirlerde, tarımsal ve sanayi üretiminde, turizm gelirlerinde önemli düşüşler yaşanmış, enflasyon ve işsizlik önemli ölçüde artmış sanayi ve endüstriyel kirlenmeler ile karşılaşılmıştır (EK-C).

1991'de bağımsızlığını kazandıktan sonra Gürcistan'daki ekonomik durumunun oldukça istikrarsız olduğu gözlenmiştir. Bağımsızlığın ilk yıllarında, yüksek enflasyon, sanayi ve tarım ürünleri üretiminde azalma, ülkeye gelen turist sayısında düşüş ve işsizlik oranında artış görülmüştür. Bağımsızlığın ilan edilmesinden 1995 yılına kadar geçen sürede Gürcistan'ın GSYH'sı her yıl azalan bir seyir izlemiştir.

1995 yılında başlatılan Ekonomik istikrar programlarının başarıyla uygulanması sonucunda, Gürcistan ekonomisinde gözle görülür bir düzelme kaydedilmiştir. 2003 yılında Gürcistan'daki GSYH 8,465 Milyar Lari'dir.

Gürcistan' da serbest pazar ekonomisinin kurum ve kuruluşlarıyla tesis edilme çalışmalarının başlatılmasından bu yana özel sektörün GSYH'deki payında artış eğilimi görülmektedir.

(2) ekonomik göstergeler**(a) GSYİH**

Satınalma gücü paritesi: 22,8 milyar \$ (2000

verileri)

(b) GSYİH - reel büyüme

%1.9 (2000 verileri)

(c) GSYİH - sektörel bileşim

Tarım: %32

(d) endüstri

%23

(e) hizmet

%45 (1999 verileri)

(f) enflasyon oranı (tüketici fiyatlarında)

%4.1 (2000 verileri)

(g) iş gücü

3.08 milyon (1997)

(h) sektörlere göre işgücü dağılımı

Endüstri; %20,

Tarım; %40,

Hizmet; %40 (1999 verileri).

(i) işsizlik oranı

%14.9 (1999 verileri)

(i) endüstri

Çelik, uçak, makine parçaları, elektrik lokomotifleri, kamyon, traktör, ayakkabı, tekstil, kimyasallar, ahşap ürünler, şarap.

(j) elektrik üretimi

7.975 milyar kWh (1999)

(k) elektrik tüketimi

7.117 milyar kWh (1999)

(l) elektrik ihracatı

850 milyon kWh (1999)

(m) elektrik ithalatı

550 milyon kWh (1999)

(n) tarım ürünleri

Narenciye, üzüm, çay, sebze, patates, büyükbaş

hayvan

(o) ihracat

372 milyon \$ (2000 verileri)

(ö) ihracat ürünleri

Narenciye, çay, şarap, diğer tarım ürünleri,
makineler, kimyasallar, yakıt, tekstil

(p) ihracat ortakları

Rusya; %19,

Türkiye; %16,

Azerbaycan; %8,

Ermenistan; %6 (1999).

(r) ithalat

898 milyon \$ (2000 verileri).

(s) ithalat ürünleri
Yakıt, tahıl ve diğer gıdalar, makine ve parçaları,
taşıt ekipmanları

(ş) ithalat ortakları

AB; %22,

Rusya; %19,

Türkiye; %12,

ABD; %12 (1999).

(t) dış borç tutarı

1.9 milyar \$ (2000).

(u) para birimi

Lari (GEL)

(ü) para birimi kodu

GEL

(v) mali yıl

Takvim yılı

e. turizm

Gürcistan, Karadeniz'e bakan sahil şeridi, dağları, kış turizmine elverişli tesisleri, tarihi ve kültürel zenginlikleri ile önemli ölçüde turizm potansiyeline sahiptir. Ayrıca, zengin termal su kaynakları ve kaplıcaları da bir çok turisti ülkeye çekmektedir. Diğer taraftan Avrupa'ya yakınlığı büyük bir avantaj oluşturmaktadır.

1990'lı yılların başında yaşanan güvenlik sorunları ve ekonomik durgunluk nedeniyle, ülkenin turizmi gelişme kaydedememiştir ve ülkeye gelen turist sayısında büyük düşüş yaşanmıştır. Konaklama, uluslararası ulaşım hizmetleri ve diğer bir çok altyapı unsuru geliştirilmeye gerek duymaktadır.

Gürcistan'da son yıllarda EBRD ve diğer uluslararası kuruluşlarla birlikte turizm sektöründeki altyapının geliştirilmesine yönelik olarak etkin ve ciddi adımlar atılmıştır.

Dünya Turizm Örgütü (WTO) ve UNESCO'nun işbirliğinde" İpek Yolu Projesi "nin hayata geçirilmesi desteklenmiştir. Projenin amacı, katılımcı ülkeler arasındaki alt yapı gelişiminin teşvik edilmesidir.

f. kültürel hayat

Gürcistan'ın başkenti Tiflis'te yaklaşık 14 tiyatro faaliyet

göstermektedir. Ülkedeki kötü ekonomik koşullar tiyatro ve diğer sanat dallarını olumsuz etkilemiştir. Ancak, Tiflis'teki kültürel hayatın imkânlar ölçüsünde canlı olduğu söylenebilir. Son zamanlarda sergi salonları sayısı artmakta, sinema salonlarının sayısı azalmaktadır. Televizyon ve radyo faaliyetleri de artmaktadır; iki devlet televizyon kanalı ile 7 özel televizyon kanalı yayın faaliyetinde bulunmaktadır.

g. demografi

Gürcistan'ın bugünkü nüfusu 4.677.401'dir (2005 tah.). Bu nüfusun çoğunluğunu, yaklaşık % 83,8'le, kendi dilinde Kartveli olarak adlandırılan Gürcüler oluşturur. Azeriler' in bu nüfus içindeki oranı % 6,5; Ermeniler' in % 5,7; Ruslar' ın % 1,5'tir (Ruslar' ın çoğunluğu bağımsızlık ilanından sonra Gürcistan' dan göç etmiştir). Abhazya'daki Abhazlar ve Güney Osetya'daki Osetler, fiilen ayrı yaşamaktadırlar; ama, Gürcistan'ın başka bölgelerinde de yerleşik olan Osetlerin genel nüfusa oranı % 2,5; Abhazların oranı ise % 1,8 kadardır. Kartveli grubu içinde Megreller ve Svanlar ülkenin batı ve kuzeybatı bölümlerinde yaşamaktadırlar. Türkiye sınırına yakın bölgede, az sayıda Laz yaşamaktadır. Lazlar, farklı dillerine rağmen etnik ve kültürel olarak Gürcüler' e yakındır. Bunların dışında ülkede küçük gruplar olarak, Asurîler, Yunanlılar, Kürtler, Yahudiler ve Ukraynalılar yaşamaktadır. 1992'deki savaşta, Rusya'nın desteklediği Abhaz ayrılıkçı yönetimi 250.000 kadar Gürcüye etnik temizlik uygulayıp Abhazya'dan sürmüştür.²⁵

²⁵ <http://tr.wikipedia.org/wiki/G%C3%BCrcistan>

h. yönetim

(4) ülke adı

(a) resmi adı

Gürcistan Cumhuriyeti

(b) yerel adı

Sak'art'velo

(c) eski adı

Gürcistan Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti

(5) yönetim biçimi

Başkanlık Tipi Cumhuriyet

(6) başkent

Tiflis

(4) idari bölümler

53 bölge, 9 şehir ve 2 bağımsız cumhuriyet; Abashis, Abkhaziai (Sokhumi), Adigenis, Ajaria (Bat'umi), Akhalgoris, Akhalk'alak'is, Akhalts'ikhis, Akhmetis, Ambrolauris, Aspindzis, Baghdat'is, Bolnisis, Borjomis, Chiat'ura, Ch'khorotsqus, Ch'okhatauris, Dedop'listsqaros, Dmanisis, Dushet'is, Gardabanis, Gori, Goris, Gurjaanis, Jarvis, K'arelis, Kaspis, Kharagaulis, Khashuris, Khobis, Khonis, K'ut'aisi, Lagodekhis, Lanch'khut'is, Lentekhis, Marneulis, Martvilis, Mestiis, Mts'khet'is,

Ninotsmindis, Onis, Ozurget'is, P'ot'i, Qazbegis, Qvarlis, Rust'avi, Sach'kheris, Sagarejos, Samtrediis, Senakis, Signaghis, T'bilisi, T'elavis, T'erjolis, T'et'ritsqaros, T'ianet'is, Tqibuli, Ts'ageris, Tsalenjikhis, Tsalkis, Tsqaltubo, Vanis, Zestap'onis, Zugdidi, Zugdidis.

(5) bağımsızlık günü

9 Nisan 1991 (Sovyetler Birliği)

(6) milli bayram

(a) bağımsızlık günü

26 Mayıs (1918)

(b) anayasa

17 Ekim 1995

(7) üye olduğu uluslararası örgüt ve kuruluşlar

BSEC (Karadeniz Ekonomik İşbirliği), CCC (Gümrük İşbirliği Konseyi), CE (Avrupa Konseyi), CIS (Bağımsız Devletlerin Topluluğu), EAPC (Avrupa - Atlantik Ortaklık Konseyi), EBRD (Avrupa Yatırım ve Kalkınma Bankası), ECE (Birleşmiş Milletler Avrupa Ekonomik Komisyonu), FAO (Tarım ve Gıda Örgütü), IAEA (Uluslararası Atom Enerjisi Ajansı), IBRD (Uluslararası İmar ve Kalkınma Bankası), ICAO (Uluslararası Sivil Havacılık Örgütü), ICFTU (Uluslararası Serbest Ticaret Birlikleri Konfederasyonu), IDA (Uluslararası Kalkınma Birliği), IFAD (Uluslararası Tarımsal Kalkınma Fonu), IFC (Uluslararası Finansman Kurumu), IFRC (Uluslararası Kızılhaç ve Kızılay Toplulukları Federasyonu), ILO (Uluslararası

Çalışma Örgütü), IMF (Uluslararası Para Fonu), IMO (Uluslararası Denizcilik Örgütü), Inmarsat (Uluslararası Denizcilik Uydu Teşkilatı), Interpol (Uluslararası Polis Teşkilatı), IOC (Uluslararası Olimpiyat Komitesi), IOM (Uluslararası Göçmen Teşkilatı), ITU (Uluslararası Telekomünikasyon Birliği), OPCW (Kimyasal Silahları Yasaklama Organizasyonu), OSCE (Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Örgütü), PFP (Barış için Ortaklık), UN (Birleşmiş Milletler), UNCTAD (Birleşmiş Milletler Ticaret ve Kalkınma Konferansı), UNESCO (Eğitim-Bilim ve Kültür Örgütü), UNIDO (Endüstriyel Kalkınma Örgütü), UPU (Dünya Posta Birliği), WHO (Dünya Sağlık Örgütü), WIPO (Dünya Fikri Mülkiyet Teşkilatı), WMO (Dünya Meteoroloji Örgütü), WTO (Dünya Turizm Örgütü), WTrO (Dünya Ticaret Örgütü).

2. KISA TARİHİ

a. eski çağlar

Tarihte Gürcistan denilen bölge batıda Eger (Kolchida), kuzeyde Kafkasya Sıradağları'nın orta kısmı, güneyde Ermenistan ve doğuda Kuzey Azerbaycan ile sınırlanmıştır. Suran dağlarını doğusunu, Güney Kafkasya'nın ortasını ve Kür ırmağı havzasını kapsar.

Efsaneye göre Gürcülerin kökeni Targema'nın oğlu Kartles'e dayanır. Kartvel Kavmi onun sülalesinden türemiştir. Bir başka görüşe göre Kartvel adının bazı araştırmacıların Gürcüler'in ilk anayurtları olarak gördüğü Kardü'dan geldiği söylenir. Bilindiği gibi Kardular; Güneydoğu Anadolu'da İskit Türkleri'nden kalma bir kavim olarak düşünülür. Gürcüler'in atalarının Van'dan çıkarılan ve önündeki kavimleri sürerek ve onlarla karışarak Kafkasya'daki yurtlarına geldikleri yaygın kanıdır. Daha sonraki yüzyıllarda Gürcülerin etnik oluşumunda değişik oranlarda yerli Kafkasyalılar'ın, değişik

birçok dönemde buraya gelen Türkler'in, kısmen Arapların ve İranlıların ve Moğolların da yer aldığı söylenir.²⁶

Son dönemlerde Dmanisi yöresinde yapılan arkeolojik kazılar sonucunda, Gürcistan'da ilk insanın bir milyon sekiz yüz bin yıl önce yaşamış olduğu ortaya çıktı. Dmanisi'deki buluntu Avrasya'daki en eski tarihli buluntudur. Erken Bronz Çağında Gürcistan'da Kura-Aras kültürü (yerleşim yerlerin çoğu bu iki ırmak arasında yer aldığı için bu adla anılmaktadır) yayıldı. Bu dönemde tarım iyice gelişti. O dönemde toprağın sürülmesinde öküzden yararlanılıyor, ürün de orakla biçiliyordu. Metalbilim ayrı bir zanaat dalı haline geldi. Yunanlılar'a göre demir dökümcülüğünü Gürcülerin ataları bulmuştu. Orta Bronz Çağında Trialeti kültürü ortaya çıktı. Bu kültürün başlıca özelliği büyük kurganlardır (ilk kurganlar Trialeti'de bulunmuş ve bundan dolayı bu kültüre bu ad verilmiştir). Geç Bronz Çağında Doğu Gürcü (Kartveli) ve Batı Gürcü kültürleri daha da gelişti.

Asur ve Urartu kaynaklarına göre, İÖ 1. binyılın başlarında ilk Gürcü (Kartveli) siyasal birliği; Gürcistan'ın güneybatı kesimindeki Tao ilinde yerleşik ve Yunanlıların Taohiler dediği, Diaohiler (Diaeniler) kurdu. Gürcü boylarının oluşturduğu ikinci siyasal birlik ise Kolha (Kolhis) idi. Kolha; Yunan mitolojisinde Medeia'nın yurdu, Argonotların varmaya çalıştığı yerd ve Karadeniz'in doğu kıyılarında bulunuyordu. Sonraki dönemlerde Gürcistan'da pek çok küçük devlet kuruldu. Bunlardan en önemlisi, Mtsheta kentini başkent edinen Kartli (İberia) idi. Bu devletin kurucusu Kral Parnavaz'dı. Batı Gürcistan'daki Kolha, önce Pontus devletinin, sonra Roma İmparatorluğu'nun egemenliğine girdi. Romalılar ardından Kartli topraklarını da ele geçirdiler.

²⁶ Ali Tayyar Önder, Türkiye' nin Etnik Yapısı, Ankara, Fark Yayınları, 2006, s.207

b. Hıristiyanlığın yayılması

Gürcistan, İ.S. 337'de Hıristiyanlığı kabul ettikten sonra, üç yüz yıl boyunca Bizans ve Pers imparatorlukları arasındaki savaşlara sahne oldu. Gürcistan'ın batısındaki Lazika Krallığı Bizans'ın denetimi altına girerken, Doğu Gürcistan'daki Kartli Krallığı İran'ın egemenliğine boyun eğmek zorunda kaldı. Kartli Krallığı'nın efsanevi hükümdarı Vahtang Gorgasal, krallığın başkentini Mtsheta'dan Tiflis'e taşıdı. Sasani kralı Hüsrev, Kartli Krallığı'nın egemenliğine son verdi, ardından Arap orduları ülkeye girerek 654'te Tiflis Emirliği'ni kurdular. Gürcüler; Araplar'a ve Bizanslılar'a karşı savaşarak topraklarını yavaş yavaş geri aldılar. Bu süreçte Egrisi, Abhazya, Kaheti, Hereti, Tao-Klarceti gibi yeni krallıklar ve prenslikler ortaya çıktı. Bagrationi (Bagratlılar) soyundan gelen III. Bagrat, 975'te parçalanmış ülke topraklarını birleştirerek, adı ilk kez Sakartvelo (Gürcistan) olan devleti kurarak tek başına hükümdarlığını ilan etti. Kurucu Davit, Arap emirliğine son vererek 1122'de Tiflis'i de geri aldı. Gürcistan; Kraliçe Tamar döneminde (1184-1215) gücünün doruğuna ulaştı ve küçük bir imparatorluğa dönüştü. Bu dönemde Gürcistan toprakları; Erzurum'dan Gence'ye, Azerbaycan'dan Çerkesya'ya uzanıyordu. Ülke; 1200'lerde başlayan, Moğol istilasına uğrayarak parçalandı. 1240'da Gürcistan'a giren Moğollar'ın²⁷ istilasına karşı; ülkeyi kuzeyden güneye ikiye ayıran Surami Dağlarının batısında kurulan İmereti Krallığı, ayakta kalmayı başardı. 14. yüzyılın sonları ile 15. yüzyılın başlarında Timur'un istilası, Gürcistan'ı yerle bir etti. Ülke, ekonomik olarak tam bir felaketin eşiğine geldi.

c. Rusya'nın ülkeyi ilhakı

Osmanlıların 1453'te İstanbul'u ele geçirmelerinin ardından

²⁷ Bernard Lewis, Ortadoğu, Ankara, Arkadaş Yayınevi, 2005, ss.109-110

Gürcistan'ın Avrupa ile bağları koptu ve Osmanlı Devleti ile İran arasında sıkışıp kaldı. Batıdan Osmanlı, doğudan İran ordularının saldırılarına uğradı. Zaman zaman Osmanlı Devleti ile İran arasındaki savaşlara sahne oldu. Osmanlılar, 16. yüzyılda Gürcistan'ın güneybatı kesimini ele geçirerek bu topraklara Çıldır Eyaleti'ni kurdular. Osmanlı orduları, 1510'da İmereti Krallığı topraklarına da girdi ve krallığın başkenti Kutaisi'yi ele geçirdi. Ardından İran Şahı I. İsmail Kartli topraklarını yağmaladı. Osmanlılar 1578'de Tiflis'e girdiler ve böylece Gürcistan'ın batısı Osmanlıların, doğusu İran'ın denetimine geçti. Kral II. Erekle (1744–1798), Kartli ve Kaheti krallıklarını birleştirerek Gürcistan'ın doğusunu bütünleştirdi. Bu arada İmereti kralı I. Solomon da İmereti'den Osmanlılar'ı çıkardı.

İran'ın saldırılarından kurtulan II. Erekle, bu kez Dağıstan'ın Müslüman kabilelerinin saldırılarına uğradı. Bunun üzerine 1783'te Rusya ile Georgiyevsk Antlaşması'nı imzaladı. Bu antlaşmayla Rusya, Gürcistan'ın toprak bütünlüğünü ve sınırlarını koruma altına alıyordu. Ne var ki buna karşın İran saldırıları sürdü ve Rusya bu saldırılara karşı sessiz kaldı. İranlılar 1795'te Tiflis'e kadar ilerleyip kenti yakıp yıktılar. Ruslar, 1801'de krallığa son verip Kartli ve Kaheti'yi ilhak ettiler. İlki 1804'te çıkan pek çok halk ayaklanmasını kanlı bir biçimde bastıran Rusya; 1801–1864 arasında, Gürcistan'ın diğer bölgelerini de ele geçirdi. Poti ve Batum limanları ile Gürcistan'ın güneybatısı kesimi bir süre daha Osmanlı yönetimi altında kaldı. Ancak 1877–1878 Osmanlı-Rus Savaşı'nda Ruslar bu bölgeleri de ele geçirdiler. Bu savaş sonrasında Gürcistan, tamamen Çarlık Rusya'sının bir parçası haline geldi.

ç. ulusal mücadele ve bağımsızlığın ilanı

Gürcistan'da ulusal harekete, Pirveli Dasi (Birinci Grup) olarak adlandırılan edebi ve toplumsal hareketin kurucusu sayılan İlia Çavçavadze

önderlik etti. Noe Jordania ile Karlo Çheidze'nin öncülük ettiği Marksist Sosyal Demokrat Parti de önemli hareketlerden biriydi. Bu partiye zamanla Menşevikler egemen oldu. 1917 Devrimi'nden sonra, 26 Mayıs 1918'de Gürcistan bağımsızlığını ilan etti. Almanya'nın korumasına giren ülkede Noe Jordania başkanlığında bir hükümet kuruldu.

Birinci Dünya Savaşı sonunda Almanya ve müttefikleri yenilince İngilizler Gürcistan'ı işgal etti. Gürcistan, savaş sonrasında Paris Barış Konferansı'na katıldı ve bugünden daha geniş sınırlarıyla 22 ülke ve Milletler Cemiyeti tarafından tanındı. Ancak Bolşevik Rusya'nın tehdidi altındaydı. Buna karşın Mayıs 1920'de Moskova yönetimince de tanındı. Buna karşın Gürcü asıllı Stalin ve Orconikidze'nin yönetimindeki Kızıl Ordu, Gürcistan'ı işgal etti ve Mart 1921'de ülkenin bağımsızlığına son verdi. Tiflis'te Bolşevik yönetimi kuruldu. Gürcistan, Transkafkasya Sovyet Federe Cumhuriyeti'ne bağlandı. Bunun üzerine 1924'te geniş çaplı bir halk ayaklanması başladıysa da Sovyet yönetimince kanlı biçimde bastırıldı. 1936 Anayasası uyarınca Gürcistan Sovyet Sosyaset Cumhuriyeti kuruldu ve Gürcistan, Sovyetler Birliği'nin 15 cumhuriyetinden biri oldu.

d. Sovyet dönemi

Sovyetler Birliği'nin glastnost ve perestroyka hareketi ile birlikte dağılma sürecine girmesinin ardından, Gürcistan'da 1990 yılı başından itibaren güçlü bir bağımsızlık hareketi başlamıştır. Bu süreç içinde Gürcistan Yüksek Sovyeti'nce, 1921 Gürcistan-SSCB Anlaşması ile 1922 Birlik Anlaşması'nın geçersizliğini ilan eden kararlar alınmış ve 31 Mart 1991 tarihinde Ülke genelinde referanduma gidilmiş, 9 Nisan 1991 tarihinde Gürcistan parlamentosu ülkenin bağımsızlığını ilan etmiştir.

Gürcistan bağımsızlık süreciyle birlikte kendisini iç çatışmaların ortasında bulmuştur. Gürcistan'da Acara ve Abhazya Özerk Cumhuriyetleri ile Güney Osetya Özerk Bölgesi mevcuttur.

e. Sovyet döneminin sonu ve bağımsız Gürcistan

1991 yılı Mayıs ayında Zviad Gamsahurdia halkın %86,5 oyu ile yeni kurulan Cumhuriyetin Başkanı olmuştur. 21 Aralık 1991 tarihinde başlayan iç çatışmalar, 6 Ocak 1992 de Zviad Gamsahurdia'nın ailesi ile birlikte Ülkeyi terk etmesiyle son bulmuştur. Ekim 1992'de yapılan seçimler sonucunda Eduard Şevardnadze Devlet ve Parlamento Başkanı seçilmiştir. 2004 yılında yapılan son seçimler sonucunda meydana gelen Gül Devrimi ile birlikte Miheil Saakaşvili Devlet Başkanlığı görevini üstlenmiştir.²⁸

f. gül devrimi

(1) genel

Gül Devrimi, 2003 yılında Gürcistan'da meydana gelen, ülkeyi 1992 yılından beri yöneten Eduard Şevardnadze'nin yönetiminin sona ermesini ve yeni lider Miheil Saakaşvili'nin yönetimi devralmasını sağlayan devrimdir.

2004 yılında gerçekleşen başkanlık seçimlerinde, muhalefet lideri Miheil Saakaşvili'nin seçim sonuçlarının gerçeği yansıtmadığını ve geçersiz olduğunu ilan etmesi üzerine, seçimlerin tekrar

²⁸ <http://tr.wikipedia.org/wiki/G%C3%BCrcistan>

yapılması kararı alınmıştır. Tekrar edilen seçimlerin sonucunda Saakaşvili devlet başkanı olmuştur.

(2) nedenleri

Gürcistan'ın ekonomik ve siyasal sorunlarını çözemeyen Şevardnadze'nin beceriksiz yönetimi muhalefetin güçlenmesini sağladı.

Ekonominin kötü olmasının yanı sıra seçimlere de hile karıştırılması, Acara'da "mafya tarzı" yönetimin başında bulunan Aslan Abaşidze ile Şevardnadze'nin dayanışmaya girmesi, Gül Devrimi'nin en önemli nedenleridir.

(3) sonuçları

Saakaşvili, Demokratların ve Batı devletlerinin desteğiyle, Gürcistan'ın Batı demokrasileriyle entegre olması için önemli çaba sarf etmiştir. Ancak eski sisteminin tamamen tasfiyesini gerçekleştiremediği ve Rusya'nın bölgedeki fiili baskısı yüzünden, Gürcistan'da demokratikleşmede önemli ilerlemeler sağlanamamıştır.

Saakaşvili, Aslan Abaşidze liderliğindeki Acara sorununu çözmekle birlikte, Rusya'nın "barış gücü" adı altındaki askerleriyle fiilen işgal altında tuttuğu Tshinvali bölgesindeki sorun ile ilgili bir çözüm sağlayamamıştır. Şubat 2006'da Gürcistan Parlamentosu, bu bölgede 14

yıldır istikrarsızlığa neden olan Rus askerlerinin Tshinvali bölgesinden çekmesini istemiştir.²⁹

²⁹ http://tr.wikipedia.org/w/index.php?title=G%C3%BCI_Devrimi

BÖLÜM III

GÜRCİSTAN VE SORUNLARI

1. Dış Dinamikler Açısından

a. Rusya'nın etkileri

Rusya'nın genişleme ve büyüme aşamasında ve özellikle Çarlık döneminde ve onu takiben de S.S.C.B. yönetimi sırasında Kafkaslar bölgesi kanlı olaylara sahne olmuş ve kitleler halinde insanlar kısmen sürgün edilmiş ve bir çoğu da katledilmiştir. Kafkaslar bugün de, kuzeyinde ve güneyinde başlayan ve büyümeye namzet görülen belirsizlik, çatışmalar ve toprak işgalleri ile dünyanın dikkatlerini üzerine çekmektedir. Gürcistan'da, 1993 yılında başkaldıran Abhazyalılar'a karşı kullanılmak üzere Barış Gücü adı altında bölgeye gelen Rus askerleri bu ülkedeki varlıklarını sürdürmektedirler.³⁰

RF'nun 1994 yılından sonra başlayan sertleşme eğilimleri ve aktif politika arayışları ; esasen Rus dış politikasının, geleneksel ana hedefleri olan; sıcak denizlere inmek, Ortodoks halkın birliği ve Rus milliyetçiliği, ekonomi çıkarlar, petrol boru hatları, Hazar Denizi' nin statüsü de ele alınarak yeniden üretilmesidir. Bu kapsamda RF, Gürcistan'da askeri üsler edinmek konusunda gayet ciddi politikalar izleme ihtiyacı hissetmiştir. Bir yandan, bölgedeki çatışmaları (Gürcü-Abhaz,Gürcü-Oset, Oset-İnguş) manipule ederken, bir yandan da güney bölgesini oluşturan Kafkaslar'da, silahlı

³⁰ Okan Mert, a.g.e. s.267

kuvvetlerinin yeniden yapılanma faaliyetlerini devam ettirmektedir. 1992 yılından itibaren, Transkafkasya'daki cumhuriyetlerden geri çekilen birlikler, silah, araç ve teçizatlar; Kuzey Kafkasya bölgesine yerleştirilmiştir. Bugün Rusya'nın Gürcistan'da; Batum, Ahılkelek, ve Vaziani'de olmak üzere üç askeri üssü bulunmaktadır. Ayrıca, Abhazya ve Güney Osetya'da Rus birlikleri mevzilenmiş durumdadır. RF; bu üslerin Gürcistan tarafından kabullenilmesi için, Gürcistan'da bir iç savaş başlatmış; sonunda dönemin Devlet Başkanı Eduard Şevardnadze'nin Gürcistan'ı Bağımsız Devletler topluluğuna üye yapmak zorunda bırakmıştır.

Rusya, Gürcistan'da istediği üslerde bulunduracağı birliklerin Türkiye sınırında olmasını istediğini belirtmiştir. Rusya bu suretle hukuk dışı bir şekilde, İran ve Türkiye ile yeniden eskiden olduğu gibi hudut haline gelmeyi hedeflemektedir. Bundan güdülen birinci amaç; Orta Asya kapılarını kontrol etmek, Orta Asya hattını Türkiye'ye kapatmak ve başta Türkiye olmak üzere İran'ı baskı altında tutmaktır. Bu bağlamda; RF, arka bahçesi olarak gördüğü Transkafkasya'da, siyasi, askeri, ekonomik ve kültürel açılardan hegemonyasını devam ettirmek istemektedir.

Bölgede eski nüfuzunu kazanmaya çalışan Rusya; bir taraftan, "yakın çevre" politikası ile eski Sovyet toprakları üzerindeki iddialarını ortaya koyarken, diğer taraftan bölgedeki etnik çatışmaları, bölgeye yeniden yerleşmekte bir araç olarak kullanmak istemektedir. Rusya batıyla bütünleşme çabasında olan ve kendine göre Gürcistan'ın bu sadakatsizliğini; Abhazya ve Güney Osetya'daki ayrılıkçı güçlere destek vererek, cezalandırmayı başarmıştır. Gürcistan üzerindeki hakimiyetini arttıran Moskova, bilhassa Gürcistan'da Acaristan, Abhazya ve Güney Osetya etnik ihtilaflarını ustaca kullanmak suretiyle, Tiflis'e baskı yapabilmekte ve bölgedeki askeri varlığını koruyabilmektedir.

Kafkasların dağlık coğrafi yapısı, bölgede çok az alternatif yolun ve ulaşım ağının bulunmasına imkan sağlamaktadır. Kafkas sıradağları,

Kuzey Kafkasya ile Transkafkasya'yı, dolayısıyla RF ile Gürcistan'ı birbirinden ayırırken , birbiriyle ilişkili bölgeler arasında, doğrudan ulaşımın imkanı vermemektedir.Örneğin birbirine komşu olan, Gürcistan'a bağlı Abhazya Özerk Cumhuriyeti ile RF'na bağlı Karaçay-Çerkes Özerk Cumhuriyeti arasında doğrudan ulaşımı sağlayacak bir karayolu bulunmamaktadır. Kuzey Kafkasya'dan Transkafkasya'ya, sıradağların üzerinden aşarak geçebilen, iki karayolundan biri, Kuzey Osetya'dan Güney Osetya'ya ulaşımı sağlayan, "Daryal geçidi" dir. Bu yol, RF'ndan Gürcistan'ın başkenti Tiflis'e ulaşımı sağlamaktadır. Tarihte en çok kullanılanve askeri amaçla kullanıldığından dolayı diğer adı askeri yoldur. Bu durumda RF açısından, Kafkasya'ya deniz taşımacılığının stratejik önemi artmakta ve Karadeniz sahilindeki, Abhazya Özerk Cumhuriyeti önem kazanmaktadır.

Rusya'nın halihazırda; Karadeniz kıyısında küçük bir çıkış noktasının bulunması nedeniyle; Kafkasya'da Rus nüfusunun çoğunlukta bulunduğu; Krasnador, Rostov ve Stavropol bölgelerinde istikrarlı yapının korunması, Rusya'nın menfaatleri açısından önem taşımaktadır. Rusya'nın Transkafkasya politikası, Rusların tarihi güney politikasının en önemli parçasıdır. Rusya'nın güney politikasının temel hedefi; "sıcak denizlere" ulaşmaktır. Bu amaca ulaşmak için izlenmesi gereken istikamet, Hint Okyanusu sahillerine kadar jeopolitik olarak yayılmaktır. Kafkaslar'da meydana gelebilecek büyük bir etnik çatışma ve savaş halinde, Rusya'nın, Karadeniz'e çıkış noktasını kaybetmesi durumunda, Karadeniz-Boğazlar-Akdeniz-Süveyş Kanalı yolu ile sıcak denizlere inme imkanı ortadan kalkacak ve Rusya dünya pazarlarına ürün ihracında büyük zararlara ve kayıplara uğrayacaktır. Karadeniz ve Kafkasların özel Jeostratejik konumu sebebiyle, Rusya'nın Kafkasya'yı ve dolayısıyla Karadeniz'e çıkış noktasını elinde bulundurması, ona büyük kolaylık ve imkan yaratmaktadır. Karadeniz'den Hint Okyanusu'na ulaşmak, Rusya'nın kuzeybatısındaki St.Petersburg limanlarından ulaşmak 6 bin kilometre, Uzakdoğu'daki Nahodka limanından ise 8 bin Km. daha yakındır. Rusya'nın Karadeniz'de, Kafkasya kıyılarında; Novorossisk ve Tuapse olmak üzere iki limanı mevcuttur. Her iki limanda da

petrol tesisleri yer almaktadır. Novorossisk Bakü'den ve Kazakistan'dan petrol boru hatlarının Karadeniz'e açılma noktasında yer almaktadır. Bununla birlikte Kafkasya bölgesinde iki eksen birbiriyle çatışmaktadır. Doğu-Batı (dikey) eksenini oluşturan; ABD-Türkiye-Gürcistan ve Azerbaycan'a karşı, Kuzey-Güney (yatay) eksenini RF-Ermenistan-İran oluşturmaktadır. RF'nun elindeki seçenek; Kafkaslar üzerinden İran vasıtasıyla, Basra Körfezi'ne inmektedir. Bu bölgeye karşı sıçrama tahtası vazifesi gören Kafkasya'nın en kritik bölgesini elde bulundurmaya özen gösteren Rusya yönünden, Transkafkasya'yı önemli kılan diğer bir husus ise, güney güvenliğinin sağlanmasıdır. Rusya kendine tarih boyunca rakip olan ve tehdit oluşturan İran ve Türkiye ile arasında Transkafkasya'yı tampon bir bölge (güvenlik koridoru) olarak görmektedir.

Bugün Rusya'nın izlediği dış politika; iki önemli ilkeyi temel almaktadır. Bunlar;

- Eski Varşova Paktı üyelerinin, NATO'ya üyeliğini engellemek veya en azından tarafsızlığını sağlamak,
- "Yakın Çevre" politikası ile, Barış Gücü Kuvvetleri (Abhazya ve Güney Osetya'da olduğu gibi) oluşturarak, eski Sovyetler Birliği toprakları üzerinde yer alan uzlaşmazlıklara bizzat müdahale etmektir.

Rusya içinde bulunduğu ekonomik yapıyı düzelttiği ölçüde, "yakın çevre"deki çıkarlarını koruma eğilimi artacak; ekonomik ve siyasi yolları kullanarak bir şekilde, Kafkasya'da bağımsızlığını kazanmış devletleri kendisine bağımlı hale getirmeye çaba gösterecektir. Bu bağlamda; Gürcistan'daki etnik problemleri koz olarak kullanarak, Gürcistan'ın toprak bütünlüğünü tehdit etmeye devam edecektir. Bu arada ABD'nin Gürcistan'ı kendisine bölgede stratejik ortak olarak seçmesine engel olmak için her türlü tedbiri almayı da ihmal etmeyecektir. ³¹

³¹ Hakan Kantarcı, a.g.e., ss.99-110

b. Türkiye'nin etkileri

Türkiye; genel olarak, Güney Kafkasya ülkeleriyle ilişkilerinde bölgesel barışa ve istikrara büyük önem vermiştir. Bu doğrultuda, en başından itibaren her aşamada gerek bölgesel sorunlarda, gerekse ikili ilişkilerde barışa katkıda bulunmaya çalışmıştır. Türkiye; Kafkasya'nın istikrarını olumsuz yönde etkileyen Gürcistan'ın Abhazya problemi ile Acara ve Güney Osetya problemleri karşısında, Gürcistan'ın toprak bütünlüğünü destekler bir tavır içerisinde olmuş; bu kapsamda, taraflar arasında arabuluculuk ve iyi niyet girişimlerine büyük önem vermiştir.

Dönemin cumhurbaşkanı Demirel'in ortaya attığı ve Şevardnadze ile tartıştıkları Kafkas İstikrar Paketi (KİP) projesi, bölgesel işbirliğini geliştirmek için yerinde bir fikir olmuştur.

Türkiye'nin üç Kafkasya ülkesiyle bir araya geldiği en önemli platformlardan biri KEİ'dir. Türkiye'nin fikir babası olduğu ve gerçekleşmesi için çaba harcadığı örgüt, Türkiye'nin Güney Kafkasya ülkeleriyle ilişkileri açısından başta Ermenistan olmak üzere kayda değer bir yer tutmaktadır. bu örgüt çerçevesinde ilişkiler gittikçe etkinleşerek gelişmektedir.³²

Türkiye'nin Kafkasya ile ilişkilerinde en önemli unsurlarından birisi olan petrol, doğalgaz ve boru hattı projeleri kapsamındaki BTC boru hattı; Azeri petrolünü, Gürcistan üzerinden Ceyhan'a getirecektir. Rusya'nın

³² Mustafa Aydın-Çağrı Erhan-" Ali Faik Demir", Beş Deniz Havzasında Türkiye, Ankara, Siyasal Kitapevi Yayınları, 2006, s.132

bölgede izlediği enerji politikasındaki tekel olma hedefine engel oluşturan bu gelişme, Rusya'nın bölgedeki çıkarlarını korumak amacıyla Gürcistan üzerinde oynamak üzere elinde tuttuğu politik/etnik kartlarını tek tek masaya yeniden açmasına sebep olmaktadır.

Türkiye'nin Gürcistan ile ilişkilerine etkisi bakımından izlediği politikanın ifadesini bulduğu; 1 Ekim 2001 TBMM'nin 21. Dönem 4. Yasama Yılı münasebetiyle Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer'in Meclis Genel Kurulu'na hitaben yaptığı konuşmadaki tespitleri bu bakımdan önem arz etmektedir:

“-Komşumuz Gürcistan'ın bağımsızlığının, egemenliğinin ve siyasal bütünlüğünün korunarak istikrarlı bir kalkınma süreci içine girmesini istiyoruz. Dostumuz Gürcistan'ı bu yöndeki çabalarında desteklemeyi sürdüreceğiz.

2001 yılında, enerji sektörümüzün serbestleştirilmesi çabalarına koşut olarak, ek enerji kaynakları sağlamayı amaçlayan tasarılar ile Hazar Havzası'nın enerji alıcı piyasalara taşınmasına yönelik tasarılar da önemli gelişmeler kaydedilmiştir.

Bu tasarıların başında yer alan Aktaş-Bakü-Tiflis-Ceyhan Petrol Boru Hattının yapım aşamasına doğru ilerlediğini mutlulukla görmekteyiz.”

Gürcistan'ın dış ticaretinde Türkiye ilk sıralarda yer almaktadır³³. Rusya ile birlikte Gürcistan'ın dış ticaretinin önemli bir kısmını

³³ Mustafa Aydın-Çağrı Erhan-“ Ali Faik Demir”, a.g e., s.128

karşılayan Türkiye'nin ülkedeki yatırımları, Gürcistan'ın ekonomik ve politik istikrarsızlıkları nedeniyle sınırlı bir düzeyde kalmaktadır³⁴.

SSCB'nin çöküşüyle birlikte Türk Dış Politikasının önemli açılımlarından biri haline gelen Kafkasya ve Orta Asya'nın güvenliği ve Türkiye'nin bölgeye ulaşımı için Gürcistan kısa sürede en önemli ülke ve stratejik köprübaşı haline gelmiştir. Üstelik Hazar Havzası doğal kaynaklarını uluslararası pazarlara taşınması konusunda da Gürcistan Türkiye'nin tercih ettiği güzergah olmuştur.³⁵ Bu nedenle; Türkiye, Gürcistan' da yaşanan değişimler ve iç gerginliklerde yapıcı bir politika izlemiştir³⁶.

c. İran'ın etkileri

Soğuk Savaş sonrası oluşan yeni dünya düzeninde kimilerine göre; SSCB'nin yıkılışı, dünyayı tek kutuplu hale getirdiği belirtilmekte; bunun yanında bazı uzman ve devlet adamlarınca, dünya tek değil çok kutuplu olma özelliğini korumakta ve bu kutuplaşma kapsamında, ABD'nin yanı sıra kutuplar arasına SSCB sonrası Rusya'yı, Çin'i ve Avrupa'yı da eklemek gerektiğini savunulmaktadır. Kimileri ise özellikle Orta Asya'daki nüfuzlarını dikkate alarak İran'ı ve Türkiye'yi de hesaba katmak gerektiğini belirterek bu ülkelerin bölgedeki etkinliklerinin altını çizmektedirler.³⁷

İran'ın bölgedeki dış politikasının ana temalarını; bir yandan din yapıları İslami motifler taşıyan devletlere İslam Devrimi dinamiklerinin ihraç

³⁴ Mustafa Aydın-Çağrı Erhan-" Ali Faik Demir", a.g e., s.130

³⁵ Okan Mert, a.g.e. s.280

³⁶ Mustafa Aydın-Çağrı Erhan-" Ali Faik Demir", a.g e., s.133

³⁷ Cumhuriyet Gazetesi-Strateji Eki, Sayı.136, 2006, s.15

etmek; diğer yandan kendi çıkarlarını, ABD'nin bölgedeki çıkarlarını korumak için izlediği politikayla dengede tutmak maksadıyla, bölgedeki diğer devletlerle ortak ilişkiler içerisinde bulunmak oluşturmuştur. Elbette buradaki asıl düşünce ABD'nin bölgedeki varlığına engel olmaktır. Rusya, Çin, Kazakistan, Kırgızistan, Tacikistan ve Özbekistan'ın üye olduğu Şanghay İşbirliği Örgütü'ne gözlemci sıfatıyla katılarak hem, ABD'nin Orta Asya'daki varlığını sona erdirmek isteyen bir örgütlenmede içerisinde bölgedeki varlığını hissettirmekte; hem de, ABD'nin İran'a karşı izlediği menfi politikalara karşı her zamanki meydan okuyan tavrını dik bir duruşla muhafaza etmekte olduğunu kanıtlamak isteyen bir tavır sergilemektedir.

Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla Kafkasya ve Orta Asya bölgelerinde Rusya dışında, beşi Türk kökenli olmak üzere sekiz yeni bağımsız devlet ortaya çıkmıştır. Çevresindeki bu değişim, İran'ın dış politikasında revizyona neden olmuştur. İran yeni bağımsız cumhuriyetlerle işbirliğini geliştirmeyi, öncelikli hedefleri arasına koymuştur.³⁸

İslam devriminden önce ABD'nin müttefiki olan ve Moskova'dan uzak duran, devrimden sonra da ABD'yi "büyük şeytan" olarak nitelendiren İran, Sovyetler Birliği'nin dağılması sonrası oluşan yeni uluslararası ortamda Rusya ile ilişkilerini günden güne geliştirmiştir. Doksanlı yılların ikinci yarısından itibaren daha çok nükleer enerji konusunda Rusya'nın İran'a destek vermesi ve İran'ın da Rusya'nın eski Sovyet coğrafyasındaki üstünlüğünü kabullenmesi şeklinde ortaya çıkan Rusya-İran ittifakı, ABD başta olmak üzere birçok ülkeyi tedirgin etmiştir.³⁹

³⁸ Osman Metin Öztürk-Yalçın Sarıkaya, "Fırat Purtaş", Kaosa Doğru İran- Güncel İran İncelemeleri, Ankara, Fark yayınları, 2006, s.325

³⁹ Osman Metin Öztürk-Yalçın Sarıkaya, "Fırat Purtaş", a.g.e., s.312

Orta Asya ve Kafkasya'ya coğrafi olarak Türkiye'den daha yakın olan İran'ın bu ülkelerdeki İslami hareketlere destek vererek kendine yakın rejimler kurma yönünde çalışacağı bekleniyordu. Hatta bu ihtimal, ABD ve batılı ülkeleri İran'ın bölgedeki etkinliğini sınırlandırma doğrultusunda "Türk Modeli"ni ortaya atıp, Türkiye ve Rusya öncelikli politika izlemelerindeki temel etkenlerin başında gelmişti. Fakat İran'ın bölgeye girişi daha pragmatik bir yaklaşımla olmuştur. Bölgede ekonomik işbirliğine önem veren İran'ın; 1997 yılında kendi firmalarınca inşa edilen ve faaliyete geçen 200 km. uzunluğundaki Körpece-Kurt-Kui doğal gaz boru hattı Gürcistan'a kadar götürüldüğünde, oradan Karadeniz üzerinden Ukrayna'ya ve Doğu Avrupa'ya ulaştırılabilecek niteliktedir. İran; bu hat üzerinden, Türkmenistan'dan satın aldığı milyonlarca metreküp doğalgazı taşıma ve bu hattı Erivan'a kadar uzatma düşüncesindedir.⁴⁰

28 Ocak 2007'de Rusya Milli Güvenlik Konseyi Başkanı İgor İvanov'un İran ziyareti sırasında İran lideri Ayetullah Hamaney'in Rusya'ya doğalgaz ihracatçısı ülkeler organizasyonu (ONEC) kurmayı teklif etmesi; 1990'lı yıllardan bu yana Orta Asya ve Hazar çevresi enerji kaynaklarını kontrol etme çabalarının, bir mücadeleye dönüşerek sürmesinin bir neticesi olarak değerlendirilmelidir. Aynı şekilde İran Cumhurbaşkanı'nın; "-bölgesel güvenlik ve istikrarın gelişmesinde Rusya ve İran'ın rolünü engellemek isteyen güçler var. Bu nedenle Rusya ve İran'ın daha fazla işbirliği yapması gerekmektedir" demesi aslında, Rusya ve İran ortaklığının bir tepkisel işbirliğinin sonucunda geliştiğinin göstergesidir.⁴¹ Bu kapsamda bölgede ABD'ye karşı oluşturulan örgütlenmeler; aynı zamanda, Gürcistan gibi ABD yanlısı ve destekli politika izleyen bölge ülkelerini de hasım olarak kabul etmekte; çeşitli baskı yöntemleriyle bu ülkeleri kısmen de olsa kontrol altında tutma amacını taşımaktadır.

⁴⁰ Osman Metin Öztürk-Yalçın Sarıkaya, "Fırat Purtaş", a.g.e., s.325

⁴¹ Cumhuriyet Gazetesi-Strateji Eki, Sayı.137, 2006, s.18

Gürcistan'ın Rusya ile yaşadığı sorunlara karşı Rusya'nın elinde koz olarak bulunan doğalgaz kartını dolanmak maksadıyla arayışlar içine giren Gürcistan'ın; 2006 yılında, alternatif olarak değerlendirdiği İran'dan bir yıl süreliğine de olsa İran'dan almasına; İsrail ve Mısır'dan sonra göreceli olarak en fazla yardım veren ABD onay vermeyince Gürcistan bu niyetini hayata geçirememiştir.

Hazar petrolünün batının varlıklı pazarlarına ulaştırılması için bölgede ABD tarafından yapılan değerlendirmeler neticesinde; tasarlanan projelere ait en uygun görülen boru hattının, ekonomik olan İran-Ermenistan güzergahı yerine; ABD'nin siyasi ve ekonomik çıkarlarının bir bileşkesi olarak Gürcistan güzergahının seçilmesi gelişmelerin bir tesadüf eseri olmadığının önemli bir kanıtıdır. İran buradaki siyasi ve ekonomik varlığını kanıtlamak ve devam ettirmek maksadıyla; ABD'nin çıkarları ile uyumlu bir politika izleyen Gürcistan'ın kontrol altında bulundurulması için Rusya'nın izlediği politikaların paralelinde bir politika izlemektedir. Bunu yaparken sürekli aktif bir görüntü sergilemekten ziyade ikili görüşmeler neticesinde kurulan işbirliği formülünü kullanmayı tercih etmektedir.

2. İç Dinamikler Açısından

Kaynak: Bahçeşehir Üniversitesi Karadeniz ve Kafkasya Araştırmaları Merkezi, Karadeniz Bülteni, Sayı:1, Kasım 2006

Gürcistan; Abhazya ve Güney Osetya'nın her birindeki ayrılıkçı hareketlerinde mevcut bulunan çok sayıdaki azınlıklıkları ile birlikte; Güney Osetya Otonom Cumhuriyeti, Abhazya Otonom Cumhuriyeti ve Acara Otonom Cumhuriyetlerini bünyesinde bulundurmakta⁴² ve bağımsızlığını ilan ettiği 1991 yılından bu yana Abhazya, Güney Osetya, ve Acaristan' daki anlaşmazlıklarla uğraşmaktadır.⁴³

Buradaki problemleri; zaman zaman sert, bazense daha farklı yöntemlerle kontrol etmeye çalışmakla birlikte; bu bölgeler, Gürcistan Yönetimi için rahatsız edici özelliklerini korumaya devam edecek bir görüntü sergilemektedir. Bölgede meydana gelen gelişmelerin elbette ana tetikleyici faktörü; Gürcistan'ın kuzey komşusu Rusya Federasyonu' nun, her dönemde şeklen farklı; ancak, özde her vakit aynı olan çıkar dinamikleri olmaktadır.

a. Güney Osetya

(1) genel

Sovyetler Birliği'nin üyesi iken iki özerk cumhuriyet (Abhazya Özerk Cumhuriyeti, Acaristan Özerk Cumhuriyeti) ve bir özerk bölgeyi (Güney Osetya Özerk Vilayeti) barındıran Gürcistan, 1991'de bağımsızlığını ilan ettiğinde ülkenin önemli bir kısmı egemenlik alanı dışındaydı. Rus İmparatorluğu Osetya'yı, 19' ncu yüzyılın başlarında kendi topraklarına katmıştır. Bolşevik devrimi sonrasında, 1918 Mart ayında, bu bölge Osetya Özerk Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti adını almış ve 1920 Ocak ayında adını Dağlık Özerk Cumhuriyeti olarak değiştirmiştir. 1989 yılında Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği' ne katıldığını ilan ettikten bir yıl sonra

⁴² Mustafa Aydın, New Geopolitics of Central Asia and the Caucasus Causes of Instability and Predicament, SAM Papers No:2/2000, Ankara, 2000, s.20

⁴³ Okan Mert, a.g.e., s.51

1990 yılının Ağustos ayında egemenliğini ilan etmiştir. Buna karşılık olarak aynı yılın Aralık ayında Gürcistan, Güney Osetya' nın özerk statüsünü kaldırmıştır. Güney osetya 28 kasım 1991 tarihinde bağımsızlığını ilan ederken (uluslararası alanda tanınmamıştır, egemenlikten farklıdır) 1992 Nisan ayında Gürcistan tekrar Güney Osetya Özerk Bölgesi' ni kurmuştur.⁴⁴ Bağımsızlık sürecine paralel olarak, Abhazya ve Güney Osetya'da, Gürcistan'dan ayrılma talepleri ortaya çıkmış, 1993 güzüne gelindiğinde, etnik çatışmalar sonucunda Gürcistan'ın varlığı dahi sorgulanır hale gelmişti. Rusya'nın askerî desteği ile Güney Osetya ve Abhazya'daki ayrılıkçı akımlar savaşı kazanmış ve bölgeye yerleştirilen Rus barış gücünün gerisinde fiilî bağımsızlıklarını günümüze kadar sürdürmüşlerdir. Ayrıca, merkezî yönetimin zayıflamasından yararlanarak, geleneksel olarak Müslüman Gürcülerin yaşadığı Acaristan'da ve Ermenilerin yoğun olarak bulunduğu Cavaheti'de de fiilî güç merkezleri oluşmuş, merkezî Tiflis yönetiminin otoritesi bu bölgelerde önemli ölçüde sınırlandırılmıştır. Böylece eski Gürcistan Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti sınırları içinde Tiflis'in dışında dört iktidar odağı daha ortaya çıkmıştır. Bugüne kadar süren bu durumun sonucu olarak toprak bütünlüğünün sağlanması, Gürcistan devletinin önünde duran başlıca hedef olmaya devam etmektedir.

Kasım 2003'te, geniş yankı bulan örtülü bir operasyon niteliğindeki devrimle iktidara gelen Mihail Saakaşvili, kısa süre sonra Mayıs 2004'te Acaristan sorununu çözerek ülkesinin toprak bütünlüğünün sağlanması yönünde ilk adımını atmıştır. Buradan aldığı güçle, Tiflis açısından Abhazya sorununa göre çözümü daha kolay olan Güney Osetya sorununa yoğunlaşmıştır. Güney Osetya sorununun Acaristan'dan farklı olarak etnik bir sorun olması ve aradan geçen bunca sürede Oset halkıyla diyalogun düşük düzeyde kalması sebebiyle Saakaşvili, bu sorunun çözümüyle ilgili daha değişik bir yöntem izlemiştir. Saakaşvili Güney Osetya'ya yönelik operasyon başlatırken, Tiflis'teki popülaritesinin ve

⁴⁴ Robert Mc.Cutler; Türkiye, NATO ve Avrupa Birliği Perspektifinden Kriz Bölgelerinin İncelenmesi ve Türkiye' nin Güvenliğine Etkileri, "Kafkasya'daki Kriz Kaynakları ve Bölgeleri", Ankara, Genel kurmay Basımevi, 2004, s.109

arkasındaki yoğun Batı desteğinin yanısıra iki temel hipotezle hareket etmiştir. Birincisi, pragmatist Putin'in kendisinin Çeçen ayrılıkçılığıyla mücadele ettiği bir dönemde diğer ayrılıkçılıkları desteklemeyeceği olmuştur. Hem Kasım devriminde hem de Acaristan sorununda Moskova'nın olumlu tutumu, genel olarak Bağımsız Devletler Topluluğu (BDT), özel olarak Güney Kafkasya politikasının başarısızlığının tartışıldığı bir dönemde, Rusya Federasyonu'nun Güney Osetya konusunda da geleneksel politikalarından vazgeçebileceği beklentilerini artırmıştır.

Güney Osetya'ya yönelik operasyonun ikinci hipotezi ise, Kasım 2001'de Güney Osetya fiilî yönetiminin başkanlığına seçilen Eduard Kokoyti'nin halk desteğinin zayıf olmasıdır. Belirsiz bir gelecekte yılan, fiilî yönetimlerin yolsuzluk ve rüşvet düzeninden usanan, Rusya tarafından aldatıldığını gören Oset halkının merkezî Tiflis yönetimine sıcak bakabileceği varsayılmaktaydı. Buna göre de, bir taraftan sınıra asker yığarak fiilî yönetime baskı uygulamak, diğer taraftan "havuç" politikalarıyla içeriden, halkın mevcut ayrılıkçı yönetime karşı başkaldırmasının sağlanması hedeflenmiştir. Saakaşvili, yapmış olduğu açıklamada Güney Osetya'nın merkezî Çhinali ile demiryolu bağlantısını yeniden açacaklarını ve Çhinali'de kurulacak merkezler tarafından halka emekli maaşlarının dağıtılacağını, Oset çiftçilere ücretsiz gübre verileceğini ifade etmiştir. Bu demeçlerin ekonomik açıdan oldukça zor koşullarda yaşayan Oset halkı ayaklandırmayı hedeflediği açıktır. Saakaşvili'nin literatüre "insanî saldırı" olarak geçen bu girişimi, Rusya Federasyonu'nun ve fiilî Güney Osetya yönetiminin şiddetli direnişi ile karşılaşıncaya, ikinci hipotezi sorgulama imkanı ortadan kalkmıştır. Askerî operasyonların devreye girmesi ile gündem hızla değişmiş, bir taraftan Gürcistan yönetimi tasarladığı paketleri uygulayamamış, diğer taraftan da savaş ortamı ayrılıkçı yönetimin Oset halkı Gürcistan'a karşı seferber etmesine fırsat tanımıştır.

Gelinen noktada Güney Osetya sorunu oldukça karmaşık bir nitelik arz etmektedir. Bir taraftan Güney Osetya sorunu etnik bir

çatışmayken, diğer taraftan Rusya Federasyonu'nun (RF) sorunun merkezinde yer alması etnik çatışma yönünü geri plana itmekte ve sorunu daha çok RF'yla Gürcistan arasındaki mücadelenin bir aracına dönüştürmektedir. ABD'yle RF arasındaki jeopolitik rekabetin yansıması ise sorunun bir diğer boyutu olarak karşımıza çıkmaktadır. Sorunun niteliğindeki çok boyutluluğa bağlı olarak, Güney Osetya Gürcistan'a karşı mücadele ettiğini ileri sürerken, Gürcistan sorunun kaynağının RF olduğuna inanmaktadır. Öte yandan Moskova, meseleyi Washington'la kendi arasındaki bir nüfuz mücadelesi olarak görmektedir. Bütün bunlar muhatapsızlık sorununu doğurmakta ve çözümün zorlaşmasına yol açmaktadır.

Gürcistan üzerinde Rusya'nın izlediği politikaların en önemli nirengi noktaları; ağırlıklı olarak, Abhaz ve Oset konuları olacaktır. Rusya içindeki Kuzey Osetya' da nüfusun %40' na tekabül eden 300.000 civarında Oset yaşamakta; harita üzerinde Gürcistan toprağı olup fiilen bağımsız olan Güney Osetya' da ise 60.000 civarında Oset yaşamaktadır. Gürcistan'ın Sovyet sonrası dönemdeki güçsüzlüğünden yararlanmak isteyen ilk özerk yapı Güney Osetya olmuştur. Osetler, İrani kökenli (çoğunlukla) Hristiyan bir halktır. Tiflis 1990 yılı Aralık ayında Gürcistan içindeki bölgenin otonom statüsünü kaldırınca, Güney Osetya Parlamentosu ayrımcı bir tutumla, Rus Sovyet Federe Sosyalist Cumhuriyeti (RSFSC) içinde otonom bir cumhuriyet olan Kuzey Osetya' yla birleşme kararı aldı. Bu karar, Gürcü milliyetçi güçlerin bölgeyi istila etmelerine yol açtı. Bu istilanın sonucunda , 1991 yılı sonları itibariyle binden fazla insan ve on binlerce göçmen hayatını kaybetti. Bu çatışma Rus Devlet Başkanı Boris Yeltsin' in 1992 yılı Temmuz ayında ateşkes için arabuluculuk yapmasıyla sona erdi. Rusya Federasyonu, Güney Osetya ve Gürcistan'a bağlı askeri güçlerin katılımıyla sağlanan bu ateşkes hala yürürlüktedir. Bugün Gürcistan ile Güney Osetya' yı birleştiren sınırlarda 3 koldan barış kuvvetleri görev yapmaktadır. Gürcistan

anayasasında ise Gamsahurdia zamanından beri “Güney Osetya” kavramı reddedilmektedir.⁴⁵

Global düzeyde varlığı ileri sürülebilen “kollektif güvenlik” ve uluslar arası hukuka saygı” Üçüncü Dünya’nın ne yazık ki uygulanma şansı bulamamaktadır. Bu örneklerden en acısını yaşayan bölgelerden biri de Kafkasya’dır. Kafkasya’nın bu acılarına maruz kalan Güney Osetya’da yaşayan halk, bağımsızlık mücadelelerinde öldürülmüş; Kuzey Osetya ile birleşme istekleri ise çatışmaların artmasına neden olmuştur.⁴⁶

(2) sorunun doğuşu

Osetlerin M.Ö. II nci yüzyılda bölgeye geldikleri, Güney Osetya’da Oset yerleşiminin 13-14 ncü yüzyılda olduğu bilinmektedir. Kafkas dağlarının kuzeyinde kalanlar Müslüman, güneyindekiler Hıristiyandır. Osetler, Çarlık Rusyası’ndaki milliyetçi dönemde, Gürcü menşeililere karşı tavır almışlardır. Ruslara daha yakın olan Osetler ile Gürcülerin ilk çatışmaları böyle başlamıştır. 26 Mayıs 1918 tarihinde bağımsızlığını ilan eden Gürcistan, ülkedeki bütün azınlıklara eşit siyasi ve sosyal haklar ile, kendilerini serbestçe geliştirme imkanı tanımış, ancak 1919’da yerel meclislerini kapatarak Güney Osetlerin kendi kaderlerini tayin hakkından mahkum bırakmıştır.

Kuzey Osetya, 1920’de ilan edilen (DAĞ) otonom cumhuriyetine Osetya bölgesi olarak bağlanmıştır. Osetyalı çiftçiler Mart 1918, Ekim 1919 ve Nisan, Haziran 1920’de köylü ayaklanmalarında Bolşeviklerin yanında Gürcülere karşı savaşmışlardır. Ayaklanmalar, Gürcü hükümeti tarafından kanlı şekilde bastırılmış ve günümüze kadar uzanan

⁴⁵ Osman Metin Öztürk, Yalçın Sarıkaya, Uluslararası Mücadelenin Yeni Odağı Karadeniz, Platin, Ankara, 2005, ss.190-191

⁴⁶ İbrahim.s.Canpolat, Gelişmekte Olan Ülkeler ve Dış Politika, Alfa, İstanbul, 1999, ss.160-161

düşmanlığın temeli atılmıştır. Güney Osetya'daki Gürcü hakimiyeti 25 Şubat 1921'de Kızıl ordunun Gürcüstan'a girmesiyle sona ermiştir.

Osetler ikiye bölünmüş bir halktır. Bir kısmı Büyük Kafkas sıradağlarının kuzeyinde RF'ye bağlı Kuzey Osetya Cumhuriyeti'nde, diğer kısmı ise güney yamaçlarının orta kısımlarında, Gürcistan'a bağlı Güney Osetya'da yaşamaktadırlar. Perestroyka ve Glastnost süreciyle beraber Oset ulusçuluğunun temel hedefi olan güneyde ve kuzeyde yaşayan Osetleri bir çatı altında toplamaya yönelik "Birleşik Osetya Projesi" yüzyılın başında olduğu gibi yeniden gündeme gelmiştir.⁴⁷

Kasım 1988'de Gürcistan'da Gürcücenin geliştirilmesine ilişkin tasarının açıklanması, diğer etnik gruplar gibi Osetler arasında da ana dilin durumunun sorgulanmasına yol açmıştır.⁴⁸ Yaşanan tartışmaların etkisiyle Güney Osetya'da öğrenciler ve aydınların katılımıyla Adamon Nihas (Kurultay) örgütü oluşturulmuştur.⁴⁹ Bu örgüt daha sonraki faaliyetlerinde Oset toplumunun temel sorunu haline gelen "birleşme" fikrini eksen olarak almıştır. Adamon Nihas birleşme uğruna, aynı zamanda hem RF'yle hem de Gürcistan'la, ya da tek başına RF'yle karşı karşıya gelmektense Osetya'nın RF sınırları içinde birleştirilmesi fikrini peşinen kabul etmiştir.⁵⁰ Gürcistan'ın SSCB'den ayrılma talebinin şiddetlenmesine paralel olarak Osetlerin

⁴⁷ Ruslan Bzati, *Dünden Bugüne Osetlerin Tarihi /II*, Nart, No.6 (Mart-Nisan sayısı), Kafkas Derneği Yayını, Ankara, 1998, ss.22-30,

⁴⁸ 26 Eylül 1989'da Güney Osetya Özerk Vilayet Sovyeti Oset dilini geliştirme programını kabul etmiş ve Gürcü ve Rus dillerinin yanı sıra Oset dilinin de, vilayetin resmî dili olmasını önermiştir. B. Çoçiev ve M. Dzoev (der.), *Güney Osetya 1988-1992. Gürcü Saldırıları, Tutanaklar*, Nart Yayıncılık, İstanbul, 1999, s.26.

⁴⁹ Dağlı Oset Toplumlarının Siyasî Yapılanmasının Temeli; "nihas" adı verilen halk meclislerine dayanmaktaydı. Yerel "nihas"ların üst kademedekilere delegeler göndermesiyle yüksek "nihas" oluşuyordu. Konfederasyon adına karar almak üzere genel Osetya "nihas"ı çağrılmaktaydı. Bu tür "nihas"ın son örneği 1749 yılında Rusya'ya gönderilecek elçilerin belirlenmesi için toplanmıştır. Bzati, *"Dünden Bugüne Osetlerin Tarihi /II"*.

⁵⁰ Rusya'ya katılma fikri ilk başlarda "Adamon Nihas"ın teklifi olarak kamuoyuna yansımış, zamanla Güney Osetya yönetimi tarafından kabul edilmiş ve bu yönde pek çok karar alınmıştır. 1 Eylül ve 24 Ekim 1991'de Güney Osetya meclisi RSFSR Yüksek Sovyeti ve Rusya Başkanı Yeltsin'e Rusya'ya katılmak istedikleri yönünde çağrıda bulunmuş; 19 Ocak 1992'de yüzde 99 oranında lehte oyun kullanıldığı Rusya ile birleşme yönünde plebisit yapılmıştır. Bu plebisite dayanarak da 30 Mart 1992'de Güney Osetya Parlamentosu Güney Osetya'nın Gürcistan'dan ayrılarak Rusya Federasyonu'na katılması yönünde yeniden karar almıştır. Çoçiev ve Dzoev (der.), s.20.

RSFSR'e katılma talepleri de güçlenmiştir. Farklı birimlerde olmakla birlikte, aynı devlet çatısı altında bulunan Osetler, Gürcistan'ın bağımsızlık talebi ile yüzyılın başında olduğu gibi ikinci kez, iki ayrı devletin vatandaşı haline gelme durumu ile karşı karşıya kalınca, sorun fiilî çatışmaya dönüşmüştür.

Adamon Nihas'ın başkanlığını yürüten Alan Çoçiyev, Abhazya'da siyasî taleplerin dile getirildiği Mart 1989 Lıhni Toplantısı ertesinde Abhazları destekleyici bir mektup yazmış ve bu da 4 Nisan 1989 tarihinde Abhazya'da Bzyb gazetesinde yayımlanmıştır. Mektubun Mayıs'ta Gürcistan Yazarlar Birliği yayını olan Literatuli Sakartvelo'da, yeniden yayımlanması Oset karşıtı söylemlerin ortaya çıkmasına yol açmıştır.⁵¹ Güney Osetya sorunu, Gürcüler arasında Abhazya'ya göre daha şiddetli tepkiler doğurmuştur. Bunun başlıca iki sebebi bulunmaktadır. Öncelikle, Abhazya'da nüfusun çoğunluğunu Gürcüler oluştururken ve dolayısıyla Abhazları dengeleyici bir unsur bulunmaktayken, Güney Osetya'da Osetler nüfusun çoğunluğunu oluşturmaktaydılar (1989 nüfus sayım sonuçlarına göre, Güney Osetya'nın toplam nüfusu 98.527 olup bunun 65.233'ü (yüzde 66,2) Oset, 28.544'ü (yüzde 28,97) Gürcü idi.). İkinci olarak, Gürcüler Abhazları yerli halk olarak gördükleri halde Osetleri "misafir" olarak görmekte ve Gürcistan'daki yoğun Oset varlığının 19.yy'da, Rus işgalinin sonucu olduğuna inanmaktadırlar. Nitekim Gürcistan'ın ilk Devlet Başkanı Zviad Gamsahurdiya da, Osetleri "gerçek yurtları" olan Kuzey Osetya'ya dönmeye çağırmıştır.⁵² Ayrıca, 1922'de Güney Osetya'ya verilen özerkliğin meşru temellerinin olmadığı, bu özerkliğin Osetlere Gürcistan Demokratik Cumhuriyeti aleyhine giriştikleri faaliyetler sebebiyle Komünistlerce verilmiş bir ödül olduğu da ileri sürülmüştür.

Güney Osetya Özerk Vilayeti Halk Temsilcileri Sovyet'inin (belediye meclisi) almış olduğu kararlar, gerginliği daha da

⁵¹ Çoçiyev ve Dzoev (der.), s.23.

⁵² Stephen Jones, Ian Bremmer, Ray Taras (der.) "Georgia: The Trauma of Statehood", , New States, New Politics: Building the Post-Soviet Nations, Cambridge University Press, 1997, ss.505-534

tırmandırmıştır. 10 Kasım 1989'da Vilayet Sovyeti 12. olağanüstü oturumunda "özerk cumhuriyet" statüsüne geçilmesi talebiyle Tiflis'e müracaat etmiş, fakat 16 Kasım 1989'da Gürcistan Yüksek Sovyet Başkanlığı, Osetya'nın statü değişikliği önerisini Anayasaya aykırı bularak yasal dayanağı olmadığı gerekçesiyle geri çevirmiştir. Muhalefetin bunu yeterli bulmayarak attığı adımlar gerginliği çatışmaya dönüştürmüştür. Olaylar, Zviad Gamsakhurdia'nın Çhinvali'de "Barış Mitingi" düzenlemek istemesiyle patlak vermiştir. Osetler, 23 Kasım 1989'da Gürcistan'ın çeşitli bölgelerinden Çhinvali'ye akın eden ve sayıları 30 bini bulan göstericilerin şehir merkezine girmesine izin vermemiş, bu tarihten sonra Gürcü milis gruplar Güney Osetya'nın tüm girişlerini kontrol altına almıştır. Osetler kuşatma sırasında birçok Oset'in öldürüldüğünü ve işkence gördüğünü iddia etmiştir.

1990'ın ilk yarısı, Osetya sorunu açısından görece olarak sakin geçmiştir. Tiflis'teki siyasî güçler, ilgilerini yapılacak genel seçimlere yoğunlaştırmışlardır. Yılın ikinci yarısından sonra ilişkiler yeniden gerginleşmiş ve fiilî çatışmaya kadar gitmiştir. 20 Eylül 1990'da Güney Osetya Vilayet Sovyeti, vilayetin ismini Güney Osetya Demokratik Cumhuriyeti'ne dönüştürme kararı almış, kısa bir süre sonra ise demokratik kelimesi de kaldırılarak Güney Osetya Cumhuriyeti yapılmıştır. Bu ad değişimleriyle Osetya, kendisinin Gürcistan'dan bağımsız, SSCB'nin birlik cumhuriyeti olduğunu kararlaştırmış ve buna paralel olarak bir devlet yapılanmasına gitmiştir. Bu amaçla Yüksek Sovyet ihdas edilmiş ve 9 Aralık 1990'da Yüksek Sovyet için seçimler yapılmıştır.

28 Ekim 1990'da yapılan Gürcistan genel seçimlerini kazanan Gamsahurdiya, Güney Osetya'nın Tiflis'i dikkate almadan özerk bölgeden özerk cumhuriyete, oradan da birlik cumhuriyetine kendini terfi ettiren tavrına, Güney Osetya'nın özerkliğini askıya alarak yanıt vermiştir. 11 Aralık 1990'da toplanan Gürcistan Parlamentosu da yaptığı Anayasa değişikliği ile Güney Osetya'nın özerkliğini kaldırmıştır. Güney Osetya

yönetimi bunun üzerine Moskova'ya başvurarak mağduriyetinin giderilmesini istemiştir. SSCB Başkanı Mihail Gorbaçov, her iki tarafı, anayasaya aykırı davranışlarından vazgeçmeye çağırdıysa da Gamsahurdiya, bunu dinlemediği gibi Osetya'da olağanüstü hal ilan ederek "düzeni sağlama" gerekçesiyle 6 Ocak 1991'de Güney Osetya'ya karşı askerî faaliyetlere başlamıştır. Çatışmalar, şiddet derecesi zaman zaman değişmekle birlikte, 24 Haziran 1992'de ateşkes sağlanana kadar sürmüş, çok sayıda kişinin ölümü ve yaralanması ile sonuçlanmıştır.

Uluslararası alanda ilk ilgi çeken olaylar, Gürcistan'ın 1990 yılında Osetya isyanını bastırmasının televizyondaki görüntüleri olmuştur. Gürcistan' daki etnik anlaşmazlık ilk olarak Gamsakhurdia'nın yönetimi altındaki Güney Osetya'da ortaya çıkmış fakat Şevardnadze yönetiminde 1992 yılı ortalarında artmıştır. Şevardnadze'nin 1992 yılı ortalarında başa geçmesiyle ABD'nin gözünde Gürcistan'ın saygınlığı ve ona karşı duyulan ilgi, daha önce görülmedik ölçüde artmıştır. ABD, kısmen uluslararası seviyedeki kişisel bağlantıları nedeniyle Şevardnadze'nin siyasi alanda başarılı olarak ülkenin toprak bütünlüğünü sağlayıp sağlayamayacağına büyük önem vermeye başlamıştır.⁵³

Bir taraftan çatışmalar sürerken, diğer taraftan da yeni belgelerle talepler hukukileştirilmeye çalışılmıştır. 17 Mart 1991'de SSCB'nin devamı için yapılan referandumu Gürcistan merkezî yönetimi reddedip, 31 Mart'ta kendisi bağımsızlık yönünde referandum yaparken, Güney Osetya 17 Mart referandumuna katılıp, Gürcistan merkezî yönetiminin düzenlediği referandumu boykot etmiştir. Osetya'da yapılan referanduma katılan seçmenlerin yüzde 98'i SSCB'nin devamı lehinde oy kullanmıştır.⁵⁴ Bağımsızlık yönünde atılan adımlar bununla sınırlı kalmamış, 19 Ocak 1992'de yapılan bir başka referandumla teyit edilmiştir. Ayrıca, referandumda bağımsızlığın yanısıra ikinci aşamada Rusya'ya katılarak Osetya'nın birliğinin

⁵³ Robert Mc.Cutler; a.g.e., ss.109-110

⁵⁴ Dmitri Medoyev, Çoçiev ve Dzoev (der.) "Güney Osetya, Özgürlük Hakkı", , Güney Osetya 1988-1992., , İstanbul, Nart Yayıncılık, 1999, ss.72-80, s.76.

sağlanması da seçmenlerin yüzde 99'unun lehte oy kullanması ile oylanmıştır.⁵⁵

Eduard Şevardnadze iktidara geldikten sonra, 1992 baharında çatışmaların şiddetlenmesi üzerine RF devreye girmiştir. Çatışmaların özel olarak Kuzey Osetya Cumhuriyetinde, genelde ise Kuzey Kafkasya halklarında yarattığı infial karşısında o güne kadar, askerî açıdan gizlice Güney Osetya'yı desteklemekle birlikte, olaylarla ilgili açıklama yapmaktan kaçınan RF yetkilileri, suskunluklarını bırakarak Gürcistan'ı tehdit edici açıklamalarda bulunmuşlardır. 22 Haziran 1992'de RF Parlamento Başkanı Ruslan Hasbulatov, Tiflis geri adım atmadığı takdirde Güney Osetya'nın RF'ye katılma isteğinin gözden geçirileceğini açıklamış, RF Devlet Başkan Yardımcısı A. Ruskoy, Şevardnadze'yi arayıp Tiflis'i bombalamakla tehdit etmiştir.⁵⁶ Artan Rus baskıları karşısında Gürcistan, RF ile Güney Osetya sorunu hakkında müzakerelere başlamış, 24 Haziran'da Boris Yeltsin ve Eduard Şevardnadze arasında yapılan görüşmelerde, Güney Osetya'daki çatışmanın çözümü için Dagomis Anlaşması imzalanmıştır. Bu anlaşmaya göre Gürcistan, RF, Güney Osetya ve Kuzey Osetya temsilcilerinden oluşan Ortak Kontrol Komisyonu oluşturulacak ve bu komisyonun denetimi altında Rus, Gürcü ve Osetler'den ibaret bir barış gücü çatışma bölgesinde görev yapacaktı.

Bölgeye barış gücünün yerleştirilmesi ile birlikte çatışmalar durmuş, fakat sorun çözüme kavuşmamıştır. Görüşmelerin devam etmesine rağmen, statü üzerinde henüz uzlaşmaya varılamamıştır. Gürcistan'ın geniş özerklik, hatta RF'deki Kuzey Osetya'nın özerkliğinden daha geniş özerklik vermeye hazır olduğunu bildirmesine rağmen, Güney

⁵⁵ Edmund Herzig, *The New Caucasus. Armenia, Azerbaijan, and Georgia*, The Royal Institute of International Affairs, Londra, 1999, s.74

⁵⁶ Alexei Zverev, "Etnic Conflicts in the Caucasus 1988-1994", Bruno Coppieters (der.), *Contested Borders in the Caucasus*, Vrije Universiteit Brussels, VUBPRESS, Brüksel, 1996; <http://poli.vub.ac.be/publi/ContBorders/eng/>

Osetya yönetimi Tiflis'in önerisine yaklaşmamaktadır.⁵⁷ Böylece Güney Osetya, Tiflis'in fiilî egemenlik alanı dışında yaşamını devam ettirmektedir. Fiilî durum Güney Osetya'nın genel olarak RF, özel olarak ise Kuzey Osetya ile entegrasyonuna olanak tanımaktadır ki, bu da Oset milliyetçiliğinin en temel hedefidir. Güney Osetya'nın Gürcistan dahilinde herhangi bir perspektifine inanmayan Güney Osetya yönetimi, Kuzey Osetya ile fiilî birleşmişliği hukukîleştirmeye çalışmaktadır. Fakat bu konudaki nihaî söz sahibi RF, Osetya'nın bu arzusuna sıcak bakmamaktadır. Her şeyden önce Güney Osetya'nın ilhak edilmesi, uluslar arası sisteme bir meydan okuma anlamına gelir ki, RF bunu yapacak güç, imkan ve kabiliyetten yoksundur. Öte yandan, iki Osetya'nın birleşmesi durumunda, Rusya'nın kontrol etmekte zorlandığı Kuzey Kafkasya'da ortaya daha büyük ve güçlü bir Osetya çıkabilecek ve ileride bağımsızlık arayışlarına girebilecektir ki, bu da RF açısından istenen durum değildir. Ayrıca birleşme durumunda RF, Gürcistan'a karşı kullanmakta olduğu önemli bir aracı da kaybetmiş olacaktır.

1995 yılında Gürcistan Parlamentosu, Gürcistan'ın Güney Osetya'yla (aynı zamanda Abhazya'yla) ilgili toprak ve idari yapısına ilişkin sorunları çözümsüz bırakan yeni bir anayasa kabul etmiştir. Cumhurbaşkanı Şevardnadze federal bir çözüm önerisinde bulunmuştur. İkili görüşmeler başlamış ve 1996 Temmuz ayında Moskova'da ;"Gürcistan ve Güney Osetya Anlaşmazlığının Tarafları Arasında Güvenliği Sağlamak ve Ortak Güveni Arttırmak İçin Önlemler Memorandumu" olarak adlandırılan bir memorandum imzalanmıştır (bu sıralarda Gürcistan, Güney Osetya'nın resmi adını aynı zamanda bölgenin idari merkezinin adı olan Tskhinvali ile değiştirmiştir). 1996 yılında imzalanan memorandum mültecilerin geri dönmesini, siyasi düzenlemeler hakkında müzakerelerde bulunulmasını ve

⁵⁷ Tea Gubaridze, Georgi Sepoşvili, "Georgia Say Ceasefire Deal not Enough for Lasting Peace", Civil.ge, 17 Ağustos 2004, www.civil.ge.

her iki tarafın medya, sivil toplum ve aydınlarının katılacağı yuvarlak masa toplantıları düzenlenmesini sağlamıştır.

08 Nisan 2001 tarihinde Güney Osetya'da anayasal değişiklikler yapılarak Cumhurbaşkanı'nın yetkilerinin artırılması konusunda bir halk oylaması yapılmıştır. Seçmenlerin Yaklaşık üçte ikisi oylamaya katılmış ve katılanların üçte ikisi değişiklikleri onaylamıştır. Halk oylaması, Merkezi Gürcistan'ın katılımı olmaksızın "Güney Osetya Cumhuriyeti" tarafından kendi kendine gerçekleştirildiği için Avrupa Birliği ve Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı tarafından kınanmış, bu halk oylamasının hukuka aykırı ve geçersiz olduğu belirtilmiştir. 2000'li yılların başlarında, Güney Osetya'da daha önceki anlaşmazlıklara bulaşmamış birisinin yönetime gelmesinin halkın ileride Gürcülerin haklı çıkmaları durumuna hazırlanmasına yardımcı olabileceği düşünülmekteydi. Bu durum şu anda gerçek olsa bile, yeni Güney Osetya elit kesiminin fiili kısmi özerkliğinin sağlamış olduğu avantajları Tiflis'e geri vermeye hazır olmadığı görülmektedir. Saakaşvili, kendi adına yerel liderlerin organize uyuşturucu kaçakçılığı ve diğer yasa dışı malların trafiğini korumak için militanları sıklıkla kullandığı Güney Osetya'da, sorunun sadece organize suç meselesi seviyesine indirgenebileceğine inanmakta ve sorunu basitleştirme gayreti içinde gözükmektedir.

Bölgeden gelen ve halen Gürcistan' da yaşayan yaklaşık 30.000 mülteci, geri dönüş kararını verirken gelişmiş iktisadi şartlar ve buna paralel olarak güvenlik konularını göz önüne almaktadır; fakat, son birkaç yılda çok az şey değişmiştir. Rusya Federasyonu, Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı desteğiyle gerçekleştirilen çok taraflı forumlarda öncü olmaya devam etmektedir. Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı, 1994 Anlaşması ile oluşturulan Birleşik Kontrol Komisyonu'na siyasi rehberlik yapmaya devam etmektedir. Birleşik Kontrol Komisyonu'nun asıl görevi üç taraflı (Gürcistan-Rusya Federasyonu-Güney Osetya) barışı koruma gücünü idare etmektir (Rusya Federasyonu'nun bir parçası olan Kuzey Osetya,

Birleşik Kontrol Komisyonu'nun faaliyetlerinde özerk bir şekilde yer almaktadır). Birleşik Kontrol Komisyonu'nun faaliyetleri, Güney Osetya'nın Gürcistan'la yeniden iktisadi bütünleşmesinin desteklenmesi de dahil olmak üzere genişlemiştir. Bu bağlamda, Birleşik Kontrol Komisyonu yerel yetkililer arasında işbirliği için pratik programlar yürütmüştür.

Bu durum özellikle Güney Osetya'da tek partili Sovyetler Birliği'nin dağılmasından hemen sonra bir arada yaşanan sürgün ve sefalet yılları sonucunda siyasi partilerin tamamen ortadan kalktığı bir ortamda çok daha önemlidir. Bu arada Gürcistan tarafında ise Osetya'nın Gürcistan'dan ayrılmasını savunan hiçbir siyasi güç bulunmamaktadır ve Başkan Şevardnadze (ve sonrasında Saakaşvili) Tiflis ile bölge arasında federal ilişki olmasını istemektedir.⁵⁸

(3) tarafların diplomatik çabaları

Gürcistan, karşı karşıya kaldığı toprak bütünlüğü sorununu, başından itibaren kendi dinamikleri olan bir sorun olarak görmekten çok, yükselen milliyetçi-demokratik harekâtı bastırmak ve Gürcistan'ı kendi egemenliği altında tutmak için Rusya'nın ortaya çıkardığını ileri sürmüştür.⁵⁹ Sorunun kaynağı olarak Rusya'nın görülmesi, çözüme yönelik iki yaklaşımı beraberinde getirmiştir: birincisi, Rusya'ya yönelerek isteklerinin karşılanması, diğeri ise, Rusya'yı dengeleyerek alternatif güç merkezlerinin desteğinin sağlanması. Üçüncü yol gibi gözükken etnik taleplerin karşılanması ise, Rusya'nın rolü ve Gürcistan'ın etnik yapısı sebebiyle çözümsüzlüğe dönüşme potansiyeli taşımaktadır. Nitekim bir diğeri etnik sorun olan Abhazya ile ilgili olarak Gürcistan'ın İsrail Büyükelçisi Gaçeçiladze, ülkesinin çılgınca bir karar alıp Abhazya'dan kurtulmasının

⁵⁸ Robert Mc.Cutler; a.g.e., ss.110-111

⁵⁹ Georgiy Jorjoliani, İstoriçeskie i Politiçeskie Kornı Konfliktı v Abhazii/Gruziya, Gürcistan Bilimler Akademisi Yayını, Meçniereba Yayınevi, Tiflis, 2000, s.4.

sorunu çözmeyeceğini, ülkenin diğer bölgelerindeki potansiyel ayrılıkçılığın harekete geçirilmesi ile devam ettirileceğini belirtmektedir.⁶⁰

Birinci çözüm yolunun can alıcı noktasını Rusya'nın istekleri oluşturmaktadır. 1990'ların başında karşılıklı güvensizlik ortamında BDT üyeliği, Gürcistan arazisinde Rus askerî üslerinin konuşlanması gibi Rus isteklerinin karşılanması Tiflis'te bağımsızlığın kaybedileceği biçiminde yorumlanmıştır. Bu nedenle Gamsahurdiya'dan sonra iktidara gelen Şevardnadze, RF'nin bu taleplerine sıcak bakmamıştır.

Şevardnadze, Yeltsin'le Rusya'daki emperyalist çevreleri ayırmak gerektiğini belirterek diplomatik bir üslupla RF'yi tek hedef olarak göstermekten kaçınmakla birlikte, son tahlilde etnik sorunların arkasında Rusya'nın olduğunu kabul etmiş, Abhazyaya savaşının daha başında Gürcü aydınlarla yaptığı bir görüşmede Rusya'nın Gürcistan'a düşman olduğunu vurgulamıştır.⁶¹ Buna uygun olarak da savaş boyunca arabuluculuk girişimlerdeki Rus tekeline kıvrak etnik çatışmaları uluslar arasılaştırmaya çalışmış, NATO, AGİT ve BM'ye başvurarak ülkesinin toprak bütünlüğünün korunması ve barışçı çözüm bulunması için tüm imkanların kullanılmasını istemiştir.⁶² Dönemin Gürcistan yönetiminin çatışma bölgelerine uluslar arası barışgücü konuşlandırılması için Batılı devlet ve kurumlara yapmış olduğu çağrılar somut bir destek bulamamıştır. Uluslararası barış gücünün getirilmesi konusunda başarısız olan Şevardnadze, BDT barış gücünü kabul etmek zorunda kalmış, Rus askerlerine yönelik taşıdığı kaygıları AGİT Gözlemci Misyonu'nun yapacağı denetimle aşmaya çalışmıştır. Şevardnadze, daha sonra yapmış olduğu bir açıklamada, BDT barış gücünü kabul edişi ile ilgili acizliğini, "Çağrılarımıza karşılık alamadık. Asker

⁶⁰ Revaz Gachechiladze, "Making of the New Georgia: Development Factors - Pluses and Minuses", Caucasian Regional Studies, Cilt 3, No. 1, 1998, <http://poli.vub.ac.be>

⁶¹ Cumhuriyet, 10 Ekim 1992.

⁶² Cumhuriyet, 8 Ekim 1992.

göndermediler. ...BM ve Batı gerekli yardımları ve girişimleri yapmayınca bu işi Rusya üzerine aldı” sözleri ile açıklamıştır.⁶³

Batıdan umduğu desteği bulamayan Şevardnadze, eğer Rusya'nın olumsuz rol oynaması istenmiyorsa çıkarlarının göz önünde bulundurulması gerektiğini açıklayarak, başlangıçta kabule yanaşmadığı BDT üyeliğini ve topraklarında Rus askerî üsleri bulunmasını, endişeli de olsa kabul etmiştir.⁶⁴ Bununla, etnik sorunların, Rusya'nın isteklerinin karşılanarak çözülmesi yoluna geçilmiştir. Fakat ne var ki, RF'nin taleplerinin karşılanmasına rağmen, yine de etnik çatışmaların çözümünde bir ilerleme yaşanmamıştır. 1996'dan itibaren Batıyla ilişkilerin yeniden yükseliş dönemine girmesiyle birlikte, Gürcistan, sorunun çözümüne ilişkin gelişme kaydedilememesi üzerine yeniden toprak bütünlüğünün sağlanması konusunda Rusya'yı dengeleyici politikalara yönelmiş, Rus etkisinin yalnız Gürcistan'ın NATO ve Batılı kurumlara entegrasyonu ile çözülebileceğine ilişkin görüşler ağırlık kazanmaya başlamıştır. Gürcistan'ın karşı karşıya olduğu etnik sorunların çözümünde gözle görülür bir gelişme yaşanmamakla birlikte, bu tutum günümüze kadar süregelmiştir.

Mayıs 2004'te başlayan ve Rusya'nın direnişi karşısında Ağustos'ta son bulan operasyon sonrası Saakaşvili yönetimi, sorunun çözümünde Rusya'nın dengelenmesi için Batılı güçlerin daha etkin olmalarını istemiş, bu doğrultuda diplomatik girişimler başlatmıştır.⁶⁵ Öncelikle Tiflis, halihazırda Güney Osetya sorununda gözlemcilik misyonunu yerine getirmekte olan AGİT'in görev alanını ve yetkilerini artırmaya çalışmaktadır. Gürcistan Parlamento Başkanı Nino Burcanadze, 19 Ağustos 2004'te AGİT Parlamenterler Meclisi'ne göndermiş olduğu müracaatta Rusya'nın çatışmanın bir parçası olduğunu ve dolayısıyla da bölgedeki Rus barış

⁶³ Şevardnadze ile yapılan röportaj için bkz. Ahmet Şefik, “Batı, Kafkasya'da Rusya'yı istedi”, Cumhuriyet, 9 Temmuz 1994.

⁶⁴ David Darchiashvili, Georgia-The Search for State Security, Tiflis, Aralık 1997, s.15.

⁶⁵ Saakaşvili'nin bu konudaki görüşleri için bkz. Mikheil Saakashvili, “Georgia's Long, Hot Summer”, The Wall Street Journal, 17 Ağustos 2004.

gücünün, ülkesine karşı askerî-siyasî baskı aracı olarak kullanıldığını ileri sürmüş, bu haliyle başarılı olamayan barış gücünün biçiminin değiştirilmesini önermiştir. Burcanadze'ye göre, içinde Rus askerlerinin de bulunacağı, AGİT şemsiyesi altında uluslar arası barış gücü birliklerinin yerleştirilmesi sorunun çözümünde önemli bir aşama olacaktır.⁶⁶ Ayrıca, Gürcistan Güney Osetya'nın statüsünün belirlenmesi için uluslararası bir konferansın yapılmasını önermektedir.⁶⁷ RF Gürcistan'ın bu girişimlerine şiddetle karşı çıkmakta ve sorunun Dagomis Anlaşması çerçevesinde çözülmesini istemektedir.

Gelinen nokta itibarıyla, Saakaşvili yönetiminin aradığı Batı desteğini bulduğunu söylemek oldukça zordur. Tıpkı Şevardnadze döneminde olduğu gibi, AGİT ve Batılı devletler bu konuda RF'yi karşılarına almak istememektedirler. Gürcistan Dışişleri Bakanıyla görüşen AGİT Dönem Başkanı Solomon Passy, AGİT'in görev alanının genişletilmesine sıcak yaklaşmamış, yalnız gözlemcilerin sayısını artıracabileceklerini ifade etmiştir.⁶⁸

(4) Rusya için çıkarımlar

Güney Osetya sorununun çözümüyle ilgili yanıtlanması gereken en temel soru RF'nin ne istediğidir. Akla gelen ilk ve en basit sorunun bu olmasına karşın açık, makul ve ikna edici bir yanıt vermek çok da kolay değildir. Bu da RF'nin Güney Kafkasya'ya yönelik politikasının içinde bulunduğu açmazlardan ve ikilemlerden kaynaklanmaktadır. RF 1990'lar boyunca bu bölgeye yönelik gerginlikleri tırmandırma, ülkelerde kendine bağlı "cepler" oluşturma ve ayrılıkçı hareketleri destekleme politikası izlemiştir. Bu politikanın güdüsü, yeniden "süper devlet" oluşturma hayalidir. Yaşanan kargaşa sebebiyle Batılı sermayenin ve ülkelerin bu bölgeye girmesi

⁶⁶ Burcanadze'nin müracaatının tam metni için bkz. www.parliament.ge

⁶⁷ Bu konuda Gürcistan Dışişleri Bakanı Salome Zurabşvili'nin AGİT'te yaptığı açıklamanın tam metni için bkz. "Statement of the Minister of Foreign Affairs of Georgia at the Meeting of OSCE Special Permanent Council", www.mfa.gov.ge.

⁶⁸ Georgi Sepashvili, "Geographical Extension of OSCE Mandate in South Ossetia not Foreseen", Civil.ge, 13 Eylül 2004, www.civil.ge.

engellenecek ve kendi iç sorunlarını çözen ve güçlenen Rusya yeniden bu bölgelere dönecekti. Fakat, gelinen noktada bunun başarılı olmadığı ortadadır. Ayrıca, Batılı devletlerin bu bölgeye girmesi ve nüfuz edinmesi engellenmediği gibi ayrılıkçılığa verdiği destek Gürcü halkında yoğun Rus nefretine yol açmıştır. Rus liberal çevreleri artık, eski böl-yönet politikalarının savunulabilir olmadığını ve bu yüzden de Rusya'nın geleneksel politikasını değiştirerek aslî cumhuriyetleri yanına çekmesi ve ekonomik, kültürel ilişkileri geliştirmesi gerektiğini belirtmektedirler. Böylece, liberaller jeopolitik kayıpların ekonomik kazanımlarla telafi edilebileceğini savunmaktadırlar.⁶⁹

Öte yandan, özellikle askerî çevrelerin ağır bastığı “neo-empyralist” olarak adlandırılabilir ve mevcut politikaların uygulanmasında ısrarlı olan kesim, Gürcistan'ın ülke bütünlüğünü sağlama çabalarına karşı çıkmadığı takdirde RF'nin Güney Kafkasya'daki stratejik konumunu kaybedeceğini ileri sürmektedir. Kafkasya'nın kuzeyi ve güneyiyle birlikte tek bir stratejik kompleks oluşturduğunu savunan “neo-empyralistler”, Güney Osetya'dan çıkarak Kuzey Osetya'da kalmanın, Gürcistan'dan çekilip Kafkasya'da jeopolitik nüfuzunu korumanın imkansız olduğunu iddia etmektedirler. Güney Osetya sorunu çerçevesinde yaşanan Rus-Gürcü gerginliği karşısında, RF Devlet Başkanı Vladimir Putin'in bu iki farklı görüş arasından hangisini tercih edeceği uzunca bir süre merakla beklenmiştir. Ağustos sonlarında yapmış olduğu açıklamada Putin'in tercihini “neo-empyralistler”den yana kullanması “Rusya tektir ve saldırgandır” değerlendirmelerine yol açmıştır.⁷⁰

RF'nin mevcut politikaları, kendi içinde ciddi ikilemler ve açmazlar taşımaktadır. ABD'nin tek başına veya başını çektiği örgütler aracılığıyla bu bölgede nüfuzunu giderek artırması karşısında RF, Güney Kafkasya cumhuriyetlerinin ABD'ye karşı kendi yanında yer almalarını, bir tür

⁶⁹ Genel olarak RF'nin Güney Kafkasya politikası, özel olarak Güney Osetya gerginliğindeki tutumu ile ilgili tartışmalar için bkz. İgor Torbakov, “Tension over South Ossetia Triggers Policy Debate in Moscow”, 7 Haziran 2004

⁷⁰ Messenger Gazetesi, 3 Eylül 2004.

emperyalizm karşıtı blok oluşturmayı istemektedir. Fakat 90'ların başından itibaren uygulamış olduğu politikalar, RF'yi bu konuda çıkmaza sokmaktadır. Her şeyden önce bu cumhuriyetler RF'nin uyguladığı kaba askerî emperyalizmin acıları sebebiyle henüz Amerikan emperyalizminin etkisini hissetmemektedirler. Dahası ABD, RF karşısında bu cumhuriyetler tarafından kurtarıcı olarak algılanmaktadır. Dolayısıyla RF'nin bu cumhuriyetleri kendi yanına çekmeye yönelik askerî kaba emperyalist yönetime dayalı politikaları ters etkiyle bu cumhuriyetlerin daha fazla ABD'ye sığınmasına yol açmaktadır. Mevcut politikaların devam etmesi, aynı zamanda RF'nin diğer baskı araçlarının etkisinin azalmasına yol açmaktadır. Örneğin, ülkesinin önemli bir bölümünün işgalinde yer almış RF'nin, Gürcistan'ın doğal gazını kesmesi olağan koşullarda yaratabileceği etkinin çok altında bir etki yaratmakta, öte yandan Rusya'nın düşman olarak algılanmasını pekiştirmektedir.

Gelinen noktada, RF'nin Gürcistan'la ilişkileri kendi içinde bir başka ikilem taşımaktadır. Moskova, bugüne kadar uygulanan politikaların başarılı olmadığı ve hedeflenen sonuca ulaşmadığının farkındadır. Fakat, bu politikalardan vazgeçip, ayrılıkçı yönetimleri desteklemez, dahası bu cumhuriyetlerin toprak bütünlüğünün sağlanmasında yardımcı olursa toprak bütünlüğü ve bağımsızlık sorunları çözülmüş Gürcistan'ın daha fazla, hatta tamamen ABD'ye yönelip yönelemeyeceğini kestirememektedir. Bu belirsizliğe rağmen, son seçeneğin içinde Gürcistan'ın RF ile ilişkilerini kötüleştirmeyip ABD ve RF arasında dengeli bir politika izleme ihtimali bulunmaktadır. Fakat mevcut politikalar böyle bir denge politikasına fırsat tanımamaktadır. Çünkü denge politikaları daha çok barış döneminin politikalarıdır. Eğer bir ülkenin topraklarının önemli bir kısmı işgal edilmişse, işgalci devletle denge politikasının uygulanması düşünülemez. İşgalci devletle denge politikasından bahsetmek toprak kaybının kabullenilmesi anlamına gelmektedir. Ama görüldüğü gibi Gürcistan, topraklarının kaybını kabullenmiş değildir. Toprakları işgal edilmiş zayıf devletin güçlü işgalciye karşı politikası bir tür ittifak politikasıdır.

RF'nin Güney Kafkasya politikasının bir diğer açmazı Kuzey Kafkasya'dır. Kuzey Kafkasya'daki ve özellikle Çeçenistan'daki ayrılıkçı eğilimlerin Güney Kafkasya'daki gelişmelerden ne kadar etkilendiği hep sorgulana gelmiştir. Güney Kafkasya'da RF'nin desteklediği, teşvik ettiği ayrılıkçılıkla Çeçenistan'daki ayrılıkçılık arasındaki nedensellik bağı bilinmemekle birlikte bu olayların karşılıklı etkileşiminden iki sonuç çıkmaktadır. Her şeyden önce RF'nin Çeçenistan politikası Güney Kafkasya politikasını meşruiyetten ve tutarlılıktan yoksun bırakmaktadır. RF, Çeçenistan'da savaş hukukunu ihlal ederek, binlerce sivil insanın öldürülmesi pahasına toprak bütünlüğünü sağlamaya çalıştığını söylerken, kendi ayrılıkçı yönetimlerine RF'deki federe cumhuriyetlerden daha fazla yetki vermeye hazır olduklarını açıklayan Azerbaycan ve Gürcistan'ın barışçıl yöntemlerle toprak bütünlüklerini sağlamalarına engel olmaktadır. Bu durum, RF'nin Güney Kafkasya politikası için ciddi bir meşruiyet sorunu doğurmaktadır. Kuzey ve güneyin karşılıklı etkileşiminin ikinci sonucu ise RF'nin ayrılıkçılıkları destekleyerek, Azerbaycan ve Gürcistan'ı zayıf düşürerek güneyde yarattığı istikrarsızlığın kuzeydeki kaosu beslemesidir. Özellikle son Kuzey Osetya okul baskını bunu tüm çıplaklığı ile göstermiştir. Ekonomik durumu pek parlak olmayan Moskova, Güney Osetya'nın ekonomik gereksinimlerini karşılayamadığından, buradaki ayrılıkçı yönetimlerin kaçakçılık, uyuşturucu, silah ticareti gibi gayrimeşru gelir kaynaklarına göz yummakta, fırsat tanımaktadır. Güney Osetya'da oluşan bu yapının fiilen bütünleştiği Kuzey Kafkasya federe cumhuriyetlerine bulaşmamasına imkan yoktur. Bu da, Kuzey Kafkasya federe cumhuriyetlerinde organize suç şebekelerinin ortaya çıkmasına, zaten Kuzey Kafkasya'da sınırlı olan merkezî yönetimin otoritesinin iyiden iyiye azalmasına yol açmaktadır. Diğer taraftan, Güney Osetya sorununda arabulucu rolü üstlenmiş olan RF, Gürcistan'ın bu bölgeyi yeniden kontrol altına alma girişimlerine, en azından ilk aşamada doğrudan doğruya nizami birlikleriyle müdahil olmaksızın, Kuzey Kafkasya'daki Rus Kossakların ve paralı askerlerin Güney Osetya safında Gürcistan'a karşı savaşmasını organize etmekte veya göz yummaktadır. Bu ise, bölgede denetimsiz silahlı kişilerin ve örgütlerin

doğmasına yol açmaktadır. Bu insanlar para karşılığı RF'ye karşı da kullanılabilir. Nitekim, son rehine krizinde bunun ipuçları da gözükmemektedir.

RF'nin ayrılıkçı yönetimlere verdiği desteğin merkezinde Abhaz ve Oset uluslarına duyduğu yakınlık değil, jeopolitik mücadelede Gürcistan üzerinde daha fazla nüfuz edinme yatmaktadır. Fakat, meşru ve savunulabilir olmaktan uzak bu politikalar, tam tersi etkiyle ABD'nin Gürcistan'da nüfuzunu daha da artırmasına yol açmaktadır. Bu süreçlerin devam etmesi halinde Gürcistan üzerinde nüfuz edinemeyen, dahası Rus düşmanlığını körükleyen ve ABD'nin artan nüfuzunu engelleyemeyen Moskova'nın, ayrılıkçılığa verdiği destek iyiden iyiye anlamsızlaşacaktır. Bu durum, Moskova'nın geleneksel politikalarını değişime zorlamaktadır. Nitekim, hem Batılı güçler, hem de Saakaşvili yaptığı pek çok açıklamada toprak bütünlüğü sorununun çözümünü zamana yayabileceklerinin ipuçlarını vermektedirler.⁷¹

b. Abhazya

(1) genel

Abhaz-Gürcü sorununun iyi tahlili için iki ülke arasındaki siyasi bağların geçmişini iyi ortaya koymak gerekmektedir. Rusya toplum bilincinin klişe tipleri olarak Kafkas halkları, özellikle Gürcüler ve Abhazlar bütün halinde, ayrılmayan ve farksız etno-kültürel bir birlik olarak algılanırlar. Oysa Abhazlar ve Gürcüler akraba olmayan halklardır. Farklı genetik kökenleri vardır, birbirine benzemeyen dilleri Kafkas dil ailesinin farklı kollarına aittir; kültürel-yaşantısal dış benzerliğin ardında esaslı gelenek-görenek, maddi ve manevi kültür, etnik mantalite farklılıkları yatmaktadır. Abhaz halkı, bu gün yaşamakta olduğu topraklarda otokton bir halktır. Bunu Abhazya'da yapılmış arkeolojik ve antropolojik araştırma sonuçlarının bu

⁷¹ www.civil.ge 24 Ağustos 2004

doğrultuda olduğu vurgulanmaktadır. En eski kaynaklar bu bölgede Abhazların çağın siyasal ve hukuki koşullarına uygun yönetimler kurduğunu ortaya koymaktadır. Bunun yanında yine tarihsel süreçte Gürcülerle birlikte zaman zaman ortak yönetimlerde kurmuşlardır. 4. ve 10. yüzyıl arasında çizilmiş haritalarda Gürcistan'ın coğrafyasını da kapsamak üzere bu bölge Abhazya Yönetim Bölgesi olarak adlandırılmaktadır.

Abhazya'nın tarihi 7 nci yüzyıla dayanmaktadır. 8 nci yüzyılda güçlenen Abhaz Krallığı aktif fetihçi bir politika izlemiştir. Sonraki yüzyıllarda kendi etnik sınırlarının dışına çıkmış, o zamana kadar dağınık olan batı ve doğu Gürcü topraklarını kendi hükümdarlık esasları altında birleştirmiştir. Gelecekteki Gürcü Krallığı'nın toprak ve siyasi bütünlüğünün temeli de böyle atılmıştır. Gürcü Krallığı, nihai olarak, Abhaz hanedanlığının sona ermesinden ve iktidarın Gürcü Bagrationi hanedanına geçmesinden sonra oluşmuştur. Gürcü Krallığı Moğol istilası sonucunda yıkılarak, birbirine sürekli düşmanlık eden parçalara bölünmüştür. Abhazya da birkaç yüzyıl bağımsız olarak kalmıştır. Abhaz krallığı (ABHAZYA) 16 ve 18 nci yüzyıllarda Osmanlı İmparatorluğu'nun etkisine 17 Şubat 1810'da Rus İmparatorluğunun etkisine girmiştir. İlk zamanlarda Rusya, Abhazya'nın iç yönetimine ve geleneksel yapısına karışmamıştır. Ancak 1864'te hükümdar prenslik lağvedilince Abhazya'nın özerk idare sistemi de kaldırılmıştır.

(2) sorunun doğuşu

1870'li yıllarda Abhazlar etnik felaket yaşamışlardır. Rusya'nın Kafkasya'da nihai olarak yerleşmesi, hükümetin "barışçı olmayan" Dağlılara karşı uygulamalarını sertleştirmesini mümkün kılmış ve bunun neticesinde Abhaz isyanları bastırılmıştır. İlerideki kolonizasyon için toprakları boşaltma hayali kuran Çarlık memurları tarafından teşvik edilen ve Türk yanlısı yerel feodal yöneticiler tarafından da kışkırtılan Abhaz kitleleri (bazı verilere göre nüfusun yarısı) vatanlarını terk etmek zorunda bırakılmıştır. Sürgünler Osmanlı İmparatorluğu'na, Yakındoğu'nun diğer

ülkelerine gitmişler ve zamanla oralarda kök salarak büyük bir Abhaz diasporası oluşturmuşlardır. “Muhaceret”, yani sürgün; Abhazlar bugün hâlâ acısını hissettikleri, tarihlerinin en trajik sayfalarından birini böyle adlandırmaktadırlar. Sürgün Abhazların etno-kültürel gelişimine, coğrafik, ekonomik ve demografik potansiyeline büyük darbe indirmiştir. Sürgünden sonra boşalan Abhaz topraklarına Gürcülerin, Rusların, Ermenilerin, Rumların, Estonların ve diğer halkların büyük göç seli yaşanmıştır. Esas olarak tek uluslu Abhazya hızla çokuluslu, çok dilli bir bölgeye dönüşmeye başlamıştır. Sürgün ve sonuçları, 20. yüzyılın sonunda bölgede cepheleşmeye ve silahlı çatışmaya kadar varan anlaşmazlık düğümünün atılmasında kendi rolünü oynamıştır.

Rusya İmparatorluğu'nun çökmesiyle Gürcistan'ın Abhazya üzerindeki siyasi ve toprak talepleri hemen kendini göstermiştir. O zaman var olan iktidar organları -Gürcistan Ulusal Konseyi ve Abhazya Halk Konseyi- arasında imzalanan ilk antlaşma, Abhazya'nın sınırlarını belirlemiş (Gürcistan'la İngur nehri) ve “tek Abhazya'nın gelecekteki siyasi yapı biçiminin Abhazya Kurucu Meclisi'nde, halkların kendi kaderini belirleme hakkı ilkesine uygun olarak hazırlanacağını” tespit etmiştir.⁷²

Ancak Haziran 1918'de problem, Gürcü birliklerinin Abhazya'ya girmesiyle “çözülmüştür”. Abhazya Halk Konseyi defalarca dağıtılmış ve her yeni kadrosu Tiflis yönetiminin açık baskısı altında çalışmıştır. Tiflis yönetiminin büyük politik baskısı altında Abhazya Halk Konseyi, 20 Mart 1919 tarihinde “Abhazya'nın özerklik antlaşmasını” kabul etmiştir. Antlaşma, Abhazya'nın Gürcistan Demokratik Cumhuriyeti'ne özerk birim sıfatıyla dahil olduğunu ilan etmiş ve merkez iktidarıyla karşılıklı ilişkilerin anayasal esaslarını hazırlamak için özel bir komisyon kurulmasını karara bağlamıştır. Ancak Suhum ve Tiflis arasındaki anlaşmazlıklar giderilememiş; bu nedenle, Gürcistan Kurucu Meclisi pratikte tek taraflı olarak “Abhazya'nın Özerklik Kararı”nı kabul etmiş ve Gürcistan Anayasası'nı onaylamıştır. Anayasada da aynı şekilde Abhazya'nın (Anayasa metninde

⁷² Çeviri Murat PAPŞU, Nart Dergisi

“Suhum Okrugu”) özerklik esasıyla Gürcistan’a dahil olduğu maddesi yer almıştır.⁷³

Abhazya’da Sovyet egemenliğinin kurulması (21 Mart 1921) Gürcü varlığını son erdirmiş ve Abhazya’ya yeniden siyasi-hukuki devlet formlarına dönme olanağı vermiştir. O zamanın tarihi koşullarında Abhazya “Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti” ilan edilmiştir (31 Mart 1921). Ancak; aynı yılın aralık ayında Abhazya SSC, Gürcistan SSC ile “birlik antlaşması” yapmak zorunda kalmıştır. Buna göre “ taraflar aralarında askeri, siyasi ve mâli-ekonomik birliğe giriyorlardı”.⁷⁴ Gürcistan ve Abhazya’nın karşılıklı ilişkilerinin anayasal-hukuki esasları daha sonra, III. Abhaz Sovyetleri Kongresi’nde (1 Nisan 1925) kabul edilen Abhazya Anayasası’nın maddelerinde de yer almıştır. Anayasa’nın 5. maddesinde Abhazya’nın egemen yapısı şöyle ifade ediliyordu: “Abhazya SSC, kendi topraklarında devlet iktidarını müstakil olarak ve başka herhangi bir iktidardan bağımsız olarak gerçekleştiren egemen bir devlettir”. Hukuki sürecin bundan sonraki gelişimi Abhazya’nın egemenlik haklarının sınırlandırılması yolunda ilerlemiştir. İlişkilerin yeni şeklinin kayıt altına alınması Nisan 1930’da olmuştur. Abhazya Merkez İcra Komitesi, “bu cumhuriyetlerin birleşmesi hakkındaki temel nokta dışında bütün bölümlerde reel anlamını kaybettiği” gerekçesiyle cumhuriyetin anayasasından 16 Aralık 1921 tarihinde Gürcistan’la yapılan antlaşma zikrini çıkarmıştır. Yine o zaman, Gürcistan bünyesinde “anlaşmaya dayalı cumhuriyet” formülü Gürcistan bünyesinde “özerk cumhuriyet” ile değiştirilmiştir. Şubat 1931’de bu kararlar Abhazya Sovyetler Kongresi ve “Abhazya SSC’nin özerk cumhuriyet sıfatıyla Gürcistan SSC’ye dahil olduğu” kararını kabul eden VI. Tüm Gürcistan Sovyetler Kongresi tarafından onaylanmıştır.

Psikolojik olarak Abhazlar Sovyetler döneminde Gürcistan bünyesinde buldukları zamanı, bu dönem onlarda Tiflis

^{73 73} Çeviri Murat PAPŞU, Nart Dergisi

⁷⁴ AB.A.S.S.R Hükümet Arşivi Vakıf Fond 38 iş 74 s.176

yönetiminin Abhazyaya, halkına ve kültürüne karşı baskı politikasıyla özdeşleştiği için son derece negatif algılanmışlardır. Öyle ki, 1930'lu yıllarda Stalin'in baskıları Abhaz siyasi ve entellektüel elitini tamamen yok olma noktasına getirmiştir. Yine bu yıllarda Komünist Parti makamları Abhazyayı Gürcüleştirme amacıyla bilinçli bir politika uygulamaya başlamışlar; Abhaz dilinin öğretimi okul müfredat programından çıkarılmış ve yerine mecburi Gürcüce öğretim konmuştur. Abhaz alfabesi Gürcü temelli alfabeye; yer adlarının birçoğu Gürcüce adlarla değiştirilmiştir. Gürcüleştirme politikasının temel ögesi bilinçli olarak uygulanan iskân politikasıydı. 1940'lı yıllarda ve 1950'lerin başında Gürcistan'ın iç bölgelerinden Abhazyaya on binlerce Gürcü yerleştirildi. Bunların yerleşmesiyle özel olarak kurulan, İkinci Dünya Savaşı yıllarında bile devlet bütçesinden cömertçe beslenen "Gruzpereselenstroy" adlı bir organizasyon ilgilenmiştir. "Göç" seli sonucunda Gürcüler Abhazyadaki en kalabalık topluluk olmuştur. Gürcüleştirme politikasının ideolojik dayanağı da, bazı Gürcü tarihçiler tarafından ortaya atılan, Abhazyayı ezeli Gürcü toprağı, Abhazları da Gürcülerin etnik alt kollarından biri ilan eden teoriydi.

Gürcistan yönetiminin uygulamalarından biri de, Gürcistan'ın bütün Sovyet dönemi devlet yapılarını ve bunlar tarafından kabul edilmiş devlet-hukuk aktlarını yasal olarak geçersiz sayan bir dizi hukuki kararları kabul etmesi olmuştur. Gürcistan'da "komünist ve Sovyet kolonyal mirasıyla mücadele" sloganı altında gürültülü bir kampanya yürüten rejimin sorumsuz yöneticileri, bununla Gürcistan SSC'yi bir arada tutan anayasal-hukuki esasları yıktıklarını anlamamışlar; zira, Gürcistan ve Abhazyanın birliğine esas teşkil eden (1921) ve Abhazyanın özerklik esaslarıyla Gürcistan'a dahil olduğu (1931) hukuki antlaşmalar geçerliliğini yitirmiştir.

Gürcistan'da bu gelişmeler; büyük önem verilen, ülkenin iç yapısının üniterleştirilmesi yolunda atılan etkili adımlar olarak yarı resmi bayram havasıyla karşılanmıştır. Abhazyada ise devlet yapılarına yönelik ciddi bir tehdit olarak değerlendirilmiştir. 25 Ağustos 1990'da Abhazyaya

Yüksek Sovyeti “Abhazya ÖSSC’nin Devlet Egemenliği Deklarasyonu’nu kabul etmiştir. Deklarasyon Abhazya’yı “akit edilen antlaşmalar temelinde gönüllü olarak SSCB’ye ve Gürcistan SSC’ye devredilen hukuk alanları dışında, kendi topraklarında iktidarın tamamına sahip, egemen, sosyalist bir devlet” olarak ilan etmiştir. Gürcistan Yüksek Sovyet Prezidyumu deklarasyonu geçersiz saymıştır. Bu, Tiflis yönetiminin, Suhum’da kabul edilen bütün kararları ve yasaları kendi kararnameleriyle iptal ettiği “yasalar savaşı”nın ilk adımı olmuştur. Buna rağmen 1991 yılından itibaren Abhazya Tiflis yönetiminin kontrolünden de facto olarak daha fazla çıkmaya başlamıştır.

Başlarında Zviad Gamsahurdiya’nın bulunduğu radikal milliyetçilerin Ekim 1990’da iktidara gelmesinden sonra Gürcistan’da gelişen olaylar, tarafların tutumlarında kutuplaşmayı artırmıştır. Birçok siyasi ve dini liderin açıkça seslendirmekten çekinmediği “Gürcistan Gürcülerindir”, “Gürcüler Tanrı’nın seçtiği ulustur” sloganları eşliğinde ulusal azınlık mensupları cumhuriyetten zorla çıkarılmış, savaş ilan edilerek Güney Osetya’nın özerkliği kaldırılmış, aynı şeyi Abhazya için de yapma tehditleri başlamıştır.

Mart 1992’de Eduard Şevardnadze’nin Tiflis’e gelişi olayların olumlu yönde gelişmesi umudunu doğurmuştur. Ancak beklentiler gerçekleşmemiştir. Bir konuşmasında Şevardnadze açıkça “Abhazya meselesinin Tiflis’de çözüleceğini” belirtmiştir.⁷⁵ Gürcistan yönetiminin somut yasama ve yürütme faaliyeti ise, Tiflis’in devletin bünyesinde Abhazya ÖSSC diye bir yapının bulunduğu gerçeğini görmezden geldiğini göstermiştir. Durum, Şubat 1992’de Gürcistan yönetiminin cumhuriyetin 1978 Anayasası’nı yürürlükten kaldırması ve Sovyet öncesi 1921 Anayasası’na dönüldüğünü ilan etmesiyle daha da kötüleşmiştir. Abhaz tarafının karşı adımı, Yüksek Sovyet’in “1978 Abhazya ÖSSC Anayasası’nın yürürlükten kaldırılması” kararı olmuştur (23 Temmuz 1992). Yeni anayasa kabul

⁷⁵ Kafkas-Abhazya Dayanışma Komitesi Başkanı İrfan ARGUN konuşmalarından naklen.

edilinceye kadar Abhazya'nın özerklik öncesi statüsünü tespit eden 1925 Anayasası'na dönüldüğü ilan edilmiştir.

Abhazya'nın kendi hukuki statüsünün belirlenmesi ile ilgili Gürcistan yönetimine yapmış olduğu görüşme ve barış tekliflerinin tamamı Gürcistan yönetimi tarafından ret edilmiştir. Bununla yetinmeyerek 1992'de hapishanelerindeki bütün mahkumları serbest bırakıp silahlandırmak suretiyle askeri birlikleri ile birlikte 14 Ağustos 1992 de Abhazya'yı işgal operasyonunu başlatarak, Abhazya'ın görüşme tekliflerine savaşla cevap vermiştir. Statü tartışmaları ile ilgili son olarak şu hususların tespiti gerekmektedir:

Gürcistan'ın bağımsızlığını ve üniterliğini ilan ederken dayanak yaptığı 1921 anayasası aslında gevşek federasyon (konfederasyona yakın) bir anayasa olduğunu ve bunun getirdiği statü ve düzenlemelerin uluslararası hukuk anlamında geçerli bir yapı meydana getirdiğini gözardı etmiş ve görmezlikten gelmiştir.

Gerek bu anayasada ve gerekse Gürcistan'ın SSCB'ye katılması iradesinde Abhazya'nın toprak, nüfus ve yönetim olarak Gürcistan'a dahil olmadığını Gürcü yönetimi kabul etmiştir.

Federal bir anayasayla kurulmuş olan bir devletin üniter bir devlet olarak kabul edilmesi uluslararası hukuk bakımından hiç bir şekilde olanaklı değildir. Ne var ki batılıların Şevardnadze'ye duydukları sempati ve SSCB'nin dağılması sürecine sıcak bakmaları sonucu Gürcistan'ı hiçbir şekilde analize tabi tutmadan üniter devlet olarak bünyelerine alma hatası içine düşmüşlerdir.

Bu durumdan cesaret alan Gürcistan, Abhaz halkı ve yönetimini hiç bir fiili ve hukuki tasarrufuna ortak etmemiş, onları tamamen tecrit etmiş, ayrıca onların statüleri ile ilgili kararları kendisi tek başına ve Abhaz halkına sormadan almak gibi bir yöntemi benimseyerek hareket etmiştir. Nitekim iki ülke arasındaki savaşa Gürcistan'ın yanlış ve tek taraflı hareket tarzı sebep olmuştur.

Savaşın başlamasıyla Gürcü birlikleri süratle Abhazya içlerine ilerleyerek işgale başlamışlar, fakat daha sonraki olaylar hiç de planladıkları gibi gelişmemiştir. 3 Eylül 1992'de Moskova'da Boris Yeltsin, Eduard Şevardnadze ve Vladislav Ardzinba'nın görüşmesi olmuştur. Zorlu geçen görüşmeler bir sonuç belgesinin imzalanmasıyla sona ermiştir. Bu belgeye göre ateşkes yapılması, Gürcü birliklerinin çekilmesi, savaş esirlerinin değişimi, o sıralarda sayıları 20-30 bin kişiye ulaşan sığınmacıların dönüşünün sağlanması, Abhazya iktidar organlarının faaliyetinin tüm cumhuriyet topraklarında yeniden kurulması öngörülmüştür. Ancak, antlaşmanın hiçbir maddesi yerine getirilmemiş ve Gürcü birlikleri önceki mevzilerinde kalmaya devam etmişlerdir. Savaş önceki yoğunluğuyla yeniden şiddetlenmiştir.

1993 yazında savaş yeniden şiddetlenmiştir. 27 Temmuz 1993'de Soçi'de ateşkes antlaşması imzalanmıştır. Antlaşma savaşı sona erdirme imkanı veriyor, zira antlaşmanın temel noktasını Gürcü birliklerinin ve bütün gönüllülerin Abhazya topraklarından çıkması ve cumhuriyet topraklarında Abhaz iktidarının yargı gücünün yeniden kurulması oluşturuyordu. Ancak iki taraf da karşı tarafın belgenin altındaki imzasına itimat etmiyordu.

16 Eylül 1993'de, Rusya'da anayasa krizi yaşanırken Abhazya'da savaş yeniden başlamıştır. 27 Eylül'de Suhum tamamen Abhazların kontrolüne geçmiştir. O sırada şehirde bulunan Eduard

Şevardnadze Boris Yeltsin'in özel emriyle Karadeniz Filosu denizcileri tarafından kurtarılmıştır. Abhaz kuvvetleri gönüllülerle birlikte geri çekilen Gürcü birliklerini kovalayarak 30 Eylül'de, bir yıl önce savaşın başladığı İngur nehrindeki Abhazya-Gürcistan sınırına çıkmışlardır.

(3) tarafların diplomatik çabaları

Savaşın sona ermesi ile kendi egemenliğini ve yönetimi oluşturan Abhazya "de facto" olarak bağımsızlığını sürdürmektedir. Özellikle 4 Nisan 1994 tarihli dört taraflı (Abhaz-Gürcü-Rus ve AGIT) anlaşma ile Abhazya Devleti'nin uluslararası sujeliği kesinleşmiştir. Nitekim, yapılan görüşme ve anlaşmalarda Abhazya "de jure" olarak kabul edilmese de "de facto" olarak ve uluslararası sujeliği ile kabul edilmektedir.

Abhazya, savaş sonrası Gürcistan ile federal veya konfederal çözüm önerileri götürmüş ama kabul görmemiştir. Abhazya'nın da Gürcistan'ın iç hukuku bakımından ele alınmış bir statüyü kabul etmesi mümkün değildir. Bu durumu çok iyi değerlendiren Abhazya yönetimi kendi tezini olgunlaştırarak bağımsız bir devlet fikrini ısrarlı bir şekilde savunma pozisyonu almıştır. Bu anlamda Abhazya'da çağdaş bir demokrasi ve çağdaş bir yönetim tarzı geliştirilmiş, uluslararası gözlemcilerin nezareti ile parlamento seçimleri gerçekleştirilmiş, halkın iradesi ile belirlenen cumhurbaşkanı göreve getirilmiştir. Ayrıca Abhazya'da devletin yasama, yürütme ve yargı erki ayrıntılı ve çağdaş hukuk tekniğine uygun olarak oluşturulmuştur. Abhazya halkı ise gelinen bu noktayı psikolojik, siyasal, uluslararası hukuk açısından vazgeçilmez bir netice olarak algılamıştır.

Fiili durum böyleyken Gürcistan'ın uluslararası camiada

bağımsız ve üniter bir devlet olarak kabul edilmesine karşın Abhazya, hakkı olduğu halde “de jure” temsil kabiliyetinden yoksun olmasına bağlı olarak uluslararası platformlarda sesini duyuramamıştır. Bu durum Abhazya'nın önüne aşılması zor engeller çıkarmıştır. Hukuki, siyasi ve uluslararası destek bakımından yalnız kalan Abhazya'nın bu durumu Gürcistan tarafından hep istismar edilmektedir. Geline son noktada taraflar arasında şu problemler çözüme kavuşturulmamıştır:

- Gerek Pankisi gerek Kodor vadisinde Gürcistan'ın eğittiği yerel ve yabancı birlikler, Abhazya Cumhuriyeti'ni sürekli tehdit eder biçimde konuşlandırılmıştır. Abhazya'nın ısrarlarına rağmen bu birlikler geri çekilmemiştir.
- İyi niyet jesti olarak bile Abhazya'ya uygulanan ambargonun kaldırılmasına veya hafifletilmesine Gürcistan asla yanaşmamaktadır. Abhazya halkına yardım amaçlı giden ticari gemiler silah ve askeri malzeme taşımadıkları halde Gürcistan tarafından alıkonularak Poti limanına çekilip yükleri boşaltılmaktadır.
- Abhazya'nın Gal bölgesine iki tarafça yapılan anlaşmalara dayanılarak yerleşmiş olan Gürcü kökenli Abhazya vatandaşları sürekli Abhazya aleyhine kışkırtılmaktadır.
- Bu bölgede, Abhazya halkına ve devletine yönelik terörist eylemler yapılmakta, oluşturulan çetelerle Abhazya üzerinde tehdit ve korkunun yerleştirilmesi amacı güdülmektedir.

- Yine tarafların imzalamış oldukları 4 Nisan 1994 tarihli anlaşmaya karşın mülteci durumunda görülen Gürcü kökenli insanların Abhazya'ya dönüşleri ile ilgili Gürcistan'ın gerçeklere aykırı olumsuz tutumu nedeniyle bu konuda bir birliktelik sağlanamamaktadır.

Nitekim Gürcistan devleti uluslararası avantajlı durumunu kullanarak bu durumu Abhazya aleyhine sürekli olarak istismar ederek kullanmaktadır.

Bunların yanında bir nevi tecrit edilmiş olan Abhazya halkının Rusya Federasyonu'ndan pasaport almasını, Abhazya'nın Rusya'ya elektrik enerjisi satmasını, Rusya'nın demiryolunu Abhazya'ya uzatması vs. gibi Abhazya'nın zorunluluğundan doğan bir takım problemleri de Gürcistan Devleti taraflar arasındaki sorunun çözülmemesine yardım edecek şekilde kullanmaktadır.

Bütün bunların yanında, Gürcistan yönetiminin hemen her konuda olayları tırmandırmak ve ortalığı gergin hale getirmek suretiyle, hatta Rusya Devleti ile çeşitli anlaşmazlıklar çıkartarak Abhazya üzerinde fiili bir baskı kurmaya çalışması sorunun çözümüne yardımcı olmamaktadır. Aksine sorunun çözümünü zorlaştırmaktadır. Bunların yanında Gürcistan'ın Abhazya ve Güney Osetya ile ilgili sorunlarını kendi iç meselesi olarak algılayıp kamuoyuna gerçekleri tamamen gözardı ederek böyle sunmaya yönelmesi de problemin taraflar arasında çözümünü zorlaştırmaktadır. Gürcistan'ın Abhazya sorununu kendi iç meselesi olarak algılamayı yansıtmak istemesi ve bunu Abhazya'nın sorunu Gürcistan'ın iç sorunu gibi algılanması yerine tarihi gerçeklere, evrensel hukuk ilkelerine, uluslararası hukukun temel kaynaklarına ve insan haklarına dayalı bir sorun olarak algılanması ve adil bir şekilde barışçıl yollarla çözülmesini istemesi şu an en büyük sorundur.

Gözle görülür gerçeklere rağmen Gürcistan hâlâ Abhazya topraklarında askeri faaliyetlerin başlamasındaki sorumluluğunu kabul etmek istememektedir. Bu yüzden bugün savaşın başlamasının bütün sorumluluğu o zaman Gürcistan Savunma Bakanı olan hapisteki komutan T. Kitovani'ye yüklenmekte; suçu Ağustos 1992'de kendisine verilen yetkileri aşmak olarak tespit edilmektedir. İkinci sorumlu taraf ise, özerk cumhuriyete sadece "demiryolunu korumak" için giren Gürcü birliklerine ilk olarak ateş açan "Abhaz ayrılıkçılar"dır.

Zamanında Gürcistan'ın Abhazya'ya, Rusya'nın Çeçenya'ya vereceği aynı yetkileri vereceği açıklanmıştı. Çeçenya'da askeri faaliyetlerin en şiddetli olduğu sırada E.Şevardnadze tarafından seslendirilen bu tutum, Gürcistan devlet başkanının federal merkezin ayrılıkçı Çeçen güçleri üzerinde kesin zaferinden olduğu kadar, savaştan sonra Moskova'nın merkezle Çeçenya arasında ilişkileri katı bir yaklaşımla yapılandıracağından emin olduğunu göstermekteydi. Rusya-Çeçenya ilişkilerinde bugünkü durum, anlaşılır nedenlerden Abhazya'nın gelecekteki hukuki özneliğinin prototipi olarak Çeçenya'nın statüsüne göndermeleri uygunsuz kılmakta; bu nedenle bu konuya retorik resmi Gürcü söyleminden kaybolmaktaydı. Dahası eski Çeçen "ayrılıkçılar", Rusya'ya şantaj için Çeçen kartını aktif olarak oynayan Gürcistan'da arzu edilen konuklar olmuşlardır.

Gürcistan problemin barışçı çözümüne uyumunu deklare ederken diğer varyantları da gözden uzak tutmamak gerekir. Zamanında Şevardnadze, Balkan Savaşı sırasında Sırp mevzilerinin NATO tarafından bombardımanını desteklemekteydi. Bir süre önce (1997) Bosna örneğine göre "barışa zorlama" operasyonu çağrısını yeniden yapmıştı. Bütün bunlar Abhazya ile olan duruma da uygulanıyor, ancak benzeri operasyonların gerçekleştirilmesi için henüz Gürcistan'ın kendi olanakları o dönemde bulunmamaktaydı. Bu amaç için, korumacılığını genişletmek yoluyla Rusya barış gücünden yararlanma girişimleri de başarıya ulaşmamıştı.

Abhazy anlaşmazlığı bağlamında Tiflis'in Kuzey Kafkasya stratejisi de yeniden kurulmuştur. Bunun ana hedefi Kuzey Kafkasya'yı Rusya'dan kopararak onu sarsmak, orada Rusya'ya düşman küçük devletler kurmaktır. Son zamanlarda Kuzey Kafkasya başkentlerini sık sık ziyaret eden Gürcü parlamento, kültür v.d. heyetleri bunu hemen hemen açıkça deklare etmişlerdir. Şevardnadze'nin Gürcü diplomasi ve enformasyon kanallarıyla yoğun şekilde popülerleşen "Barışçıl Kafkasya" inisiyatifi de keza bu amaca yönelik olmuştur. Grozni ve Tiflis'in fark edilen yakınlaşması geniş perspektifte, muhtemelen Kafkasya coğrafyasında nüfuz bölgelerinin paylaşılması amacını taşıyacaktır.

Abhazy için 1992–1993 yıllarındaki olaylar, Gürcistan ve Abhazy arasında devletlerarası savaştır. Daha savaşın en başında, 15 Eylül 1992'de Abhazy Yüksek Sovyeti Prezidyumu "Gürcistan Devlet Konseyi birliklerinin 14 Ağustos 1992'de Abhazy'ya silahlı saldırısının ve topraklarının bir kısmını işgalinin Abhazy Cumhuriyeti'ne karşı tecavüz eylemi" olduğunu deklare eden bir karar almıştır. Daha sonra Abhazların resmi ideolojisinde ve toplumsal bilincinde, Abhaz halkının Gürcü işgalcilere karşı yürüttüğü savaşın "vatan savunması" olduğu görüşü kökleşmiştir. Buna göre savaş, işgalcilerin kovulması, vatanın kurtarılması ve Abhazy'nın ulusal-devlet bağımsızlığı hakkının savunulması anlamına geliyordu ve mücadele Abhazy'nın zaferiyle bitmiştir.

Bugün Abhaz liderleri ilk ayların romantizminden kurtulmuş görünmektedirler. Zaferden sonra Suhum'da ciddi ciddi Gürcistan'dan kesin ayrılış, tam bağımsızlığın ve uluslararası hukuk özneliğinin elde edilmesi planları yapılmıştır. Şimdi Abhazy Gürcistan'la bir şekilde tek devlet yapısı (ki bu şekilde Gürcistan SSC'nin Sovyet sınırları yeniden kurulacak) çerçevesinde birlikte yaşama ihtimaliyle uzlaşmak zorundadır. Aynı zamanda Abhazy'da, bu devletin Tiflis'den teklif edilen iç yapı modelleri, özellikle Abhazy'nın özerk olarak Gürcistan'ın bünyesine gimesini öngören her türlü seçeneği kabul edilemez bulunmaktadır.

Abhazy'a anayasa, marş, amblem, bayrak v.b. dahil geniş özerklik hakları verileceğine dair vaatler Suhum'da boş deklarasyon olarak görülmüştür. Birincisi, Abhazyanın Gürcistan bünyesinde özerk olarak bulunduğu dönemde bu sayılan haklardan çoğuna Abhazlar zaten sahip olduğudur; ancak, bu Gürcü-Abhaz ilişkilerini güçlüklerden ve anlaşmazlıktan kurtaramamıştır. İkincisi, Abhazyada şimdi, vaat edilen "geniş hakların" pratikte Tiflis yönetimi tarafından hiçbir zaman gerçekleştirilmeyeceğidir. Ama her şeyden önce Suhum'da Gürcü tekliflerinin bugünkü gerçeği, özellikle savaşı ve sonuçlarını göz önünde bulundurmadığı düşünülmektedir.

Sonuç olarak Abhazy Gürcistan'la ilişkilerini ancak eşit haklı özne temelinde kurmaya hazır ve Suhum'da bu ilkenin gelecekteki devlet yapısının esasında yer alması gerektiği düşünülmektedir.. Buna göre de Suhum, devlet yaşamının dış politika, savunma, maliye, sınır ve gümrük hizmeti gibi alanlarında ortak yetki konusunda anlaşmayı ve Tiflis'e herhangi özel yetkiler vermeyi reddetmektedir.

(4) Rusya için çıkarımlar

Bugünkü Rusya ve yönetimi için Gürcü-Abhaz problemi en zor çözümler problemlerden biridir. Anlaşmazlığın en başından beri "kime yardım etmeli?" düşüncesi sadece toplumda değil Rusya Federasyonu hükümetinde de ayrılmıştır. Devletçi-vatansever kanat "Abhaz halkının haklı davasına" sempati duyarken, Şevardnadze'ye karşı naif bir sempatiyle dolu ve onu bazen "asil mağribi", bazen Lir'in çağdaş kralı olarak nitelendiren liberal-demokratik kanat Abhazyada "komünizm sonrası Vandeya" görmektedir.

Öyle veya böyle Rusya'nın Gürcü-Abhaz probleminin çözümüne resmi yaklaşımı, Abhazyanın, içinde en geniş haklarla temsil edileceği Gürcistan'ın toprak bütünlüğünün değişmezliği esasına dayanmaktadır. Rusya'nın arabuluculuğu bu genel fikirde temellenmiştir.

Bunun başlıca sonuçları olarak, anılan Anlaşım Memorandumu'nu (Aralık 1993), sığınmacılar konusundaki anlaşmayı ve siyasi çözüm tedbirleri hakkındaki bildiri (Nisan 1994), keza her iki tarafın isteğiyle 1500 kişilik Rusya barış gücü birliğinin Temmuz 1994'de İngur nehrinin kıyılarında anlaşmazlık bölgesine yerleşmesini saymak gerekir. Bu tamamen sağduyulu, mantıklı adımları attıktan sonra Rusya diplomasisi Gürcistan'ın etkisi veya baskısı altında Abhaz partnerinin bileğini bükme yarışına dahil olmuştur.

Çeçenya'daki askeri faaliyetleri gerekçe göstererek Rusya hükümeti Aralık 1994'de Abhazya ile ekonomik ilişkilerde abluka rejimi kararı almıştır. Çeçenya'da savaşın bitmesiyle birlikte, Ocak 1996'da, yine Rusya'nın inisiyatifiyle abluka yaptırımları BDT devletleri başkanlar konseyinin kararıyla "takdis" edilmiştir. Barış gücünün bütün yükünü çeken Rusya'nın ablukayla sadece Abhazya'nın ekonomisini değil Krasnodar eyaletinin turizm bölgesinin ekonomisini de çökerterek BDT zirvesinde yaptıklarına icazet aramak zorunda kalması da paradoksal bir durum oluşturmakta ve Kişinev'de olduğu gibi her zaman bunu başaramamaktadır. Oysa Transkafkasya'da durum Rusya için iyi bir örnek oluşturmamaktadır. Hazar'daki petrol hesapları bölgede nüfuz alanı elde etme mücadelesinin temelini atmıştır. Bu mücadeleye kimin katılacağı en azından petrol projelerinde payı olan ülkelerden bilinmektedir. ABD; bilindiği gibi, Kafkasya'nın özel çıkar alanı olduğunu çoktan ilan etmiştir. Bu tür açıklamaları genellikle bölgede Amerikan siyasi, ekonomik ve kültürel, sonra da askeri varlığını güçlendirmeye yönelik pratik adımlar izlemektedir. Rusya, doğal-tarihi çıkarlarının olduğu bölgeye bu yeni sızmaya karmaşık bir şekilde karşı duracaktır.

Hem şimdi hem de gelecekte öyle görünüyor ki Abhazya, Güney Osetya ve bir derecede Acara otonomisi Rusya'nın Gürcistan'la ilişkilerinde doğal müttefikleridir. Fakat bu durumda da anlaşmazlığın Abhazya lehine çözümlenmesinin Rusya'nın çıkarına olmadığı anlaşılıyor. İster bölge içinden ister dışarıdan, nereden gelirse gelsin anti Rus

eğilimlere ve fikirlere karşı denge unsuru olarak Abhazya'yı bölgede önemli bir politik güç olarak muhafaza etmek gereklidir. Bunun için siyasi, tarihi ve sosyo-kültürel temeller vardır. Rusya nüfusunun geniş kesimleri, güney bölgeleri, merkez iktidarından farklı olarak Abhazya Cumhuriyeti'nin Rusya'yla birleşmek için defalarca yaptığı başvuruyu bilmiyormuş gibi davranamazlar.

Rusya'nın güney bölgelerinin Abhazya'yla ilişkilerin normalleşmesinde son derece büyük çıkarları var. Abhaz tarım ürünlerinin ihracı (daha Sovyet zamanından beri) hiç de Gürcistan'a değil, Stavropol ve Krasnodar eyaletlerine yönelikti. Buralarda bugün de Abhaz narenciyesine, cevizine, üzümüne v.d. büyük talep hissediliyor. Rusya-Abhazya sınırında geçen yılın son haftalarında kopan narenciye kıyameti durumun anlamsızlığını açıkça gösterdi: Psou nehrindeki sınır köprüsünden geçerken bir kilo mandalınanın fiyatı, anlaşılması güç olmayan nedenlerden en az bin ruble artıyordu. Ambargo uygulama hizmetinin rüşveti, Rusya sınırının o veya bu tarafına geçen her malın fiyatının ayrılmaz parçası oldu ve bu Abhazyalı üreticileri ürünlerinin satışı için başka yollar aramaya itiyor. Gümrükçüler ve sınır görevlileri Psou köprüsünde kendi ekonomik çıkarlarının nöbetini uyanık şekilde tutarken, Rusya barış gücü İngur köprüsünde münhasıran güvenliği korumakla meşgul. Bunun sonucunda Abhazya'nın Gal bölgesi kendine özgü bir "serbest ekonomik bölge"ye dönüştü. Her türlü anlaşmazlığa karşın Abhaz ürünleri buradan nakit karşılığı Gürcistan'a ve hatta daha uzağa, Poti'den üzerine fiyat eklenerek Rusya'ya gidiyor. Abhazya'yla sağlıklı ekonomik ilişkilerin olmaması nazik turizm sektörüne, Rusya'nın başta gelen turizm kenti Soçi'ye zarar veriyor. Önceki elektrik dağıtım zincirinin kopması ve enerji darboğazına girilmesi yüzünden geçen yıldan beri Soçi kış aylarında düzenli olarak elektriksiz kalıyor. Rusya yönetiminin çıkarması gereken başlıca sonuç, Abhazya'ya ve halkına ticari-ekonomik ilişkilerde uygulanan ve Rusya'ya itibar kaybettiren ablukadan hemen vazgeçmektir.

Rusya tarafı, bu teslimiyetçiliği sonucunda görüşmelerin formatının yavaş yavaş değişmesine ve Moskova'dan Cenevre'ye taşınmasına izin verdi. Kısa süre önce yapılan Cenevre görüşmelerinden sonra Rusya arabuluculuk hakkında bir grup ülkeyle (BM Genel Sekreteri Gürcistan Dostları, yani ABD, Fransa, Almanya ve İngiltere) eşit konuma geldi. Rusya diplomatları pratikte vuruşmadan "teslim oldular". Esas arabulucu statüsünün Rusya'da kalarak olayın bu şekilde gelişmesini önlemeye çalışan, görüşmelerin tek katılımcıları Abhaz temsilcileri oldular, ancak onlar da Rusyalı meslektaşlarının ataletini yenemediler.

Rusya için Gürcistan-Abhazya anlaşmazlığının temel dersi de burada yatmaktadır: Politikada olduğu gibi diplomaside de nereye gideceğini bilmiyorsan, gideceğin yerden çok uzağa gidersin.

c. Acara

(1) Genel

Acara'nın nüfusu 376.400'dir. Acaralılar etnik olarak Gürcüdür ve Gürcüce'nin bir diyalektini konuşurlar; ama yazı ve eğitim dili Gürcüce'dir.

1990 yılı rakamlarına göre nüfusu 400.000 olan Acara'nın etnik yapısı itibarıyla % 80'ini Gürcüler, % 10'unu Ruslar, % 5'ini Ermeniler, % 5'ini diğerleri oluşturmaktadır.

Acaralılar 4. yüzyılda Hıristiyanlığı kabul ettiler. Osmanlı yönetimi altında, 17-19. yüzyıllarda Müslümanlaştırıldılar. İslam çoğunluğun dini haline gelmesine karşın Hıristiyanlık da varlığını korudu. Acaralılar, genel olarak Müslüman Gürcüler olarak bilinir. Sovyet döneminde, 1926'da ayrı olarak sayılan Acaralılar o tarihteki

nüfusu 71.000'di. Daha sonraki nüfus sayımlarında Gürcü nüfusunun içinde sayılmışlardır.

Antik çağlarda Acara, Kolhis ve Kartli'nin bir parçasıydı. İÖ 5. yüzyılda Yunanlılar tarafından kolonileştirildi ve Batum (*Batis*) kenti de muhtemelen Yunanlı koloniciler tarafından kuruldu. Bölge İÖ 2. yüzyılda Romalıların eline geçti. İ.S. 7. yüzyılda Kartli Krallığı'nın bir eyaletiydi. 9. yüzyılda birleşik Gürcistan Krallığı'nın bir parçası olmadan önce Egrisi sınırları içinde yer alıyordu birleşik Bu dönemde Acara önemli Gürcü kültür merkezlerinden biri oldu. 11. yüzyılda Selçuklular bu topraklara girmiş, ama bölgede tutunamamışlardır. 13. yüzyılın ortalarından başlayarak Acara, Samtshe-Saatabego'ya bağlı bir beylikti. 16. yüzyıl başlarında Samtshe-Saatabego hükümdarı, Kartli kralına karşı savaşta yardım gördüğü Guria Prensiği'ne Acara topraklarını bağışladı.

Ortaçağda Acara toprakları iki bölümden oluşuyordu: Yukarı Acara ve Aşağı Acara. Bölgenin ortasında Şuahevi yer alıyordu. Acara'nın değişik dönemlerde kültürel ve ekonomik gelişmesinde Didacara, Hihani, Hulo, Keda gibi merkezler önemli rol oynamıştır.

Osmanlılar 1570'lerde Acara'yı ele geçirdiler. Osmanlıların bölgede kesin egemenlik kurmaları ise, ancak 1614 yılında gerçekleşti. 260 yıl boyunca bölgeyi Müslümanlaştıran Osmanlı yönetimi Acara'da, Acara-yı Ulya (Yukarı Acara) ve Acara-yı Süfla (Aşağı Acara) sancaklarını kurdu. Bu sancaklar Çıldır Eyaleti'ne bağlıydı. Bu eyaletin merkezi de bazen Çıldır, bazen Ahıska (Ahaltsihe) idi. Sancakların yöneticileri, Müslümanlığı kabul ederek padişahın hizmetine girmiş, ama kalıtsal yoldan dirlikleri ve siyasal gücü elinde tutan Gürcü beyleriydi. Bu Gürcü beylerinden Selim Paşa (Himşiaşvili), Ahmed Paşa (Heladze), Şerif Paşa (Himşiaşvili) gibi sancak yöneticileri zaman zaman merkezi yönetime karşı ayaklanmışlardır. Memed

Abaşidze ve Haydar Abaşidze gibi toplum önderleri de Acara'nın Gürcistan'a yeniden katılması için mücadele etmişlerdir.

(2) sorunun doğuşu

1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı'nda (93 Harbi) Acara, Çarlık yönetimi tarafından ele geçirildi ve Batum Okruğu kuruldu. 1883 yılında Batum Okruğu ve Artvin Okruğu birleştirilerek Batum yönetim bölgesi oluşturuldu. 1918-1921 arasında bu topraklar bağımsız Gürcistan sınırları içinde kaldı. 16 Temmuz 1921'de, Gürcistan sınırları içindeki Acara Özerk Cumhuriyeti kuruldu.

Acara Merkezi Hükümet ile silahlı çatışmanın yaşamadığı tek özerk bölgedir. Gürcistan'ın 9 Nisan 1991 tarihinde eski SSCB'den bağımsızlığını ilan etmesi ve Zviad Gamsakhurdia'nın devlet başkanlığına seçilmesini müteakip Acara ve merkezi yönetimi arasında bir yakınlaşma meydana gelmiştir. Ancak muhalefetin güç kazanması Gamsakhurdia ile yakın ilişki içinde olan Acara yönetimini endişeye sevk etmiştir. Buna bağlı olarak Acara Cumhurbaşkanı Aslan Abaşidze'nin Gürcistan'a son bir koz olarak Rusya Federasyonu ile ilişkilerini arttırması, Batum limanı, turizm ve Sarp sınır kapısı gelirlerinden Gürcistan yönetimine pay vermek istememesi ilişkileri olumsuz etkilemiştir.

Aslan Abaşidze Cumhuriyeti bünyesinde otoritesini kabul ettirmiş bir lider görünümü vermektedir. Bu çerçevede bürokrasinin kilitli noktalarına kendi yakınlarını yerleştirip Acara'nın özerkliğini korumak ve otoritesini devam ettirebilmek amacıyla yeni güvenlik birimlerini oluşturacak çekirdek bir silahlı güç bulundurmaktaydı.

Gürcistan yönetimi, Abaşıdze'nin bağımsız bir devlet başkanı gibi hareket etmesinden rahatsız olmakla beraber, ilişkileri belirli bir çerçevede iyi tutma çabası göstermekteydi.

1995 yılın genel seçimlerinde Abaşıdze'nin Partisi "Agordzineba" (All Georgian Revival Union) % 5 barajını aşabilen üç partiden birisi olmuş ve parlamentoda otuz bir sandalye kazanmıştı.⁷⁶

Abaşıdze önce Devlet Başkanı Şevardnadze'nin Partisi "Vatandaşlar Birliği" ile koalisyon oluşturmuş, ancak Vatandaşlar Birliği'nin Batum'da Serbest Bölge kurulmasını öngören yasa tasarısını reddetmesi bazı milletvekilleri (yaklaşık üçte biri) Abaşıdze'den uzaklaşarak koalisyonu devamını tercih etmelerine sebep olmuştur.

Aslan Abaşıdze ekonomik gücünün çoğunu Sarp Sınır Kapısı ve Batum Liman gelirlerinden almakta ve bu gelirlerin merkezi hükümet tarafından kontrol ve paylaşımına çeşitli bahaneler göstererek karşı çıkmaktaydı.

(3) tarafların diplomatik çabaları

Gürcistan burada Abhazya ya da Güney Osetya'nın benzeri bir olay yaşamasını istememekteydi. Aslan Abaşıdze merkezi yönetimin kontrolünden kurtarmak için bölgede bulunan BDT Ordusu ile işbirliği girişimleri gerginliği tırmandırmaktaydı.

Acara Yönetimi o zamandaki güçleriyle Gürcistan'a karşı bağımsızlık mücadelesine girmemekteydi, ancak hayal olan

⁷⁶ Prof. Dr.F. ARMAĞANOĞLU, Kafkasya'da yeniden yapılanma, Silahlı Kuvvetler Dergisi, 1996

Acarların uygun zaman ve zeminde bu düşüncelerini gündeme getirmeleri beklenmekteydi. Ayrıca Aslan Abaşıdze'nin Rusya tarafından dolaylı yollarla desteklenmesi sorunu daha karmaşık bir hale getirmekteydi.

Acara ile Merkezi Hükümet arasındaki en büyük anlaşmazlık vergi gelirlerinin paylaşımı konusunda olmaktadır. Tiflis; Acara yönetiminden özellikle gümrük gelirlerini Merkezi Bütçe'ye aktarmamasından dolayı şikâyetle bulunurken, Abaşıdze'de Genel Bütçe'den Acara'ya kaynak aktarılmadığını ve bu nedenle kaynakta kesinti yaptıklarını söylemekteydi. Diğer taraftan Gürcistan'a ihracat yapan Türk ve bazı batı ülke firmaları iki tarafın karşılıklı tutumu yüzünden zarara uğramaktaydı. Gümrüklemesi Batum'da yapılan Türk ve bazı batı ülke firmalara ait araçların, Acara dışında ikinci kez vergi kontrolüne tabi tutulmak istenmesi, suni sorunlar yaratılarak ilave vergi veya rüşvet talep edilmesi bu sorunlardan bazılarıydı.

Aslan Abaşıdze ile yeni Tiflis yönetimi arasındaki gerilim giderek tırmandı. Abaşıdze taraftarlarının gösterilerine sahne olan Batum'da, silahlı sivil de sokaklarda boy göstermeye başladı.

Acara muhalefetinin Başkent Tiflis'te "Demokratik Acara" adlı forumda biraraya gelerek gövde gösterisi yapmasının ardından Aslan Abaşıdze yönetimi, buna, Batum kentinin merkezi yerlerine silahlı gruplar sevk ederek cevap verdi.

Batum semalarında uçan Rus helikopterlerde düzenli olarak devriye uçuşları yapmaya başladılar ve bazı iç konulara karışmaya başladılar.

Son zamanlarda Gürcistan anayasaya ayıkırı olarak Abaşıdze tarafından Rusya federasyon hükümeti ile görüşmelerini

sürdüremekteydi. Ayrıca Gürcistan cumhurbaşkanı ile yapılan anlaşmalarına kasten durumu gerginleştirmek amacıyla yerine getirmemekteydi.

Aslan Abaşidze, Acara Özerk Cumhuriyeti Anayasa istediği şekilde, merkezi yönetimi ile anlaşma olmadan değişiklikler yapılmaktaydı ve idari özerkliğin yerinde siyasi özerliği de ilan etmeye çalışılmaktaydı.

Bu gelişmelere acara halkı ve bütün Gürcistan vatandaşlar karşı çıkmaktaydı. Her gün protestolar ve gösteriler büyüyordu.

Sonuçta Rusya, Türkiye, ABD ve bazı batı ülkelerin barışçı yöntemle problemin çözülmesine çağrısında bulundular. Sonrasındaki gelişmelerde Abaşidze ye şartlı istifa teklifi edildi. Abaşidze ise dokunulmazlığı şartıyla kabul edip istifa etti. Bundan sonra geçici hükümet kurarak yeni seçime hazırlığı başlandı.

20 Haziran 2004 tarihinde Acara bölgesinde seçimler yapıldı. Seçimler sonucunda yeni hükümet kuruldu. Hükümet başına Varşalomidze Zurab getirildi

Üç ay öncesine kadar büyük karışıklıkların yaşandığı Gürcistan'ın özerk Acara bölgesi artık çok sakin; siyasi, ekonomik, sosyal huzursuzluk ve karışıklıklar artık geride kaldı; özellikle de geçen ayın 20 Haziranda yapılan mahalli seçimler huzur ve istikrarın yeniden tesisinde çok önemli bir rol oynadı şüphesiz.

Bu seçimlerin nihai sonuçları da mahalli seçim komisyonu tarafından geçen hafta resmen açıklanmış bulunuyor. Bu sonuçlara göre, Acara özerk bölgesini yönetecek olan mahalli Yüksek Konsey seçimlerinden Gürcistan Devlet Başkanı Mihail Saakaşvili'nin

Muzaffer Acara Partisi ezici bir zaferle çıkmış bulunuyor. Bu parti, seçimlerde oyların yüzde 72,1'ini alırken muhalif Cumhuriyetçi Parti ise oyların sadece yüzde 13,5'i ile yetinmek zorunda kalmış oluyor.

Bu arada söz konusu Yüksek Konsey seçimleri; bu seçimleri yerinde izleyen, denetleyen Avrupa Konseyi (AK) tarafından da birkaç itirazın dışında tamamen usulüne uygun şekilde yapılmış olarak kabul edilmiş bulunuyor. AK Seçim Gözlem Heyeti'nin başkanı Joseph Borg, bu son seçimlerin 2001 yılında yapılan seçimler göz önüne alındığında muazzam bir ilerlemeye işaret ettiğini, son seçimlerin bölgesel demokrasi bakımından büyük bir adım olarak görülmesi gerektiğini açıklamış bulunuyor.

Seçimlerin hemen ardından Gürcistan Parlamentosu'nda atılan başka adımlarla da Acara özerk bölgesinin merkezi yönetim ile ilişkilerinin mahiyeti ve geçen ayın sonlarına doğru parlamentoya sunulan kanun tasarısıyla özerkliğin sınırları da anlamlı bir şekilde yeniden düzenlenmiş bulunuyor.

Parlamentoda üç kere görüşülen ve üçüncüsünde 1 Temmuz günü 9 ret oyuna karşı 174 kabul oyuyla kabul edilen kanun tasarısına göre merkezi Gürcü yönetimi Acara Özerk Bölgesi üzerinde eskiden olmayan yeni kontrol yetkilerine sahip olmuş oluyor. Bu yeni yetkiler uyarınca devlet başkanı gerek gördüğünde Acara hükümetini görevden alabiliyor, mahalli Yüksek Konsey'i lağv, bu Konsey tarafından kabul edilen kanunları iptal edebiliyor ve başka önemli yetkilerle Yüksek Konsey'in faaliyetlerini istediği şekilde kontrol etme hakkına sahip oluyor.

Ayrıca, söz konusu kanunla Acara bölgesindeki mahalli hükümet ya da yönetimde görev yapan bazı bakanlıklar da tamamen kaldırılıyor. Bunların arasında güvenlik ve savunma bakanlıkları bulunuyor. Bu azaltma ile de şüphesiz güvenlik ve savunmanın merkezi yönetim tarafından tek elden yürütülmesi öngörülüyor ve böylece Aslan Abaşidze

dönemindeki başına buyruk savunma ve güvenlik organlarının bir daha asla ortaya çıkmaması kanunla önlenmiş oluyor.

Muhaliflerine göre Acara bölgesinin özerkliğine büyük bir darbe olan bu kanunu hükümet şiddetle savunuyor ve bunu Gürcistan'ın parçalanmasını önleyecek meşru bir tedbir olarak görüyor. Nitekim Gürcistan İçişleri Bakanı Iraklı Okruaşvili, bu konuda 'Bu kanun parçalanmamızı önleyecek, bir daha Abaşidze rejimine benzer bir rejimin gelmemesini sağlayacaktır.' diyor.

ç. Ahıska Türkleri ve Ermeniler

Ahıska Türkleri ya da Meshet Türkleri, Gürcüstan'ın Mesheti bölgesinin Müslüman nüfusuna verilen addır. Bu nüfus, 1944 yılında Orta Asya'ya sürülerek Kazakistan, Kırgızistan ve Özbekistan'a yerleştirildi. Ahıska Türkleri, bugün eski Sovyet coğrafyasına dağılmış olarak yaşamaktadırlar. Ahıska Türklerinin büyük bölümünün etnik olarak Türk'tür (Terekeme). Ama bu nüfusun içinde Kürtlerin ve 17-18. yüzyıllarda Müslüman olmuş Gürcülerin (Meshiler)in de bulunduğu kabul edilir. Ahıska Türklerinin nüfusunun 300.000 dolayında olduğu tahmin edilmektedir. Özbekistan'ın Fergana vadisinde yaşayan Meshet ya da Ahıska Türkleri, 1989 yılında, etnik bir gerilim sonrasında büyük bir kıyıma uğratıldı. Bu trajedinin ardından bölgedeki nüfus tamamen göç etmek zorunda kaldı. Gürcistan yönetimi, 1990'larda etnik olarak Gürcü kökenli Meshileri nüfusu ülkeye yerleştireceğini duyurdu. Bu karar, Samtshe-Cavaheti bölgesinde yaşayan Ermeni nüfus arasında tepkiye yol açtı. Azerbaycan, Dağlık Karabağ'dan göç ettirilen nüfusla ilgili sorunlarına karşın Ahıska Türklerinin bir kısmını kabul etti ve topraklarına yerleştirdi. Türkiye, Ahıska Türklerinin kendi topraklarına yerleştirilmesini talep etmektedir. Öte yandan Türkiye, as sayıdaki Ahıska Türk nüfusunu ülkenin doğusuna yerleştirdi. Rusya Federasyonu'nun Krasnodar bölgesine yerleştirilen Ahıska Türkleri, Rus

Kazakların Türk karşıtı tepkileriyle yüz yüzedir. Rusya'daki Ahıska Türklerinden 5.000 kadarı ABD'de çeşitli kentlere yerleştirilmiştir. Gürcistan, 2006 yılında bu nüfusun Gürcistan'a yerleştirilmesi için ciddi çalışmalara başlamış ve bu çalışma programını Türkiye ile paylaşmaktadır.⁷⁷

d. iç sorunların sonuçlarının değerlendirilmesi

(1) Osetya

Gürcistan'ın toprak bütünlüğünün sağlanması yönünde Acaristan'da başarı kazanan Saakaşvili, iki temel varsayımla Güney Osetya üzerine yoğunlaşmıştır. Bu varsayımlar Kasım 2003'te Şevardnadze'nin, Mayıs 2004'te Abaşidze'nin devrilmesinde olumlu rolü sebebiyle Moskova'nın geleneksel politikalarının değişebileceği ve Güney Osetya fiilî yönetiminin zayıf olduğu idi. Güney Osetya sorunu, RF'nin Güney Kafkasya politikası açısından önemli bir test olacaktı. Beklenenin aksine Moskova'nın direnmesi üzerine Saakaşvili yönetimi geri adım atmış, Güney Osetya'ya yönelik operasyonları durdurmuştur.

Güney Osetya sorununun bu dönemde çözülmesi kuşkusuz, Saakaşvili'yi kahraman yapacaktı. Fakat çözülmemiş olması da popülaritesinde çok fazla kayba yol açmayacaktır. Ayrıca, operasyonların durdurulması, sorunun yeniden dondurulması olarak değerlendirilmemelidir. Saakaşvili'nin sorunun çözümüne ilişkin genel stratejisi, ani bir vuruştan çok konuyu taciz ederek, bir taraftan bu fiilî yapılardaki halktan kopuk, dikta görünümü veren yönetimleri tedirgin etmek, bunaltmak, diğer taraftan ise hayatî önem taşımayan bu bölgelere dair Rusya'yı usandırmak ve çözüme

⁷⁷ http://tr.wikipedia.org/wiki/Ah%C4%B1ska_T%C3%BCrkleri

zorlamak üzerine kurulmuştur. Bu çerçevede, önümüzdeki dönemde ayrılıkçı yönetimlerle ilgili olarak Rus-Gürcü ilişkilerinde yeni gerginlik dalgaları yaşanabilir.

Güney Osetya sorununda süregelen bütün belirsizliklere rağmen, Saakaşvili yönetiminin ülkenin toprak bütünlüğünü sağlamak konusundaki ısrarı, sorunun Gürcistan lehine çözüleceği yönündeki beklentileri yükseltmektedir. Saakaşvili yönetiminin halk nezdindeki popülaritesi, bölgede ABD ile RF arasında yaşanan yoğun rekabet ve ABD'nin bölgede artan nüfuzu, bu çerçevede ABD'nin Saakaşvili yönetimine açık destek vermesi, buna karşılık RF'nin Güney Kafkasya politikasının açık, meşru ve savunulabilir olmaması, bunun yarattığı ikilem ve belirsizliğin Rusya'yı değişime zorlaması beklentileri besleyen başlıca hususlardır.

(2) Abhazya

Şu andaki durum itibariyle taraflar arasında fiili savaş bitmiştir. Ancak hukuki ve diplomatik savaş bütün gücüyle devam etmektedir.

Bugüne kadar yapılan barış görüşmelerinden özellikle Abhazya halkı ve devletin istek ve ihtiyaçlarını karşılayacak şekilde bir sonuç çıkarılamamıştır.

Gürcistan yönetimi uluslararası konjonktürün kendisine tanıdığı avantajlara dayanarak ve bu avantajları kullanarak Abhazya ve Güney Osetya hakkındaki özverisiz ve katı tutumunu sürdürmektedir.

Abhazya'ya konulmuş olan ambargolar ağırlaşarak devam etmektedir. Gürcistan yönetiminin bunları kolaylaştırma ve hafifletme konusunda ciddi bir özverisi ile karşılaşılmamaktadır.

Abhazya halkı ve yönetimi karşılaştığı bütün zorluklara karşı hali hazırda “de facto” olarak da olsa sahip olduğu pozisyonu sürdürmeye kararlıdır.

Gürcistan yönetimi başta mülteciler olmak üzere taraflar arasındaki anlaşmazlık konuları hakkında dünya kamuoyuna doğru bilgileri yansıtmamaktadır. Nitekim Gal bölgesine geri dönmüş olan Gürcü kökenli Abhaz vatandaşlarını (60.000 kişi) sürekli olarak yok saymaktadır. Mülteci sorununu en geniş çapta istismar yoluyla ayakta tutmaya çalışmakta ve buna dayanarak da ciddi miktarda yardım almaktadır. Ne var ki almış olduğu bu ciddi yardımlardan Gal bölgesindeki Abhaz kökenli Gürcülere hiçbir şekilde bu güne kadar pay ayırmamış, üstelik bu durum yardım veren kuruluşlarca görmezlikten gelinmektedir.

Saakaşvili'nin Gürcistan Cumhurbaşkanı seçilmesi ve bir anlamda kadife devrim diye nitelendirilen olaydan itibaren Gürcistan yönetiminin Abhazya ve Güney Osetya sorunlarını algılamakta, bu sorunların çözümleri ile ilgili tedbirlerin alınmasında önemli değişikliklerin de gündeme geldiği bir vakıadır.

Yukarıda da ifade ettiğimiz gibi çeşitli siyasi, dini ve stratejik nedenlerle Gürcistan'ın yanında yer alan Batılı Devletlerin ve ABD'nin Saakaşvili yönetimini, Rusya'ya, dolayısıyla Abhazya'ya ve Güney Osetya'ya karşı fiilen destekledikleri bir gerçektir. Bu desteği, askeri yardım, askeri eğitim yardımı, parasal yardım ve Gürcistan'da kurdurulmuş olan sivil toplum örgütlerini kullanmak suretiyle sağladıkları da ayrı bir gerçektir. Bu destekler Gürcistan yönetimi'ni gerek Rusya'ya karşı, gerekse Abhazya ile olan sorunlarını çözmesinde daha uzlaşmaz hale gelmesine ve sorunlarını askeri yollarla ve silahla çözeceği konusunda bir eğilime girmesine neden olmaktadır.

Nitekim bu günlerde çeşitli Amerikan ve Rusya basınında sık sık yer alan haberlere göre Gürcistan yönetiminin savaşı fiilen bahar aylarında başlatacağı ve sorunları silahla çözeceği konusunda haberler sık sık yayınlanmaktadır.

Saakaşvili yönetimi bunun ilk işaretini Acara Bölgesi'nde vermiştir. Acara harekâtı diğer sorunların da silahla çözümlenmek istendiğinin bir başlangıcı olarak görülebilir.

Özellikle ABD'nin Büyük Ortadoğu Projesi'nde ve Hazar Havzası enerji kaynakları ve enerji ulaşım yolları ile ilgili jeostratejik hedefleri nedeniyle Rus Federasyonu yönetimi ile çeşitli görüşmelerde bulunduğunu, Abhazya ve Osetya sorununu bu görüşmelerde ciddi olarak ele alındığını tahmin etmek zor bir şey değildir. Bütün bunların sonucunda Saakaşvili'nin büyük ihtimalle Batı'dan aldığı destek, yakın komşusu Türkiye'den ve ABD'den gördüğü askeri, askeri eğitim ve parasal destekle böyle bir savaşı göze alabilmesi ihtimalden uzak görülmemektedir.

Bu olaylara Saakaşvili'nin; eğitimini Amerika'dan almış ve ciddi boyutta ABD'nin politikası ve ABD'nin Ortadoğu ve Kafkaslara yönelik politik projeleri ile eğitilmiş olarak başa geçtiğini eklersek sorunların çözümünde askeri metotlara başvurulabileceğini rahatlıkla düşünebiliriz.

(3) Acara

Sovyetler Birliği'nin çözülmesinden sonra Acara 1991'de bağımsızlığını ilan eden Gürcistan'ın içinde kaldı. Acara'nın bu tarihte başına geçerek otoriter bir yönetim kuran Aslan Abaşidze, Acara bölgesini iç savaşın dışında tuttu. Abaşidze, kişisel servet edinmek, insan haklarının ihlali, suç örgütlerine göz yummak gibi konularda suçlandı. Eduard Şevardnadze'nin devlet başkanlığı boyunca Tiflis yönetiminin fiilen denetimi dışında kaldı. Gül

Devrimi'yle 2004 yılında Şevarnadze'yi deviren Miheil Saakaşvili yönetimindeki muhalefet, Saakşvili'nin devlet başkanı seçilmesinden sonra Acara sorununa da el attı. Tiflis yönetiminin desteğindeki halk hareketi Acara'da da başarılı oldu ve Abaşidze, Mayıs 2004'te ülkeyi terk edip Rusya'ya gitmek zorunda kaldı. Abaşidze'nin devrilmesinden sonra, Tiflis yönetimi 1999 İstanbul Anlaşması gereğince Rusya'nın Acara'daki üssü de boşaltmasını istedi. Rusya, Temmuz 2005'te askeri üssü kademeli olarak boşaltmak zorunda kaldı.

(4) Ahıska Türkleri ve Ermeni azınlık sorunu

Cavaheti bölgesindeki sorunlar; Ermeniler' in geçmişten gelen ve ilk aşamada bölgeye hâkim olma, ikinci aşamada bu durumu Gürcistan' a kabul ettirme ve nihai aşamada ise Ermenistan ile birleşme emelleridir. Zira Ermenistan Kafkaslar' daki yayılmacılığını Azerbaycan topraklarında olduğu gibi Gürcistan' ın güneybatısında da yinelemek istemektedir. Bu maksatla bölgedeki Ermeni azınlık Gürcistan yönetimi ile açık çatışmaya girmeden devamlı küçük sorunlar çıkarmayı tercih etmekte, bölgeyi " Cevah" isimli bir örgüt adı altında örgütlemektedir. Bu arada Rusya' dan ve Ermenistan' dan da hatırı sayılır destek bulmaktadır. Ermenistan olayları bizzat manipüle eder bir politika ile bölgedeki olayları hedeflerine uygun olarak kullanmaktadır.

Bu arada Ahıska Türkleri' nin tarihi yurdu olan Samtshe-Cavaheti bölgesine dönüşleri de büyük ölçüde bölgede yaşamakta olan Ermeni nüfusun önemli bir kısmının tepkileri nedeniyle gerçekleşmemektedir. Ahıska Türkleri' nin tarihi yurtlarına dönüşleriyle ilgili AGİT' in yıllardır uygulanmayan kararını görüşmek üzere Nisan 2005' te AGİT yetkilileri ile Gürcistan yönetimi arasında gerçekleştirilen görüşmeler sırasında ve sonrasında, özellikle 24 Nisan 2005' te, bölgede yaşayan Ermeniler konuya tepkiyle yaklaşmışlar ve böyle bir şeye izin vermeyeceklerini açıklamışlardır. Ahıska Türkleri' nin tarihi yurtlarına geri

dönüşleriyle ilgili önemli gelişmelerin yaşandığı bu günlerde Cavaheti' de gerginliğin yeniden tırmandırılmasına bu açıdan bakmak gerekir.⁷⁸

⁷⁸ Cumhuriyet Gazetesi-Strateji Eki, Sayı. 80, 2006, s.15

BÖLÜM IV

TÜRKİYE GÜRCİSTAN İLİŞKİLERİ

1. Siyasi İlişkiler

a. Güney Osetya-Türkiye

Güney Osetya; yaklaşık 100.000 nüfusuyla, merkezi Gürcistan'da Kuzey Osetya'nın uzanımı şeklinde bir görünüme sahiptir. Günümüze kadar devam eden Gürcü-Oset düşmanlığının temeli; Osetlerin 1918, 1919, ve 1920 yıllarında meydana gelen köylü ayaklanmasında, Bolşeviklerin yanında yer alması, sözkonusu her üç ayaklanmanın da, Gürcü Hükümeti tarafından kanlı bir şekilde bastırılmasına dayanmaktadır.

Gürcistan'da Sovyet rejiminin kurulmasından sonra da, Oset halkının Çarlık Rusya'sı dönemindeki ikiye bölünmüşlük durumu devam etmiştir. Güney Osetya; 20 Nisan 1922'de özerk bölge statüsüyle, Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti'ne bağlanmıştır. Diğer bölümü; Kuzey Osetya bölgesi adıyla, 1925'te RF'na bağlanmıştır. Kuzey Osetya Özerk Bölgesi; 5 Aralık 1936 yılında, özerk cumhuriyet statüsüne yükselmiştir.

1979 sayımında, Güney Osetya'da, Osetler nüfusun %66'sını oluşturmaktaydı. 1989'da, Kuzey Osetyalılar Güney Osetya ile birleşmeyi, Güney Osetya da Gürcistan içinde özerk cumhuriyet statüsünün güvenceye alınmasını ve bağımsızlık istediğini açıkladı.

SSCB'nin yıkılışı döneminde Güney Osetyalılar'ın, Kuzey Osetya ile birleşme talepleri, 1989 yılında taraflar arasındaki gerginliğin en

üst seviyeye çıkmasına neden olmuştur. 1990 yılında Güney Osetya'nın bağımsızlığını ilan etmesine karşılık; Gürcistan'ın , bölgenin özerklik statüsünü kaldırdığını ilan etmesiyle taraflar arasındaki siyasi gerginlik, kanlı çatışmalara dönüşmüştür. 1989 yılı Eylül sonlarında, Gürcü askeri birlikleri, Güney Osetya bölgesine girmiş ve silahlı çatışmalar meydana gelmiştir.

RF'nun desteği sayesinde, Osetler'in galibiyetiyle sonuçlanan çatışmalarda; 53.000'DEN FAZLA Güney Osetya vatandaşı, bölgeyi terk etmek zorunda kalmıştır. Çatışmalar döneminde Kuzey Osetya'ya geçen 17.000 Osetyalı'nın haricinde, büyük çoğunluğu oluşturan Gürcü mültecilerin ise, halen Gürcistan içinde dağınık bir şekilde yaşadıkları bilinmektedir.

Güney Osetya ekonomik durumunun, Gürcistan'dan daha kötü olması, özellikle elektrik ve doğalgaz bakımından merkezi yönetime bağımlılık, Güney Osetya'yı siyasi bakımdan Gürcistan'a yakınlaştıran sebeplerin başında gelmektedir.

Ancak Güney Osetya Parlamentosu'nda; RF yanlısı Komünist Psarti ve Sosyal Demokratların çoğunlukta olması ve bunların büyük çoğunluğunun Kuzey Osetya ile bütünleşmeyi desteklemeleri, taraflar arasındaki sorunun barış yoluyla çözümlenmesini engellemekte; ekonomik nedenleri ikinci plana itmektedir. Rusya açısından bu bölge, stratejik konuma sahiptir. Ayrıca bir sorun olarak varlığı, Rusya'nın Gürcistan üzerinde denetim kurmasını sağlamaktadır. RF; Aralık 2000'de, Gürcistan vatandaşlarına vize uygulaması getirirken, Abhazya ve Güney Osetya sakinlerini bu uygulama dışında tutarak, Gürcistan'ın toprak bütünlüğüne saygı duymadığını göstermiştir.

Bölgedeki mevcut statünün devamı yönünde, RF denetimindeki Barış Gücü'nün görevine devam etmesinde ısrarlı olan Güney Osetlerin, son dönemdeki gelişmeler ışığında, RF desteği olmadan tek başına merkezi

yönetime karşı mücadeleye girişemeyeceği, Abhazya, Acara ,Ermeni azınlığın ayrı ayrı veya müşterek bir şekilde merkezi yönetime karşı yürütebileceği bağımsızlık mücadelesine iştirak etmek suretiyle, fırsattan yararlanabileceği değerlendirilmektedir.⁷⁹

Türkiye, Gürcistan ile arasında mevcut ortaklık ilişkilerinin korunmasına büyük önem atfetmekte ve ikili ilişkilerin her alanda karşılıklı saygı temelinde daha da geliştirilmesi gerektiğine inanmaktadır.

Türkiye başından itibaren Gürcistan'ın egemenliğini, siyasi birliğini ve toprak bütünlüğünü desteklemiştir. Türkiye, modern Gürcistan'a bağımsızlığından beri ekonomik ve siyasi açılardan destek sağlamayı sürdürmektedir.⁸⁰

Güney Osetya sorunları, yalnızca Gürcistan'da değil, tüm bölgede barış ve istikrarı tehlikeye sokmaktadır. Türkiye, başından itibaren bu sorunların Gürcistan'ın egemenliği, bağımsızlığı ve toprak bütünlüğü çerçevesinde barışçıl yollardan çözümlenmesini desteklemiştir.⁸¹

b. Abhazya-Türkiye

Gürcistan ile Abhazya arasındaki anlaşmazlığın temelinde Abhazya'nın statüsünün ne olacağı yatmaktadır. Abhazlar tam bağımsızlık isterken; Gürcüler, Gürcistan'ın toprak bütünlüğünü korumaya çalışmakta; federasyon ve konfederasyon çözümüne sıcak bakmaktadırlar. Diğer önemli

⁷⁹ Hakan Kantarcı, a.g.e., ss.88-90

⁸⁰ http://www.mfa.gov.tr/MFA_tr/DisPolitika/Bolgeler/Kafkasya/Gurcistan/Turkiye+Gurcistan.htm

⁸¹ http://www.turkishembassy.dk/main/tr/tdp/tdp_genel_t.php#Güney%20Kafkasya

bir sorun da mültecilerin durumudur. Çatışmalarda yaşadıkları yerleri terk etmek zorunda kalan Gürcülerin Abhazya'ya geri dönüşü sürüncemede kalmaktadır. Abhazlar, Gürcülerin geri dönüşü için önkoşul olarak egemenliklerinin tanınmasında ısrar ederken; Gürcüler, geri dönüşün Abhazya ile federal özerklik anlaşması imzalandıktan sonra olmasını istemektedirler. Gürcistan eski Devlet başkanı Shevardnadze o dönemde; bölgede RF politikalarının baskısını azaltmak için, BDT (Rus) barış gücünün uluslararası barış kuvvetiyle yer değiştirmesini ya da böyle bir kuvvetle desteklenmesini istemiştir. ABD ve BM ise, RF'nin tepkisini çekmemek için böyle bir teklife kayıtsız kalmış; Abhazya ise bu teklifi reddetmiştir. Halihazırda Abhazya Özerk Cumhuriyeti fiili olarak bağımsız bir devlet gibi davranmakta, Gürcü-Abhaz anlaşmazlığı devam etmektedir.⁸²

Türkiye, Abhazya uyuşmazlığının başından itibaren Gürcistan'ın toprak bütünlüğünün korunması ve sınırların değişmezliği ilkelerinin önemini vurgulamış, uyuşmazlığın insan haklarına saygı temelinde diyalogla çözümünü yönünde görüş açıklamıştır. Ülkemizde önemli sayıda Abhaz ve Gürcü kökenli vatandaşımızın bulunması, Abhazya sorununda göz önüne alınması gereken bir unsur oluşturmaktadır. Esnek bir federasyon şeklinde de olsa Gürcistan'ın toprak bütünlüğünün korunmasının, Kafkasların istikrarı ve gerek Gürcülerin gerekse Abhazların uzun vadeli çıkarları açısından daha yararlı olacağı değerlendirilmektedir.⁸³

c. Acara-Türkiye

Acara bölgesi, Araplardan sonra Selçuklu Türklerinin idaresine geçti. 1064 yılında Kars'ı zapt eden Selçuklu Türkleri, 1080 yılında, Batum ve Acaristan'ı da topraklarına kattılar. Kıpçakların, Kür ve Çoruh boylarına

⁸² Okan Mert, a.g.e., ss.54-55

⁸³ Okan Mert, a.g.e., s.59

gelişlerine kadar (1124), buralar Selçukluların elinde kaldı. 13. yüzyılın ortalarından başlayarak Acaristan, Ortodoks Kıpçak Atabeklerine (Samtshe-Saatabego) bağlı bir beylik olarak yönetildi.

1508 yılında Kıpçak Atabeğinin kılavuzluğunda Kutayıs üzerine bir sefer yapan Osmanlılar, bölgeyi Osmanlı Devleti'ne tâbi kıldı; Batum'u da Trabzon Sancağına bağladı. Osmanlılar bölgede, Acara-yı Ulya (Yukarı Acaristan) ve Acara-yı Süfla (Aşağı Acaristan) sancaklarını kurdu. Bu sancaklar Çıldır Eyaleti'ne bağlıydı. Bu eyaletin merkezi de bazen Çıldır, bazen Ahıska (Ahaltsihe) idi.

1801 yılında, Tiflis ve Kutayıs arasından bulunan Gürcü Krallığının Ruslar tarafından ele geçirilmesi üzerine, defalarca Ahıska üzerinden Anadolu'ya doğru harekete geçen Ruslar, nihayet 1828 harekâtında Fırat nehrine kadar geldiler. Acaristan halkı, bu savaşlarda, Osmanlılarla birlikte bu güçlere karşı savaştılar. Hatta Rus istilâsına uğrayan Ahıska'nın kurtarılması için bütün güçleriyle Ahıska üzerine yürüyerek şehri kuşattılar.

Acaristan, 1878 yılına kadar kesintisiz olarak Osmanlı Devleti hâkimiyetinde yaşadı. Osmanlı-Rus Savaşı'nda (1877-78) (93 Harbi) Ruslara ve hakimiyetindeki kuvvetlere karşı kahramanca savaşan Acaristan, Berlin Antlaşması'yla savaş tazminatı yerine (Üç Sancak: Kars, Ardahan, Batum) Rusya'ya terk edildi. Bu dönemde Acaristan halkının büyük bir bölümü Anadolu'nun çeşitli şehirlerine göç etti. Rus Çarlık yönetimi tarafından burada Batum Okruğu kuruldu. 1883 yılında Batum Okruğu ve Artvin Okruğu birleştirilerek Batum yönetim bölgesi oluşturuldu. Bölge, 3 Mart 1918 tarihli Brest-Litovsk Antlaşması'yla Türkiye'ye iade edildi. Yapılan halk oylamasında halkın büyük çoğunluğu, Türkiye'ye katılma lehinde oy kullandı.

30 Ekim 1918 tarihli Mondros Mütarekesi'yle ordumuz Batum'u boşaltmaya başladı. Acarlar, Kars'ta kurulan Millî İslâm Şûrası'na katıldılar. Batum'da çıkan Sadayi Millet gazetesi, Kars Millî İslâm Şûrası'nın yayın organıydı.

Türkiye, Ermenistan, Azerbaycan ve Gürcistan arasında imzalanan Kars Antlaşmasının 6. maddesine göre, Türkiye, Batum ve çevresini (Acaristan'ı), buradaki halkın dini ve kültürel haklarını gözeten bir özerk yönetim sağlanmak ve burada halkın rızasına uygun bir arazi kullanımına imkan vermek, ayrıca Batum limanından serbestçe yararlanmak şartlarıyla Gürcistan'ın yönetimine devretmiştir. Bu şartlar nedeniyle Türkiye, Acaristan'ın özerkliğinin garantörü konumundadır.⁸⁴

Sınırlarımızın dışında kalan Acaristan halkı, 1919 Aralık ayında beş milletvekili seçerek, son Osmanlı Meclisine gönderdiler. İngilizler, 1920 Temmuzunda Batum'u Gürcülere teslim ederek çekildiler. 1918-1921 arasında bu topraklar bağımsız Gürcistan sınırları içinde kaldı. Atatürk, Misak-ı Millî sınırları içindeki Batum'un bu şekilde elden çıkmasını protesto etti. Gürcistan, 25 Şubat 1921 tarihinde Bolşevikler tarafından işgal edilerek Sovyetler Birliği'ne katıldı. Türk askeri, 11 Mart 1921'de Batum'a girdi. 16 Mart'ta imzalanan Moskova Antlaşması'yla ve nihayet 13 Ekim 1921 tarihli Kars Antlaşmasıyla Acaristan, özerk statüyle Sovyet Gürcistan'ına bırakıldı. TBMM'de bulunan Batum milletvekilleri, Moskova antlaşmasını "muzır ve âmâl-i milliyeye aykırı" bularak karşı çıktılar.

⁸⁴ <http://tr.wikipedia.org/wiki/Acaristan>

1921 Kars Anlaşması'yla Gürcistan'a bırakılan Acaristan, Sovyet rejimi sırasında Gürcistan'ın içinde "özerk cumhuriyet statüsüne sahipti. SSCB'nin dağılmasıyla, Gürcistan özerk alt bileşenleri olmayan üniter bir siyasi kuruluş olarak ortaya çıkmıştır. Fakat, 1991 yılından sonra Acaristan fiili özerk konumunu elde etmiştir.⁸⁵ Gürcistan'ın 09 Nisan 1991 tarihinde eski SSCB'nden bağımsızlığını ilan etmesi ve Zviad Gamsakurdia'nın devlet başkanlığı'na seçilmesini müteakip Acaristan yönetimi ile Gürcistan yönetimi arasında bir yakınlaşma meydana gelmiştir. Ancak, Gürcistan'da muhalefetin güç kazanması, Gamsakurdia ile yakın ilişki içinde olan Acaristan Yönetimini endişeyesevketmiştir. Buna bağlı olarak, Acaristan Özerk Cumhuriyeti Yüksek Şura Başkanı (Cumhurbaşkanı) Aslan Abaşidze'nin Gürcistan'a karşı bir koz olarak, RF ile ilişkilerini artırması, Batum Limanı, turizm ve Sarp Sınır Kapısı gelirlerinden Gürcistan Yönetimine pay vermek istememesi, ilişkileri gergin tutmaktadır. 1995 yılında yapılan genel seçimlerde Abaşidze'nin partisi parlamento'da 31 sandalye kazanmış; ancak, Şevardnadze ile kurduğu koalisyon Şevardnadze'nin Batum'da serbest bölge kurulmasını öngören yasa tasarısının Abaşidze tarafından reddedilmesiyle koalisyon bozulmuştur.⁸⁶ Abaşidze 2000 yılında Eduard Şevardnadze'nin yeniden Gürcistan Cumhurbaşkanı seçilmesiyle, Tiflis bu anayasayı değiştirmeyi oylayarak anayasa değişikliğine gitmiş ve Acaristan'ı, Özerk Acaristan Cumhuriyeti haline dönüştürerek ülkeyi bir federasyon haline getirmiştir.⁸⁷

Acara'da mutlak lider konumundaki Aslan Abaşidze, sahip olduğu ekonomik gücün çoğunu Sarp Sınır Kapısı ve Batum Limanı gelirlerinden almıştır. Bu gelirlerin merkezi hükümet tarafından kontrol ve paylaşılmasını kabul etmemiş, gerekçe olarak merkezi hükümetin genel bütçeden Acara'nın alt yapısı ile alakalı projelere kasıtlı olarak kaynak ayırmadığını göstermiştir.

⁸⁵ Robert Mc.Cutler, a.g.e.,ss.117-118

⁸⁶ Okan Mert, a.g.e., ss.58-59

⁸⁷ Robert Mc.Cutler, a.g.e.,s.118

Merkezi Hükümetin, gümrük gelirlerini, bir İngiliz Müfettişlik Firması (IIT) ile anlaşarak, toplama ve kontrol etme kararına Acara Yönetimi karşı çıkmıştır. Merkezi yönetimi 13 Ekim 1921 tarihinde Türkiye ile Gürcistan arasında yapılmış olan Kars Anlaşması'nı yürürlüğe koymakla ve Gürcistan ile Acaristan Özerk Cumhuriyeti arasındaki sorunlara Türkiye'yi müdahil durumuna sokarak Türk-Gürcü ilişkilerini sekteye uğratmakla tehdit etmiştir.

Abaşidze 2004 yılında Devlet Başkanı olan Saakaşvili döneminin başlarında gerginleşen ilişkilere rağmen Abaşidze Saakaşvili Acara'ya sokmamak için vergilerini düzenli bir şekilde göndermesine rağmen Gürcistan'ın Diskoria-2004 Tabiatı esnasında Batum ile Tiflis bağlantısını sağlayan , iki karayolu ve bir demiryolu köprüsünün Abaşidze'nin talimatıyla yıkılması neticesinde; Saakaşvili, Abaşidze'yi azlettiğini açıklamış, Abaşidze aynı gün RF Savunma Bakanı tarafından Moskova'ya götürülmüştür.

Gürcistan ile Acaristan arasında yaşanan sorunu çözümünde bazı üçüncü aktörler Türkiye'nin olaya müdahale etmesini ve karışmasını istemiş, fakat bu amaçlarına ulaşamamışlardır.⁸⁸

Gürcistan'ın toprak bütünlüğünün devamının sağlanması yönünde sağlam bir dış politika izleyen Türkiye; Gürcistan'ın diğer problemlerinde yaşayan halklar ile bir şekilde irtibatı bulunmasına rağmen izlediği bu politika sayesinde bölgedeki istikrarın sağlanmasında önemli bir role sahip olduğunu göstermiştir.

⁸⁸ Okan Mert, a.g.e., s.59

ç. Ahıska Türkleri

Ahıska diyarı, Gürcistan Cumhuriyetinin güneyinde yer alır ve Türkiye ile ortak sınıra sahiptir. Ahıska bölgesi Çıldır yöresinden, Kür Nehrinin yukarı akarı ve Çoruh Çayı havzasından başlayarak, Mezhet-Cavahet dağ silsilesi sonunca Borçalıya kadar uzanır.

Bölgedeki Türk varlığı milattan önceki dönemlere dayanmaktadır. 1578 yılında Osmanlı İmparatorluğu'nun Gürcistan'ı fethetmesinden sonra; İç Anadolu bölgesinden; özellikle Konya'dan, Tokat'tan, Yozgat'tan seçilen Türkler Ahıska ve civarına yerleştirilerek bölge tamamen Türk yurdu olmuştur.

1578 yılından, 1828 Rus işgaline kadar, Osmanlı İmparatorluğu'nun elinde bulunan, 50 bin Türk nüfuslu Ahıska, önce Kars'ı ele geçiren Ruslar tarafından işgal edilmiş, 1829'da imzalanan, "Edirne Anlaşması" ile Rusların eline geçmiştir. Milli mücadele çerçevesinde, Birinci Dünya Savaşı sonrasında, Mustafa Kemal Atatürk önderliğinde, Türk toprakları teker teker esaretten kutulurken, 7 Mart 1921'de Ahıska, 11 Mart'ta Batum ve 14 Mart'ta Ahılkelek (Yenişehir), Türk Ordusu tarafından kurtarılmıştır. Ancak, siyasi başarısızlıklar sonucunda imzalanan 16 Mart 1921'de, "Moskova Antlaşması" ile Batum, Ahıska, Ahılkelek ve Acara bölgeleri Rusya'ya bırakılmıştır. Sovyet Rusyası da buraları, SSCB'nin Tiflis vilayetine bağlamıştır.

1938 Sovyet Anayasası'nın kabulünden sonra, bu bölgedeki Ahıskalılar kayıtlara Azerbaycan, dilleri ise Azeri olarak geçirilmiş; 1940 yılında ise, resmi dilleri Gürcüce olmuştur.

1944 yılında, Sovyet Rusyanın aldığı kararla yaklaşık 120 bin Ahıska Türkü topyekün, Orta Asya'ya sürgüne gönderilmiştir. Semerkant'tan Almaata'ya kadar uzanan uçsuz bucaksız büyük bir araziye dağıtılan Ahıska Türklerine, özel kamp hayatı yaşatılmış ve yerli halk onlara düşman kesilmiştir. 1945'te Almanların yenilgisiyle neticelenen İkinci Dünya Savaşı sonucu, savaştan dönen Ahıska Türkleri, kim için ve ne için savaştıklarını sorgulamaya başlamaları üzerine, kısa bir süre içerisinde tutuklanıp, Sibiryaya sürgüne gönderilmiştir. Gerek Sibiryaya gerek Orta Asya'ya techir edilenler, alışamadıkları hava şartları, açlık ve bulaşıcı hastalıklar nedeniyle, ölüme mahkum olmuşlardır.

14-17 Ekim 1944 tarihinde, dönemin SSCB Devlet Başkanı Stalin'in emriyle, yerlerinden sürgün edilen Ahıska Türkleri'nin nüfusu, SSCB'nde yapılan son sayıma göre 250.000'e ulaşmış olup, Gürcistan sınırları içinde bulunan anayurtlarına dönüş problemi halen çözülememiştir.

1950'li yıllarda oluşmaya başlayan vatanlarına geri dönüş istekleri, SSCB döneminde olumlu karşılanmamıştır. Gürcistan'ın bağımsızlığına kavuşmasını müteakip, iş başına gelen Zviad Gamsakhurdia döneminde ise, toplam nüfusu 370.000'e ulaşan Ahıska Türkleri'ne, Gürcü kimliği ile ikamet etmek ve Mesheti Vilayeti dışında bir yere yerleşmek önerileri sunulmuştur. Devlet Başkanı E. Şevardnadze'nin, Temmuz 1996'da çıkardığı bir kararname ile, Ahıska Türkleri'nin durumuyla ilgili bir komisyon kurulmuştur.

Eylül 2000 yılında, azınlıklarla ilgili Avrupa Komisyonu'nun himayesinde, Gürcistan'da yapılan toplantıda da, Gürcistan'ın Avrupa Konseyi'ne üye olması çerçevesinde, Avrupa Azınlıklar Komisyonu'nun bu

ülkeye sunduğu, “Ahıska Türkleri’nin 12 yıl içinde aşamalı olarak Gürcistan’a dönme planı” görüşülmüştür. Ancak söz konusu toplantıda Gürcü yetkililerin “geri dönenlerin Gürcü ad, soyadı ve kimliğini kabul etmesi” konusundaki ısrarları nedeniyle bir sonuç alınamamıştır. 1990 yıllardan itibaren konuya duyarlılığını artıran Türkiye, 1992 yılında çıkardığı, “Ahıska Türkleri’nin Türkiye’ye Kabulü ve İskanına Dair Kanun” ile, Ahıska Türkleri’nin gerek Türkiye’ye yerleştirilmesi, gerekse eski SSCB sınırları içinde halihazır ikamet ettiği ve vatandaşı olduğu devletlerde kalmaya devam edecek olanlara çifte vatandaşlık statüsünün verilmesini kabul etmiştir.

Ahıska Türkleri bugün 13 ülkenin, 264 değişik bölgesinde yaşamaktadır, RF’nin 28 yerleşim biriminde 70 bin, Kazakistan’da 145 bin, Azerbaycan’da 106 bin, Kazakistan’da 57 bin, Özbekistan’da 30 bin, Ukrayna’da 18 bin, Türkiye’de 200 bin, çeşitli ülkelerde 3 bin olmak üzere, toplam 629 bin Ahıska Türkü yaşamaktadır. Bunların sosyal, kültürel ve eğitimle ilgili pek çok problemleri mevcuttur. Bu problemlerin dışında, Ahıska Türklerinin “Türk kimlik”lerini korumaya yönelik verdikleri mücadele yer almaktadır.

Ahıska Türkleri’nin, mevcut sorununun çözümünü etkileyen önemli bir faktör de, bugün Ahıska (Cevahati)’da yaşayan, Ermeni azınlığın ve Ermenistan’ın Gürcistan’a yönelik tutumudur. Bölgede nüfus çoğunluğunu Ermeniler oluşturmakta ve Gürcistan’ın fiili hareketi zayıf görünmektedir. Burada Ermeniler silahlı insan gücüne dahi sahiptir. Ermeniler, Ahıska Türkleri’nin Gürcistan’a dönüşünü şiddetle karşı çıkmakta ve Türklerin geri getirilmesini halinde , bölgede olayların çıkabileceğini hatta Ermenistan ile birleşebileceklerini ima etmektedir. Bütün bu sebepler yüzünden, Ahıska’nın, yeni bir “Dağlık Karabağ” olmasından endişelenen Gürcistan, Bölgedeki ayrılıkçı potansiyelin önünü alabilmek için, bu Ermeni azınlığı rahatsız

edebilecek, gelişmelerden uzak durmaya özen göstermekte ve taviz vermemektedir.⁸⁹

Özbekistan'ın Fergana vadisinde yaşayan Meshet ya da Ahıska Türkleri, 1989 yılında, Rusların kışkırttığı etnik bir gerilim sonrasında büyük bir kıyıma uğratıldı. Bu trajedinin ardından bölgedeki nüfus tamamen göç etmek zorunda kaldı.

Gürcistan yönetimi, 1990'larda etnik olarak Gürcü kökenli Meshileri nüfusu ülkeye yerleştireceğini duyurdu. Bu karar, Samtshe-Cavaheti bölgesinde yaşayan Ermeni nüfus arasında tepkiye yol açtı.

Azerbaycan, Dağlık Karabağ'dan göç ettirilen nüfusla ilgili sorunlarına karşın Ahıska Türklerinin bir kısmını kabul etti ve topraklarına yerleştirdi.

Türkiye, Ahıska Türklerinin kendi topraklarına yerleştirilmesini talep etmektedir. Öte yandan Türkiye, az sayıdaki Ahıska Türk nüfusunu ülkenin doğusuna yerleştirdi. Rusya Federasyonu'nun Krasnodar bölgesine yerleştirilen Ahıska Türkleri, Rus Kazakların Türk karşıtı tepkileriyle yüz yüzedir. Rusya'daki Ahıska Türklerinden 5.000 kadarı ABD'de çeşitli kentlere yerleştirilmiştir.

Gürcistan, 2006 yılında bu nüfusun Gürcistan'a yerleştirilmesi için ciddi çalışmalara başlamış ve bu çalışma programını Türkiye ile

⁸⁹ Hakan Kantarcı, a.g.e., ss.93-96

paylaşmaktadır. Ancak çalışmalar yeterli olmamakta, yerlerinden zorla sürülen bu insanların malk ve mülkleri derhal asıl sahiplerine iade edilmesi gerekirken Gürcistan hükümeti ekonomik gerekçeler göstererek işi ağırdan almaktadır.

Ahıska Türkleri, günlük hayatta ana dilleri olan Türkçe'yi kullanmaktadırlar. Konuşma ağızları bu gün kuzey Anadoluda kullanılan Türkçe'yle birebirdir. Ana dili Gürcüce ya da Rusça olan Ahıska Türkü yoktur.⁹⁰

d. Ermeniler

Ermenistan'ın Gürcistan ile ilgili sorunu, Gürcistan'da yaşayan Ermeni azınlıkla ve Ermenistan ile Rusya arasındaki demir yolu ve doğalgaz hattı ile ilişkilidir. 1990-1992 yılları arasında yaşanan Gürcistan-Abhazya çatışması sırasında, Gürcistan'da bulunan 70.000 Ermeni güçlüklerle karşılaşmış ve bunlar 1993'te Gürcistan'dan çeşitli nedenlerle ayrılmışlardır. Ayrıca yine bu çatışma sırasında Ermenistan için hayati öneme sahip Gürcistan Karadeniz demiryolunun ve Gürcistan'dan geçirilen doğalgaz hattının tahrip edilmesi Ermenistan'ı rahatsız etmiştir. Ermeni hükümeti bu hattın güvenliğinin sağlanması için Gürcistan yönetimini uyarmış ve hattın açık tutulmasını sert bir şekilde talep etmiştir.

Bilindiği gibi Ermenistan komşusu Azerbaycan ile en büyük çatışmasını yaşamıştır. Özellikle Yukarı Karabağ'da odaklaşan sorun hala çözülmemiştir.

⁹⁰ http://tr.wikipedia.org/wiki/Ah%C4%B1ska_T%C3%BCrkleri

Ermenistan'ın İran ile ilişkileri diğerlerine göre daha iyidir. Ancak İran, sınırları boyunca işgal edilmiş Azerbaycan topraklarındaki Ermeni askerlerden rahatsızlık duymaktadır.

Bunların dışında, Ermenistan komşuları ile sorunlu olduğu kadar, ekonomik olarak da sıkıntı çekmektedir. SSCB'nin dağılmasından sonra Ermenistan tarımı ve sanayii gerilemiştir. Pek çok fabrika kapanmış durumdadır. Ciddi bir enerji sıkıntısı içindedir. Batı ile ulaşım ilişkileri, özellikle de kara yolu ilişkileri çok sıkıntılıdır.

Gerek siyasal ve gerekse ekonomik açıdan büyük sıkıntılar çekmekte olan Ermenistan bu sıkıntıların çözümünü uluslararası arenada aramaktadır. Görünen odur ki, çözüm biçimi olarak İsrail modelini benimsemiştir. Bilindiği gibi Yahudi halkının uğradığı soykırım ve İsrail devletinin varlığına yönelik tehditler, dış Yahudilerin de desteği ile İsrail'e hem muazzam bir ekonomik yardım, hem de uluslar arası kamu oyunun hoşgörüsünü sağlamıştır. Ermeniler de soykırım iddiaları ile birlikte aynı zamanda Yukarı Karabağ'da ölenlerin sayısını en az on kat abartarak bu konuda ağız birliği yapmakta, 1915 olayları ile birlikte konuyu dünya kamuoyunun gündemine getirerek yok olma tehlikesi altında yaşayan bir halk imajı yaratmaya çalışmaktadır. Bu suretle Ermenistan'a hem ekonomik destek hem de batının hoşgörüsü sağlanmak istenmektedir.

Ermenistan ciddi anlamda enerji sıkıntısı çekmektedir. Hazar petrolünün Ceyhan'a taşınmasında petrol boru hatlarından birisinin kendi topraklarından geçmesini sağlamak için çaba sarf etmiş. Bu amaçla belli bir dönem Türkiye ile ilişkilerini iyi tutmaya ve geliştirmeye çalışmıştır. Ancak Bakü - Ceyhan petrol boru hattının Ermenistan yerine Tiflis'ten geçirilmesinin karara bağlanması Ermenistan'ı önemli bir enerji girdisinden

yoksun bırakmış ve rahatsız etmiştir. Bu durum da soykırım iddialarının yeniden gündeme getirilmesinde etkili olmuştur.

Batı ülkelerinde Ermenistan sorununun gündeme getirilmesinde Türkiye Avrupa birliği ilişkilerinde yaşanan gelişmelerde etken olmaktadır. Türkiye'nin savunma ihalelerinde ABD'li firmaların tercih edilmesi, Türkiye – ABD ilişkilerinin soğumasına ve Ermeni meselesinin AB kamuoyunda yeniden tartışmaya açılmasına neden olmuştur. AB – Türkiye ilişkileri çerçevesinde ileri sürülen bir diğer olgu Türkiye'nin AB'ye giriş süreciyle ilgilidir. Çünkü Avrupa Birliğine giriş sürecinde demokratikleşme, insan hakları, Güney Doğu ve Kıbrıs gibi ciddi sorunlarla uğraşan Türkiye'nin, bunların yanı sıra Ermeni sorunu ile de köşeye sıkıştırılmak istenmektedir. Avrupa Birliği için 65 milyon nüfuslu bir pazar olan Türkiye Gümrük Birliği ile zaten kazanılmıştır. AB üyeliğinde alınması halinde üye sıfatıyla Türkiye'ye verilmesi gereken yüklü miktarlardaki kredileri vermemek ve binlerce Türk işçisinin Avrupa'ya akmasını engellemek için Avrupa ülkelerinin sürekli bahaneler aradığını ileri sürmek yanlış bir algılama olmasa gerektir.⁹¹

2. Ekonomik ve Ticari İlişkiler

Türkiye ekonomik bakımdan, Gürcistan için önemli bir devlettir. Türkiye açısından ise söz konusu ülke bir geçiş konumundadır ve gerek Kafkasya gerekse Orta Asya ülkeleriyle ilişkilerde Gürcistan kilit bir rol teşkil etmektedir. Abhazya, Güney Osetya gibi iki büyük sorunla karşı karşıya olan Gürcistan, ülke içinde Şevardnadze gibi tecrübeli bir politikacının iktidarda olmasına rağmen siyasi sorunlarını çözememiş ve istikrarı sağlayamamıştır. Doğal olarak bu durum, ekonomiyi ve ekonomik ilişkileri de derinden etkilemiştir. Abhazya sorununun başında Türkiye' nin yaklaşımı ve kamuoyunun tutumu Gürcistan' ı rahatsız etmiş, fakat daha sonra Türk

⁹¹ Okan Mert, a.g.e. ss.190-192

Hükümeti'nin izlediği dikkatli ve hassas dış politika sonucunda ilişkiler normale dönmüştür. Petrol boru hattının Gürcistan üzerinden Türkiye'ye gelecek olması, 1996' dan itibaren iki ülke arasındaki ekonomik ilişkilere bir ivme kazandırmıştır. Türkiye' deki Gürcistan kökenli işadamlarının iki ülke arasındaki ilişkilerin gelişmesinde önemli rolleri vardır. Ancak hala ekonomik ilişkiler, Gürcistan içindeki Türk yatırımları ve iş hacmi, Türkiye' nin beklentilerinin çok uzağındadır.

Türkiye-Gürcistan ekonomik ilişkileri, 1992' de 17.893 milyon dolarla başlamış; 1998 verileriyle ticaret hacmi 252.863 milyon dolara ulaşmıştır. Gürcistan' ın Türkiye'ye ihracatı, 1992' de 6.322 milyon dolarla başlamıştır. Ancak hesaplanamayan büyük bir bavul ticaretini de göz önüne almak gerekmektedir. Bu sayı 1998' de 90.525 milyon dolara varmıştır. Ülkedeki ekonomik krize rağmen Türkiye' ye olan ihracatı bir önceki yıla göre % 37 artış göstermiştir. 1999' da Türkiye' ye ihracat 93.291 milyon dolar düzeyine, bir sonraki yıl yani 2000' de ise %66.4' lük bir artış ile 155.314 milyon dolar seviyesine ulaşmıştır. 2001 yılında ihracatta bir azalma görülmüş ve 2000 Eylülündeki miktara göre %10' luk bir azalmayla ihracat 104.261 milyona gerilemiştir. Gürcistan'ın Türkiye'ye yaptığı ihracatta ilk sırayı; elektrik, tarımsal ürünler, orman ürünleri, demir-çelik ürünleri, mineral yakıtlar ve yağlar, bakır ve bakırdan eşya, ham deriler ve postla almaktadır.

Gürcistan'ın Türkiye ile ticari ilişkilerine gelince; Gürcistan ile Türkiye arasında, 1992'de 11.571 milyon dolarlık bir ithalat gerçekleşmiş, bu miktar daha sonraki yıllarda bir artış göstermiştir. Özellikle 1994-1997 arasında bu artış büyük bir hız kazanmıştır. 1998' deki kriz doğal olarak Türkiye' den yaptığı ithalatı da etkilemiştir. 1998' de geline miktar, bir önceki yıla göre %7 gerileyerek 161.338 milyon dolar olmuştur. 1999' da Türkiye' nin Gürcistan'a ihracatı 114.197 milyon dolar, 2000' de ise, %15.3' lük bir artış ile 131.769 milyon dolar seviyesinde gerçekleşmiştir. 2001 yılının ilk dokuz aylık verilerine göre Türkiye' nin Gürcistan' a ihracatı %11.3' lük bir fazlalık ile 104.156 milyon dolar olmuştur. İthalatı yapılan en önemli şunlardır: Un,

kakao ve kakao ürünleri, hayvansal-bitkisel yağlar, şeker ve şeker mamulleri, süt ve süt mamulleri, yumurta, telekomünikasyon cihazları, boya, temizlik malzemeleri. Gürcistan' ın 2000 yılında en çok ihracat yaptığı ülkeler sıralamasında ilk sırayı %23.7 ile Türkiye almıştır. İthalat sıralamasında da yine %13.6 ile Türkiye ilk sırada bulunmuştur.⁹²

a. Bakü-Tiflis-Ceyhan boru hattı

(1) Bakü'de petrolün geçmişi

Günümüzden tam 300 yıl önce, Bakü'nün kuru topraklarından sızan, tutuşabilme özelliğine sahip bu garip madde, deriden keselerle develere yüklenip tüm Kafkasya boyunca uzaklara taşımaktaydı. İran ve Arap dillerinde rastladığımız “neft” sözcüğü, yüzyıllar önce aydınlatmada, ipek ve diğer dokumaların temizlenmesinde, hekimlikte ve savaşta kullanılan, bugünün ham petrolünden başka hiç bir şey değildir.

Bu yoğun ilgi sayesinde, henüz 19'ncü yüzyıl sonlarında, Dünya petrolünün neredeyse yarısı, bugün yine enerji dünyasını yakından ilgilendiren Bakü civarındaki kuyulardan üretilmeye başlanmış, bu sayede; Bakü o zamanın “Dünya Petrol Başkenti” olarak adını duyurmuştur.

Petrol tarihinde her zaman önemli bir rol üslenmiş olmasına rağmen, Hazar'da büyük ölçekli Hidrokarbon üretimi ve dünya pazarlarına taşınması konusu, Sovyet güdümünden kurtulan yeni bağımsız devletlerin kendi ayakları üzerinde durmaya çalıştıkları günümüze rastlamıştır. İşte, Bakü-Tiflis-Ceyhan (BTC) Ham Petrol Boru Hattı (HPBH),

⁹² Faruk Sönmezoğlu –“Ali Faik Demir”, Türk Dış Politikasının Analizi, İstanbul, Der Yayınları, 2004, ss.740-741

projesi de, bu sürece hız kazandıracak en önemli taşıma projelerinden biri olmaya çok yaklaşmıştır.⁹³

Rusya'nın kuzey hattındaki ısrarına rağmen ABD ve Türkiye; birer Kafkasya devleti olan Gürcistan ve Azerbaycan gibi Gürcistan üzerinden Türkiye'nin bir Akdeniz limanı olan Ceyhan'a uzanan hattı tercih etmişlerdir.⁹⁴

(2) BTC HPBH projesinin tarihçesi

Dünya Bankasından kredi ile hazırlatılan fizibilite raporu, Çevresel Etki Değerlendirme (ÇED) Raporu ve Detaylı Güzergah Etüdü, Ağustos 1998'de tamamlanmıştır.

3 Ekim 2000'de Azerbaycan, BTC Projesini desteklemek üzere bir "Sponsor Grup" meydana getirmiştir. 17 Ekim'de, Azerbaijan International Operating Company (AIOC) üyesi 8 şirketten (SOCAR,BP,Unocal,Statoil,Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı (TPAO), Itochu,Ramco ve Delta-Hess) oluşan bu yeni grubun üyeleri bir "Sponsor Grup Finansman ve İşbirliği Anlaşması" imzalayarak Ana İhraç Boru Hattı (MEP) Katılımcıları adını almıştır.

Söz konusu anlaşmaların imzalanmasını takiben Anahtar Teslim Anlaşması çerçevesinde projenin Türkiye Bölümü Anahtar Teslimi Müteahhidi olarak görevlendirilen BOTAŞ, temel mühendislik çalışmalarını 6 ay, detay mühendislik çalışmalarını 12 ay, arazi temini ve inşaat çalışmalarını 32 ayda bitirmekle yükümlü olmuştur.

⁹³ Tünay Yanardağ, Yüzyılın Projesi: Bakü-Tiflis-Ceyhan Ham Petrol Boru Hattı, Jandarma Dergisi, Haziran 2006 sayı:110, s.48

⁹⁴ Mustafa Aydın, New Geopolitics Of CentralAsia and The Causasus, Center For Strategic Research, Ankara, 2000, s.58

15 Kasım 2000 tarihinde başlatılan temel mühendislik çalışmaları 15 Mayıs 2001 tarihinde sona ermiştir. 15 Mayıs 2001 tarihinde temel mühendislik çalışmasının tamamlanmasıyla, projenin ikinci aşamasını temsil eden "Detay Mühendislik" çalışmasını yapacak firma ile yine bu aşamada hizmet verecek "Çevre Danışmanlık" firmasının belirlenmesine yönelik değerlendirmeler tamamlanmış ve MEP katılımcılarından alınan "İşe Başlama Bildirimi"ne istinaden 19 Haziran 2001 tarihinde detay mühendislik çalışmaları başlatılmıştır.

19 Haziran 2001 tarihinde başlatılmış olan detay mühendislik aşaması 18 Haziran 2002 tarihinde tamamlanmıştır. 28 Ağustos 2002 tarihinde ise MEP Katılımcılarından İş Tamamlama Belgesi alınmıştır. Arazi temin ve inşaat aşamasına yönelik işe başlama bildirimde de 29 Ağustos 2002 tarihinde MEP Katılımcılarından alınmıştır. Söz konusu bildirimde, 10 Eylül 2002 tarihi projenin son aşamasının başlangıç tarihi olarak belirlenmiştir.

MEP katılımcıları, 01 Ağustos 2002'de, inşaat ve işletme faaliyetlerini yürütmek amacıyla "BTC Co." ve finansman işlerinden sorumlu olmak üzere ise "BTC Invest" şirketlerini kurmuşlardır.

Projenin arazi temin ve inşaat aşaması 10 Eylül 2002 tarihinde resmen başlamıştır. 20 Eylül 2002 tarihinde, Ankara'da düzenlenen bir törenle detay mühendislik aşaması sırasında yürütülen ihale süreçleri sonucunda FIDIC ve Dünya Bankası kriterleri baz alınarak seçilen inşaat müteahhitleri ve malzeme tedarikçileri ile sözleşmeler imzalanmıştır. İnşaat faaliyetleri 2003 yılının ilk aylarında başlamış ve 2005 yılı Elim ayına kadar yoğun bir şekilde devam etmiştir.

(3) BTC projesinin amacı, önemi ve ülkemize sağlayacağı avantajlar

Hazar Denizi'nin soğuk suları altında yatan "zengin" hidrokarbon rezervlerinin uluslararası enerji piyasalarına ulaştırılması meselesi, 10 yılı aşkın bir süredir, hatta 19914 yılından beri Türk ve Dünya kamuoyunun yakından, merakla ve dikkatle takip ettiği çok önemli bir gündem maddesidir.

Bu tarihi proje kapsamında Bakü'den başlayıp, Ceyhan'da son bulacak toplam 1776 km uzunluğundaki boru hattı ile (Türkiye kesimi 1076 km, Azerbaycan bölümü 466 km, Gürcistan 224 km) (başta Azeri petrolü olmak üzere bölgede üretilecek yılda 50 milyon ton düzeyinde ham petrolün, Ceyhan'da inşa edilecek deniz terminaline ve buradan da tankerlerle dünya pazarlarına ulaştırılması amaçlanmıştır.

Ayrıca, zaman içerisinde, Azerbaycan'ın hükümrânlığı altında bulunan Hazar bölgesindeki doğalgaz il Türkmenistan ve Kazakistan'ın muhtelif bölgelerindeki doğalgaz ve ham petrol üretimlerinin de, tesis edilecek paralel hatlar üzerinden Akdeniz'e sevk edilmesi, dolayısıyla, Orta Asya'dan Akdeniz'e kadar uzanan bir "Doğu-Batı Enerji Koridoru" nun oluşturulması ile Ortadoğu enerji pazarına bağımlılığın azaltılması hedeflenmiştir. Boru hattı Bakü yakınlarındaki Sangachally Terminalin'den başlayarak Ardahan Posof'tan Türkiye'ye girip Erzurum, Sivas, Pınarbaşı ve Kozan'dan geçerek Ceyhan'a ulaşmaktadır.

Petrol boru hattının Türkiye üzerinden geçmesi ile Türkiye'nin Orta Asya ve Transkafkasya'da siyasi ağırlığı artmıştır. Ayrıca, Türk Cumhuriyetleri ile olan kültürel ve ekonomik ilişkileri de geliştirmiştir. Bu proje ile hem ekonomik açıdan uygun, hem de çevresel açıdan sürdürülebilir bir taşıma sistemi kurulmuş olacaktır.

Doğu-Batı Enerji Koridorunun en kritik ayağını oluşturan BTC HPBH ile hem Türkiye'nin jeopolitik önemi artacak, hem de Azerbaycan ve Gürcistan'ın siyasi ve iktisadi istikrarına katkı yapılacaktır. Proje ile, Azerbaycan,Dünya genelinde sayılı üreticiler arasına girerken, Gürcistan da en önemli geçiş ülkesi olarak ön plana çıkacaktır. Ülkemizde bu sayede petrol üretmeyip ihracında büyük rol oynayan Dünyanın ilk ve tek ülkesi olacaktır. Ceyhan Dünyanın enerji piyasası merkezlerinden birisi olacaktır.

Çeşitli ulusal ve uluslararası platformlarda da pek çok kereler vurgulandığı üzere, hattın geçeceği güzergah doğu ile batı arasında bir enerji köprüsü oluşturacak ve her şeyden önemlisi bu proje, bölge ülkelerinden dünya pazarlarına ham petrol ve doğalgaz nakledecek diğer boru hattı projelerine de öncülük edecektir. Dolayısıyla, ülkemiz diğer projelerde yer almakta avantaj sağlayacaktır.

BTC Projesinden sağlanacak dolaylı kazançlar bir yana bırakılırsa, Türkiye'nin bu projeden "geçiş vergisi ve işletmecilik hizmetleri" karşılığında; taşınacak kapasiteye bağlı olarak, 1'nci-16'ncı yıllar arasında 140 ile 200 milyon \$'a ulaşan, 17'nci-40'ncü yıllar arasında ise yaklaşık 200 ile 300 milyon \$ civarına çıkan bir yıllık gelir elde etmesi beklenmektedir.

Yıllık 50 milyon tonluk maksimum kapasiteye ulaşıldığında (Günde bir milyon varil ya da 150.000 ton kapasite, Türkiye'nin günlük petrol tüketimi yaklaşık 65.000 varil ya da 90.000 ton) BTC'den sağlanması beklenen gelirin, Irak hattından sağlanan gelirin üzerinde olacağı anlaşılmaktadır. Bu rakamlar BTC'nin Türkiye açısından önemini somutlaştırmaktadır.

Türkiye adına TPAO, üretici şirketlerin oluşturduğu AIOC konsorsiyumunda %6.53'lük paya sahiptir. Böylece, geçi hakkında

kaynaklanacak ek gelir imkanının yanında, hisse sahibi olduğumuz yatırımlardan da kazanç sağlama gibi önemli bir avantaj doğmuş olacaktır. Proje, sadece sahalardaki payımız açısından değil, hat yapılırken teçhizat, malzeme ve işçilik gibi, Türk özel sektörü için yeni iş ve ek istihdam imkanları yaratılarak ekonomimize katkıda bulunmaktadır.

Projenin sosyal anlamda güzergahın geçtiği yerleşim yerlerine sağladığı en önemli katkı, yerel istihdam ve yerel mal ve hizmet alımıdır. Müteahhitlerimiz proje gereklilikleri çerçevesinde istihdam ve mal hizmet alımı konularında yerel kaynaklara öncelik verilmesi konusunda hassas davranmışlardır. Kalite ve standartları karşıladığı ölçüde yerel firmalara satın alımlarda öncelik verilmektedir. Bu durum yerel ticaret hacmini artırmıştır.

Geçici de olsa projede sağlanan istihdam fırsatları gözardı edilemeyecek kadar önemli rakamlara ulaşmıştır. Şu ana kadar projede 15.000'in üzerinde kişi istihdam edilmiş bulunmaktadır. Özellikle, istihdamda güzergah üzerindeki yörelere öncelik tanıdığı dikkate alınacak olursa, projenin yerel anlamda istihdama katkısı daha da iyi anlaşılacaktır. Örneğin, vasıfsız elemanların %90'nın doğrudan etkilenen yerleşim yerlerinden alınması hedeflenmiş ve genel olarak bu hedefe ulaşılmıştır.

Ayrıca, BTC hattı içinde ve Ceyhan terminalindeki ham petrol sayesinde, kriz zamanlarında arz esnekliği sağlamak üzere, Türkiye'nin stratejik petrol stok kapasitesi de artacaktır. Ayrıca, proje ile Ceyhan Terminali önemli bir uluslararası petrol piyasası merkezi haline gelirken; yaratılan sinerji ile Mersin ve İskenderun limanları da canlanacaktır.

BTC Projesi ile Türkiye, Güney Kafkasya ve Orta Asya'yı, Türkiye ve Akdeniz'e bağlaması planlanan ve "Doğu-Batı Enerji Koridoru" olarak adlandırılan sağlam bir güvenlik koridoru oluşturmayı ve bu sayede Batı'nın çok önem verdiği bir mesele olan "enerji arz güvenliği" açısından da

güçlü bir temel atılmasını garantilemiş olmaktadır. BTC ile jeopolitik gücünü sağlamlaştıracak olan Türkiye, ayrıca, Türk Boğazlarındaki aşırın trafik yükünden kaynaklanan geçiş risklerinin en aza indirilmesi açısından da açık ve önemli bir avantaj sağlayacaktır.

Sosyal ve çevresel yatırımlar sayesinde kalıcı ve sürdürülebilir faydaların en üst seviyeye çıkarılması mümkün olacaktır. Toplanan ve paylaşılan veriler, güzergaha yakın doğal ve arkeolojik alanların daha iyi anlaşılmasını sağlamıştır. Gerçekleştirilen kapsamlı ÇED katılım programı, sivil toplum kuruluşları ve yöre halkıda dahil, projede söz sahibi olacak tüm paydaşlar için çeşitli olanaklar yaratmıştır.

Boru hattı, işletim süresi boyunca, petrolün akışı ile ilgili tarifeler sayesinde ev sahibi ülkelerin her birine katma gelirler sağlayacak ve yöre halkı için yeni iş olanakları doğuracaktır. Yerli şirketler, projeye hizmet ve mal tedariki yaparak çeşitli faydalar elde edebilecektir. İnşaat sırasında bölge halkına önemli katkı sağlamış, projeden etkilenen arazi sahipleri ve kullanıcılara da, maruz kalabilecekleri zarar ya da ziyan için tazminat ödenmiştir.

Türkiye yürütülmekte olduğu bu önemli boru hattı projesi ile, sadece petrol taşımayı değil, ilgili ülkelerdeki siyasi ve ekonomik açıdan istikrara katkıda bulunmayı da amaçlamaktadır. Açıktır ki; bu tip uluslararası projeler kısa vadeli düşünülmemeli, orta ve uzun vadelerdeki etkileri göz önüne alınarak "makro" düzeyde düşünülmalıdır.

BTC HPBH Projesi sadece ekonomik açıdan değil, siyasi bakımdan da Türkiye'nin en önemli projelerinden biridir.

Her şeyden önce TC HPBH Türkiye için ucuz ham petrol temin edilmesini mümkün kılmıştır. Bunu nedeni taşıma maliyetinin minimuma indirilmesidir.

(4) BTC projesinin katılımcıları

03 Ekim 200'de Azerbaycan, BTC projesini desteklemek üzere oluşturulan sponsor grup üyeleri, MEP katılımcıları olarak da adlandırılmaktadır.

Sponsor grup içerisindeki şirketler ve payları yeni katılımlara zaman içinde değişmiş olup, BP liderliğinde hareket eden BTC Co. Şirketinde pay dağılımı şöyle olmuştur.

Katılımcı	Ülke	Pay(&)
BP (Lider Şirket)	İngiltere	30.10
SOCAR	Azerbaycan	25.00
SCHEVRON	ABD	8.90
STATIOL	Norveç	8.71
TPAO	Türkiye	6.53
ENİ(AGIP)	İtalya	5.00
TOTAL	Fransa	5.00
ITOCHU	Japonya	3.40
INPEX	Japonya	2.50
CONOCO PHILLIPS	ABD	2.50
AMERADE HES	ABD	2.36

TABLO 1: BP liderliğinde hareket eden BTC Co. Şirketindeki pay dağılımı

(5) projenin son durumu

Proje ömrünü 40 yıl olan hattın denemesi maksadıyla, Azerbaycan'dan 25 Mayıs 2005 tarihinde pompalanan ham petrol, 17 Kasım 2005'te Gürcistan'dan geçerek Ardahan'ın Posof ilçesine, 31 Mayıs 2006 tarihinde ise Ceyhan Haydar Aliyev Deniz Terminaline ulaşmıştır. Boru hattının açılış töreni ise çok sayıda yabancı devlet, hükümet başkanları ile bakanları katıldığı tören ile 13 Temmuz 2006 tarihinde yapılmıştır.

(6) BTC HPBH'nin korunması ile ilgili alınan tedbirler

Türkiye'deki on ilin mülkiye sınırları içinden geçen hat üzerinde, dört pompa, iki basınç düşürme ve (51) blok vana istasyonu mevcut olup; Ceyhan'daki terminal noktasında da, yedi adet depolama tankı inşa edilmiştir. Bakü'den petrol pompalanması işlemi durdurulduğu anda, boru hattı ve depolama tankları içerisinde toplam 2 milyon ton ham petrol olacağı, bunun da, Türkiye'nin ortalama 3-4 haftalık petrol ihtiyacını karşılayacağı, ilgililerce ifade edilmektedir.

Ülkemiz açısından hayati önemi haiz Bakü-Tiflis-Ceyhan ham petrol boru hattının korunmasına ilişkin olarak alınmış bulunan kararlar, düzenlemeler ve tedbirler şunlardır;

- 16 Kasım 1999 tarihinde Türkiye, Azerbaycan ve Gürcistan arasında imzalanan "Hükümetler Arası Anlaşma" hükümleri doğrultusunda, her devlet, kendi ülke sınırları içerisinde, boru hattı ile tesislerin korumalarını sağlamakta ve varsa korunma ile ilgili zararları tanzim etmekten sorumlu kılınmıştır.

- 19 Ekim 2000 tarihinde imzalanan "Ev Sahibi Hükümet Anlaşması" çerçevesinde, hattın işletme sorumluluğu BOTAŞ Genel

Müdürlüğüne verilmiş, müteakiben 23 Haziran 2000 tarihinde 4586 sayılı “Petrolün Boru Hatları İle Transit Geçişine Dair Kanun” çıkarılarak, güvenlik konusunda, T.C.’nin yükümlülükleri belirtilmiştir.

- 30 Nisan 2002 tarihli “Azerbaycan,Gürcistan ve Türkiye Cumhuriyetleri Arasındaki,Terörizm,Örgütlü Suçlar ve Diğer Önemli Suçlarla Mücadele Anlaşması” ile hattın korunmasına ilişkin ana esaslar belirlenmiş, müteakiben konuyla ilgili bir ortak protokol düzenleneceği ifade edilmiştir.

- 23 Temmuz 2003 tarihinde imzalanmış olan ortak protokol ile, üç ülke arasında ortak bir boru hattı güvenliği komisyonu kurulması, komisyonun her üç ülkede dönüşümlü olarak yılda en az bir kez, ihtiyaç duyulduğunda ise talep edildiği sayıda toplanması esas getirilmiştir. (İlk toplantı 14 Ekim 2005 tarihinde Ankara’da yapılmıştır. Müteakip toplantı 2006 yılında Bakü’de yapılmıştır.)

- Boru hattının korunmasına ilişkin hizmetler, J.Gn.K.İği ile BOTAŞ Genel Müdürlüğü arasında imzalanan koruma protokolü hükümleri doğrultusunda yürütülmektedir. Bu maksatla, sadece BTC ham petrol boru hattı güvenliğine yönelik mevcut karakollara ilave olarak Posoftan Ceyhan’a kadar olan güzergah boyunca,10 Jandarma Koruma Karakolu ile 4 Jandarma Koruma Timi daha teşkil edilmiş olup, güvenlik konusunda alınması gereken tüm tedbirler tam anlamıyla alınmıştır.

- Ayrıca, boru hatlarının milli bir değer olduğunun halka anlatılması, onların bilinçlendirilerek koruma hizmetlerinde yardımcı olmalarını sağlamak maksadıyla, yani boru hatlarının korunmasına halkın desteğini kazanmak için “Boru Hatlarını Birlikte Koruyalım Afişi “ ile “Boru Hatları Hakkında Bilgi Broşürü” hazırlanarak, kullanılmak üzere birliklere

dağıtımları yapılmış, birliklerimizce de bu çerçevede çalışmalara başlanılmıştır.⁹⁵

b. Karadeniz

(1) genel

Soğuk Savaş sonrasında ortaya çıkan asimetric güvenlik riskleri dünyanın her bölgesini derinden etkilemekte ve dünya zor bir dönemden geçmektedir. Dünya çapındaki olumsuz gelişmelere rağmen, Karadeniz Bölgesi, Soğuk Savaş dönemi sonrasında nispeten güvenli kalmıştır. Bununla birlikte, bu bölgede de önemli siyasi gelişmeler meydana gelmiştir. Montrö Boğazlar Sözleşmesinin yanısıra Karadeniz Ekonomik İşbirliği (Black Sea Economic Cooperation - BSEC), Karadeniz Deniz İşbirliği Deniz Görev Grubu (BLACKSEAFOR) ve Karadeniz Güven ve Güvenlik Artırıcı Önlemler (Karadeniz GGAÖ) gibi bölgesel girişimler sayesinde kıyıdaş ülkeler arasında tesis edilen iş birliği, bölgede istikrarı sağlayan temel yapılar olmuştur. Bu girişimlerin her biri bölgenin istikrarlı güvenlik ortamına önemli katkılarda bulunmuştur.

Karadeniz, altı kıyıdaş ülke ile çevrili özel bir coğrafyaya sahip yarı kapalı bir denizdir. Karadeniz'e kısıtlı giriş ve çıkış imkânı sağlayan bazı nehir yolları bulunmakla beraber, açık denizlere tek bağlantı, geçiş yapan gemilerin kontrolüne de imkân sağlayan Türk Boğazları'dır. Karadeniz coğrafyasının bu özelliği, uluslararası hukuka uygun hareket eden ve yasal ticari faaliyette bulunan rutin deniz trafiği üzerinde siyasi ve iktisadi açıdan kabul edilemez tesirler yaratmaksızın, kıyıdaş devletlerin yasa dışı deniz trafiği ile mücadele edebilmeleri için muhtelif faydalar sağlamaktadır.

⁹⁵ Tünay Yanardağ, a.g.e. ss.48-53

Açık denizlerde seyreden gemilerin kontrolü bir çok yasal kurala bağlı olup, bazı pratik güçlükler içermekte iken, Karadeniz'e giriş yapan veya bu bölgede faaliyet gösteren bir gemi, giriş / çıkış limanlarında kendisini serbest ticaret yapmaktan alıkoymayacak bir şekilde, mümkün olan her türlü güvenlik kontrolüne tabi tutulabilir. Bu kontrol mekanizmasını tesis ve idame ederek tam güvenlik ve emniyet sağlamak için yegâne ihtiyaç, kıyıdaş ülkelerin bu amaçla gösterilecek iş birliği çabalarına eksiksiz olarak katılmalarıdır. Bu iş birliğinin sağlanması suretiyle, ilgili ülkeler ve örgütler/kurumlar arasında bilgi değişimi yolu ile yasal faaliyetlerde bulunan gemilerin ticaret serbestisi kısıtlanmadan, zaman ve kaynak tasarrufu da sağlayacak şekilde, kıyıdaş ülkelerin gayretlerini doğrudan şüpheli gemiler ve faaliyetler üzerinde yoğunlaştırmaları mümkün olabilecektir.

Son dönemde bölgedeki bir diğer tartışma da Karadeniz'in güvenliği konusunda ortaya çıkmıştır. ABD'nin Karadeniz'de bir güvenlik boşluğu olduğunu düşündüğü ve bu boşluğun doldurulması için bölgede askeri güç bulundurmaya istediği konusundaki görüşler ve Romanya'da üs sahibi olması yeni bir tartışmayı başlattı. Türkiye Montrö Boğazlar Sözleşmesinin tartışmaya açılmasını istememektedir. Aslında Karadeniz'de Blackseafor ve Black Sea Harmony gibi mekanizmalar vardır. ABD'nin bunları yeterli görmediği anlaşılmaktadır.

Karadeniz'de etkin Romanya'dan belki ileride Gürcistan'a ulaşacak olan bölgede etkin bir NATO gücünün bulunması Rusya'ya karşı Türkiye'ye avantaj sağlayacak bir gelişme olacaktır. Bu durum Gürcistan'ın toprak bütünlüğü için de önemlidir. Ancak Türkiye Montrö Anlaşması tartışmaya açılırsa bunun sonunun nereye varacağını bilememektedir. Bu durumda asıl olan Türkiye'nin diğer kıyıdaş ülkelerle

birlikte Karadeniz'de güvenliği sağlaması ve eğer ABD'nin iddia ettiği anlamda bir güç boşluğu varsa bunu doldurabileceği mesajını güçlü bir şekilde vermesi gerekir. KEİ projesinin etkin hale getirilmesi ve bölge ülkeleri arasındaki ticaret hacminin artırılması bölgesel güvenliğe katkı sağlayacaktır.⁹⁶ Türkiye'nin Balkanlar ve özellikle Karadeniz havzasındaki ülkelere açılımı; bir bakıma, 1980'lerin başında Ortadoğu'ya açılmaya benzeyen bir nitelik taşımaktadır.⁹⁷ Karadeniz'de ekonomik işbirliği oluşturma yolundaki ilk toplantı 19 Aralık 1990'da Ankara'da; Türkiye, Romanya, Bulgaristan ve Sovyetler Birliği'nin katılımıyla yapıldı. Buradaki toplantıda KEİ'nin kurulması kararlaştırılmıştır. KEİ'nin ana belgesi 2 Şubat 1992'de İstanbul'da yapılan geniş katılımlı bir toplantıyla Türkiye, Rusya, Ukrayna, Bulgaristan, Romanya, Moldova, Azerbaycan, Gürcistan ve Ermenistan arasında imzalandı.⁹⁸ Ana belgeye göz atıldığında, KEİ'nin kurulması girişiminin altında yatan ekonomik nedenler açık bir biçimde görülebilmektedir. Belgede, tarafların ekonomik ve teknolojik işbirliğini geliştirmeyi, sosyal gelişmeyi ve serbest girişi teşvik etmeyi ve Karadeniz havzasını bir barış, istikrar ve refah bölgesi haline getirmeyi kararlaştırdıkları belirtilmektedir. İlginç bir nokta olarak, ekonomik işbirliğini, tarafların önceki uluslararası yükümlülüklerine hâle getirmeden ve AT de dahil olmak üzere uluslararası kuruluşlar, diğer bölgeler ve üçüncü ülkeler ile ilişkilerinin geliştirilmesini engellemeyecek şekilde yürütüleceği kabul edilmiştir. KEİ ile temel olarak sermaye, mal ve insanların serbest dolaşımı amaçlanıyordu ve bu bakımdan ekonomik bütünleşmenin ilk aşamasını oluşturması öngörülmüyordu.⁹⁹

Türkiye Karadeniz ve Kafkasya bölgesindeki girişimleri ile AB üyelik sürecinde avantaj sağlamak istemekte ve enerji nakil hatlarında yer alan stratejik açıdan önemli konumuyla AB'ye üye olması halinde birliğe önemli avantajlar sağlayacağı mesajını vermek istemektedir. Öte yandan, bu

⁹⁶ <http://www.turkishweekly.net/turkce/yorum.php?id=346>

⁹⁷ İlhan Uzgel, *Ulusal Çıkar ve Dış Politika*, Ankara, İmge, 2004, s. 296

⁹⁸ İlhan Uzgel, a.g.e., s.299

⁹⁹ İlhan Uzgel, a.g.e., ss.300-301

argüman her durumda geçerli olmayabilir. Nitekim, AB'den kaynaklanan nedenlerle de Türkiye'nin özellikle Kafkasya'daki rolünün üyelik sürecine katkı yapıcı bir etkisi olmayabilir. Diğer taraftan AB içerisinde de ortak bir dış politika vizyonu oluşturmak noktasında önemli bir eksikliğin olduğu unutulmamalıdır. AB içerisinde bir grup devlet Birliğin Avrupa dışındaki coğrafyalarda etkin olmasını ve özellikle askeri angajmanlara girmesini istememektedir. Hatta AB'nin Orta Doğu, Kafkasya ve Orta Asya gibi göreceli olarak istikrarsız bölgelere yönelik olarak mesafeli olmasını savunmaktadırlar. Böyle bir görüş doğrultusunda hareket eden üye ülkeler için Türkiye'nin bu bölgelerle olan bağı AB üyeliği için önemli bir avantaj olarak görülmeyebilir. Hatta, Kafkasya ve Orta Doğu gibi istikrarsız bölgelere komşu olması üyelik için olumsuz bir faktör olarak da değerlendirilebilir. Zira, Türkiye'nin üyeliği bu bölgelerdeki sorunların AB içerisine taşınması anlamına gelebilir. Ancak AB içerisinde İngiltere gibi stratejik bir vizyona sahip olan ve Avrupa sınırları dışında aktif bir dış politika izleyip, AB'nin Orta Asya'dan Avrupa'ya uzanan coğrafyada etkin olmasını isteyen ülkeler için, Türkiye'nin bölgesel rolü ve coğrafi konumu üyelik için büyük bir avantaj teşkil etmektedir. Türkiye'nin AB ile olan ilişkileri Hazar bölgesi enerji kaynaklarının taşınmasındaki rolüyle de karşılıklı olarak ilişkilendirilebilir. AB enerji açısından dışarıya bağımlıdır ve özellikle Rusya'ya olan bağımlılığı sürekli artmaktadır. Hazar petrolü ve doğal gazının AB'ye ulaşması AB üyesi ülkelerin enerji güvenliği açısından da önemlidir. Bu noktada AB üyesi bir Türkiye elbette AB açısından bir avantaj olacaktır. Bu noktada Türkiye'nin bölgesel işbirliğinde oynayacağı rolde önemlidir.¹⁰⁰ Rusya, Ukrayna ve Beyaz Rusya hiçbir zaman AB üyesi olamayacakları varsayıldığında KEİ Türk-Slav-Müslüman-Ortodoks devletlerin işbirliği örgütü şeklinde bir ortaklık haline geleceği¹⁰¹ de değerlendirilmektedir.

¹⁰⁰ <http://www.turkishweekly.net/turkce/yorum.php?id=346>

¹⁰¹ Mehmet Hasgüler, Mehmet B.Uludağ, Devletlerarası ve Hükümetler Dışı Uluslararası Örgütler, Nobel, Ankara, 2004, s.270

(2) BLACKSEAFOR

Karadeniz'de mevcut diğer bir avantaj ise kıyıdaş devletler tarafından teşkil edilen BLACKSEAFOR kuvvetinin varlığıdır. BLACKSEAFOR, kıyıdaş ülkeler arasında yapıcı danışmalar, iş birliği imkânları ve mevcut mekanizmaları ile bölgesel barış ve istikrarın geliştirilmesine büyük katkılar sağlayan bir vasıta durumundadır. BLACKSEAFOR, imkânları, Karadeniz'deki kıyı uzunlukları ve Kuvvete olan katkıları birbirinden farklı, siyasi geçmişleri de birbirine pek benzemeyen kıyıdaş ülkeleri ortak bir hedef etrafında toplayan, benzersiz bir "eşitler koalisyonu" oluşturmaktadır.

2004 yılı başından beri devam eden BLACKSEAFOR Siyasi İstişare Grubu (Political Consultation Group) toplantıları ve BLACKSEAFOR Komutanlar (BLACKSEAFOR Naval Commanders-BSNC) Toplantıları ile elde edilen iş birliği, kıyıdaş ülkeler arasında BLACKSEAFOR'un bölgede yasa dışı deniz trafiği ve asimetrik risklerle mücadelede kullanılabilecek uygun bir vasıta olduğu anlayışını daha da güçlendirmiştir.

Bu kapsamda, BLACKSEAFOR'un, deniz güvenlik operasyonlarına yönelik olarak kullanımı için başlatılan çalışmalar sürmektedir. 2004 yılından itibaren, Dışişleri Bakan Yardımcıları ve / veya Müsteşarlar düzeyinde yapılan Yüksek Seviyeli Temsilciler Toplantılarında, tüm Karadeniz sahil devletleri bu çabaları destekleme konusundaki kararlılıklarını ifade etmişlerdir.

(3) Karadeniz uyum harekâtı

BLACKSEAFOR'un Karadeniz'de terörizm, uyuşturucu, silah ve insan kaçakçılığı ile kitle imha silahlarının (KİS) yayılmasına karşı ortak bir araç olarak kullanılabilmesini mümkün kılacak seçenekler üzerinde çalışma sürerken, Türkiye tarafından 01 Mart 2004 tarihinde Karadeniz'in açık deniz alanlarında ve karasuları içinde KARADENİZ UYUM HAREKÂTI (OPERATION BLACK SEA HARMONY-OBSH) başlatılmıştır.

KARADENİZ UYUM HAREKÂTI, Karadeniz'deki tüm kıyıdaş ülkelerin katılımına açık, bu aşamada millî nitelik taşıyan bir deniz harekâtıdır. Bu harekât hâlihazırda Türk firkateynleri, hücum botları, denizaltıları, helikopterleri ve deniz karakol uçakları vasıtasıyla, Türk karasuları içinde, Karadeniz'in uluslararası sularında ve bu bölgelerin üzerindeki hava sahasında icra edilmektedir. Türk Sahil Güvenlik Komutanlığı ve Liman Başkanlıkları KARADENİZ UYUM HAREKÂTI ile yakın iş birliği yapmaktadır. Karadeniz'deki diğer kıyıdaş ülkelerin KARADENİZ UYUM HAREKÂTI'na katılımını sağlamak amacıyla gerekli görüşme ve danışmalar sürdürülmektedir.

KARADENİZ UYUM HAREKÂTI, NATO'nun Akdeniz'de devam eden "ETKİN ÇABA HAREKÂTI (OPERATION ACTIVE ENDEAVOUR-OAE)'nin maksat ve hedefleri ile tamamen uyumludur ve anılan NATO Harekâtı ile bilgi paylaşımına dayanan iş birliği içindedir.

KARADENİZ UYUM HAREKÂTI'nın görevi; Karadeniz'de belirsiz aralıklarla karakol faaliyetleri icra ederek yasa dışı

faaliyetlere karıştıklarından şüphe duyulan ticaret gemilerini tespit etmek ve izlemektir. Şüpheli bir gemi tespit edildiğinde, müşterek gayretlerle ve muhtelif vasıtalarla varış limanına kadar takip edilmekte, neticede arama yapmak ve gerekmesi durumunda, alıkonularak yasal işlem başlatmak üzere görev ilgili makamlara devredilmektedir.

KARADENİZ UYUM HAREKÂTI' nın başlangıcından bu yana Karadeniz'de binlerce gemi tespit edilmiş ve kimlikleri belirlenmiştir. Türkiye, bu Harekâtın yasa dışı faaliyetlere karşı caydırıcılık sağladığını ve Karadeniz'de gün geçtikçe artan ticari deniz trafiğinin daha emniyetli ve güvenli bir şekilde sürdürülmesine katkıda bulunduğunu değerlendirmektedir.

Yakın çevremizde emniyet ve güvenliğin sağlanması, sonuçta barış ve istikrarın getirilerinden birlikte istifade edilmesini mümkün kılacaktır, müşterek bir sorumluluktur. İşbirliği yapmak suretiyle güvenlik ortamının iyileştirilmesi çabası, kıyıdaş ülkeler arasında olabilecek görüş farklılıklarının barışçı yollarla çözülmesine zemin hazırlayacak kapsamlı danışma ve görüşme fırsatları da yaratmaktadır. Bu çerçevede, Karadeniz'de BLACKSEAFOR tarafından temsil edilen güvenlik iş birliğinin, müşterek bölgesel çıkarlarımızın yanı sıra, küresel barış ve güvenliğin geliştirilmesine de katkıda bulunan bir girişim olduğu değerlendirilmektedir.¹⁰²

c. son karışıklıklar ve gelişmeler

Gürcistan'da içte ve dışta meydana gelen tüm karışıklıkların sebebi; bölgedeki Rus ve Amerikan çıkarlarının çatışmasından kaynaklanmaktadır. Rusya'nın Gürcistan'daki üslerini muhafaza etmekteki ısrarı karşısında ardına ABD'nin desteğini alan Gürcistan'ın 31 Aralık 2000

¹⁰² <http://www.tsk.mil.tr7tatbikatlar7tatbikatgosteri.htm>

yılına kadar Rusya'nın Vaziani ve Guduata'daki üslerini kapatması için karar almış; Rusya da buna karşılık Gürcistan'daki içteki etnik karışıklıkları körüklemeyi ihmal etmemiştir. Acara ve Osetya bu tür karışıklıkların ana hareket alanlarını teşkil etmiştir. Bu arada Gürcü yönetiminin casusluk yaptıkları gerekçesiyle dördü yüksek rütbeli altı Rus askerini tutuklamasıyla başlayan kriz tırmanmış, Rusya Tiflis'teki büyükelçisini geri çekmiş, iki taraf savaşa varabilecek bir gerginliğe ulaşmışlardır.¹⁰³ Devamında; Rusya kendi ülkesinde yaşayan Gürcülere baskı yapmaya başlamış, Gürcü öğrencilerin okul kayıtları silinmiş, iki Gürcü gemisinin Novorossisk Limanından ayrılmasına izin verilmemiş, hatta Gürcistan Büyükelçiliği'nin konukevine amaç dışı kullanıldığı gerekçesiyle el konulmuştur.¹⁰⁴

Kış aylarında Gürcistan'ın genel ısınma ihtiyacının temeli olan doğalgazı Rusya'nın baskı unsuru olarak kullanmasına engel olmak maksadıyla alternatif kaynak arayışlarına girmesi onu ilk önce kısa süreliğine de olsa İran ile anlaşma yapmaya itmiş; ancak, ABD'nin baskısı neticesinde bu defa Azerbaycan'ın Şahdeniz'de bulunan doğalgaz kaynaklarına yönelmesine neden olmuştur.¹⁰⁵

İster açık ister geri planda olsun, küresel güç odaklarının tarafı durumundaki devletlerin varlıklarını devam ettiren temel ve alternatif enerji kaynaklarını idame ettirmek, birinci önceliğe sahip stratejik hedefleri olmuştur. Bu maksatla; dünyanın diğer enerji kaynağı niteliği taşıyan bölgelerini kontrol altında tutmak için her türlü politik girişimleri kullanmaktan kaçınmamışlardır. Bu anlamda geniş bir potansiyele sahip Kafkasya'yı kontrol etmek; bölgenin enerji kaynaklarını, dolayısıyla Hazar petrolerini ve doğalgazını kontrol etmekle eş anlamlı olarak değerlendirilmiştir. Kafkasya'daki bu mücadele ; bölgeyi kendi arka bahçesi gibi değerlendiren

¹⁰³ Milliyet Gazetesi,29 Eylül 2006

¹⁰⁴ Milliyet Gazetesi,05 Ekim 2006

¹⁰⁵ Cumhuriyet Gazetesi-Strateji Eki, Sayı. 132, 2007, s.8

Rusya ve bölgede büyük çıkarları bulunan ABD arasında devam etmekle birlikte; Rusya'nın doğalgazda tekel olma hedefini kırmayı amaç edinen AB üyesi bazı devletler de, kendi ihtiyaç ve çıkarları kapsamında bu siyasi ilişkiler yumağına kısmen de olsa müdahil olmaktadır.

Bölgede yürütülen politikaların iki kelime ile ifadesi; güvenlik ve enerji olacaktır. ABD; bölgedeki boru hatlarına ait projelere destek verirken, bir yandan Rusya'nın bölgedeki hakimiyetini kırma hedefine ulaşma ve SSCB'nin dağılmasından sonra bölgede varlık gösteren devletlere gerekli desteği verme amacını gerçekleştirmektedir. Bu arada yaptığı ikili anlaşmalar ile İran'ı köşeye sıkıştırmaya çalışmaktadır (EK-Ç).

Rusya eski SSCB üyesi devletlerden kendisi için stratejik olarak değer taşıyanları ABD hakimiyetine kaptırmamak için girişimlerde bulunmaktadır. Bölgenin enerji kaynaklarının (EK-D) dünyaya açılımına köprü vazifesi yapan Türkiye de bu gelişmelerden zaman zaman olumsuz etkilenmektedir.

Rusya son dönemde, ABD'nin desteklediği Bakü-Tiflis-Ceyhan boru hattının devreye girmesinin ardından AB'nin desteklediği Nabucco projesiyle (EK-E) Türkmen gazında da transit ülke olmak isteyen Türkiye'ye karşı Putin kısa süre içinde ikinci hamlesini yaparak, Yunanistan ve Bulgaristan ile Burgaz-Dedeağaç petrol boru hattını kurma kararını almasından sonra bu kez de Orta Asya doğalgazı üzerindeki Rus tekelinin kırılmasını engellemek amacıyla Kazakistan ve Türkmenistan'ı markaja almış;¹⁰⁶ neticede, Kazakistan'daki Tengiz yataklarında çıkartılan ana petrolün Bakü-Tiflis-Ceyhan Boru Hattına aktarılması yerine, Rusya'dan geçmesini sağlayacak anlaşma yapılmış, Türkmen doğalgazının yeni bir boru hattıyla Rusya'ya aktarılması konusunda memorandum imzalanmıştır.¹⁰⁷ Bu

¹⁰⁶ Milliyet Gazetesi, 11 Mayıs 2007.s.11

¹⁰⁷ Hürriyet Gazetesi, 13 Mayıs 2007, s.31

gelişme Bakü-Tiflis-Ceyhan Boru Hattından kazancı olan tüm devletleri en başta Türkiye olmak üzere Gürcistan ve ABD'ni de etkilemiştir.

Gürcistan, Ukrayna, Azerbaycan ve Moldova tarafından ABD desteği ile bölgesel işbirliğini geliştirmek amacıyla 1997'de kurulan GUAM da 2006'da canlandırılan bir diğer örgüt oldu. 1999-2005 arası Özbekistan'ında girmesiyle GUUAM haline gelen kuruluş zaman içinde yeterli varlık göstermemiştir. Bu durumun farkında olan Gürcistan, Azerbaycan, Moldova ve Ukrayna Devlet Başkanları 23 Mayıs 2006'da gerçekleşen zirvede GUAM'ı bölgesel bir oluşumdan uluslararası bir örgüte çevirme kararı aldılar (EK-F). Yeni oluşumun demokrasi, istikrar ve güvenlik oluşumuna destek vereceğini ayrıca serbest ticaret bölgesi oluşturmayı amaçlandığını ve diğer ülkelerin katılımlarına açık olduğunu açıkladılar.

3. Sosyal ve Kültürel İlişkiler

Gürcistan'da yaklaşık 500 bin Türk kökenli nüfus bulunmaktadır. Gürcistan'ın çeşitli bölgelerinde dağınık şekilde yaşayan Türkler; Karapapak, Borçalı, Ahıska, Kıpçak, Oğuz ve Azeri olarak adlandırılmaktadır. Ülkede Berzen olarak isimlendirilen Acaralar da Türk boyudur ve Türkçe konuşmaktadır. Azeriler yaklaşık 300 bin nüfusla ilk sırada yer almaktadır. (Kaynak: TİKA, Dış Ticaret Müsteşarlığı, CIA World Factbook)

Gürcistan, Türkiye'ye komşu bir ülke olma özelliğiyle; şimdi olduğu gibi, tarihin daha önceki devirlerinde de Türkler ile sosyal ve kültürel ilişkilerde; her döneme göre değişen bir nitelik arz etmekle birlikte; canlılığını muhafaza eden bir seyir izlemiştir. Ancak, bu ilişkiler her vakit olumlu bir çizgi kaydetmiş değildir. Özellikle Türk olmaları nedeniyle burada yaşayan Türk kökenli nüfus, bazı dönemlerde Rus baskısı dışında Gürcü milliyetçilerinin de hedefi haline gelebilmiştir. Hatta bunda kökenlerine rağmen hıristiyanlığı seçenlere, bu defa ikinci sınıf vatandaş muamelesi

yapılmıştır. Ülkede Müslümanların durumuna bakılacak olursa; tasvir edilen bu karmaşa ortamında en çok zarar görenler arasında yer almaktadırlar. Siyasi ve ekonomik problemlerin yanında, Hıristiyan Gürcistan'da Müslüman olmak ve Gürcü ülkesinde Türk olmak, tüm vatandaşların çektiği sıkıntılara ilave edilmesi gereken olgulardır. Çünkü merkezi yönetim özellikle Saakaşvili dönemi ile birlikte Hıristiyanlığı yaymaya gayret göstermektedir. Müslüman gürcülerin yaşadığı Acara bölgesinde, misyonerlik çalışmaları yaşanmakta ve bilhassa gençlerin din değiştirdiği görülmektedir. Ülkenin her yerine haçlar dikilmekte ve yeni kiliseler inşa edilmektedir. Müslüman köylerde kiliseler açılmaktadır. Türkler ise faili meçhuller, kaçakçılıkla mücadele çerçevesinde köy baskınları, Türkçe yer isimlerinin Gürcüce ye çevrilmesi ve Türkçe eğitime yapılan kısıtlamalar gibi sıkıntılar yaşamaktadırlar. (KAYNAK: İHH İnsani Yardım Vakfı Web sayfası.)

Halbuki, bugün Batum'a gidildiğinde konuşulan çok arı bir Türkçe ile karşılaşmak mümkün olduğu gibi, Tiflis'te bir Ahıska Türkü'nün konuşmasıyla adeta İstanbul'dan gelmiş olduğunu zannetmek her zaman olasılık dahilindedir.

Bunun yanında; Gürcistan ile Türkiye arasında, 30 Temmuz 1992 tarihinde Tiflis'te imzalanan ve 09 Haziran 1994 tarihinde yürürlüğe giren "Eğitim, Bilim, Kültür ve Spor Alanlarında İşbirliği Anlaşması" bulunmaktadır.¹⁰⁸ Bu kapsamda ortalama birçok etkinlik icra edilmektedir. Bunlardan en önemli olanlarından bir tanesi eğitim alanındaki işbirliğidir. Türkiye Büyükelçiliği Eğitim Müşavirliği'nin kayıtlarına göre; halen Gürcistan üniversitelerinde, 364 Türk vatandaşı eğitim ve öğrenim görmektedir. Ayrıca, iki ülkenin eğitim bakanlıkları arasındaki ortak kültür komisyonu kararıyla; Türkiye Büyükelçiliği Eğitim Müşavirliği bünyesinde faaliyet gösteren kültür merkezinde, 300'e yakın Gürcistan vatandaşına Türkçe dil kursu verilmektedir.¹⁰⁹

¹⁰⁸ Okan Mert, a.g.e., s.263

¹⁰⁹ http://haber.tnn.net/2004/dis_iliskiler/tr_gurcu.asp

SONUÇ

Gürcistan; Bağımsız Devletler Topluluğu coğrafyasından dünyaya çıkış ve açılım kapısı olan Türkiye, batılı ülkeler ve uluslararası kuruluşlarla ile iyi ilişkiler kurmayı amaçlayan bir siyaset izlemektedir.

Gürcistan, Türkiye'yi batıya açılan kapısı ve bölgede dostluk ve işbirliği çerçevesinde kendine yakın ve güvenebileceği ülke olarak görmektedir. Türkiye'nin de bölgeye yönelik politikası gereği Gürcistan'ı Orta Asya'ya açılan kapısı olarak görmesi Gürcistan'ın tutum ve yaklaşımları ile örtüşmektedir.

SSCB'nin çöküşü ile birlikte Türk dış politikasının önemli açılımlarından biri haline gelen Kafkasya ve Orta Asya'nın güvenliği ve Türkiye'nin bölgeye ulaşımı için, Gürcistan kısa sürede en önemli ülke ve stratejik köprübaşı haline geldi. Üstelik Hazar havzası doğal kaynaklarının uluslar arası pazarlara taşınması konusunda da Gürcistan Türkiye'nin tercih ettiği güzergâh oldu.

Türkiye'nin Aralık 1991'de Gürcistan'ın bağımsızlığını tanıyan ilk ülke olmasının ardından tarihteki Türk-Gürcü çekişmesi kısa sürede bir kenara bırakılarak 21 Mayıs 1992'de dönemin dışişleri bakanı Hikmet Çetin'in bu ülkeyi ziyareti sırasında imzalanan protokole iki ülke arasında diplomatik ilişki kuruldu. Bunu takiben 30 Temmuz 1992'de Başbakan Süleyman Demirel beraberinde bir uçak dolusu ilaç ve gıdayla Gürcistan'ı ziyaret ederek Devlet Başkanı Eduard Şevardnadze ile "Dostluk, İşbirliği ve İyi Komşuluk Anlaşması" imzalandı. 15 maddeden oluşan ve giriş bölümünde her iki ülkenin "birbirlerinin egemenliğine, bağımsızlığına ve toprak bütünlüğüne saygı ile sınırlarının dokunulmazlığı ve iç işlerine karışmama ilkelerine dayanarak aralarındaki ilişkilerin daha da güçlendirilmesi" arzularını dile

getirdikleri anlaşmayla taraflar, ayrıca 13 Ekim 1921 Kars Anlaşmasıyla başlayan <ilişkiler çerçevesinde> bugüne kadar <iki ülke> arasında imzalanmış bulunan antlaşma ve antlaşmalara bağlılıklarını teyit ettiler. Böylece iki ülke Kars Antlaşmasının iki ülke arasındaki "sınırları geri dönülmez bir şekilde tespit ettiğini ve antlaşma hükümlerine riayet edeceklerini onayladılar.

Doğu sınırlarını 1921'de Bolşevik denetiminde olan üç ülkeyle (Azerbaycan, Ermenistan, Gürcistan) imzaladığı antlaşmalarla belirlemiş olan Türkiye açısından SSCB'nin dağılmasından ve yeniden bağımsızlıklarını kazanmalarından sonra, bu ülkelerin çeşitli ödümler vererek imzaladıkları 1921 Kars antlaşmalarını, dolayısıyla Türkiye'nin Doğu sınırlarını tanıyıp tanımayacakları önemliydi. Nitekim, Azerbaycan ve Gürcistan, Türkiye'yle imzaladıkları dostluk, işbirliği ve iyi komşuluk anlaşmaları çerçevesinde bu sınırları teyit ederken, Ermenistan'ın bunu yapmaktan kaçınması, Türkiye – Ermenistan ilişkilerinde sıkıntı nedenlerinden biri oldu.

İki ülke arasındaki ilişkilerin hızla gelişmesinde Gürcistan'ın bağımsızlıktan beri uğraşmakta olduğu toprak bütünlüğünün ve bağımsızlığının korunması konusunda Türkiye'nin sürekli desteğini arkasında görmesinin önemli bir rolü oldu. Daha 31 Temmuz 1992 antlaşmasıyla her iki taraf " kendi topraklarında karşı tarafın toprak bütünlüğünü ve yasal düzenini zor kullanarak değiştirmek isteyen örgüt, grup ve şahısların faaliyetlerine mani olmayı taahhüt " etmişlerdi. Böylece özellikle PKK'nın Gürcistan'da faaliyetlerde bulunmasının önüne geçmeye çalışan Türkiye, karşılık olarak kendi topraklarında özellikle Abhaz ayrıcalıkların örgütlenmelerine müsaade etmedi. Türkiye'deki Abhaz kökenlilerin aksi taleplerine rağmen, Türkiye Gürcistan'ın toprak bütünlüğünden yana olduğunu her düzeyde dile getirmenin ötesinde, Gürcistan'ın karşı karşıya olduğu ayrıcalıklı sorunların barışçı yoldan çözümünde yardımcı olamaya çalıştı. Özellikle Rusya'nın ortaya çıkmasına katkıda bulunduğu ve zaman zaman alevlendirdiği Abhazya sorununun Gürcistan'ın uluslararası tanınmış sınırlarının bütünlüğü

korunarak çözümlmesine yardımcı olmaya çalıştı. Bu çerçevede, öncelikle çatışmalar devam ederken, hem Gürcülere hem de Abhazlara insani yardım yaparak her iki tarafın da güvenini kazandı. Ardından 21 Ekim 1994'den itibaren bu ülkede görev yapmakta olan Birleşmiş Milletler Gözlemci Misyonuna (UNOMIG) 5 askeri gözlemci ile katkıda bulundu. Ayrıca, sorunun çözümlenebilmesi için, taraflar arasında AGİT tarafından başlatılan Cenevre süreci çerçevesinde yürütülen diyalogu destekleyerek, 7-9 Haziran 1999'da İstanbul'da tarafları bir araya getirerek barış sürecine katkıda bulunmaya çalıştı.

Öte yandan, Gürcistan'ın bağımsızlığını kazanmasından sonra Türkiye kısa sürede bu ülkenin en büyük ticaret ortağı haline geldi. 1992'de 17.900.000 dolar olan ticaret hacmi 1997'de 239.400.000, 1998'de 251.800.000 dolara yükseldi. 1999 sonu itibariyle Gürcistan'daki Türk Firmalarının toplam yatırımı 45.000.000 dolara ulaşırken, Ocak 2000'e kadar bu ülkeye açılan Türk Eximbank kredileri de 41.500.000 doları buldu. 2000 rakamlarına göre Gürcistan'ın toplam dış ticaretinin yüzde 17.7'si elinde tutan Türkiye (Rusya %15.4, Almanya %8.4, Azerbaycan 7.6, ABD 7.5), özellikle sahip olduğu ticari bağları Gürcistan'a siyasi baskı yapmak için kullanan Rusya'ya önemli bir alternatif olarak öne çıktı. Rusya, 2001 başında vize koymuş ve Rusya'da çok sayıda işçisi çalışan Gürcü ekonomisini zor durumda bırakmıştı. Durumun değiştirilebilmesi için Gürcistan'ın Rusya-Beyaz Rusya birliğine yada Moskova'nın gözetimi altında kurulan Avrasya Birliğine katılmasını istiyordu. Gürcistan alternatif pazar ve istihdam olanaklarını Türkiye'de aradı. Şubat 2001 de Türkiye'yi ziyaret eden Gürcistan tarım bakanı David Kirvalidze, Gürcü kara sularında ortak balıkçılık, Gürcistan topraklarında ortak çay ve fındık üretimi, Türkiye'nin Gürcistan'da çay paketleme ve balık unu fabrikaları kurarak istihdam yaratması gibi öneriler getirdi.

Daha Gürcistan bağımsızlığını kazanmadan önce Ağustos 1988'de Batum'un güneyinde bulunan Sarp sınır kapısı açılmıştı. 2001 içerisinde

Çıldır-Aktaş'ın ikinci bir kapı olarak açılması için gerekli olan çalışmalar başlatıldı. Ayrıca Cumhurbaşkanı Demirel'in 14-15 Ocak 2000'de Gürcistan'a yaptığı ziyaret sırasında Kars-Tiflis-Bakü demiryolunun yapımı ve geliştirilmesi konusunda da mutabakata varıldı. Rusya'nın ikinci Çeçenya müdahalesinden sonra Gürcistan'ın karşı karşıya kaldığı güvenlik sorunlarını bu ülkenin tek başına çözemeyeceği ve dışardan destek verilmesi gerektiği argümanında hareketle Türkiye Demirel'in bu ziyareti sırasında Kafkas İstikrar Paketi kurulması önerisini dile getirdi.

Siyasi ve ekonomik desteğin yanı sıra, Türkiye Gürcistan'a askeri alanda da destek olarak NATO'nun Barış İçinde Ortaklık programı çerçevesinde Gürcistan ulusal ordusunun kurulmasına yardım etti. 18 Şubat 1994'te imzalanan Güvenlik İşbirliği Anlaşması çerçevesinde, Gürcistan'a silahlı kuvvetlerinin iyileştirilmesinde kullanılmak üzere 1998'de 5.500.000, 1999'da 3.800.000 ve 2000'de 4.000.000 dolar aktarıldı. Gürcistan'ın yıllık bütçesinden silahlı kuvvetlerine ayrılan ödeneğin 20.000.000 dolar civarında olduğu göz önüne alınırsa, Türkiye'nin bu maddi yardımlarının ne kadar önemli olduğu ortaya çıkar. Türkiye ayrıca 1997'de imzalanan askeri işbirliği anlaşması çerçevesinde Gürcü subaylarına eğitim vermeye başladı ve jandarma sisteminin geliştirilmesi konusunda da yardımcı oldu. Bu çerçevede, Gürcistan İç Hizmet Ordusundan 10 subay Türkiye'ye gelerek eğitim aldılar. Şubat 1999'da Türkiye'yi ziyaret eden Gürcistan devlet başkanı Şevardnadze'nin "stratejik ortaklık" olarak adlandırdığı Türk-Gürcü askeri işbirliğinin son yansıması olarak Türkiye'nin yaparak yeniden hizmete soktuğu Marneuli askeri havaalanından Mart 2000'den itibaren Türk savaş uçaklarının da faydalanacaklarının açıklanması oldu. Bu arada, Şevardnadze'nin Rusya'dan gelecek baskıları önleme gayreti Türkiye ziyaretinin ardından Mart 1999'da yaptığı iki ülke arasındaki stratejik ortaklığın hiçbir üçüncü ülkeye yönelmediğini ve ülkesinin Türkiye'ye askeri üs vermesinin söz konusu olmadığı açıklamasında görüldü.

Öte yandan, Türkiye ve Gürcistan Hazar bölgesi enerji kaynaklarının uluslar arası pazarlara ulaştırılması konusunda da işbirliği yaptılar. Erken petrol güzergahı konusunda Gürcistan lehine Bakü-Supsa hattına destek veren Türkiye'ye karşılık, Gürcistan da ana ihraç boru hattı olarak görülen Bakü-Tiflis-Ceyhan güzergahına destek verdi. Fakat bu destek Şevardnadze'ye pahalıya mal oldu. İlk olarak, 29 Ağustos 1995'teki bir saldırıdan hafif yaralarla kurtuldu. Ardından Bakü-Ceyhan hattını desteklediğine dair yaptığı bir açıklamadan birkaç gün sonra, 9 Şubat 1998'de yapılan ikinci suikast girişiminin ve Ekim 1998'eki kısa süreli askeri ayaklanmanın arkasında "ülkesinden boru hattının geçmesine karşı olan dış güçlerin(Ruslar)"olduğunu bizzat Şevardnadze açıkladı(New York Times, 22 Ekim 1998).¹¹⁰

Kasım 2003' teki gösteriler sonrası yaşanan iktidar değişikliği sonucunda göreve gelen Mikail Saakaşvili başkanlığındaki mevcut Gürcistan yönetimi, ülkenin sorunlarını çözme konusunda ciddi çaba sarf ederken, dış ilişkilerini de bu doğrultuda yürütmeye çalışmaktadır. Gürcistan son dönemlerde açık bir şekilde Batı ve özellikle ABD yanlısı politikalarıyla, 2007 yılı sonu itibariyle NATO üyeliği için başvuracağını her fırsatta vurgulamaktadır. Gürcistan aynı zamanda Rusya ile ciddi sorunlar yaşamaktadır. Abhazya ve Güney Osetya sorunları nedeniyle iki ülke zaman zaman dolaylı çatışma içerisine de girebilmektedir.

Türkiye-Gürcistan ilişkileri de bu çerçevede Gürcistan için özel önem arz etmektedir. Sovyetlerin dağılışının ardından gelişmeye başlayan Türkiye-Gürcistan ilişkileri, genelde Ankara' nın Tiflis' e yönelik olumlu adımları, ikili ve Azerbaycan' ın da yer aldığı üçlü ilişkilerin projeler bazında giderek kurumsallaşması ile dikkat çekmektedir. Bitmek üzere olan Bakü-Tiflis-Ceyhan petrol ve Bakü-Tiflis-Erzurum doğalgaz boru hattı, Kars-Tiflis-Bakü demiryolu projeleri, Nisan 2002' de üç ülkenin Cumhurbaşkanı arasında imzalanan Kafkasya istikrar Paktı, güvenlik alanında üçlü çalışmalar, Türkiye,

¹¹⁰ Baskın Oran, a.g.e., ss.416-421

Gürcistan ve Azerbaycan arasındaki ilişkilerin kurumsallaşmasının en güzel örneklerini oluşturmaktadır.

Varlığını sürdürmek konusunda çok ciddi sıkıntılar yaşayan Gürcistan, önemli sorunlarının çözümü ve dış politikada yaşadığı sıkıntıların giderilmesi sürecinde Türkiye' nin desteğinden özel olarak yararlanmayı amaçlamaktadır. Gürcistan ile Türkiye arasında son dönemlerde karşılıklı gerçekleştirilen ziyaretler bunun göstergelerindedir.¹¹¹

Türkiye, bölgesel işbirliği ve istikrar konusundaki hassasiyetini ve ilkeli dış politikasını 2003–2004 arasındaki Kafkasya' da dengelerin değiştiği ve ciddi sorunların yaşandığı dönemde de açık bir şekilde göstermiştir. Özellikle Gürcistan' da yaşanan değişimler ve iç gerginliklerde Türkiye yapıcı politikalar izlemiştir.¹¹²

Türk dış politikası bakımından Transkafkasya'nın bir bütün olarak değerlendirilmesi gerekmiştir. Gürcistan ile ekonomik ve politik ilişkiler bölge ile ilişkilerimiz açısından son derece önemlidir. Türkiye, Gürcistan ile ilişkilerini her yönden geliştirmeye çalışmakta ve Gürcistan için Rusya dışında bir açılım oluşturmak istemekte, bir açıdan Batı ile köprü rolü oynamaktadır. Bu önemine rağmen Türkiye, Gürcistan ile müzakerelerde Abhazya sorununa hassasiyetle yaklaştığını vurgulamakta, toprak bütünlüğü içinde sorunun iki tarafı da tatmin edici ve barışçı şekilde sonuçlandırılmasını arzulamaktadır.¹¹³ Kafkasya' da istikrar bakımından ciddi bir sorun teşkil eden Abhazya konusunda Türkiye, Gürcistan'ın toprak bütünlüğü çerçevesinde aktif bir politikadan kaçınmış; ancak, her aşamada arabuluculuk ve iyi niyet girişimlerinde bulunmuştur. 1999' da İstanbul' da ilgili taraflar arasında ciddi bir toplantı gerçekleştirilmiştir.¹¹⁴

111 Cumhuriyet Gazetesi-Strateji Eki, Sayı.97, 2006, s.16

112 Mustafa Aydın-Çağrı Erhan-“ Ali Faik Demir”, a.g.e. s.133

113 Faruk Sönmezoğlu –“Ali Faik Demir”, a.g.e. s.756

114 Mustafa Aydın-Çağrı Erhan-“ Ali Faik Demir”, a.g.e., s.132

Türkiye Aralık 1991’ de Gürcistan’ın bağımsızlığını ilk tanıyan ülkedir. Bununla birlikte Türk-gürcü çekişmesi bir yana bırakılmış ve bu dönemden sonra Türk-Gürcü sınırının Kars Antlaşması bağlamında teyit edildiği “Dostluk, İşbirliği ve İyi Komşuluk Anlaşması” 1992 yılında imzalanmıştır. Türkiye’ nin Gürcistan’ ın toprak bütünlüğüne saygılı bir politika izlemesi neticesinde bölücü terör örgütü PKK’ nın bu bölgede faaliyette bulunmasının da önüne geçilebilmiştir. Ayrıca Türkiye Gürcistan’ ın bağımsızlığını kazanmasından sonra çok kısa sürede bu ülkenin en büyük ticaret ortağı haline gelmiştir. Siyasi ve ekonomik desteğin yanı sıra, Türkiye Gürcistan’ a askeri alanda NATO’nun Barış İçin Ortaklık programı çerçevesinde Gürcistan ulusal ordusunun kurulmasına da yardım etmiştir. Bu kapsamda ayrıca bir çok Gürcü subay Türkiye’ de eğitime tabi tutulmuştur.¹¹⁵

Bölgede önemli geçiş yolları üzerinde bulunan her iki ülkenin; siyasi, ekonomik ve askeri anlamda her zaman işbirliği içinde bulunmaları, ileriye dönük planlamalarda başarı sağlanması için büyük önem arz etmektedir. Genel olarak Kafkaslarda görülen güç mücadelesinin ana kaynağı; bölgede bulunan ve dünya üzerindeki diğer enerji kaynaklarına alternatif oluşturan enerji kaynaklarıdır. Bu mücadele içerisinde yer alan büyük devletler, bölgeye çok uzaklardan gelerek bu kaynaklara sahip olabilmek için her türlü politik manevralarla kontrol imkanlarını diğerlerine üstün kılmaya çaba sarf etmektedirler; ancak, bu noktada unutulmaması gereken en önemli husus; Türkiye ve Gürcistan’ın komşu olması, ortak sınırları olduğu gibi tarihin çeşitli dönemlerinde her iki ülkenin ortak bir geçmişi paylaşmış olmasıdır. Halihazırda da, komşu olmanın getirdiği ortak çıkarları paylaşmaktadırlar. Diğer gelişmiş ülkeler için büyük önem arz eden bu enerji kaynaklarının, Gürcistan ve diğer Kafkas ülkeleri tarafından oluşturulacak ortak bir siyaset doğrultusunda, ortak çıkarları koruyacak ve yüceltecek tarzda yönlendirilebilmesi neticesinde geleceğin refah bölgelerinden önde geleni

¹¹⁵ Baskın Oran, Türk Dış Politikası, İstanbul, İletişim Yayınları, 2005, ss.416–420

Kafkaslar olabilecektir. Belki de bölgedeki çatışmaların sona ermesi için aranan formül de buradadır.

KAYNAKÇA

- ARMAĞANOĞLU, Fahir, Kafkasya'da yeniden yapılanma Silahlı Kuvvetler Dergisi, 1996
- AYDIN, Mustafa – ERHAN, Çağrı –(Ali Faik Demir), Beş Deniz Havzasında Türkiye, Ankara, Siyasal Kitapevi Yayınları, 2006
- AYDIN, Mustafa, New Geopolitics of Central Asia and the Caucasus Causes of Instability and Predicament, SAM Papers No:2/2000, Ankara, 2000
- AYDIN, Mustafa, New Geopolitics Of CentralAsia and The Causasus, Center For Strategic Research, Ankara, 2000
- BZATİ, Ruslan, Dünden Bugüne Osetlerin Tarihi //I, Nart, No.6 (Mart-Nisan sayısı), Kafkas Derneği Yayını, Ankara, 1998
- CABAĞI, Wassan Giray, Kafkas-Rus Çatışması, İstanbul, 2001
- CANPOLAT, İbrahim.S., Gelişmekte Olan Ülkeler ve Dış Politika, Alfa, İstanbul, 1999
- Cumhuriyet -Strateji Eki, Sayı. 132, 2007
- Cumhuriyet -Strateji Eki, Sayı. 80, 2006
- Cumhuriyet -Strateji Eki, Sayı.136, 2006
- Cumhuriyet -Strateji Eki, Sayı.137, 2006
- Cumhuriyet -Strateji Eki, Sayı.81, 2006
- Cumhuriyet -Strateji Eki, Sayı.87, 2006
- Cumhuriyet -Strateji Eki, Sayı.97, 2006
- Cumhuriyet, 10 Ekim 1992
- Cumhuriyet, 8 Ekim 1992
- Cumhuriyet, 9 Temmuz 1994.

ÇOÇİEV, B.-DZOEV M., (der.), Güney Osetya 1988-1992. Gürcü Saldırıları, Tutanaklar, Nart Yayıncılık, İstanbul, 1999.

ÇUREY, Ali, Bilinen Dünyanın Bilinmeyen Ülkesi:Kuzey Kafkasya ve Çerkezler (1), Kafkasya Yazıları Dergisi, Yıl:2, sayı:5, Sonbahar Yayınları, İstanbul, 1998

DARCHİASHVİLİ, David, Georgia-The Search for State Security, Tiflis, Aralık 1997

DEDEOĞLU, Beril (Ali Faik Demir-AB'nin Güney Kafkasya Politikaları), Dünden Bugüne Avrupa Birliği, Boyut Kitapları, İstanbul, 2003

DEMİR, Ali Faik, SSCB'nin Dağılmasından Sonra Türkiye Azerbaycan İlişkileri, Değişen Dünya ve Türkiye (Der.Faruk Sönmezoğlu), Bağlam Yayınları, İstanbul,1996

GACHECHİLADZE Revaz, "Making of the New Georgia: Development Factors - Pluses and Minuses", Caucasian Regional Studies, Cilt:3, No.1, 1998, <http://poli.vub.ac.be>

GUBARİDZE, Tea-SEPOŞVİLİ, Georgi, "Georgia Say Ceasefire Deal not Enough for Lasting Peace", Civil.ge,2004, www.civil.ge.

HASGÜLER, Mehmet- ULUDAĞ, Mehmet B., Devletlerarası ve Hükümetler Dışı Uluslararası Örgütler, Nobel, Ankara, 2004

HERZİG, Edmund, The New Caucasus. Armenia, Azerbaijan, and Georgia, The Royal Institute of International Affairs, Londra, 1999

http://haber.tnn.net/2004/dis_iliskiler/tr_gurcu.asp

http://tr.wikipedia.org/w/index.php?title=G%C3%BCI_Devrimi

<http://tr.wikipedia.org/wiki/Acaristan>

http://tr.wikipedia.org/wiki/Ah%C4%B1ska_T%C3%BCrkleri

http://tr.wikipedia.org/wiki/Ah%C4%B1ska_T%C3%BCrkleri

<http://tr.wikipedia.org/wiki/G%C3%BCrcistan>

<http://tr.wikipedia.org/wiki/G%C3%BCrcistan>

http://www.mfa.gov.tr/MFA_tr/DisPolitika/Bolgeler/Kafkasya/Gurcistan/Turkiye+Gurcistan.htm

<http://www.tsk.mil.tr7tatbikatlar7tatbikatgosteri.htm>

http://www.turkishembassy.dk/main/tr/tdp/tdp_genel_t.php#Güney%20Kafkasya

<http://www.turkishweekly.net/turkce/yorum.php?id=346>

<http://www.turkishweekly.net/turkce/yorum.php?id=346>

Hürriyet Gazetesi, 13 Mayıs 2007

Hürriyet Gazetesi, 13 Mayıs 2007

İLHAN, Suat, Kafkasların Coğrafi Konumu, Jeopolitik, Jeoekonomik, Jeostratejik Özellikleri ve Bölge Üzerinde Güç ve Rekabet mücadelesinin Geleceği, Kafkaslar, Orta Doğu ve Avrasya Perspektifinde Türkiye'nin Önemi Sempozyumu, Harp Akademileri Yayınları, İstanbul, 1998

JONES, Stephen- BREMMER, Ian- TARAS, Ray (der.) "Georgia: The Trauma of Statehood", , New States, New Politics: Building the Post-Soviet Nations, Cambridge University Press, 1997

JORJOLIANI, Georgiy, İstoriçeskie i Politiçeskie Kornı Konfliktı v Abhazii/Gruziya, Gürcistan Bilimler Akademisi Yayını, Meçniereba Yayınevi, Tiflis, 2000

KANTARCI, Hakan, Kısaçtaki Bölge Kafkasya, IQ Kültür Derneği Sanat Yayıncılık, İstanbul, 2006

LEWIS, Bernard, Ortadoğu, Ankara, Arkadaş Yayınevi, 2005

- MC.CUTLER, Robert, Türkiye, NATO ve Avrupa Birliği Perspektifinden Kriz Bölgelerinin İncelenmesi ve Türkiye' nin Güvenliğine Etkileri, "Kafkasya'daki Kriz Kaynakları ve Bölgeleri", Ankara, Genel kurmay Basımevi, 2004
- MEDOYEV, Dmitri, ÇOÇİEV,B.-DZOEV, M., (der.) "Güney Osetya, Özgürlük Hakkı", , Güney Osetya 1988-1992., , İstanbul, Nart Yayıncılık, 1999
- MERT, Okan, Türkiye'nin Kafkasya Politikası ve Gürcistan, İstanbul, IQ Sanat Yayıncılık, 2004
- Messenger Gazetesi, 3 Eylül 2004.
- Milliyet Gazetesi, 11 Mayıs 2007
- Milliyet Gazetesi,05 Ekim 2006
- Milliyet Gazetesi,29 Eylül 2006
- Nart Dergisi, Eylül 2003
- ORAN, Baskın, Türk Dış Politikası Cilt II(1980-2001), İletişim, İstanbul, 2005
- ORAN, Baskın, Türk Dış Politikası, İstanbul, İletişim Yayınları, 2005
- ÖNDER, Ali Tayyar, Türkiye' nin Etnik Yapısı, Ankara, Fark Yayınları, 2006
- ÖYMEN, Onur, Ulusal Çıkarlar -Küreselleşme Çağında Ulus Devleti Korumak, Remzi Kitabevi, İstanbul, 2005
- ÖZTÜRK Osman Metin - SARIKAYA Yalçın, "Fırat Purtaş", Kaosa Doğru İran- Güncel İran İncelemeleri, Ankara, Fark yayınları, 2006
- ÖZTÜRK, Osman Metin- SARIKAYA, Yalçın, Uluslararası Mücadelenin Yeni Odağı Karadeniz, Platin, Ankara, 2005
- The Wall Street Journal, 17 Ağustos 2004
- SEPASHVİLİ, Georgi, "Geographical Extension of OSCE Mandate in South Ossetia not Foreseen", Civil.ge, 13 Eylül 2004, www.civil.ge.

SÖNMEZOĞLU, Faruk, (Ali Faik Demir), Türk Dış Politikasının Analizi, İstanbul, Der Yayınları, 2004

TORBAKOV, İgor, "Tension over South Ossetia Triggers Policy Debate in Moscow", 7 Haziran 2004

Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Bölümü
Yüksek Lisans Ders Notları

UZGEL, İlhan, Ulusal Çıkar ve Dış Politika, Ankara, İmge, 2004

www.civil.ge

www.mfa.gov.ge.

[www.parliament .ge](http://www.parliament.ge)

www.turkcebilgi.com.

YANARDAĞ, Tünay, Yüzyılın Projesi: Bakü-Tiflis-Ceyhan Ham Petrol Boru Hattı, Jandarma Dergisi, Haziran 2006, sayı:110

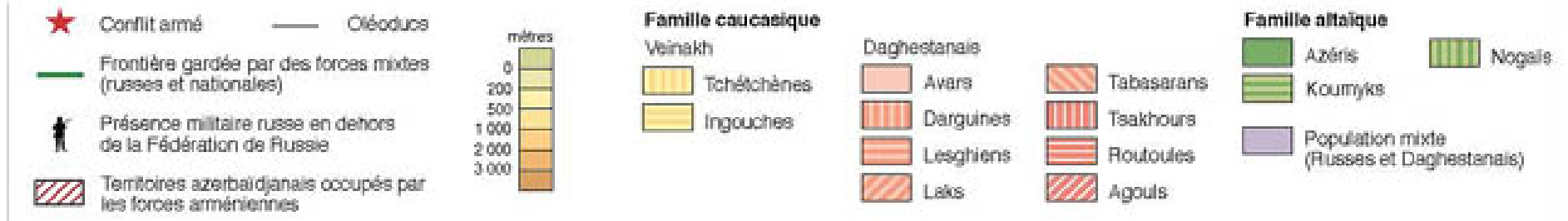
ZVEREV, Alexei, "Etnic Conflicts in the Caucasus 1988-1994", Bruno Coppieters (der.), Contested Borders in the Caucasus, Vrije Universiteit Brussels, VUBPRESS, Brüksel, 1996,

<http://poli.vub.ac.be/publi/ContBorders/eng/>

EKLER

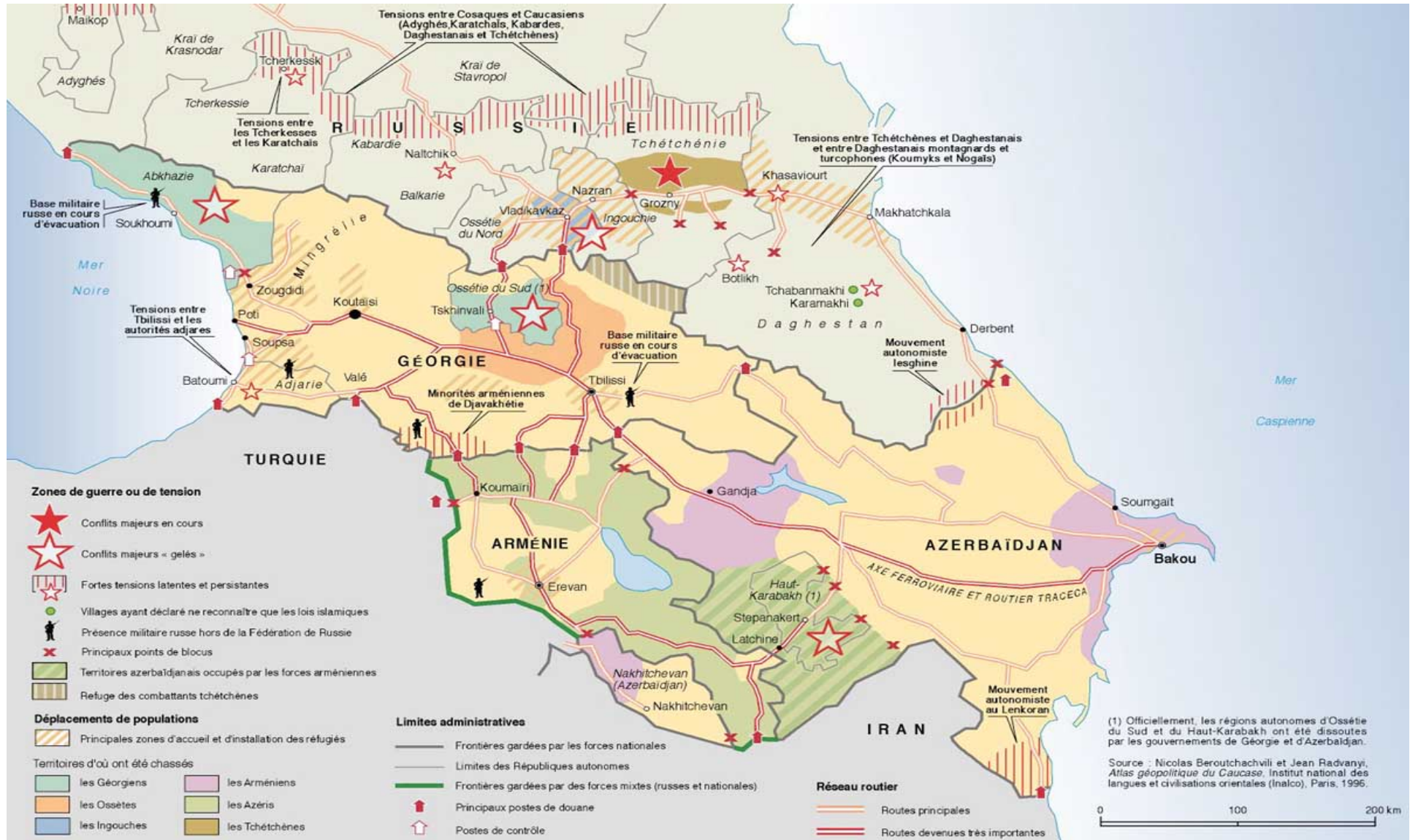
- EK-A :** Etnik Yapılanma
- EK-B :** Savaş ve Gerginlik Bulunan Bölgeler
- EK-C :** Endüstriyel, Hidrokarbür Kirliliği ve Rus Askeri Üsleri
Yakınlarındaki Nükleer Atık Bulunan Bölgeler
- EK-Ç :** Rusya, Türkiye ve İran Tarafından Teklif Edilen Petrol ve Gaz
Boru Hat Projeleri
- EK-D :** Enerji Kaynakları
- EK-E :** Nabucco Boru Hattı Projesi
- EK-F :** Rusya, Türkiye Ve GUUAM İle İran Tarafından Desteklenen
Petrol ve Doğalgaz Boru Hatları

ETNIK YAPILANMA

KAYNAK: <http://www.monde-diplomatique.fr/IMG/artoff611.jpg>

SAVAŞ VE GERGINLİK BULUNAN BÖLGELER

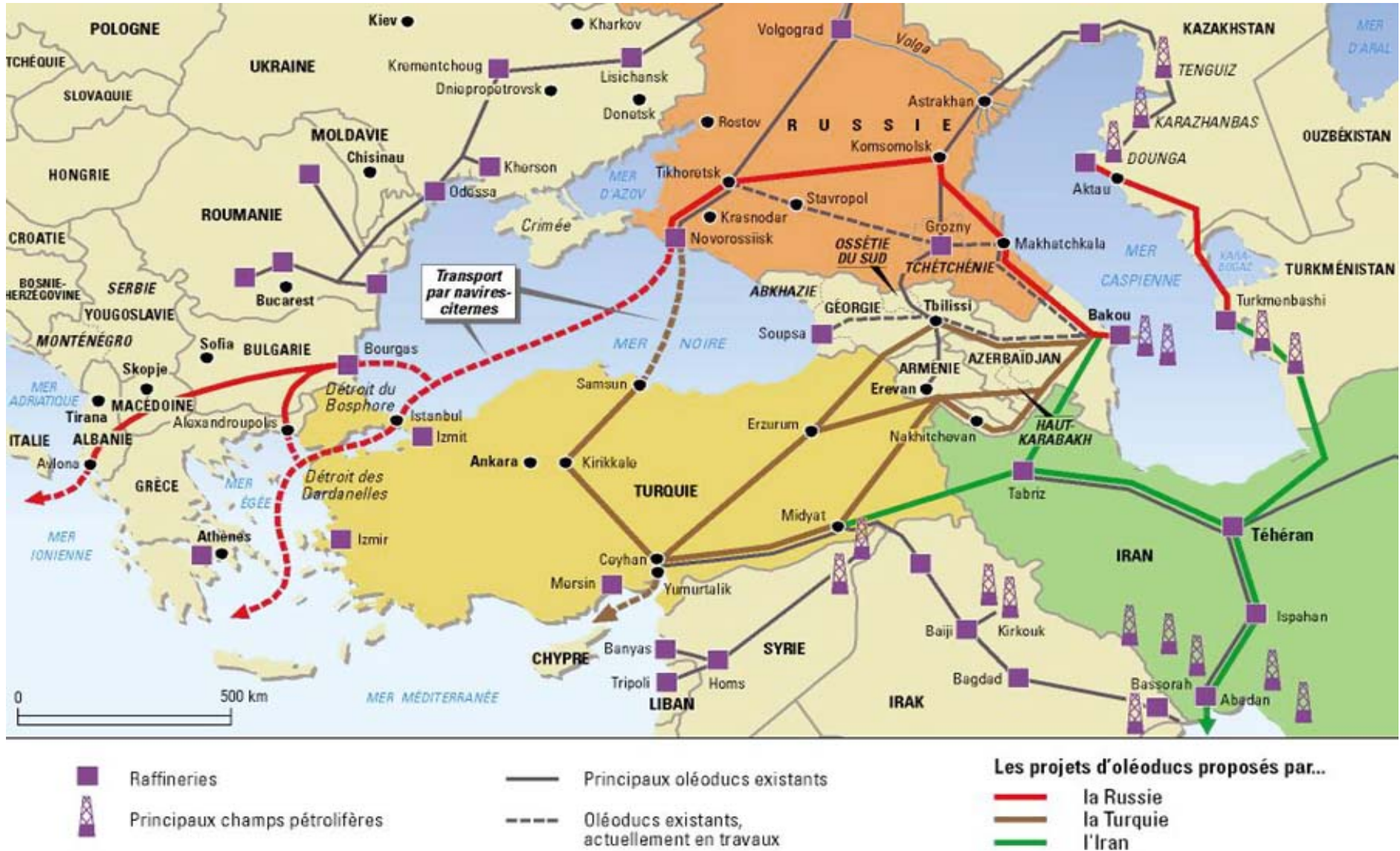

KAYNAK: <http://www.monde-diplomatique.fr/IMG/artoff613jpg>

ENDÜSTRİYEL, HİDROKARBÜR KİRLİLİĞİ VE RUS ASKERİ ÜSLERİ YAKINLARINDAKİ NÜKLEER ATIK BULUNAN BÖLGELER

RUSYA, TÜRKİYE VE İRAN TARAFINDAN TEKLİF EDİLEN PETROL VE GAZ BORU HAT PROJELERİ

KAYNAK: <http://www.monde-diplomatique.fr/IMG/artoff558jpg>

ENERJİ KAYNAKLARI

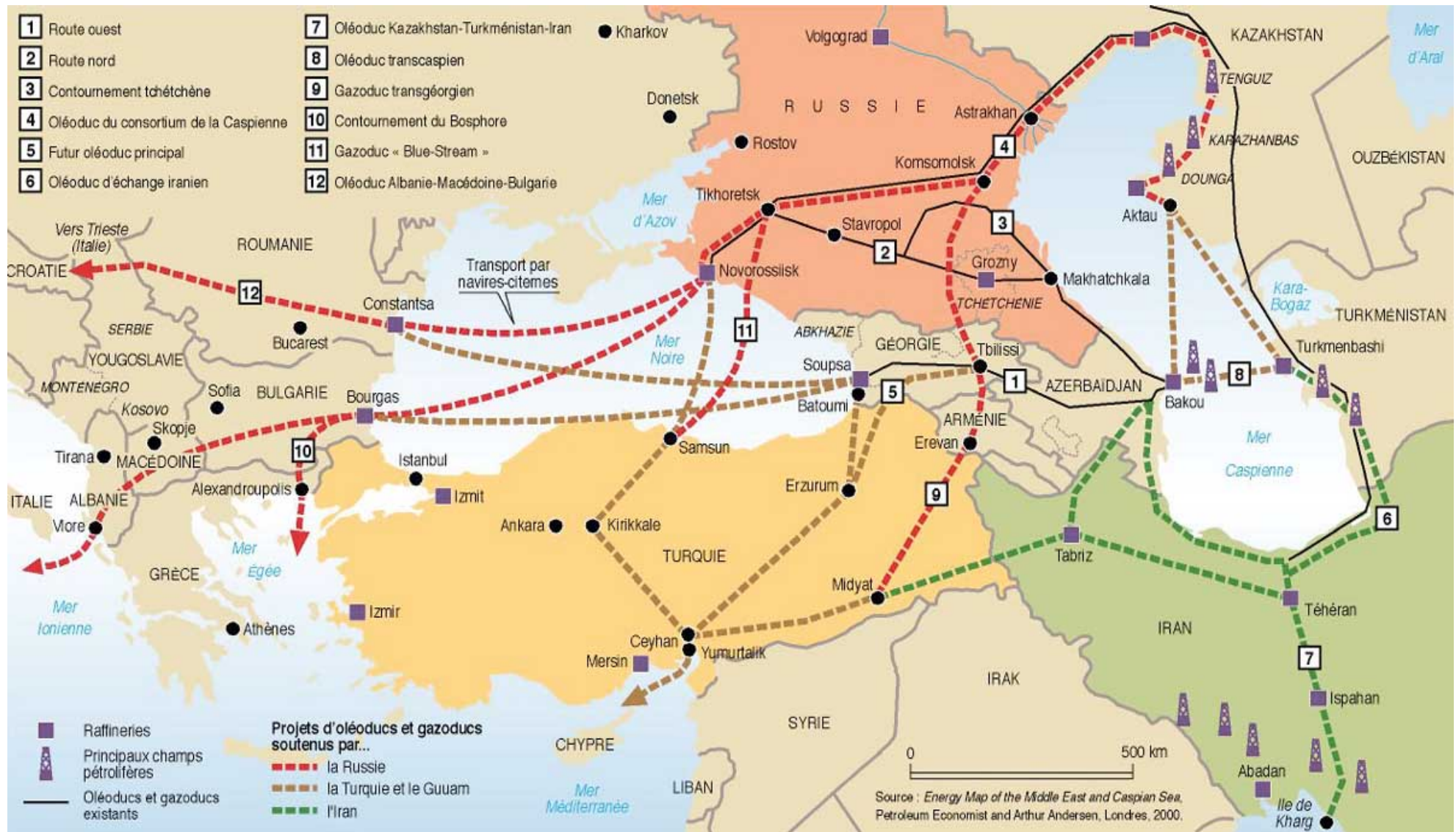
Sources : Energy Map of the Middle East and Caspian Sea, Petroleum Economist and Arthur Andersen, Londres, 2002 ; Comité professionnel du pétrole (CPDP), Central Intelligence Agency's 2000 Maps and Publications (CIA), United States Energy Information Administration (US-EIA) ; Organisation du traité de l'Atlantique nord (OTAN) ; www.Globalsecurity.org ; United States Department of Defense (US-DOD).

NABUCCO BORU HATTI PROJESİ

KAYNAK: http://en.wikipedia.org/wiki/Image:Nabucco_pipeline.png

RUSYA, TÜRKİYE VE GUAM İLE İRAN TARAFINDAN DESTEKLENELEN PETROL VE DOĞALGAZ BORU HATLARI

KAYNAK: <http://www.monde-diplomatique.fr/IMG/artoff559jpg>